

2022

ВОЈНО ДЕЛО

ISSN 0042-8426 ■ UDK 355/359
eISSN 2683-5703

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ НАУЧНИ ЧАСОПИС

ВОЈНО ДЕЛО

3
2022

ИНСТИТУТ ЗА СТРАТЕГИЈСКА ИСТРАЖИВАЊА

ВОЈНО ДЕЛО

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ
НАУЧНИ ЧАСОПИС

БРОЈ 3/2022 ГОДИНА LXXIV јул – септембар *Издаје тромесечно*

UDK 355/359 ■ ISSN 0042-8426 ■ eISSN 2683-5703

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ У БЕОГРАДУ

РЕКТОР

ван. проф. др *Горан* Радовановић, генерал-потпуковник

ИЗДАВАЧКИ САВЕТ

- генерал-потпуковник ван. проф. др *Горан* Радовановић, Ректорат, Универзитет одбране у Београду, председник;
- пуковник ван. проф. др *Срђан* Благојевић, Војна академија, Универзитет одбране у Београду, заменик председника;
- пуковник доц. др *Иван* Вулић, дипл. инж., Ректорат, Универзитет одбране у Београду, члан;
- ван. проф. др *Јованка* Шарановић, Институт за стратегијска истраживања, Универзитет одбране у Београду, члан;
- пуковник *Мићо* Сувајац, Школа националне одбране, Универзитет одбране у Београду, члан;
- пуковник проф. др *Тихомир* Илић, научни саветник, Медицински факултет ВМА, Универзитет одбране у Београду, члан;
- потпуковник *Слађан* Ђорђевић, Ректорат, Универзитет одбране у Београду, члан

ИНСТИТУТ ЗА СТРАТЕГИЈСКА ИСТРАЖИВАЊА

ДИРЕКТОРКА

ван. проф. др *Јованка* Шарановић

ГЛАВНИ УРЕДНИК

ван. проф. др *Станислав* Стојановић
Институт за стратегијска истраживања
Универзитет одбране у Београду
e-mail: stanislav.stojanovic@mod.gov.rs

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

потпуковник мр *Владимир* Ристић
Институт за стратегијска истраживања
Универзитет одбране у Београду
e-mail: vladimir.ristic@mod.gov.rs
tel: 011/3603-484, mob. tel: 064/1900-160

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

- ванр. проф. др *Бранко* Крга, Факултет за дипломатију и безбедност, Универзитет Унион „Никола Тесла”, председник;
- проф. др *Митар* Ковач, Факултет за пројектни и иновациони менаџмент, Универзитет Едуконс, Сремска Каменица, заменик председника;
- проф. др *Владимир* Цветковић, Факултет безбедности, Универзитет у Београду, члан;
- проф. др *Виолета* Рашковић Таловић, Факултет за међународну политику и безбедност, Универзитет Унион „Никола Тесла”, Београд, члан;
- проф. др *Зоран* Павловић, Правни факултет за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, члан;
- пуковник др *Дејан* Вулетић, научни сарадник, Институт за стратегијска истраживања, Универзитет одбране у Београду, члан;
- пуковник доц. др *Саша* Деветак, Војна академија, Универзитет одбране у Београду, члан;
- проф. др *Душко* Вејновић, Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци, Босна и Херцеговина, инострани члан;
- проф. др *Синиша* Таталовић, Факултет политичких знаности, Универзитет у Загребу, Република Хрватска, инострани члан;
- проф. др *Марјан* Гјуровски, Факултет за безбедност – Скопље, Универзитет „Свети Климент Охридски” – Битољ, Република Северна Македонија, инострани члан;
- проф. др *Изток* Подбрегар, Факултет за организационе науке, Универзитет у Марибору, Република Словенија, инострани члан;
- пуковник проф. др *Alexandre* Herciu, Командни и штабни колеџ, Национални Универзитет одбране „Карољ Први”, Букурешт, Румунија, инострани члан;
- пуковник ванр. проф. др *Zoltan* Jobbagy, Факултет за војне науке и обуку официра, Лудовика – Универзитет за јавне службе, Будимпешта, Мађарска, инострани члан;
- потпуковник мр *Владимир* Ристић, Институт за стратегијска истраживања, Универзитет одбране у Београду – секретар

Адреса: Институт за стратегијска истраживања, (часопис *Војно дело*)
Вељка Лукића Курјака 1, 11000 Београд
e-mail: vojno.delo@mod.gov.rs
www.vojnodelo.mod.gov.rs

Рукописи се не враћају
Штампа: Војна штампарија – Београд, Ресавска 406
e-mail: vojna.stamparija@mod.gov.rs

САДРЖАЈ

<i>Реч приређивача</i>	I/1–2
<i>Вања Глишин</i> <i>Љубиша Деспотовић</i> Геополитички и безбедносни аспекти косовско-метохијског чвора	I/3–16
<i>Александар Митић</i> Став НР Кине о Косову и Метохији у контексту одбране међународног права и ширења интересних граница	I/17–31
<i>Сања Стошић</i> <i>Мића Живојиновић</i> Геоекономија Косова и Метохије у геополитичком обрасцу Сједињених Америчких Држава	I/32–46
<i>Бранко Крга</i> Косовско-метохијска криза: војностратегијски проблеми	I/47–61
<i>Милован Суботић</i> <i>Милош Миленковић</i> Екстремизација косовско-метохијског простора као препрека дијалогу	I/62–73
<i>Милан Вукелић</i> Исламски екстремизам на Косову и Метохији – безбедносни изазов за Републику Србију	I/74–86
<i>Рајко Петровић</i> Насилна борба за стицање независности: баскијско-косовске паралеле	I/87–98
<i>Станислав Стојановић</i> Редефинисање односа српског и албанског народа – основ безбедносне консолидације Косова и Метохије	I/99–112
<i>Петар Матић</i> <i>Александра Мирковић Јанковић</i> Мека и паметна моћ Србије као средства за решавање косовско-метохијског питања	I/113–126
<i>Мирослав Митровић</i> Прилог за стратешку комуникацију о косовско-метохијском безбедносном питању	I/127–142

CONTENTS

Editor's word	II/1–2
<i>Vanja Glišin</i> <i>Ljubiša Despotović</i> The Geopolitical and Security Aspects of the Kosovo-Metohija Knot	II/3–16
<i>Aleksandar Mitić</i> The Position of the People's Republic of China on Kosovo and Metohija in the Context of the Defence of International Law and the Expansion of the Interest Frontiers	II/17–31
<i>Sanja Stošić</i> <i>Mića Živojinović</i> The Geoeconomics of Kosovo and Metohija in the Geopolitical Pattern of the United States	II/32–46
<i>Branko Krga</i> The Kosovo-Metohija Crisis: the Military Strategic Problems	II/47–61
<i>Milovan Subotić</i> <i>Miloš Milenković</i> The Extremism of the Kosovo-Metohija Area as an Obstacle to Dialogue	II/62–73
<i>Milan Vukelić</i> Islamic Extremism in Kosovo and Metohija – a Security Challenge for the Republic of Serbia	II/74–86
<i>Rajko Petrović</i> The Violent Struggle for Independence: the Basque-Kosovo Parallels ..	II/87–98
<i>Stanislav Stojanović</i> The Redefinition of the Relationship between the Serbian and Albanian Nation - the Basis of the Security Consolidation of Kosovo and Metohija	II/99–112
<i>Petar Matić</i> <i>Aleksandra Mirović Janković</i> The Soft and Smart Power of Serbia as a Means to Solve the Kosovo-Metohija Issue	II/113–126
<i>Miroslav Mitrović</i> The Paper on the Strategic Communication on the Kosovo-Metohija Security Issue	II/127–142

КОСОВО И МЕТОХИЈА – БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВ И/ИЛИ ПЕРСПЕКТИВА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – РЕЧ ПРИРЕЂИВАЧА –

Косовско-метохијски безбедносни чвор представља полазну и завршну тачку актуелне и, свакако, будуће дилеме о питању националне безбедности Републике Србије, али и српског народа у целини. Геополитички, спољнополитички, стратешки, идентитетски и безбедносни аспекти косовско-метохијске безбедносне дилеме у жижи су научноистраживачког напора Института за стратегијска истраживања Универзитета одбране. Наиме, Институт својим научно-истраживачким капацитетима улаже напоре да допринесе препознавању безбедносних аспеката овог горућег националног питања. Такође, тежи да допринесе рационалном и конструктивном решавању безбедносних ризика и претњи, као и креирању могућег одговора и оквира превентивног и дугорочног деловања према могућим формама угрожавања безбедности, које могу настати или ескалирати из косовско-метохијског безбедносног питања.

Управо због тога, децембра 2021. године, у организацији Института за стратегијска истраживања, одржан је научни скуп под називом „Косово и Метохија – безбедносни изазов и/или перспектива Републике Србије”. Основна идеја била је да се, уз учешће компетентних научних радника из академске заједнице, размотре кључни безбедносни изазови и могуће перспективе косовско-метохијског проблема. Истраживачки фокус научног скупа био је на објективизацији стања безбедности на Косову и Метохији, уз уважавање утицаја измењених геополитичких односа, наслеђених релација и потенцијала конфронтације. Постављени циљ скупа, који је окупио више од тридесет учесника из реномираних научноистраживачких и високошколских институција Републике Србије, био је допринос креирању решења која би водила оквирима успостављања Балкана као зоне стабилности и отварања простора за развојну перспективу Србије и региона.

На страницама овог издања *Војног дела* налазе се селектовани радови, који су произашли као резултат истраживачког напора аутора који су учествовали на скупу. У веома захтевној селекцији, у овом посебном броју нашли су се радови који обрађују одређене аспекте геополитике, геоекономије, стратегије, као и разматрања ставова појединих великих сила и могућег одређења Републике Србије према њима у складу са својим интересима.

Екстремизација етничке и верске перцепције на простору Косова и Метохије и последице које она доноси, као реметилачки фактор у процесу решавања конфликта, заузима централни део овог тематског броја. Размотрене су и паралеле генезе, деловања и остварених циљева одређених екстремистичких и сепаратистичких покрета, као и корелација и последице исламистичког екстремизма по безбедност на Косову и Метохији, а тиме и у Републици Србији.

Свакако је значајно да напор у погледу покушаја успостављања трајног, стабилног и одрживог решења косовско-метохијског безбедносног питања буде заснован на редефинисању односа између два народа, Срба и Албанаца. Тежња да се редефинисани односи успоставе на основу уважавања и потребе будућег заједничког живота, подразумева смиривање тензија и заустављање кретања у правцу апсолутног антагонизма и одсуства релација између Срба и Албанаца на подручју Косова и Метохије. Самим тим, потребно је развити широк спектар инструмената меке моћи који ће промовисати превазилажење неразумевања у српско-албанским односима, као и посебне, активне канале комуникације, који ће допринети да косовско-метохијски безбедносни проблем не постане трајно дефинисан као „замрзнути конфликт”.

Потребно је нагласити да су сви аутори у радовима исказали сопствену визуру, са несумњивом тежњом да допринесу решавању овог сложеног вишевековног конфликта. Стога, сугерише се читаоцу да представљеним радовима приступи отвореног ума, са уверењем у конструктивну и добру намеру аутора. Без амбиције да ће овај посебан број нашег часописа понудити кључна решења у превазилажењу безбедносног проблема Косова и Метохије, сматрамо да је, уз креативан и ангажован приступ академске заједнице, могуће допринети да ово питање не буде надале изазов већ перспектива безбедности Републике Србије.

Пуковник
др *Мирослав* Митровић
научни сарадник

ГЕОПОЛИТИЧКИ И БЕЗБЕДНОСНИ АСПЕКТИ КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКОГ ЧВОРА

Вања Глишин*
Љубиша Деспотовић**

Достављен: 09. 02. 2022.

Језик рада: Српски

Кориговано: 18. 04, 14. 05. и 26. 07. 2022.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 22. 08. 2022.

DOI број: 10.5937/vojdelo2203003G

Услед испреплетених и паралелних интереса великих сила на Косову и Метохији креиран је својеврсни геополитички чвор, као поље агресивног геополитичког наступања ванбалканских и балканских суседних политичких фактора, што се одражава на актуелне догађаје, чинећи их политички и безбедносно комплексним. Након 2008. године долази до једнострано признате тзв. независности Косова, чиме је настављен процес унутрашње транзиције и територијалне фрагментације Србије, што се и у актуелном геополитичком и безбедносном контексту јасно маркира као изазов и претња. Стога, у раду је настојано да се прикаже и објасни значај јужне српске покрајине, најпре указујући на њен географски и геополитички значај као централне области на Балканском полуострву, што је чини веома значајном за контролу саобраћајних, привредних, комуникацијских, стратегијских и других коридора. У другом делу рада представљена је геополитичка анализа актуелних догађаја на југу Србије и последице по унутрашње политичко устројство и међународни положај земље. Осим тога, анализирани су безбедносни аспекти косовско-метохијског чвора, с фокусом на националну безбедност и безбедносне проблеме изазване насилним изузимањем српске територије и самопроглашењем тзв. независности Косова, ради изналагања одрживих решења за безбедносну ситуацију на југу Србије.

Кључне речи: *Косово и Метохија, Србија, геополитика, безбедност, Национална безбедност, политичко насиље*

* Институт за политичке студије, Београд, Република Србија, vanja.glisin@ips.ac.rs

** Институт за политичке студије, Београд, Република Србија

Увод

Србија је континентална земља, која својом територијом од 88.361 км² заузима централни део Балканског полуострва. У административно-територијалном смислу, Србија има две аутономне покрајине – Војводину и Косово и Метохију. Аутономна покрајина Косово и Метохија је, према Уставу РС, саставни део Републике Србије, те су, према томе, сви државни органи у обавези да заступају и штите државне интересе у јужној српској покрајини.¹ Србија се и новом Стратегијом националне безбедности обавезала да ће штити националне интересе, територијалну целовитост и српски национ у целини, истичући Резолуцију 1244 СБ УН.²

Српска покрајина Косово и Метохија представља макротврђаву Балкана, централну област полуострва и својеврсни *intermarium*, због чега је веома значајна за контролу саобраћајних, привредних, комуникацијских, стратегијских и других коридора. Главне полуострвске трансверзале, углавном трасиране речним долинама, одређују централну улогу Косову и Метохији. Реч је о макротврђави Балкана као природној целини омеђеној планинским ланцима налик природним бедемима (Шар планина, Коритник, Паштрик, Копаоник) у чијем средишту се простиру две котлине богате рудама (злато, сребро, олово, цинк, гвожђе, лигнит) и природним потенцијалима (пијаћа вода и обрадива земља). Улазак у простор макротврђаве је ограничен и могућ само кроз неколико превоја (нпр. Мердаре и Морина) и клисура (нпр. Качаничка и Ибарска), док је унутрашњост тврђаве проходна. Осим што је Косово и Метохија геополитичко срце Србије, оно је и духовно срце које је у вишевековној историји српског народа било „државно и верско средиште, жариште културе и исходиште његових историјских традиција (...). Оно симболизује темеље на којима је у вековима ропства очуван, а у доба постепеног ослобођења од стране доминације заснован модерни национални и државни идентитет”.³ С друге стране, посматрајући настојање Сједињених Држава да направе геостратегијски лук на Балкану ширењем НАТО-а, изградњом база (Бондстил) и логистичких станица, као и подршком трабантима на терену (особито Арбанасима), може се приметити да је кључна тачка за стварање тог лука управо Косово и Метохија.⁴

¹ Устав Републике Србије, „Службени гласник РС“, бр. 98/06.

² Стратегија националне безбедности РС: 94/2019-13.

³ Душан Батаковић, *Косово и Метохија у српско-арбанашким односима*, Чигоја штампа, Београд, 2006, стр. 5.

⁴ Љубиша Деспотовић и Вања Глишин, „Геополитички идентитет Републике Србије и Стратегија националне безбедности”, *Политика националне безбедности*, вол. 20, бр. 1, 2021, стр. 24.

Косовско-метохијски чвор – геополитички и безбедносни аспекти

Анализирајући геополитички положај Србије и српског народа, као и делова територије попут Косова и Метохије, може се закључити да у историјском распону од неколико векова овај простор карактеришу следећа геополитичка обележја: контактност, граничност, чворност и фрагментираност. Прво, контактност је последица укрштања две религије (хришћанство и ислам) и три цивилизацијско-културолошка круга (западна, православна и исламска цивилизација) на Балкану. Управо је због тога српска територија током историје кодирана као зона преко које се пружа „главна оса трансгресионо-регресионих процеса цивилизацијских судара”.⁵ Према нашем мишљењу, контактност и граничност су обележја која вековима на Балкану исцртавају политичке и административне границе, као и далекосежније дискурзивне и цивилизацијске границе, које „нарушавају територијалну, културолошку и цивилизацијску целовитост српског народа, чинећи га рањивим и лаким пленом за територијалне аспирације агресивних суседа, проверавање, прогон, отимање верске и културне баштине и слично”.⁶ Пример Косова и Метохије јасно показује на који начин се конструишу дискурзивне и цивилизацијске границе, а уколико не будемо следили и штитили националне интересе доћи ће до далекосежних последица по српски народ у целисти. Друго, чворност као геополитичко обележје настало је услед испреплетених и паралелних интереса регионалних и глобалних сила, које пројектују простор Србије и српских земаља као геополитички важан. Германски фактор пројектује смер кретања северозапад–југоисток, преко Балкана ка Блиском и Средњем истоку. Исламски фактор прати смер југоисток–северозапад, ка Европи. Русија настоји да координира смером североисток–југозапад, ка Средоземљу и топлим морима.⁷ А Сједињене Државе координирају смером југозапад–североисток и настоје да контролишу остале правце, особито оне који се пружају из круга држава савезница. Кина се појављује као нови фактор пратећи смер исток–запад, што додатно усложњава геополитичку позицију Србије (Иницијатива Кина+17).⁸ Осим што свака од држава има своје интересе на ширем простору Балкана, њихови интереси се укрштају и на простору Косова и Метохије – дипломатски, економски, привредно и стратешки. У том контексту примећујемо да је насилна окупација јужне српске покрајине резултат униполарног хегемонизма Сједињених Држава, које су, након хладног рата и настанка геополитичког вакуума у контактним зонама

⁵ Љубиша Деспотовић, *Српска геополитичка парадигма*, Каирос, Ср. Карловци, 2012, стр. 143.

⁶ Вања Глишин, „Српски народ под империјалном пресом – положај у геополитичком чвору”, *Напредак*, вол. 2, бр. 2, 2020, стр. 60-61.

⁷ Погледати више о Русији: Љубиша Деспотовић и Вања Глишин, „Геополитичка позиција Руске Федерације на постсовјетском простору”, у: Драган Петровић (ур.), *Конфликтне зоне на постсовјетском простору и регионална безбедност*, ИМПП, Београд, 2021, стр. 127.

⁸ Погледати више: Љубиша Деспотовић и Вања Глишин, *Савремени међународни односи и геополитика*, Каирос, Ср. Карловци, 2021, стр. 313-341, 353-375.

попут Балкана, недвосмислено радиле на учвршћивању глобалне позиције. Дакле, Балкан због своје контактности није био „поштеђен крупних политичких, војних и територијалних промена, што је радикализовало њему својствен процес балканизације”.⁹ Наведени процес карактеришу територијално-политичке размирице и сукоби, етничка расцепканост и измешаност простора, верска и национална искључивост и слично. Уз то, Србија и српске земље суочавају се са глобалистичким концептом геополитике деструкције која представља „идеолошко-политички концепт (глобализам, глобализација, нови светски поредак) потчињавања света интересима САД-а и атлантистичке геополитичке парадигме, реализован кроз процесе делимичне или потпуне девастације државних, националних, идентитетских, институционалних, економских, културних, образовних, војних, религијско-конфесионалних и територијалних капацитета нација које су означене као мета њиховог разорног деловања”.¹⁰ Косовска независност јесте атлантистички пројекат, управо настао у контексту геополитике деструкције Србије. С тим у вези, „геополитичке претензије и територијалне аспирације глобалних, регионалних и локалних актера српском геополитичком положају предодређују фрагментираност као обележје које ће бити коришћено као фактор нове дестабилизације” овог подручја.¹¹ Реч је о могућем активирању других потенцијалних геополитичких жаришта у Србији, попут Војводине, Рашке области и Бујановачко-прешевске области, или ван ње, а тиче се положаја Срба у Македонији, Албанији, Црној Гори, Босни и Херцеговини и Хрватској.¹²

Дакле, косовско-метохијски геополитички чвор у историјском континуитету место је супротстављених вектора различитих геополитичких интереса: глобалних, регионалних и локалних чинилаца.

Сједињене Америчке Државе, као глобална сила, пројектовале су овај простор као интересну зону из више разлога.

Прво, тријумф у хладном рату и преузимање водеће улоге у новонасталом униполарном систему омогућили су да се САД неометано позиционирају у кључним зонама на евроазијском континенту, нарочито у зони Римленда (*Rimland, Nicholas Spykman*), и да на тај начин додатно потисну Русију која је била у фази потпуног повлачења ка срцу континента. Запоседањем Балкана, Вашингтон је остварио контролу над значајним делом Римленда, обезбедио је одскочну даску ка Блиском и Средњем истоку и преузео примат у зонама некадашње совјетске доминације. Уласком Црне Горе у НАТО 2017. године, а затим и Северне Македоније 2020. године, положај Србије знатно је отежан и изолован. Осим тога, врше се стални притисци на Србију у најосетљивијим тачкама, што исцрпљује срп-

⁹ Љубиша Деспотовић и Вања Глишин, „Геополитички идентитет Републике Србије и Стратегија националне безбедности“, оп. цит., стр. 25.

¹⁰ Љубиша Деспотовић, *Геополитика деструкције*, Каирос, Ср. Карловци, 2015, стр. 65.

¹¹ Љубиша Деспотовић, *Геополитика Светосавља: српско национално питање у историјском распону од крштене до природне Србије*, Каирос, Сремски Карловци, 2019, стр. 90.

¹² Погледати више: Вања Глишин, *Балканска геополитичка парадигма*, Каирос, Ср. Карловци, 2019, стр. 127.

ске капацитете, а самим тим и сужава маневарске могућности великих сила на овом простору. Тиме је потврђена америчка доминација у односу на главног опонента – Русију, и створен је један у низу изговора за постојање НАТО-а.

Друго, у глобалној пројекцији стварања новог светског поретка, Србија као полупериферија није у потпуности глобализована зона, па је треба ставити под утицај Запада наметањем америчког интернационализма, с намером да се прикрију стварни економски, политички, војни, привредни и идеолошки интереси.¹³ Глобализација као процес води ка „успостављању постсуверенистичког доба у ком ће државе бити потчињене глобалном центру моћи”.¹⁴ Државе које се супротставе стварању новог светског поретка и центра глобалне моћи бивају проглашене неуспешним или slabим државама, односно одметничким државама¹⁵ и изложене дуготрајној и отвореној политици инспирисаној концептом геополитике деструкције.¹⁶ Косовска независност је постмодерни геополитички експеримент атлантизма и показатељ да се под плаштом реторике о европским интеграцијама, глобалном селу, демократизацији и модернизацији држава у развоју, заправо спроводе и остварују реални интереси глобалног центра моћи. Реална опасност је свођење наше државе на ниво „растројене земље”, што је крајњи исход „цивилизацијске, идентитетске и геополитичке конверзије”, коју у наведеним моделима спроводи домаћа елита уз свесрдну подршку Запада.¹⁷

Треће, указано је на геостратешки, геоекономски и саобраћајни потенцијал косовскометохијског дела Србије, што је за контролу ширег балканског простора врло важно. Стога САД нису презале од мешања у унутрашњополитичке процесе у држави, настојећи да под своју контролу ставе наведене потенцијале. И пре отпочињања агресије на СР Југославију, Мадлен Олбрајт (*Madeleine Albright*) јасно је ставила до знања да ће се САД уплитати у унутрашњу политику Србије, те да ће НАТО управљати приликама на Косову као што то чини у Босни.¹⁸ Након протеривања Срба са Косова и Метохије и отимања њихових поседа, а затим и завршетком ратних дејстава 1999. године, Арбанаси су, уз свесрдну подршку САД, остварили могућност да тероришу српско становништво које је остало да живи у покрајини, о чему сведочи погром 17. марта 2004. године, проглашење косовске независности 2008. године и вишедеценијско уништавање српске културне и верске баштине. Много је примера притисака и

¹³ Томас Молнар, *Американонологија*, СКЦ, Београд, 1996.

¹⁴ Вања Глишин, „Импликације атлантистичких геополитичких доктрина на блискоисточну кризу-случај Ирана”, *Култура полиса*, вол. 17, бр. 42, 2020, стр. 160.

¹⁵ Љубиша Деспотовић и Александар Гајић, „Перспективе модерне државе у поствестфалском поретку”, *Култура полиса*, вол. 14, бр. 32, 2017, стр. 293-307.

¹⁶ Љубиша Деспотовић, *Геополитика деструкције*, оп. цит., стр. 65.

¹⁷ Љубиша Деспотовић, *Геополитика Светосавља*, оп. цит., стр. 421.

¹⁸ Алексис Труд, *Геополитика Србије*, Службени гласник, Београд, 2007, стр. 145; Серж Алими и др, *Како се фабрикује јавно мњење: медији и „праведни ратови”*, ФМК, Београд, 2020, стр. 26-27.

насиља над Србима само у 2021. години, почевши од случајева када су жртве били појединци, па до оних када су, због доношених мера, жртве били сви Срби на КиМ. Примери терорисања српског народа из септембра и октобра 2021. године говоре више од речи.¹⁹

Четврто, стереотипно представљање Срба као „малих Руса“ на Балкану и креирање таквог медијског дискурса у глобалним размерама, заправо може да наведе на помисао да се САД, посредством Србије, чином отимања Косова и Метохије, на симболичан начин обрачунавају са Русијом, која од 2007. године користи право вета у СБ УН како би спречила бројне процесе супротне српским интересима (најпре Ахтисаријев план). Русија годинама уназад има чврст став када је у питању статус КиМ-а, што би Србија требало да прати ради очувања националних интереса. Током последњег инцидента у северном делу Митровице, док су Британци подржавали косовску полицију, Русија је захтевала да „Мисија на Косову испуни свој мандат у складу са Резолуцијом СБ УН 1244 и да обуздају разуларене радикалне косовске Албанце”.²⁰ На седници СБ УН слично је поручио и кинески дипломата Генг Шуанг (*Geng Shuang*), рекавши да је Резолуција 1244 правна основа за проналажење решења.²¹ Према Резолуцији СБ 1244, НАТО има пуну одговорност за очување мира и безбедности у покрајини, на шта треба да се позивамо и да то и захтевамо.

Пето, јасно је због чега су САД одредиле трабанте на терену – Арбанасе. Наиме, Вашингтон подржава њихове територијалне аспирације, док их, с друге стране, користи као средство за реализацију зацртаних циљева. Посредством њих, САД врше дестабилизацију политичких прилика у региону, кажњавају локалне политичке елите за евентуалну непослушност (нпр. Николу Груевског) и „прете даљој територијалној фрагментацији у корист великоалбанских претензија”.²² На „албанизацију Балкана” указује и Ана Филимонова (*Анна Филимонова*) када каже да ће албанизација „омогућити НАТО пакту да без препрека и даље појачава своје војно присуство (да размешта војне базе и све врсте наоружања), да контролише транзит енергената и да даље дробни словенски простор на Балкану”.²³ Посматрано мало шире, окупацијом и насилним отимањем Косова и Метохије из територијалне целовитости Србије и припајање Албанији (уз територију западне Македоније), САД би обезбедиле неопходну стратешку позицију за контролу упоришних тачака на јадранској обали, оствариле би стратегијску дубину и продор у срце Балкана и самим тим преузеле контролу над важним, претходно поменутиим, коридорима.²⁴

¹⁹ Нови стандард, „Хаос на КиМ: РОСУ на северу”, *Нови стандард*, 20.9.2021.

²⁰ Спутник, „Обуздајте разуларене радикалне косовске Албанце”, *Спутник*, 14.10.2021.

²¹ РТС, „УН о опасним једностраним акцијама Приштине”, *РТС*, 15.10.2021.

²² Љубиша Деспотовић, *Геополитика Светосавља*, оп. цит., стр. 102.

²³ Ана Игоревна Филимонова, „Албанизација Балкана”, у: *Геополитика постмодерног света*, Геополитика, Београд, 2011, стр. 39.

²⁴ Миломир Степић, *Косово и Метохија: Постмодерни геополитички експеримент*, оп. цит., стр. 16.

Шесто, запоседањем косовскометохијске макротврђаве, Сједињене Државе би обезбедиле стабилну одскочну даску за даљу територијалну трансгресију у више смерова: ка Кавказу, Црноморском басену, Блиском истоку и северној Африци. Директна инфилтрација САД и НАТО реализује се из два смера с циљем стварања интегралног балканског геополитичког и геостратегијског лука, састављеног од база, полигона, упоришта и других инсталација, лако доступних из Јадранског и Егејског басена и Панонске низије.²⁵ Дакле, позиција територије Косова и Метохије у балканском „*Heartland*” – у значајна је за атлантистичке структуре у њиховој намери да „читав Балкан укључе у сферу своје неприкосновене контроле”.²⁶

Турска, као регионална сила, види простор Косова и Метохије као важну карику „зелене трансверзале”²⁷ којом би се повезали Истанбул и Сарајево. С тим у вези, две битне карице ланца који се протеже од Босфора до централне Босне јесу муслимани у Рашкој области и на северу Црне Горе. Преко наведеног простора трасиран је пут који повезује Косово и Метохију са Босном и Херцеговином.²⁸ Ахмет Давутоглу (*Ahmet Davutoğlu*) истакао је два важна краткорочна и дугорочна циља турске спољне политике на Балкану: „јачање Босне и Албаније и формирање међународног правног темеља којим ће се заштити националне мањине у овој области”.²⁹ Дакле, реализација неоосманитичких циљева зависи од успешности пројекта јачања БиХ и Албаније. Надаље, Давутоглу истиче и значај простора КиМ, који „формира централну област између већинске бошњачке осе Босна–Санџак и већинске албанске осе Македонија–Албанија”.³⁰ Уколико се „простор КиМ изгуби, раздвојиће се бошњачка и албанска оса, што представља велики ударац за Турску”.³¹ Турски председник Реџеп Ердоган (*Recep Erdoğan*) више пута је нагласио турске циљеве на Балкану. Једном приликом, током боравка на Косову и Метохији, Ердоган је изјавио: „Косово је Турска”,³² да би у јулу 2021. године најавио да ће се Турска залагати за нова признања независности тзв. Косова.³³ С тим у вези, неопходно је да наша држава буде опрезна, будући да изјаве представника моћних држава, попут Турске, нису неосноване.

Немачка у дужем временском континуитету пројектује балкански простор као важан стратешки коридор продора ка југоистоку (*Drang nach Sudosten*). Она своје интересе остварује кроз економске, привредне, политичке и дипломатске

²⁵ Ибид, стр. 107.

²⁶ Ибид, стр. 68.

²⁷ Видети: Милован Суботић, *Екстремизам под окриљем религије*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2015, стр. 196-197.

²⁸ Душан Пророковић, *Геополитика Србије*, Службени гласник, Београд, 2018, стр. 606.

²⁹ Ахмет Давутоглу, *Стратегијска дубина*, Службени гласник, Београд, стр. 134-135.

³⁰ Ибид, стр. 294.

³¹ Љубиша Деспотовић и Вања Глишин, *Савремени међународни односи и геополитика*, оп. цит., стр. 338.

³² Мирољуб Јевтић, „Косово је Турска, Турска је Косово”, *Политика*, 2013.

³³ Политика, „Ердоган: Радимо на новим признањима Косова”, *Политика*, 19.7.2021.

аспекте, директно или посредством Европске уније. Како сматра Алексис Труд (*Alexis Trud*), „Србија је капиталан елемент ове немачке експанзије; она је постала пион у великој европској стратегијској игри.“³⁴ Осим тога, и за Немачку су „Отранска врата важан излаз у Средоземље“, те се самим тим „Косово и Метохија, са арбанашком демографском већином, уклапа у укупну геополитичку, геостратегијску и геоекономску рачуницу“.³⁵ Такође, „подршком сепаратистичком покрету арбанашке националне мањине релативизује се суверенитет и слаби Србија, традиционална препрека немачком копненом продору на југоисток – Подунављем, Поморављем и Повардарјем, према мореузима, Блиском истоку и извориштима нафте“.³⁶ Јасна је и актуелна реторика Немачке када је у питању статус јужне српске покрајине, као и притисци ЕУ и САД.³⁷

Албанија, односно већина албанских политичара не крију своје намере о стварању Велике Албаније.³⁸ Премијер Албаније Еди Рама (*Edi Rama*) о томе већ годинама говори, често прикривајући своју офанзивност и агресивност реториком о унутарбалканској сарадњи. Рама је у октобру 2021. године изјавио да је циљ његове политичке каријере уједињење Албаније и Косова, истакавши да је „Косово независна држава“.³⁹ Уз подршку САД, тај пројекат је реалан за Албанце и геополитички користан за Вашингтон из више разлога. Прво, Албанци су поуздани савезници на терену и посредством њих могу да дестабилизују и/или контролишу дешавања у региону. Друго, великоалбански пројекат био би препрека руском утицају који се пружа осом североисток–југозапад. Треће, тиме би се контролисао вардарско-моравски вектор и кинеско настојање да трасира свој утицај дуж те осе. Четврто, САД би под контролу ставиле Отранска врата. Пето, вршило би се обуздавање српског фактора и у перспективи његово даље потискивање.

За Србију јужна српска покрајина представља географски, геополитички, геостратегијски, привредни и надасве духовни центар. Као макротврђава, она брани национални и државни опстанак, док као духовна вертикала чува суштински опстанак српског национа у целини. Све то указује на неопходност очувања територијалне целовитости Србије, али и Косова и Метохије. Свака подела⁴⁰ територије и компромиси о којима се неретко у јавности говори, нару-

³⁴ Алексис Труд, *Геополитика Србије*, оп. цит., стр. 142.

³⁵ Миломир Степић, *Косово и Метохија: Постмодерни геополитички експеримент*, оп. цит., стр. 18.

³⁶ Ибид, стр. 18.

³⁷ Дојче веле, „Крајње је време за договор Косова и Србије“, *Дојче веле*, 17.9.2021.

³⁸ О пројекту „Природне Албаније“ видети: Марина Филиповић и Владимир М. Цветковић, „Пројекат ‘Природне Албаније’ као претња територијалном интегритету Републике Србије“, *Војно дело*, вол. LXXI, бр. 4, 2019, стр. 114-125.

³⁹ Нова С, „Рама: Албанија да се уједини са Косовом“, *Нова С*, 9.10.2021; Спутник, „Рама: Косово је независна и суверена држава“, *Спутник*, 13.11.2021.

⁴⁰ О подели Косова и Метохије између реалности и заблуде писао је Душан Пророковић у: „Подела Косова и Метохије: реалност или заблуда?“, *Војно дело*, вол. LXXIV, бр. 2, 2022, стр. 55-74.

шили би природно предодређен геополитички и геостратешки потенцијал макротврђаве и учинила би Србију рањивом, посебно Рашки, Расински, Топлички, Јабланички и Пчињски округ [слика 1].

Слика 1 – Карта Републике Србије са и без Косова и Метохије (ур. аутори)

Осим губитка територије, Србија би препуштањем Косова и Метохије изгубила природна и рудна богатства. Препустила би српско становништво вољи арбанашких екстремиста, а будућност културне и верске баштине била би праћена деструкцијом, одузимањем земљишта и фалсификатима. Српска духовна вертикала, заснована на косовском завету, била би трајно урушена, међународни углед Србије нарушен, а сецесионизам би се могао прелити и на друге просторе. Такозвана Република Косово постала би исламистичка држава, „извозник“ тероризма и одскачна даска за цихад ратнике. Стицањем независности убрзо би постала чланица НАТО-а, чиме би се обруч око Србије знатно стегао. Поред тога, попуштање и саглашавање Србије са тзв. независношћу понизило би Русију и Кину, које у СБ УН чувају целовитост Србије, итд.⁴¹ И, на крају, треба указати на став Николаса Спајкмена, једног од најистакнутијих англосаксонских геополитичара: „Основни циљ спољне политике свих држава јесте очување територијалног интегритета и политичке независности”.⁴²

⁴¹ Миломир Степић, „Косово и Метохија: геополитички аспекти брзог решења и замрзнутог конфликта”, *Национални интерес*, вол. 38, бр. 2, 2020, стр. 10-15.

⁴² Nicholas Spykman, *America's Strategy in World Politics*, Harcourt, Brace and Co, New York, 1942, p. 17.

Закључак

Република Србија, њен државни и политички врх, сходно Уставу РС и Резолуцији 1244 СБ УН, у обавези је да чува територијалну целовитост и суверенитет државе. Треба знати да је Резолуција 1244 једини икада донет акт којим се забрањује једно-страна сецесија. Имајући то у виду, Косово и Метохија су у саставу Србије све док се сама Србија не одрекне своје територије. И према новој Стратегији националне безбедности, ми смо се као држава, не само декларативно, већ и суштински, обавезали да очувамо Косово и Метохију у саставу Србије, као и да помогнемо сународнике у суседним државама. Таква обавеза подразумева озбиљно оснаживање свих националних капацитета (војних, безбедносних, економских, културних, медијских и других), како би се на адекватан начин одговорило овом надасве национално важном стратешком опредељењу. Очигледно је да постоје бројни безбедносни, политички и геополитички изазови, па је у том сегменту наше решење – јачање односа са међународним чиниоцима који нам пружају подршку у очувању суверенитета и територијалног интегритета, пре свега са Русијом и Кином. У том смислу, држава Србија мора да инсистира на поштовању међународног права, као и поменуте Резолуције СБ, а то значи да упорно тражи повратак својих безбедносних снага на Косово и Метохију у оквиру повереног мандата и броја који предвиђа Резолуција 1244. Наравно, мале су шансе да се то деси одмах, али Србија мора да инсистира на овој одредби и континуирано тражи њено поштовање. Посебно је важно да се поштују и надлежности КФОР-а у контроли и обуздавању привремених приштинских институција. Иако је јасно да је реч о пристрасном приступу приликом примене важећих докумената, када говоримо о КФОР-у и ЕУЛЕКС-у, морамо се чврсто држати слова међународних докумената, а поготово оних који нама иду у прилог. Политика сталног инсистирања на њиховом поштовању од стране тзв. међународне заједнице једном ће уродити плодом, а док се то не деси стално морамо обавештавати међународне субјекте и јавност када, где и у ком делу се крше и не спроводе међународни документи и резолуције. Био би то много ефикаснији метод од сталног „мољакања, извињавања или кукања” над својом судбином, односно извињавања и дефанзивног правдања како арбанашка страна континуирано крши или не спроводи договорено и потписано. У будућности би требало преваходно вршити притисак на међународне институције које су задужене за контролисање и спровођење међународних докумената везаних за Косово и Метохију. Међународна заједница је та која мора да натера арбанашку страну на поштовање преузетих обавеза, а ако то не чини – јасно и континуирано инсистирати на томе.

Треба узети у обзир и тренд повлачења признања тзв. косовске независности и у складу с тим повлачити дипломатске потезе. Свако ужурбано решавање косовског питања, уступци и компромиси, ишли би искључиво на штету Србије. Тренутна позиција означена као „замрзнути конфликт” представља повољније полазиште за деловање Србије у будућности, јер међународни догађаји (нпр. у Украјини) указују на промене међународног поретка моћи, који се убрзано креће у правцу градње мултиполаризма, што су за нашу земљу повољније околности. То су промене које се не могу зауставити без великог светског конфликта и

баш зато треба да инсистирамо на тзв. куповини времена и чекању повољнијих околности за преговарање или коначно решење када бисмо инсистирали на потпуној територијалној и државној интеграцији Косова и Метохије.

Као што се могло видети да је окупација Косова и Метохије одраз униполарног хегемонизма САД, тако последњих година питање јужне српске покрајине приказује једну мало другачију слику у међународном поретку, поготово у СБ УН, где се Русија и Кина супротстављају атлантистичкој намери да истргне косовско-метохијски део из територијалне целовитости Србије, и у тренду су повлачења признања тзв. косовске независности. Нема сумње да ће овај маневарски простор и у наредном периоду бити геополитички осетљив, те је неопходно да уважимо све геополитичке чињенице и да анализирамо, како унутрашњополитичка дешавања, тако и дешавања у међународном и регионалном окружењу. Ипак, једно је сигурно, због свега наведеног и аргументованог, време ради за нас, ма колико то на први поглед изгледало контрадикторно, јер ћемо бити у повољнијој позицији за преговоре или чак наметнуто или изнуђено војно решавање косовско-метохијског проблема.

Литература

[1] Алими, Серж, Видал, Доминик, Малер, Анри, Рејмон, Матјас, *Како се фабрикује јавно мњење: медији и „праведни ратови“*, Факултет за медије и комуникацију, Београд, 2020.

[2] Батаковић, Душан, *Косово и Метохија у српско-арбанашким односима*, Чикоја штампа, Београд, 2006.

[3] Глишин, Вања, *Балканска геополитичка парадигма*, Каирос, Сремски Карловци, 2019.

[4] Глишин, Вања, Српски народ под империјалном пресом – положај у геополитичком чвору, *Напредак*, вол. 2, бр. 2, 2020, стр. 47-64.

[5] Глишин, Вања, „Импликације атлантистичких геополитичких доктрина на блиско-источну кризу-случај Ирана“, *Култура полиса*, вол. XVII, бр. 42, 2020, стр. 157-172.

[6] Галовић, Милан, „Гурке поново на Космету“, *Политика*, 9. октобар 2021.

[7] Давутоглу, Ахмет, *Стратегијска дубина*, Службени гласник, Београд, 2014.

[8] Деспотовић, Љубиша, *Геополитика деструкције*, Каирос, Сремски Карловци, 2015.

[9] Деспотовић, Љубиша, Гајић Александар, „Перспективе модерне државе у поствестфалском поретку“, *Култура полиса*, вол. XIV, бр. 32, 2017, стр. 293-307.

[10] Деспотовић, Љубиша, *Геополитика Светосавља: српско национално питање у историјском распону од крштене до природне Србије*, Каирос, Сремски Карловци, 2019.

[11] Деспотовић, Љубиша, Глишин Вања, „Геополитички интереси и политички концепти формирања двеју Југославија и разлози њиховог државног разбијања“, *Лесковачки зборник*, вол. LXI, бр. 1, 2021, стр. 439-455.

[12] Деспотовић, Љубиша, Глишин, Вања, „Геополитичка позиција Руске Федерације на постсовјетском простору“, у: Драган Петровић (ур.) *Конфликтне зоне на постсовјетском простору и регионална безбедност*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2021, стр. 127.

[13] Деспотовић, Љубиша, Глишин, Вања, „Геополитички идентитет Републике Србије и Стратегија националне безбедности“, *Политика националне безбедности*, вол. 20, бр. 1, 2021, стр. 117-139.

[14] Деспотовић, Љубиша, Глишин, Вања, *Савремени међународни односи и геополитика*, Каирос, Сремски Карловци, 2021.

[15] Деспотовић, Љубиша, *Српска геополитичка парадигма*, Каирос, Сремски Карловци, 2012.

[16] Дојче веле, „Крајње је време за договор Косова и Србије“, *Дојче веле*, 17. септембар 2021. <https://www.dw.com/sr/krajnje-je-vreme-za-dogovor-kosova-i-srbije/a-59212930>, 10/11/2021.

[17] Игоровна Филимонова, Ана, „Албанизација Балкана“, у: *Геополитика пост-модерног света*, Геополитика, Београд, 2011.

[18] Молнар, Томас, *Американологија*, СКЦ, Београд, 1996.

[19] Нови стандард, „Хаос на КиМ: РОСУ на северу, почело одузимање таблица, бачен сузавац на Србе“, *Нови стандард*, 20. септембар 2021. <https://standard.rs/2021/09/20/haos-na-kim-rosu-na-severu-pocelo-oduzimanje-tablica-bacen-suzavac-na-srbe/>, 10/11/2021.

[20] Ничић, Будимир, „Весли Кларк: Желим да видим како се Косово развија“, *Глас Америке*, 7. јул 2021. <https://www.glasamerike.net/a/kosovo-vesli-klark-poseta/5956961.html>, 10/11/2021.

[21] Нешић, Милан, „Весли Кларк: Милошевић сукоб на Косову учинио неизбежним“, *Глас Америке*, 9. јун 2021. <https://www.glasamerike.net/a/kosovo-vesli-klark-poseta/5956961.html>, 10/11/2021.

[22] Н1, „Вучић: Нема места паници иако се повећава притисак ЕУ и САД у вези са Косовом“, *Н1*, 31. мај 2021. <https://rs.n1info.com/vesti/vucic-nema-mesta-panici-ia-ko-se-povecava-pritisak-eu-i-sad-u-vezi-sa-kosovom/>, 10/11/2021.

[23] Нова С, „Еди Рама: циљ моје каријере је тежња да се Албанија уједини са Косовом“, *Нова С*, 9. октобар 2021. <https://nova.rs/vesti/politika/edi-rama-cilj-moje-karijere-je-teznja-da-se-albanija-ujedini-sa-kosovom/>, 8/11/2021.

[24] Јевтић, Мирољуб, „Косово је Турска, Турска је Косово“, *Политика*, 2013. <https://www.politika.rs/scc/clanak/275125/>, 9/11/2021.

[25] Пророковић, Душан, *Геополитика Србије: положај и перспективе на почетку 21. века*, Службени гласник, Београд, 2018.

[26] Пророковић, Душан, „Подела Косова и Метохије: реалност или заблуда?“, *Војно дело*, вол. LXXIV, бр. 2, 2022, стр. 55-74.

[27] Политика, „Британска амбасада подржала полицијску акцију Приштине“, *Политика*, 14. октобар 2021. <https://www.politika.rs/sr/clanak/489719/Britanska-ambasada-podrzala-policijsku-akciju-Pristine>, 10/11/2021.

[28] Политика, „Ердоган: Радимо на новим признањима Косова“, *Политика*, 19. јул 2021. <https://www.politika.rs/scc/clanak/483791/Erdogan-Radimo-na-novim-priznanjima-Kosova>, 10/11/2021.

[29] РТС, „УН о опасним једностраним акцијама Приштине, расправа о будућности УНМИК-а”, РТС, 15. октобар 2021.

<https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/4552352/savet-bezbednosti-un-sednicka-kim.html>, 10/11/2021.

[30] Савет безбедности Уједињених нација, „Резолуција СБ УН 1244” 10. јун 1999. <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/19944>, 10/11/2021.

[31] Стратегија националне безбедности Републике Србија: 94/2019-13. 2019. <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/strategija/2019/94/2>, 12/11/2021.

[32] Степић, Миломир „Косово и Метохија: геополитички аспекти брзог решења и замрзнутог конфликта”, *Национални интерес*, вол. 38, бр. 2, 2020, стр. 7-30.

[33] Степић, Миломир, *Косово и Метохија: Постмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.

[34] Степић, Миломир, *Српски геополитички образац*, Catena Mundi, Београд, 2019.

[35] Степић, Миломир, *Српско питање – геополитичко питање*, Јантра група, Београд, 2004.

[36] Суботић, Милован, *Екстремизам под окриљем религије*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2015.

[37] Спутник, „Русија поручила НАТО-у: Обуздајте разуларене радикалне косовске Албанце”, *Спутник*, 14.10.2021. <https://rs.sputniknews.com/20211014/rusija-nato-u-obuzdajte-raspojasale-radikalne-kosovske-albance-1130673899.html>, 9/11/2021.

[38] Спутник, „Рама: Косово је независна и суверена држава, Србија треба да га призна”, *Спутник*, 13. новембар 2021. <https://rs.sputniknews.com/20211113/rama-kosovo-je-nezavisna-i-suverena-drzava-srbija-treba-da-ga-prizna-1131548819.html?modal=feedback>, 14/11/2021.

[39] Труд, Алексис, *Геополитика Србије*, Службени гласник, Београд, 2007.

[40] Устав Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 98/06.

[41] Филиповић Марина, Цветковић М. Владимир, „Пројекат „Природне Алба-није” као претња територијалном интегритету Републике Србије”, *Војно дело*, вол. LXXI, бр. 4, 2019, стр. 114-125.

[42] Цвијић, Јован, *Балканско полуострво и јужнословенске земље*, Државна штампарија Краљевине СХС, Београд, 1922.

[43] Spykman, Nicholas, *American's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of Power*, Harcourt, Brace and Co, New York, 1942.

[44] Woodward, L. Susan, *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution after the Cold War*, Brookings Institution, Washington, 1995.

Резиме

Услед испреплетених и паралелних интереса великих сила на Косову и Метохији креиран је својеврсни геополитички чвор, као поље агресивног геополитичког наступања ванбалканских и балканских суседних политичких факто-

ра, што се одражава на актуелне догађаје, чинећи их политички и безбедносно комплексним. Након 2008. године долази до једнострано признате тзв. независности Косова, чиме је настављен процес унутрашње транзиције и територијалне фрагментације Србије, што се и у актуелном геополитичком и безбедносном контексту јасно маркира као изазов и претња. Стога су аутори настојали да прикажу и објасне значај јужне српске покрајине, најпре указујући на њен географски и геополитички значај као централне области на Балканском полуострву, што је чини веома значајном за контролу саобраћајних, привредних, комуникацијских, стратегијских и других коридора. Затим у другом делу рада представљена је геополитичка анализа актуелних догађаја на југу Србије и последице по унутрашње политичко устројство и међународни положај земље. Осим тога, анализирани су безбедносни аспекти косовско-метохијског чвора, с фокусом на националну безбедност и безбедносне проблеме изазване насилним изумимањем српске територије и самопроглашењем тзв. независности Косова, ради изналагања одрживих решења за безбедносну ситуацију на југу Србије.

Закључак је да су Република Србија, њен државни и политички врх, сходно Уставу РС и Резолуцији 1244 СБ УН, у обавези да чувају територијалну целовитост и суверенитет државе. Треба знати да је Резолуција 1244 једини икада донет акт којим се забрањује једнострана сецесија. Имајући то у виду, Косово и Метохија су у саставу Србије све док се сама Србија не одрекне своје територије. И према новој Стратегији националне безбедности, ми смо се као држава, не само декларативно, већ и суштински, обавезали да очувамо Косово и Метохију у саставу Србије, као и да помогнемо сународнике у суседним државама. Таква обавеза подразумева озбиљно оснаживање свих националних капацитета (војних, безбедносних, економских, културних, медијских и других), како би се на адекватан начин одговорило овом надасве национално важном стратешком опредељењу. Очигледно је да постоје бројни безбедносни, политички и геополитички изазови, па је у том сегменту наше решење – јачање односа са међународним чиниоцима који нам пружају подршку у очувању суверенитета и територијалног интегритета, пре свега са Русијом и Кином. У том смислу, држава Србија мора да инсистира на поштовању међународног права, као и поменуте Резолуције СБ, а то значи да упорно тражи повратак својих безбедносних снага на Косово и Метохију у оквиру повереног мандата и броја који предвиђа Резолуција 1244.

Кључне речи: *Косово и Метохија, Србија, геополитика, безбедност, национална безбедност, политичко насиље*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

СТАВ НР КИНЕ О КОСОВУ И МЕТОХИЈИ У КОНТЕКСТУ ОДБРАНЕ МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА И ШИРЕЊА ИНТЕРЕСНИХ ГРАНИЦА*

Александар Митић**

Достављен: 13. 02. 2022.

Кориговано: 09. 05. и 21. 06. 2022.

Прихваћен: 17. 07. 2022.

Језик рада: Српски

Тип рада: Прегледни рад

DOI број: 10.5937/vojdela2203017M

Упркос геополитичким изазовима у непосредном окружењу у Централној Азији и на Пацифику, Народна Република Кина има све активнију дипломатску улогу на Балкану, пре свега пружајући недвосмислену подршку Београду по питању Косова и Метохије. Да ли се ради о изолованом искорак или о тактичком потезу који је у складу са новим стратешким спољнополитичким промишљањем? У потрази за одговором, рад разматра еволуцију принципа немешања у кинеској спољној политици, његову реевалуацију и адаптацију у контексту транзиције ка мултиполарном светском поретку, ширења „интересних граница“ условљеног иницијативом „Појас и пут“, те очувања територијалног интегритета и суверенитета Кине по питању Тибета, Синђанга, Хонг Конга и Тајвана. У раду се анализирају процеси који су учврстили став Пекинга о Косову и Метохији у последњих пар година: отпризнавање Тајвана и Косова и Метохије, појачани западни притисак по питању Синђанга и Хонг Конга, те схватање да је решавање статуса Косова и Метохије немогуће без одобрења Кине у Савету безбедности УН. Закључује се да питање Косова и Метохије одсликава, како основне постулате кинеске спољне политике, тако и њену еволуцију. Овакав став Пекинга отежаће намере Запада да заокружи „косовску независност“, појачаће притиске ЕУ и САД на Србију, али и ојачати отпорност Београда.

Кључне речи: *Кина, „Појас и пут“, Република Србија, Косово и Метохија, мултиполарност, територијални интегритет, интересне границе, кинеско-амерички односи*

* Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2022. године“, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2022. године.

** Институт за међународну политику, Београд, Република Србија, aleksandar.mitic@diplomacy.bg.ac.rs

Транзиција Кине у вези са статусом глобалне силе

Упркос геополитичким изазовима у непосредном окружењу у Централној Азији и на Пацифику – попут америчког повлачења из Авганистана и формирања партнерства АУКУС усмереног ка њеном „обуздавању” – Народна Република Кина има све активнију дипломатску улогу на Балкану. Уз недвосмислену подршку Београду, иницијативама везаним за Косово и Метохију, Пекинг је одбацио и именоване „високог представника” у Босни и Херцеговини као нелегитимно. Ови потези су упалили аларм у водећим чланицама НАТО-а и Европске уније, која су и до сада са негодовањем реаговале на стратешку српско-кинеску сарадњу у оквиру иницијативе „Појас и пут”. Поједине западне анализе указују на то да Кина представља чак већу опасност од Руске Федерације за заокруживање „косовске независности”.¹

Зашто је Кина спремна да трпи западне критике и осуде по којима, заједно са Руском Федерацијом, шири „малигни утицај” на Балкану? Који су интереси Пекинга? Да ли се ради о изолованом искораку или о тактичком потезу који је у складу са новим стратешким спољнополитичким промишљањем у Пекингу? За очување територијалног интегритета Републике Србије ова питања су од кључног значења с обзиром на чланство Кине у Савету безбедности УН и суочавање Запада са чињеницом да свако решење за питање Косова и Метохије мора да буде потврђено у овом телу.

У том контексту, од важности је разматрање промена у кинеској спољној политици, нарочито еволуција разматрања принципа немешања, који је традиционално један од основних постулата кинеске спољне политике, али који доживљава својеврсну реevaluацију и адаптацију у контексту трансформације глобалног светског поретка.

Еволуција „принципа немешања” у кинеској спољној политици

Кинеска спољна политика се традиционално ослања на „Пет принципа мирољубиве коегзистенције” из 1954. године, који се односе на „међусобно поштовање територијалног интегритета и суверенитета” и немешање у унутрашње послове.² Они су уврштени и у преамбулу Устава Народне Републике Кине из 1982. године.³

¹ David L. Philips, „China, not Russia, is the Greater Threat to Kosovo”, *BIRN*, 29.09. 2021. <https://balkaninsight.com/2021/09/29/china-not-russia-is-the-greater-threat-to-kosovo/>

² Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, „The Five Principles of Peaceful Coexistence”, 30 July 2014, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjw_663304/zwjg_665342/zwbd_665378/t1179045.shtml

³ The State Council of the People's Republic of China. „Constitution of the People's Republic of China”, November 20, 2019, https://english.www.gov.cn/archive/lawsregulations/201911/20/content_WS5ed8856ec6d0b3f0e9499913.html

У свом спољнополитичком деловању Кина је била конзистентна и у великој мери се придржавала ових принципа.⁴ У постхладноратовском периоду, Пекинг је ове принципе видео и као значајну брану западним „хуманитарним интервенцијама”. Међутим, геополитичке промене у свету под посебан притисак стављају принцип немешања. У том контексту, могу се издвојити три кључне теме за кинеску спољну политику:

– *транзиција ка мултиполарном поретку*. Економски раст Кине је у последње две деценије инспирисао значајно ширење интереса кинеске спољне политике ка регионима ван Азије и Пацифика, што, уз делимично опадање америчке моћи, води ка еволуцији од униполарног ка мултиполарном поретку у којем Пекинг игра кључну улогу. Кина се из Москве посматра као „стратешки партнер”, из Брисела као „системски ривал”, а из Вашингтона као „стратешки конкурент” чију моћ експанзије би требало ограничити, што отвара еру потенцијалног глобалног ривалитета у регионима широм света;

– *очување унутрашње стабилности, територијалног интегритета и суверенитета Кине*. Кина се суочава са сталним системским притиском по питању Тибета, Синђанга, Хонг Конга и Тајвана, чије сепаратистичке тежње, пре свега под окриљем „борбе за људска права”, подржавају САД и ЕУ, док Пекинг инсистира да неће дозволити било какво угрожавање свог суверенитета и политичке независности;

– *имплементација стратешких развојних пројеката на глобалном нивоу*. Под вођством Си Ђинпинга, Кина је покренула иницијативу „Појас и пут”, која обухвата сарадњу са 140 земаља – распрострањених широм Азије и Пацифика, Африке, Централне и Источне Европе, Латинске Америке и Кариба – што представља огроман изазов за безбедност, нарочито трговине, саобраћајне и енергетске инфраструктуре.⁵

У оваквом контексту, упркос прокламованој подршци придруживању политици немешања, у Кини се отворила стручна дебата о њеној одрживости.⁶

Чен Џенг истиче да је током вишегодишње дебате у Пекингу настао „лабав консензус” по којем је неопходно увести „више креативности и флексибилности у пракси”, а у исто време задржати принцип немешања као водилу.⁷ Предложени су прагматични концепти, попут „конструктивног укључења” Џао Хуашенга (Zhao Huasheng) и „креативног учешћа” Ванг Јиџоуа (Wang Yizhou), који се залажу за то да се Пекинг опредељује за принцип немешања и „селективног учешћа” у складу са сопственим интересима.⁸

⁴ Stuart Harris, *China's Foreign Policy*, Polity, Cambridge, 2014

⁵ Christoph Nedopil, „Countries of the Belt and Road Initiative”, Shanghai, Green Finance & Development Center, FISF Fudan University, <https://greenfdc.org/countries-of-the-belt-and-road-initiative-bri/>

⁶ Zheng Chen, „China debates on the non-interference principle” in Huiyun Feng, Kai He and Yan Xuetong (eds.) *Chinese Scholars and Foreign Policy Debating International Relations*, Routledge, New York, 2019, pp. 86-106.

⁷ *Ibid*, p. 86.

⁸ Huasheng Zhao, „Non-interference in internal affairs and constructive involvement - reflection on Chinese policy after the unrest in Kyrgyzstan”, *Xinjiang Shifan Daxue Xuebao (Zhaxue Shehui Kexueban)*, vol. 32, no. 1, January 2011, pp. 23–29; Yizhou Wang, „New Direction for China's Diplomacy”, *Beijing Review*, 5 March 2012, www.bjreview.com.cn/world/txt/2012-03/05/content_439626.htm

Ради дефинисања аутентичне кинеске теорије о међународним односима, Јан Сјуетонг (*Yan Xuetong*) је, 2014. године, предложио „морални реализам”.⁹ Заснован на кинеској филозофији, он покушава да пружи алтернативно објашњење кинеског раста ка статусу глобалне силе у наступајућем мултиполарном поретку.¹⁰ Скептичан према интересима западних сила, нарочито САД, Јан се залаже за стварање војних и политичких партнерстава и предлаже селективно награђивање оних држава које „желе да имају конструктивну улогу у расту Кине”, те за кажњавање оних који су непријатељски настројени према Кини.¹¹

С једне стране, Пекинг се формално не одриче принципа немешања, јер га и даље посматра кључним за одбрану сопственог територијалног интегритета и суверенитета. Ипак, очигледна је намера Пекинга да прилагоди своју спољну политику новонасталим околностима и међународном умрежавању.¹²

Развој трансрегионалне дипломатије посебно је наглашен формирањем иницијативе „Појас и пут” 2013. године, која је отворила не само алтернативне развојне путеве земљама учесницама, већ и створила нова политичка партнерства. За саму Кину, истовремено, овакав простор значи ширење „интересних граница”, односно „географског простора који је дефинисан (и стално рedefинисан) еволуцијом кинеских интереса и претњама по њих”, што претпоставља неопходност трансформације и експанзије спољнополитичког и безбедносног деловања.¹³ Тако је Кина, скоро деценију након што је 2008. године преузела акције патролирања у мисији борбе против пиратерије у Аденском мору, 2017. године отворила војну базу у Цибутију, такође ради заштите економских интереса и кинеских држављана.¹⁴

Гизели сматра да се ствара спољнополитички консензус у Пекингу о томе да је за заштиту глобалних интереса неопходна и војна компонента, те истиче речи Џу Пинга (*Zhou Ping*), професора и саветника у Државном савету Кине, који оцењује да би Кина требало да војним присуством прошири своје „стратешке границе” тако да буду подударне „интересним границама”.¹⁵ Ролан оце-

⁹ Xuetong Yan, „From Keeping a Low Profile to Striving for Achievement”, *The Chinese Journal of International Politics*, 7(2), 2014, pp. 153-184

¹⁰ Svetlana Krivokhizh and Elena Soboleva, „The Past Serving the Present: Yan Xuetong’s Theory of Moral Realism and the Future of the Global Order”, *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya*, 2017, vol. 61, No 11, pp. 76-84.

¹¹ Chen, pp. 95-96.

¹² Marc Lanteigne, *Chinese Foreign Policy: An Introduction*, Routledge, New York, 2020, p. 5.

¹³ Andrea Ghiselli, *Protecting China’s Interests Overseas: Securitization and Foreign Policy*, Oxford, Oxford University Press, 2021, p. 1.

¹⁴ Timothy R. Heath, Christian Curriden, Bryan Frederick, Nathan Chandler, and Jennifer Kavanagh, *China’s Military Interventions: Patterns, Drivers, and Signposts*, Santa Monica, RAND Corporation, 2021. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA444-4.html

¹⁵ Ghiselli, p. 2.

њује да је „Појас и пут” проширио националне интересе Кине далеко од њених граница, те да се кинески „стратешки планери слажу да су границе кинеске националне безбедности дефинисане ширењем интереса у иностранству”, које „мора да прати подршка војне силе”.¹⁶ Тако је кинески министар одбране Веи Фенгхе (*Wei Fenghe*) 2018. године истакао да је Кина спремна да Пакистану „пружи снажне безбедносне гаранције за заједничку изградњу Појаса и пута”.¹⁷ Наиме, један од кључних сегмената „Појаса и пута” је Кинеско-пакистански економски коридор, који омогућава Пекингу излаз на Индијски океан и налази се близу Ормушког мореуза, кроз који се танкерима превози 20 одсто светске нафте.¹⁸ Овај коридор се, међутим, налази на мети терористичких група, попут такозване „Ослободилачке војске Балучистана”, чији напади би могли да „успоре кинески моментум у јужној Азији”, а самим тим и нанесу штету „Појасу и путу”.¹⁹

Овакав развој кинеске стратешке мисли и деловања се, логично, прати с огромном пажњом у САД, које третирају област „Појаса и пута” као „прокси за могуће надметање са Кином”.²⁰ У анализама вашингтонских института истиче се да је у саму иницијативу „Појаса и пута” уграђена „намерна војна и стратешка функционалност”, те да постоје „обимни докази” да Кина „развија мрежу стратешких упоришта која могу значајно да повећају трошкове било какве америчке војне интервенције и да умање жељу чланица 'Појаса и пута' да пруже приступ или помоћ САД”.²¹ Оцењује се да „постоје сви састојци” за будуће кинеске војне операције у иностранству, те да о евентуалној интервенцији кинеске војске у иностранству неће одлучивати „правила” већ „међународне кризе и геополитика”.²²

¹⁶ Nadège Rolland, „Securing the Belt and Road: Prospects for Chinese Military Engagement Along the Silk Roads” in Nadège Rolland (ed). *Securing the belt and road initiative China's Evolving Military Engagement Along the Silk Roads*, National Bureau of Asian Research, Washington D.C., NBR Special Report 80, September 2019, p. 2.

¹⁷ Panyue Huang, „Chinese Defense Minister Meets Pakistani Naval Chief of Staff,” *China Military Online*, April 19, 2018, http://eng.mod.gov.cn/news/2018-04/19/content_4809874.htm

¹⁸ Karl Russell, Denise Lu and Anjali Singhvi, „Why This Narrow Strait Next to Iran Is So Critical to the World's Oil Supply”. *The New York Times*. July 11, 2019. <https://www.nytimes.com/interactive/2019/07/07/business/economy/iran-strait-of-hormuz-tankers.html>

¹⁹ Eshel Rosen, „China in Afghanistan: „Not a luxury but a necessity”. *Eurasianet*. May 13, 2022. <https://eurasianet.org/china-in-afghanistan-not-a-luxury-but-a-necessity>

²⁰ Ivona Lađevac and Nenad Stekić, „Assessing the Political Risks in Eurasia in the Wake of the Fifth China's Grand Strategy”, *The Review of International Affairs*, Vol. LXXII, No. 1183, September–December 2021, p. 61.

²¹ Daniel R. Russel and Blake H. Berger, *Weaponizing the Belt and Road Initiative*, Asia Society Policy Institute, Washington D.C., 2020, p. 42.

²² Mathieu Duchâtel, „Overseas Military Operations in Belt and Road Countries: The Normative Constraints and Legal Framework” in Nadège Rolland (ed). *Securing the belt and road initiative China's Evolving Military Engagement Along the Silk Roads*, National Bureau of Asian Research, Washington D.C., NBR Special Report 80, September 2019, p. 17.

Промена стратешког промишљања Пекинга

У НАТО бомбардовању Амбасаде Кине у Београду, 7. маја 1999. године, убијено је троје кинеских новинара и рањено 20 запослених, што је довело до ланчане реакције која је променила не само свест о опасности униполарног поретка за кинеске интересе већ и стратешко спољнополитичко и безбедносно промишљање.

Ерупција народног незадовољства довела је до демонстрација против амбасаде и конзулата САД, снажног јачања антизападног сентимента и националне хомогенизације. Ламптон истиче да је већина Кинеза објашњења Вашингтона сматрала „неадекватним, неискреним и неуверљивим”, те да је бомбардовање Амбасаде оставило „ожилјак дубоког неповерења” између САД и Кине, „од којег се однос није у потпуности опоравио”.²³

Убрзо након агресије НАТО-а, Кина је усвојила „Нови безбедносни концепт” који је, према Гизелију, имао за циљ да „унапреди поглед ка мултиполарном светском поретку као одговор на америчку глобалну доминацију, нарочито након што је бомбардовање Амбасаде Кине у Београду 1999. од стране америчке авијације унело страх у врх кинеског цивилног и војног руководства од наступа нове ере америчког унилатерализма”.²⁴ Гриз оцењује да су Кинези „алармирани косовским ратом и америчким бомбардовањем кинеске амбасаде у Београду почели да преиспитују свој доброћудан поглед на међународни поредак”.²⁵ По њему, „у постбеоградској Кини” створен је „манихејски, црно-бели поглед на кинеско-америчке односе”, а бомбардовање кинеске амбасаде може се посматрати као „прекретница у кинеско-америчким односима”, те је још 2001. године упозорио да последишна обострана перцепција игре нулте суме може да има „опасне последице по мир у 21. веку”.²⁶

Кина је након агресије НАТО-а постала забринута за стварање „коалиција вољних” и последица које би то могло да има за међународно мешање у питања Тајвана, Тибета и Синђанга.²⁷ Џанг Веи (*Zhang Wei*) из кинеске морнарице упозоравао је, 1999. године, да ће „косовски рат и последична слабост међународних организација негативно утицати на безбедносно окружење у Азији”, те да би могли да се очекују „будући амерички унилатерални потези у Тајванском мореузу и на Корејском полуострву”.²⁸

²³ David Lampton, *Following the Leader: Ruling China, From Deng Xiaoping to Xi Jinping*, Berkeley, University of California Press, 2014, p. 118.

²⁴ Ghiselli, p. 23.

²⁵ Peter Hays Gries, „Disillusionment and Dismay: How Chinese Netizens Think and Feel About the Two Koreas” in Gilbert Rozman (ed.), *China's Foreign Policy: Who makes it and how is it made*, Palgrave Macmillan, New York, 2012, p. 306.

²⁶ Peter Hays Gries, „Tears of Rage: Chinese Nationalist Reactions to the Belgrade Embassy Bombing”, *The China Journal*, No. 46, July 2001), p. 26.

²⁷ Zhongying Pang, „China's Changing Attitude to UN Peacekeeping”, *International Peacekeeping*, 12 (1), 2005, p. 88.

²⁸ Ghiselli, pp. 51-52.

Одбрана територијалног интегритета у условима транзиције ка мултиполарности

За Пекинг је Косово и Метохија део Републике Србије и представља пример одбране територијалног интегритета у условима униполарног поретка и транзиције ка мултиполарности. На саветодавно мишљење Међународног суда правде, 2010. године, о једностраном проглашењу независности косовских Албанаца, Кина је реговала саопштењем да је „поштовање суверенитета и територијалног интегритета држава једно од фундаменталних принципа савременог међународног права”, те да „Кина поштује суверенитет и територијални интегритет Србије”.²⁹

Пекинг је такав став задржао и током дијалога Београд–Приштина под окриљем ЕУ, понављајући га при сваком наступу о косовском питању у међународним форумима, као и приликом сусрета са српским званичницима. Важно је напоменути да је принципјелна политика Кине о косовском питању била чврста и пре интензивирања кинеско-српске економске сарадње у оквиру платформи Кина-ЦИЕЗ и „Појаса и пута” – дакле, независна је од економских интереса, кинеских инвестиција и кредита.

У последњих неколико година, три процеса су посебно ојачала кинески став по питању Косова и Метохије.

(1) отпризнавања Тајвана и Косова. Након повлачења признања од стране Кирибатија и Соломонских острва, 2019. године, те Никарагве, крајем 2021, број земаља које признају Тајван се свео на 14 (Белизе, Ватикан, Гватемала, Хаити, Хондурас, Маршалска острва, Парагвај, Република Палау, Република Науру, Сент Китс и Невис, Света Луција, Свети Винсент и Гренадини, Тувалу). Од 2017. до 2021. године седам држава је отпризнало Тајван (Буркина Фасо, Доминиканска Република, Ел Салвадор, Кирибати, Никарагва, Панама, Соломонска острва), а Кина улаже дипломатске напоре да настави овај процес. У истом том периоду одвијао се процес повлачења признања „независног Косова” од стране 18 држава (Бурунди, Гана, Гвинеја Бисао, Гранада, Комонвелт Доминика, Лесото, Либерија, Мадагаскар, Папуа Нова Гвинеја, Република Науру, Република Палау, Сао Томе и Принципе, Соломонска острва, Сијера Леоне, Суринам, Того, Унија Комора, Централноафричка Република). Иако ова два процеса нису директно повезана, развој догађаја је алармирао западне земље које су покренуле активности које би успориле негативне трендове по „независно Косово” и Тајван. У оквиру споразума о „економској нормализацији” са Приштином, потписаног у Вашингтону у септембру 2020. године, Београд се обавезао на „једногодишњи мораторијум на своју кампању за повлачење признања”, док се Приштина обавезала да се у истом периоду уздржи од подношења „зах-

²⁹ Ministry of Foreign Affairs of China, „Foreign Ministry Spokesperson Qin Gang's Response to the International Court of Justice's Advisory Opinion on the Kosovo Case”, July 23, 2010, <https://www.mfa.gov.cn/ce/cgvan/eng/fyrth/t719113.htm>

тева за чланство у међународним организацијама”.³⁰ Након што се Приштина вратила политици захтева за чланство, те за то добила подршку водећих западних држава, Београд је наставио процес отпризнавања.³¹ Истовремено, врши се притисак на земље ЕУ које нису признале сецесију (Шпанија, Румунија, Словачка, Кипар, Грчка) да учине кораке у правцу успостављања односа са Приштином, попут отварања трговинских представништава.³² По питању Тајвана, све су присутнији и координиранији напори да се у Централној и Источној Европи поново легитимише Тајпеј. Ови процеси су посебно истакнути у државама које су под снажним утицајем САД. У новембру 2021. године, Литванија је дозволила да се у Виљнусу отвори представништво под именом „Тајван”, што представља суштинску разлику од представништава под називом „Тајпеј” која су постојала и у другим европским градовима. Пекинг је овај потез видео као својеврсно признање Тајвана, те је спустио дипломатске односе са Виљнусом и престао да одобрава извозне дозволе за литванске извознике.³³

2) Притисак на Кину због Синђанга и Хонг Конга. По први пут од 1989. године, и догађаја на тргу Тијенанмен, Европска унија је, у марту 2021, одобрила значајније санкције против Кине, и то у вези са положајем Ујгура у кинеској провинцији Синђанг.³⁴ Пекинг је одговорио санкцијама, те оптужио ЕУ за урушавање кинеског суверенитета у Синђангу, у којем постоје сецесионистичке тенденције које подржава терористичка организација „Исламистички покрет Источног Туркистана”. Вашингтон је, поред санкција због Синђанга, средином 2021. године, увео и низ рестриктивних мера против кинеских званичника у вези са Хонг Конгом, а расте притисак и на ЕУ да следи став САД.³⁵ Пекинг и ову ситуацију посматра као угрожавање свог територијалног интегритета, у контексту свеобухватне стратегије притиска Запада.

Република Србија је одбила да се придружи декларацијама Заједничке спољне и безбедносне политике Европске уније по питању Кине и принципијелно истакла своју подршку њеном суверенитету и територијалном интегритету, због чега је предмет све жешћих западних критика и дипломатских притисака.

³⁰ Beta, „Šta je potpisano – tekst sporazuma“, *N1*, 5. septembar 2020, <https://rs.n1info.com/vesti/a636581-tekst-sporazuma-beograd-pristina/>.

³¹ Maja Živanović i Ljudmila Cvetković, „Beograd nastavlja da radi na povlačenju priznanja Kosova“, *Radio Slobodna Evropa*, 13. maj 2022. <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-kosovo-savet-sednica/31846576.html>

³² Beta, „Grčka dopustila unapređenje statusa trgovinskog predstavništva Kosova u Atini“, *N1*, 4. jun 2021. <https://rs.n1info.com/biznis/grcka-dopustila-unapredjenje-statusa-trgovinskog-predstavništva-kosova-u-atini/>

³³ The Guardian, „China condemns opening of Taiwan office in Lithuania as ‘egregious act’“, November 19, 2021, <https://www.theguardian.com/world/2021/nov/19/china-condemns-opening-of-taiwan-office-in-lithuania-as-egregious-act>

³⁴ Robin Emmott, „EU, China impose tit-for-tat sanctions over Xinjiang abuses“, *Reuters*, March 22, 2021, <https://www.reuters.com/article/us-eu-china-sanctions-idUSKBN2BE1A1>

³⁵ Reinhard Bütikofer, „The EU needs to step up on Hong Kong sanctions“, *Euractiv*, July 29, 2021, <https://www.euractiv.com/section/eu-china/opinion/the-eu-needs-to-step-up-on-hong-kong-sanctions/>

Присутан је западни наратив по којем Кина не жели да призна косовску независност „не само из солидарности са својим српским савезником”, већ и да се „не би отворила дискусија о сецесији Тајвана и Хонг Конга”.³⁶

3) Решавање статуса Косова и Метохије. Оно је немогуће без одобрења Кине. Дипломатски процес отпризнавања Косова, недостатак воље или моћи ЕУ као посредника да утиче на Приштину да имплементира договорене споразуме са Београдом, као и међународно право и став Кине и Русије довели су до консензуса међу водећим државама на Западу да решење статуса Косова и Метохије, ипак, није могуће без одобрења ове две државе у Савету безбедности УН, те да је процес једностраног проглашења независности који су координирали 2008. године ослабљен и недовољан да донесе пун међународни легитимитет Приштини.

Ова три процеса указују на то да, својом приврженошћу заштити норми међународног права по питању територијалног интегритета и суверенитета, Република Србија може да рачуна на пуну подршку Народне Републике Кине у вези са Косовом и Метохијом. У том контексту од кључне важности је инсистирање да, без обзира на посредовање Европске уније у дијалогу, решење за косовско питање није могуће ван система Уједињених нација, односно ван међународног правног поретка заснованог на Повељи ОУН. С друге стране, подршка Пекинга подразумева и да Београд остане доследан у поштовању територијалног интегритета и суверенитета НР Кине, у поштовању принципа „једне Кине” и уздржавању од усаглашавања за декларацијама, рестриктивним мерама и другим активностима усмереним против фундаменталних интереса Пекинга.

„Појас и пут” и кинеско-српска сарадња у контексту ширења „интересних граница” Пекинга

Долазак Кине као нове велике силе на Балкану, у геополитичком смислу, доноси Србији „знатно повољније перспективе по српске интересе” тиме што јача присуство сила које су јој наклоњене и које су спремне да јој пруже стратешку помоћ.³⁷ Кина посматра Србију као посебно важног и стратешког партнера у значајној мери због њеног политичког идентитета земље која је војно неутрална. Уз то, Србија се, иако кандидат за чланство у ЕУ, не придружује декларацијама Брисела које су критички интониране према Кини. Београд има и традиционално блиске односе са Москвом, која је постала важан стратешки партнер Пекинга. Најзад, Србија и Кина деле заједничку осетљивост на повреду суверенитета и територијалног интегритета.³⁸ Односи на највишем нивоу су пријатни, а политичка воља да се они унапређују је снажна и проактивна.

³⁶ China Observers in Central and Eastern Europe, *Empty Shell No More: China's Growing Footprint in Central and Eastern Europe*, Policy Paper, 7 April 2020, p.30
https://chinaobservers.eu/wp-content/uploads/2020/04/CHOICE_Empty-shell-no-more.pdf

³⁷ Aleksandar Gajić, „Strateški okvir srpske političke kulture”, *Vojno delo*, 72 (4), 2020.

³⁸ Marko Filijović i Zoran Kilibarda, „Kineski 'pohod' na Balkan”, *Vojno delo*, 65 (4), 2013.

Интензитет кинеско-српског партнерства у оквиру формата Кина–ЦИЕЗ и „Појаса и пута” посебно је ојачан свеобухватном економском и војнотехничком сарадњом. Као земља која има стратешки важан географски положај, Србија се налази на раскрсници паневропских коридора VII (Дунав) и X (Атина–Будимпешта) који су од огромне важности за повезивање копнених и поморских рута на Балкану и у Централној и Источној Европи. У том контексту, Србија је и активан учесник на модернизацији железничког саобраћаја на релацији Београд–Будимпешта. Ова релација се директно наслања на важност грчке луке Пиреј, коју је кинески COSCO, за свега неколико година, претворио у највећу европску луку на Медитерану.³⁹ Дугорочни планови кинеске компаније јесу да се капацитет ове луке прошири на 10 милиона ТЕУ (јединица еквивалента двадесет стопа), чиме би она постала „највеће и најефикасније логистичко чвориште у Централној и Источној Европи”.⁴⁰ С обзиром на овакве планове и чињеницу да коридор ка Централној Европи пролази непосредно поред Косова и Метохије, јасно је да је Кини потребна безбедност и предвидљивост на рути. Уз то, Кина је посебно помогла Србији преузимањем железаре у Смедереву (HBIS) и рудника у Бору (Zijin), који су током 2021. године били највећи српски извозници.⁴¹ Кинеско инвестирање у региону може се посматрати и као „део њеног ширег геоекономског учинка са стратешким, дугорочним значењем”.⁴² У том контексту, логично је проширење „интересних граница” Кине, односно очекивање да ће Пекинг све више желети да заштити своја партнерства и своје интересе – политичке, економске и инфраструктурне.

У складу са потребом заштите „Појаса и пута”, али и уласка на одбрамбено и безбедносно тржиште Европе, може се посматрати и проширење свеобухватног стратешког партнерства Србије и Кине на сферу војне и безбедносне сарадње, нарочито након посете делегације Народноослободилачке армије Кине Србији 2017. године.⁴³ У свега неколико година, од донација гумених чамаца и моторних санки, сарадња је еволуирала до испоруке борбених беспилотних летелица СН92А и преноса технологија за борбени дрон „пегаз”, а кулминација досадашње сарадње је испорука кинеског ракетног система ФК-3, којим је комплетан систем противваздухопловне одбране Србије.⁴⁴

³⁹ David Glass, „Piraeus largest European med port in 2020”, *Seatrade Maritime News*, March 15, 2021, <https://www.seatrade-maritime.com/ports-logistics/piraeus-largest-european-med-port-2020>

⁴⁰ Ilias Bellos, „Turning Piraeus into a Logistics Powerhouse”, *Ekathimerini*, November 11, 2021, <https://www.ekathimerini.com/economy/1171529/turning-piraeus-into-a-logistics-powerhouse/>

⁴¹ Beta, „Kineske kompanije Zidin i HBIS najveći izvoznici u Srbiji za osam meseci ove godine”, *Politika*, 24.09.2021., <https://www.politika.rs/scc/clanak/488397/Kineske-kompanije-Zidin-i-Hbis-najveci-izvoznici-u-Srbiji-za-osam-meseci-ove-godine>

⁴² Nevena Šekarić, „China’s 21st Century Geopolitics and Geo-economics: An Evidence from the Western Balkans”, *Međunarodni problemi*, LXXII (2), 2020, p. 370.

⁴³ Dragan Trailović, „Vojna i bezbednosna saradnja Kine i Srbije: pokazatelj nove uloge Kine u Evropi”, *Politika nacionalne bezbednosti*, Vol. 18 (1), 2020, str. 125-145.

⁴⁴ Igor Topalović, „Za Vojsku Srbije kupuje se i od Istoka i od Zapada”, *RTS*, <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/4775496/kupovina-vojna-oprema.html> Приступљено 30.07.2022.

Закључак

Заинтересованост за питање Косова и Метохије осликава, како основне постулате кинеске спољне политике, тако и њену еволуцију: као симбол борбе за очување територијалног интегритета и суверенитета насупрот координираним напорима Запада да их угрози; као трауматично искуство из НАТО бомбардовања кинеске амбасаде у Београду 1999. године, које је у значајној мери утицало на промену стратешког размишљања у Пекингу; као безбедносно питање Коридора 10 и подршка Србији као важном стратешком партнеру.

Дакле, може се рећи да је питање Косова и Метохије у складу са наведеним кључним приоритетима кинеске спољне политике: транзицијом ка мултиполарном поретку, очувањем територијалног интегритета, као и имплементацијом и обезбеђењем стратешких развојних пројеката у оквиру иницијативе „Појас и пут”.

Јасно је да Запад не посматра овакву улогу Кине без реакције. У том контексту, уочљиви су конкретни потези који имају за циљ угрожавање кинеског става по питању Косова и Метохије, као и заустављање јачања билатералне сарадње Београда и Пекинга која сваке године помера границе у спектру и интензитету. Међу њима се налазе: 1) оптужбе о кинеском „малигном утицају” и ширењу „илиберализма” у Србији и на Балкану; 2) умрежавање еколошког активизма критичног према кинеским инвестицијама у енергетски сектор у Бору и Смедереву; 3) покушај урушавања високотехнолошке сарадње, од вештачке интелигенције до 5Г; 4) дипломатски притисак на Београд да, ради напретка у европским интеграцијама, усклади своје ставове са декларацијама ЕУ које су критичне према Кини.

Упркос овим напорима, очигледно је да Кина чврсто стоји иза своје подршке територијалном интегритету Републике Србије, те да је спремна да ту подршку унапреди и прошири, како у билатералним односима, тако и у међународним форумима.

Принципијелна политика Србије, у складу са међународним правом и поштовањем територијалног интегритета и суверенитета Кине, подразумева одржавање мултивекторске спољне политике и војне неутралности, подршку иницијативама које заговарају недељивост међународне безбедности, као и проактивну дипломатску и војну сарадњу са међународним актерима који подржавају овакво опредељење.

Овакав став ће отежати намере Запада да заокружи „косовску независност”, појачаће притиске ЕУ и САД на Србију, али и ојачати отпорност и положај Београда.

Литература

[1] Bellos, Ilias, „Turning Piraeus into a Logistics Powerhouse”, *Ekathimerini*, November 11, 2021, <https://www.ekathimerini.com/economy/1171529/turning-piraeus-into-a-logistics-powerhouse/> Приступљено 12.02.2022.

[2] Beta, „Šta je potpisano – tekst sporazuma”, *N1*, 5. septembar 2020, <https://rs.n1info.com/vesti/a636581-tekst-sporazuma-beograd-pristina/>. Приступљено 31.07.2022.

[3] Beta, „Grčka dopustila unapređenje statusa trgovinskog predstavništva Kosova u Atini”, *N1*, 4. jun 2021. <https://rs.n1info.com/biznis/grcka-dopustila-unapredjenje-statusa-trgovinskog-predstavnistva-kosova-u-atini/> Приступљено 31.07.2022.

[4] Beta, „Kineske kompanije Zidin i HBIS najveći izvoznici u Srbiji za osam meseci ove godine”, *Politika*, 24.09.2021., <https://www.politika.rs/scc/clanak/488397/Kineske-kompanije-Zidin-i-Hbis-najveci-izvoznici-u-Srbiji-za-osam-meseci-ove-godine> Приступљено 13.02.2022.

[5] Bütikofer, Reinhard, „The EU needs to step up on Hong Kong sanctions”, *Euractiv*, July 29, 2021, <https://www.euractiv.com/section/eu-china/opinion/the-eu-needs-to-step-up-on-hong-kong-sanctions/> Приступљено 18.02.2022.

[6] Chen, Zheng, „China debates on the non-interference principle”, in: Feng, Huiyun, Kai He and Yan Xuetong (eds.), *Chinese Scholars and Foreign Policy Debating International Relations*, Routledge, New York, 2019, pp. 86-106.

[7] China Observers in Central and Eastern Europe, *Empty Shell No More: China's Growing Footprint in Central and Eastern Europe*, Policy Paper, 7 April 2020, https://chinaobservers.eu/wp-content/uploads/2020/04/CHOICE_Empty-shell-no-more.pdf Приступљено 13.02.2022.

[8] Duchâtel, Mathieu, „Overseas Military Operations in Belt and Road Countries: The Normative Constraints and Legal Framework” in: Rolland, Nadège (ed), *Securing the belt and road initiative China's Evolving Military Engagement Along the Silk Roads*, National Bureau of Asian Research, Washington D.C., NBR Special Report 80, September 2019.

[9] Emmott, Robin, „EU, China impose tit-for-tat sanctions over Xinjiang abuses”, *Reuters*, March 22, 2021, <https://www.reuters.com/article/us-eu-china-sanctions-idUSKBN2BE1AI> Приступљено 18.02.2022.

[10] Gajić, Aleksandar, „Strateški okvir srpske političke kulture”, *Vojno delo*, 72 (4), 2020.

[11] Ghiselli, Andrea, *Protecting China's Interests Overseas: Securitization and Foreign Policy*, Oxford, Oxford University Press, 2021.

[12] Glass, David, „Piraeus largest European med port in 2020”, *Seatrade Maritime News*, March 15, 2021, <https://www.seatrade-maritime.com/ports-logistics/piraeus-largest-european-med-port-2020> Приступљено 11.03.2022.

[13] Gries, Peter Hays, „Tears of Rage: Chinese Nationalist Reactions to the Belgrade Embassy Bombing”, *The China Journal*, No. 46, July 2001.

[14] Gries, Peter Hays, „Disillusionment and Dismay: How Chinese Netizens Think and Feel About the Two Koreas” in: Rozman, Gilbert (ed.), *China's Foreign Policy: Who makes it and how is it made*, Palgrave Macmillan, New York, 2012.

[15] Harris, Stuart, *China's Foreign Policy*, Polity, Cambridge, 2014.

[16] Heath, Timothy R., Christian Curriden, Bryan Frederick, Nathan Chandler, and Jennifer Kavanagh, *China's Military Interventions: Patterns, Drivers, and Signposts*, Santa Monica, RAND Corporation, 2021, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA444-4.html Приступљено 18.02.2022.

[17] Huang, Panyue, „Chinese Defense Minister Meets Pakistani Naval Chief of Staff,” China Military Online, April 19, 2018, http://eng.mod.gov.cn/news/2018-04/19/content_4809874.htm Приступљено 13.03.2022.

[18] Lađevac, Ivona and Nenad Stekić, „Assessing the Political Risks in Eurasia in the Wake of the Fifth China’s Grand Strategy”, *The Review of International Affairs*, Vol. LXXII, No. 1183, September–December 2021, pp. 47-66.

[19] Lampton, David, *Following the Leader: Ruling China, From Deng Xiaoping to Xi Jinping*, Berkeley, University of California Press, 2014.

[20] Lanteigne, Marc, *Chinese Foreign Policy: An Introduction*, Routledge, New York, 2020.

[21] Krivokhizh, Svetlana and Elena Soboleva, „The Past Serving the Present: Yan Xuetong’s Theory of Moral Realism and the Future of the Global Order”, *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya*, 2017, vol. 61, No 11, pp. 76-84.

[22] Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, „Foreign Ministry Spokesperson Qin Gang’s Response to the International Court of Justice’s Advisory Opinion on the Kosovo Case”, July 23, 2010, <https://www.mfa.gov.cn/ce/cgvan/eng/fyrth/t719113.htm> Приступљено 18.01.2022.

[23] Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, „The Five Principles of Peaceful Coexistence”, 30 July 2014, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zwjg_665342/zwbd_665378/t1179045.shtml Приступљено 16.01.2022.

[24] Nedopil, Christoph, „Countries of the Belt and Road Initiative”, Green Finance & Development Center, FISF Fudan University, Shanghai, <https://greenfdc.org/countries-of-the-belt-and-road-initiative-bri/> Приступљено 14.01.2022.

[25] Pang, Zhongying, „China’s Changing Attitude to UN Peacekeeping”, *International Peacekeeping*, 12 (1), 2005.

[26] Philips, David L., „China, not Russia, is the Greater Threat to Kosovo”, *BIRN*, 29.09. 2021. <https://balkaninsight.com/2021/09/29/china-not-russia-is-the-greater-threat-to-kosovo/> Приступљено 14.01.2022.

[27] Rolland, Nadège, „Securing the Belt and Road: Prospects for Chinese Military Engagement Along the Silk Roads” in: Nadège Rolland (ed). *Securing the belt and road initiative China’s Evolving Military Engagement Along the Silk Roads*, National Bureau of Asian Research, Washington D.C., NBR Special Report 80, September 2019.

[28] Rosen, Eshel, „China in Afghanistan: ‘Not a luxury but a necessity’ ”. *Eurasianet*, May 13, 2022. <https://eurasianet.org/china-in-afghanistan-not-a-luxury-but-a-necessity> Приступљено 30.07.2022.

[29] Russel, Daniel R. and Blake H. Berger, *Weaponizing the Belt and Road Initiative*, Asia Society Policy Institute, Washington D.C., 2020.

[30] Russell, Karl, Denise Lu and Anjali Singhvi, „Why This Narrow Strait Next to Iran Is So Critical to the World’s Oil Supply”. *The New York Times*. July 11, 2019. <https://www.nytimes.com/interactive/2019/07/07/business/economy/iran-strait-of-hormuz-tankers.html> Приступљено 30.07.2022.

[31] Šekarić, Nevena, „China’s 21st Century Geopolitics and Geo-economics: An Evidence from the Western Balkans”, *Međunarodni problemi*, LXXII (2), 2020, pp. 356-376.

[32] Topalović, Igor, „Za Vojsku Srbije kupuje se i od Istoka i od Zapada”, RTS, <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/4775496/kupovina-vojna-oprema.html> Приступљено 30.07.2022.

[33] Trailović, Dragan, „Vojna i bezbednosna saradnja Kine i Srbije: pokazatelj nove uloge Kine u Evropi”, *Politika nacionalne bezbednosti*, Vol. 18 (1), 2020, str. 125-145.

[34] The Guardian, „China condemns opening of Taiwan office in Lithuania as ‘egregious act’”, November 19, 2021, <https://www.theguardian.com/world/2021/nov/19/china-condemns-opening-of-taiwan-office-in-lithuania-as-egregious-act> Приступљено 11.02.2022.

[35] The State Council of the People’s Republic of China. „Constitution of the People’s Republic of China”, November 20, 2019, https://english.www.gov.cn/archive/lawsregulations/201911/20/content_WS5ed8856ec6d0b3f0e9499913.html Приступљено 08.01.2022.

[36] Filijović, Marko i Zoran Kilibarda, „Kineski ‘pohod’ na Balkan”, *Vojno delo*, 65 (4), 2013.

[37] Zhao, Huasheng, „Non-interference in internal affairs and constructive involvement - reflection on Chinese policy after the unrest in Kyrgyzstan”, *Xinjiang Shifan Daxue Xuebao (Zhexue Shehui Kexueban)*, vol. 32, no. 1, January 2011, pp. 23–29.

[38] Živanović, Maja i Ljudmila Cvetković, „Beograd nastavlja da radi na povlačenju priznanja Kosova”, Radio Slobodna Evropa, 13. maj 2022. <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-kosovo-savet-sednica/31846576.html> Приступљено 30.07.2022.

Резиме

Упркос геополитичким изазовима у свом окружењу у Централној Азији и Пацифику, НР Кина игра све активнију дипломатску улогу на Балкану, пре свега кроз безусловну подршку Београду по питању Косова и Метохије. Ставови Пекинга забринули су западне присталице једностраног проглашења независности Косова. Да ли је кинеска политика по овом питању изоловани искорак или тактички потез у складу са новим спољнополитичким размишљањем у Пекингу? У покушају да се одговори на ово питање, у чланку се разматра еволуција принципа немешања у спољну политику Кине, укључујући и дебату унутар спољнополитичке академске заједнице у Пекингу. Упркос томе што је један од основних постулата кинеске дипломатије, принцип немешања се суочио са поновним вредновањем и прилагођавањем у контексту транзиције ка мултиполарном светском поретку, ширењем „граница интереса“ Пекинга условљених иницијативом „Појас и пут“, као и очувањем територијалног интегритета и суверенитета НР Кине у односу на Тибет, Синђанг, Хонг Конг и Тајван. Уз све већу моћ и ширење интереса под вођством Си Ђинпинга, кинеска спољна политика тумачи принцип немешања прагматизмом и флексибилношћу. У чланку се анализирају дешавања у последњих неколико година која су учврстила позицију Пекинга о Косову: паралелни процес (не)признавања Тајвана и Косова, појачан притисак Запада на Син-

Ћанг и Хонг Конг и схватање чињенице да је свако решавање статуса Косова и Метохије немогуће без одобрења Кине у Савету безбедности УН. У чланку се закључује да питање Косова и Метохије одражава и основне постулате кинеске спољне политике и њене еволуције: (1) као симбол борбе за очување територијалног интегритета и суверенитета наспрот покушајима Запада да га угрози; (2) као трауматично искуство НАТО бомбардовања кинеске амбасаде у Београду које је условило промену стратешког размишљања у правцу амбициозније борбе за мултиполарни светски поредак – укључујући такмичење великих сила у областима као што је Балкан; (3) као и у виду подршке Републици Србији као спољно-политичком савезнику и значајном партнеру у оквиру иницијативе Појас и пут. Као резултат тога, позиција Пекинга ће угрозити покушаје Запада да заокружи „независност Косова“, повећати притисак ЕУ и САД на Србију, али и подстаћи отпор Београда.

Кључне речи: *Кина, иницијатива Појас и пут, Република Србија, Косово и Метохија, мултиполарност, интересне границе, територијални интегритет, кинеско-амерички односи*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

ГЕОЕКОНОМИЈА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ У ГЕОПОЛИТИЧКОМ ОБРАСЦУ СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА

Сања Стошић*
Мића Живојиновић**

Достављен: 08. 02. 2022.

Кориговано: 21. 03. и 16. 04. 2022.

Прихваћен: 14. 06. 2022.

Језик рада: Српски

Тип рада: Прегледни рад

DOI број: 10.5937/vojdelo2203032S

Имајући у виду број земаља које су признале самостално проглашену државу Косово, супротно принципима међународног права које не познаје самоопредељење и сецесију, као и оне које је нису признале, може се закључити да простор КиМ-а, као саставни део територије Републике Србије, нема статус међународно признате државе. С друге стране, узимајући у обзир природне ресурсе на подручју косовско-метохијског басена, а посебно рудна богатства, нису се КиМ са својим геоекономским потенцијалом случајно нашле у глобалном геополитичком обрасцу који су дефинисале САД. Агресијом на СРЈ, односно РС, НАТО снаге предвођене Америком ставиле су под контролу простор КиМ-а у виду протектората увелико инструментализованих УН. Наиме, адекватно теорији Џозефа Наја о „тврдој и мекој моћи”, косовско-метохијска регија, или јужна српска покрајина, стављена је под „тврду окупацију”, односно патронат НАТО снага именованих као КФОР. „Еластичитет” међународног права који карактерише политичке односе међу постојећим силама и центрима моћи у глобалним размерама продукује висок степен међусобног надметања за ресурсе, безбедност и економски престиж, при чему се повећава потенцијал растућих конфликата. Стога, поред све израженијих безбедносно-кризних аспеката, потребно је двојачко сагледати геоекономско и геополитичко место, значај и улогу КиМ-а, као једне од тренутно највећих НАТО база у Европи и као империјалистичког одраза САД и/или перспективног израза РС.

Кључне речи: *геоекономија, геополитика, минерални ресурси, САД, Република Србија (РС), Косово и Метохија (КиМ)*

* Институт за политичке студије, Београд, Република Србија, sanja.stosic@ips.ac.rs

** Виша школа струковних студија за криминалистику и безбедност, Ниш, Република Србија

Увод

Аутономна Покрајина Косово и Метохија (Косово/Космет или КиМ) налази се у средишту Балканског полуострва и званично је саставни део Републике Србије. У географском смислу, Косово је од посебног економског, културног и политичког значаја на регионалном и светском нивоу, а тренутно је под заштитом (ОУН).¹ Косово и Метохија заузима 10.887 km² и налази се између 41°50'58" и 43°51'42" северне географске ширине и 20°01'30" и 21°48'02" источне географске дужине. Граничи се са Албанијом на југозападу, са Македонијом на југоистоку, Србијом на истоку, северу и североистоку и Црном Гором на западу, а број становника је око 1.739.825 (иако је сада тај број мањи).²

Након пораза Османске империје у Првом балканском рату, ова историјска српска територија припојена је Краљевини Србији. Границе су одређене на Лондонској конференцији 1913, да би ревизијом биле коначно потврђене на конференцији у Фиренци, 26. јула 1926. године, чиме је територија КиМ постала међународноправно неодвојиви део Краљевине СХС и свих накнадних државних форми у које је уграђен њен међународни правни субјективитет. Ипак, након векова османске управе, на том простору остао је велики проценат како насељеног, тако и исламизованог домицијалног становништва, а да проблем за Србију буде још већи побринула се Аустро-Угарска крајем XIX и почетком XX века, стварајући вештачку неисторијску албанску нацију која је компромисом великих сила добила своју матичну државу 1913. године. За разлику од историјских нација које теже да живе у сувереним државама, одређујући саме своју судбину, Албанце је одувек занимало превасходно геополитичко позиционирање, те су кроз историју константно тежили подређивању хегемонима који би им то омогућили.³ С тим у вези, историјски гледано, тежње ове нације увек ће бити усмерене против свих суседа, а то су искључиво православни Срби, Македонци и Грци.

По завршетку хладног рата, свет је постао униполаран, а међународно право редефинисано је као (не)мешању у унутрашња питања суверених држава. На тај начин, појам „самоодбране“ почео је да обухвата и тзв. „демократски оправдане превентивне мировне мисије“ које, наводно, војним интервенцијама „штите грађане“ од масовног кршења људских права, чиме је поремећен природни однос територијалног интегритета и самоодређења држава. Оптужбе Албаније на рачун „криминалног београдског режима који допушта наводно кршење људских права Албанаца на простору КиМ“, али и истовремено мешање САД и ЕУ у „ре-

¹ Усвајањем Резолуције 1244 (1999) у Савету безбедности УН, питање Косова смештено је у оквиру међународног јавног права. Међутим, тако је заправо извршено окупирање Косова од стране УН које су војну команду препустиле снагама КФОР-а, а цивилну УНМИК-у.

² Qazim Kukalaj, Avdullah Nishori, *Upravljanje prirodnim resursima u Jugoistočnoj Evropi: šume, zemljište i vode*, GIZ, Skoplje, 2017, str. 126.

³ Сања Стошић, Милена Пешић, „Сецесионистички дискурс Косова и Каталоније: сличности и разлике“, *Политичка ревија*, вол. 62, бр. 4, Институт за политичке студије, Београд, 2019, стр. 188.

шавање косовске кризе”, убрзали су заоштравање српско-албанских односа, омогућивши да политички Запад ову, по својим методама терористичку организацију, прогласи „борцима за слободу”. Један фалсификовани извештај о сукобима ОВК са српским снагама реда био је довољан да у марту 1999. године НАТО бомбардује СРЈ пуних 76 дана, под изговором заустављања прогона Албанаца на КиМ-у од стране српске полиције и југословенске војске.⁴

Наиме, албански екстремисти су још током 90-их година остварили многе пројекте о тзв. независној Републици Косово, свдећи српско становништво на свега око 9%, формирајући паралелни и од Србије независни систем покрајинске управе и образовања и учвршћујући односе са Албанијом. Крајем 2002. дефинисани су стандарди за мерење напретка кризе на Косову у складу са тзв. приступом „стандарди пре статуса”. Међутим, руководећи се политичким интересима још из периода хладног рата, као и геополитичким циљевима везаним превасходно за снабдевање нафтом, као неопходним ресурсом за одржавање војне и економске машинерије, САД су свесрдно подржале реализацију пројекта тзв. независног Косова. Стога, током посете америчког председника Џорџа Буша Млађег (*George W. Bush*) Тирани, 2007. године, експлицитно је промовисано независно Косово, а следеће године је Данијел Фрид (*Daniel Fried*), изјавом да улога мировне мисије ЕУЛЕКС (*EULEX*) на Косову није неутрална, већ оријентисана ка одбрани суверености тзв. државе Косово, јасно потврдио антисрпску политику.⁵

Кључна је чињеница да је суштина косовског проблема много комплекснија, односно да се не односи искључиво на проблеме међуетничког насиља. Ову тврдњу најбоље илуструје оснивање НАТО базе Бондстил, што је, по свему судећи, осмишљено и пре бомбардовања. Стога, јасно је да је бомбардовање РС било само параван за трајно успостављање Атлантског савеза на раскршћу коридора VIII и X, чиме су заправо КиМ, а и Македонија, претворени у стратешки важне тачке НАТО-а, односно америчку жилу куцавицу Југоисточне Европе. У том смислу, очигледна је важност коју овај простор представља за администрацију САД која, ма како политички била оријентисана, никада неће одустати од својих хегемонских интереса.⁶ То потврђује и чињеница да је НАТО, не тако давно, поред базе Бондстил затражио и изградњу војне поморске базе у Албанији, као нове стратешки важне тачке свог геополитичког обрасца. Стога, албански сепаратизам, као и сваки други сепаратизам, захтева пажљиво разматрање спољних и унутрашњих чинилаца који не само да су у прошлости доводили до оружаног сукоба, већ и данас изазивају међунационалне конфликте, угрожавајући стабилност читавог Балкана. Данас је јасно да је косовска криза део стратешки уна-

⁴ Војна интервенција на КиМ-у спроведена је на основу извештаја ОЕБС-а и Вилијама Вокера (*William Walker*) о наводним злочинима у селу Рачак. Ипак, УН нису никад донеле резолуцију о интервенцији НАТО снага у Југославији током које су, осим војних циљева, бомбардовани и цивилини.

⁵ Alexis Troude, „The Geopolitical Aspects of the 1999 NATO Agression against Yugoslavia”, in: Nebojša Vuković (ed.), *David vs. Goliath: NATO war against Yugoslavia and its implications*, op. cit., p. 132.

⁶ Ибид., стр. 128.

пред добро испланиране акције, представљене као „хуманитарно разарање Југославије”, чији су главни виновници, попут Вилјама Вокера (*William Walker*), Весли Кларка (*Wesley Clark*), Ричарда Холбрука (*Richard Holbrooke*), Медлин Олбрајт (*Madeleine Albright*), западних медија и ОВК, првенствено били руковођени геополитичким интересима и пљачком јужне Покрајине.

Наиме, косовско-метохијска територија обухвата трезор рудног богатства из којег се, током друге половине XX века, експлоатисало 15–20 милиона тона минералних сировина на годишњем нивоу. Иако је у разматрању косовског питања најмање заступљен аспект везан за минерално-сировински потенцијал, када се узме у обзир глобално сукобљавање геополитичких интереса најмоћнијих држава света може се рећи да баш у томе лежи одговор на питање зашто се тежи отимању Косова од Републике Србије. Анализирајући минерални потенцијал КиМ-а, указујемо на чињеницу да модерна светска историја није забележила ниједан сличан случај илегалне окупације и тако бесрамног пљачкања државе као што се то десило Србији на Косову, и то под окриљем УН, када јој је отета државна и приватна имовина и омогућено бескрупулозно присвајање минералних ресурса, вредних стотине милијарди евра.⁷

Минерални ресурси КиМ-а: циљ глобалног геополитичког пројекта новог светског поретка

Данас се поуздано зна да је по свом рудном богатству Косово један од најбогатијих региона у Европи. Захваљујући геолошкој грађи, КиМ обилује значајним налазиштима енергетских, металичних и неметаличних минералних ресурса, а чињеница је и да је косовско-метохијски басен веома богат угљем. Иначе, тема косовских „магичних богатстава” покренута је први пут пре десетак година, када је објављен податак о огромним количинама хрома (20% од укупне количине хрома на светском нивоу налази се на КиМ). Резерве мрког угља на подручју Обилића процењене су на више од десет милијарди долара и чине пету највећу светску резерву. Рудници попут „Трепче”, са својих 7,5 милиона тона рудних резерви, такође обилују оловом, цинком и бавром (20% резерви олова наспрам 0,9% на светском нивоу).⁸ Такође, на Косову има и других обојених и

⁷ *Espresso*, „Zbog ovoga je oteto Kosovo: CIA sama otkrila koliko vredi eksploatacija naše zemlje”, <https://www.espresso.co.rs/vesti/drustvo/277213/zbog-ovoga-je-oteto-kosovo-cia-sama-otkrila-koliko-vredi-eksploatacija-nase-zemlje>, 03/09/2021

⁸ Геолошке резерве угља крећу се између 12,5 и 13,5 до чак 14 милијарди тона угља, што је импозантан податак и на светском нивоу. Од 50-их година прошлог века, производња угља је била подземна, али су касније отворена два велика површинска копа, где је производња била обимнија и поузданија. У другој половини XX века произведено је око 240 милиона тона угља, што је еквивалентно са око 45 милиона тона нафте. Nataša Jovanović, „Zašto je okupirano Kosovo i Metohija: Podzemni trezor – koren srpske vertikalne star hiljadu godina – Koreni”, *Koreni*, 09/11/2021

ретких метала попут злата, никла, боксита и мангана, а према извештају Светске банке из 2007, вредност минералних и рудних богатстава косовко-метохијског басена процењена је на 13 милијарди долара. Стога је сасвим разумљиво да је овако висока концентрација вредних ресурса на тако малој територији побудила похлепу великих светских сила.⁹

Одмах по потписивању Кумановског споразума обустављен је рад комбината „Трепча“, а бивши специјални изасланик на КиМ Кристофер Хил (*Christopher Hill*)¹⁰ изјавио је, у неформалном разговору, да „под земљом“ у српској Покрајини лежи два пута по петсто милијарди евра. Наиме, комплекс рудника „Трепча“ у атару Косовске Митровице, али и шире (јужно према Приштини и северно према Лепосавићу), сматра се једним од највећих налазишта олова и цинка у Европи, што су у прошлостима века потврдила сва истраживања, како домаћа тако и страна.

„Трепча“ је основана 1927. године, а са ископом оловно-цинкане руде отпочело се 1929–1930. године.¹¹ Све до отимања КиМ-а од Србије 1999. године, „Трепча“ је радила као јединствен рударско-топионичарски комплекс када је, под изговором заштите животне средине, металургија обустављена, док је металургија цинка стала због, наводно, угрожавања безбедности радника, јер је постројење смештено у делу Косовске Митровице јужно од Ибра. Након тога, 2000. године, дошло је до упада војника мировних снага у дирекцију комбината „Трепча“ у Звечану, када је ухапшен тадашњи генерални директор, а одлуком УНМИКА-а на његово место постављен представник мултинационалне компаније за трговину оружјем.¹² Стога није тешко закључити да је главна мета насилничког освајања КиМ-а огромно рудно богатство и комбинат „Трепча“, као највећи привредни гигант тог типа не само на Балкану већ и у Европи. Нажалост, данас је „Трепча“ по етничком принципу подељена на српски и албански део, тачније на „Трепчу север“ и „Трепчу југ“, што јасно показује колико је наведено стање неодрживо, јер имовински односи нису уређени. Међутим, много је горе предстојеће апсолутно преузимање „Трепче“ од стране америчких војних компанија, што објашњава зашто „Трепча“ више није ни српска ни албанска него под „привременом управом“ или окупацијом УНМИКА-а.

⁹ Alexis Troude, „Le Kosovo au coeur de la question des Balkans“, [Kosovo at the heart of the Balkans issue], *Geostrategiques*, vol. 8, 2013, p. 213.

¹⁰ Некада један од твораца Дејтонског споразума, данас амбасадор САД у Србији.

¹¹ Експлоатација „Трепче“ датира још с почетка XIV, а трајала је до краја XVII века. Након тога, између два светска рата, британска компанија „Трепса Mines Limited“ је на подручју „Трепче“ отворила рудник и изградила топионице олова, а током Другог светског рата управу над „Трепчом“ преузели су Немци, производећи акумулаторе за немачке подморнице. Након рата уследила је национализација и формиран је Рударско-металуршко-хемијски комбинат олова и цинка „Трепча“, као један од најзначајнијих рударских комплекса на Балкану који је у једном тренутку производио око 70% минералних сировина Југославије.

¹² Nataša Jovanović, „Zašto је okupirano Kosovo i Метохија: Podzemni trezor — koren srpske vertikale star hiljadu godina — Koreni“, op., cit. Вид.: Pieter Troch, „Social dynamics and nationhood in employment politics in the Treпча mining complex in Socialist Kosovo (1960s)“, *Labor History*, Vol. 60, No. 3, 2019, p.217-219.

Конечно, косовско питање има посебну димензију управо због чињенице да у рудницима „Трепче“, осим олова и цинка, има и сребра, бизмута, злата, кадмијума, германијума, селенијума, телура, индијума, талијума, као и других ретких елемената, драгоцених за потребе индустрије високе технологије. Током последњих пола века извађена је и прерађена скоро половина геолошких резерви КиМ-а, или тачније: око 2,1 милиона тона олова, 1,4 милиона тона цинка, 2.600 тона сребра, 4.000 тона бизмута, девет тона злата, 1.700 тона кадмијума. У складу с тим, већ пар година уназад за „Трепчу“ се интересују велике мултинационалне компаније, као што су „Рио Тинто“, „Фрипорт“, „Тисен Круп“, али и одређени број инвестиционих фондова, а интересовање испољава и америчка војна индустрија којој су потребне стабилне залихе фероникла којег на северу Косова има у изобилју. Управо зато УНМИК „чува“ и „Трепчу север“ и „Трепчу југ“, односно бди над интересима америчке војне индустрије.¹³

Природне резерве лигнита, за које се процењује да износе 14,7 милијарди тона,¹⁴ примарно се користе у термоелектранама.¹⁵ Будући да се Косово на светском нивоу високо котира по резервама лигнита, дугорочно посматрано ова чињеница представља један од кључних фактора за производњу струје у земљи. Такође, узевши у обзир експлоатациону цену од 1,1 евра по GJ енергије, косовски угаљ одликује и најповољнији однос цене и квалитета у региону.¹⁶ Независна комисија за руднике и минерале окупираних територија, којом је управљао УНМИК, у извештају Рајнера Хенгстмана (Rainer Hengstmann) из 2004. године, објавила је да је Светска банка проценила минералне резерве Косова на 13,5 милијарди евра, од којих удео „Трепче“ и тамошњих рудника олова износи око три милијарде. Ипак, најзначајније место заузима лигнит, чије геолошке резерве износе око 15 милијарди тона, док су билансне резерве олова и цинка процењене на 51 милион тона, што чини 74,1% билансних резерви Србије. Резерве никла и кобалта процењују се на 19,9 милиона тона, а резерве боксита на 1,7 милиона тона, што одговара потенцијалној производњи алуминијума од 425.000 тона, док резерве магнезита износе 8 милиона тона.¹⁷

¹³ На основу уредаба УНМИК-а, фероникл је, одлуком Косовске повереничке агенције, специјалном „Spin-off“ методом, приватизовала компанија NewCo Feronikl Complex L.L.C. 2006. године. Иначе, још од почетка производње, током 80-их и 90-их година, 90% фероникла извозило се на европско тржиште. „Strategija za rudarstvo Republike Kosovo za period 2012–2025“, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Priština, 2012, str. 25, 10.

¹⁴ Вид.: Vladimir Simić, Rade Jelenković and Dragana Životić, „Mineral Resources of Serbia: Environmental, Societal and Economic Challenges“, in: Igor Janev (ed.), *Serbia: Current Issues and Challenges in the Areas of Natural Resources, Agriculture and Environment*, Nova Science Publishers, New York, 2019.

¹⁵ Dije Rizvanolli., „Kosovo’s Potential for Renewable Energy Production: An Analysis“, University of Twente MEEM, 2019, p. 9, <https://essay.utwente.nl/79555/>, 10/11/2021

¹⁶ Лигнит покрива чак 97% производње електричне енергије из две термоелектране, док се преосталих 3% добија из хидроелектрана, те свакако чини најважнији косовски ресурс.

¹⁷ *Espresso*, „Zbog ovoga je oteto Kosovo: CIA sama otkrila koliko vredi eksploatacija naše zemlje“, op., cit.

У једном свом извештају ЦИА је истакла да на основу процењених резерви угља, природног гаса и метала, Косово вреди 500 милијарди долара наспрам остатка Србије са Војводином чија се вредност процењује на око 200 милијарди. Такође, према америчким стручњацима, у Србији је преостало залиха угља за максимално 35–40 година, а на Косову чак за наредних 16 векова, док се у другој процени наводи да Србија располаже количином угља за 60, а Косово за наредних 200 година. Вредност налазишта седам стратешких руда, као што су олово, цинк, сребро, никл, манган, молибден и бор, према мишљењу истих експерата, процењена је на вредност од 1.000 милијарди долара.¹⁸ Тиме су отворена врата борби за експлоатацију минералних ресурса у коју су се укључили разни велики светски играчи, као што је компанија „Инвидити“ на челу са некадашњим НАТО генералом Веслијем Кларком, затим финансијски магнат Џорџ Сорос (*George Soros*) и компанија „Албански минерали“, чији је директор Сахит Муја, затим „Аврупа минералс“, тј. америчка глобална корпорација за истраживање рудног богатства, као и „Лидијан интернешенел“ или некадашњи „Рио тинто“, усредсређен на истраживања налазишта у Ораховцу, где је до сада пронађено од 1,87 до чак осам грама злата по тони узорка. Иначе, Кларкова фирма поднела је захтев за лиценцу за истраживање резерви која би јој омогућила производњу синтетичке нафте из угља, уз план производње од 100.000 барела нафте дневно, док су Сорос и Муја, осим за угаљ, заинтересовани и за експлоатацију рудника метала. Такође, за инвестирање у налазишта и експлоатацију природних ресурса Косова заинтересоване су и компаније других држава, попут Немачке, Француске, Британије и Турске.¹⁹

По свему судећи, један од главних интереса међународних корпорација на Косову јесте управо потрага за ретким металима, као што су кадмијум, индијум, германијум, талијум и галијум, који се користе у индустрији високих технологија. Стога, Независна комисија Косова за руднике и минерале (ICMM) изнела је прве резултате везане за минералне потенцијале, а засноване на ваздушном геофизичком истраживању, започетом 2006. године, помоћу специјалне летелице која је сакупљала геофизичке податке широм Косова, укључујући и магнетна поља, електромагнетику и радиометрику гама зрацима. Истраживање је спровела заједничка Ваздушна геонаучна група финских и британских стручњака, при чему је Насер Пеци, заменик директора ICMM-а, истакао да Косово има неочекивано велики степен потенцијала у области експлоатације ретких метала и минерала.

Студија за „Процену истраживања и геолошких резерви угља на Косову“, коју је спровео Институт „Инкос“ 2007. године, утврдила је да билансне резерве лигнита износе 10,892,888,000 тона, док ванбилансне обухватају 1,319,000,000 тона, што укупно чини 12,442,461,000 тона лигнита. Према Косовској агенцији за инвестиције и подршку предузећима (KIESA), најважнији угљени басени су: Косовски басен који се простире у централном делу Републике Косово; затим Дукађински

¹⁸ Ибид.

¹⁹ Ибид.

басен који захвата централни део Дукађинског басена; Дренички басен између Косовског басена на истоку и Дукађинског басена на западу. Одлуком Владе Косова, током 2008. године проглашено је девет подручја од посебног интереса за експлоатацију угља, а 2009. додата су још два подручја, и то: 1) подручје геолошких истраживања на локацији Караче/Караџе; 2) подручје геолошких истраживања на локацији Влахиње–Зијача/ Vllahi-Zjanjë; 3) подручје геолошких истраживања на локацији Бушинце–Бољевце/Bushinc–Bolevc; 4) подручје геолошких истраживања на локацији Жеговац/Zhegovc; 5) подручје поља истраженог геофизичким и геохемијским радовима на локацији Брасаљце/Bresalc; 6) подручје геолошких истраживања на локацији Голеш/Golesh; 7) подручје истраживања за никл на локацији Бакс/Baks; 8) подручје истраживања за гвожђе-никл на локацији Трстеник/Tërstenik; 9) подручје геолошких истраживања на локацији Дебелде/Debelde; 10) подручје геолошких истраживања на локацији Гумниште/Gumnishtë; 11) подручје геолошких истраживања на локацији Дева/Deva.²⁰

Према речима званичника одељења „NACCO Industries”, тј. дела америчке компаније „North American Coal Corp”, планирано је учешће на тендеру за изградњу нове термоелектране на Косову са производним капацитетом од 1000 MW. Мајкл Грегори (Michael Gregory), потпредседник „NACCO Industries”, одредио је овај план као само још један корак у смеру проширивања корпоративног утицаја на Балкану и Југоисточној Европи, као потенцијалним подручјима за улагање, односно експлоатацију природних ресурса. Конкретно, Грегори је истакао заинтересованост компаније за рудник Сибовац на југозападу Космета, као и жељу за уласком у конзорцијум са неком другом компанијом која би изградила нову термоелектрану. Оваква тежња је разумљива ако се узме у обзир да су резерве угља у косовском басену, а нарочито резерве у Сибовцу, најквалитетније по топлотној вредности коју могу да обезбеде – 8.100 kJ/kg, као и најпогодније у погледу могућности ископавања у целој Европи. Параметре ископавања за Сибовац одликује просечна пропорција остатка 1,0–1,2 m³ јаловине по тони лигнита. Са површином од око 20 км² и геолошким резервама лигнита од 990 милиона тона, од којих је чак 830 погодно за ископавање, рудник „Сибовац југозапад” има потенцијал да обезбеди целокупну производњу угља потребну за све КЕК-ове блокове, као и блокове термоелектране Ново Косово капацитета 1.000 MW, за разлику од првобитно планиране изградње нове ТЕ од 2100 MW, и то до 2030. године. Након назначеног периода, Сибовац би требало да снабдева само блокове ТЕ Ново Косово.²¹

Право на експлоатацију трећине територије Косова у потрази за рудом угља, косовске власти дале су канадској компанији „Envidity Energy Ltd” којом председава Весли Кларк, тј. један од предводника НАТО бомбардовања Србије 1999. године. и кампање у борби за проглашење независности Косова. Иако компанија „Envidity” мора да сачека одобрење уговора од стране косовског пар-

²⁰ Ministarstvo ekonomije, Departman energije i rudarstva, <https://me.rks-gov.net/sr/energija-i-rudarstva>, 09/09/21

²¹ *Nova srpska politička misao*, Kosovski ugajl kao ratni plen generala Klarka, Kosovski ugajl kao „ratni plen” generala Klarka | Hronika (nspm.rs), 11/11/2021.

ламенту пре самог истраживања, неки експерти виде овакву ситуацију као успостављање монопола над истраживањем богатих резерви угља. Наиме, компанија „Envidity” је након месец дана усвајања амандмана на косовски закон о рударству током 2013. године, којим је омогућено давање права на истраживање без тендера, поднела захтев за дозволу за истраживање у региону.²² Иако се компанија „Envidity” оглушила о оптужбе поводом илегалног стицања монопола, Министарство финансија Косова изнело је став по којем преговори са канадском фирмом могу да почну тек након што косовски парламент компанији одобри лиценце. Ипак, некадашњи заповедник НАТО-а и пензионисани амерички генерал Весли Кларк постао је херој косовских Албанаца који су, у његову част, бројне улице у Пећи, Призрену, Вучитрну и Урошевцу, као и једну аутошколу у Косовском Пољу, назвали његовим именом.²³ Стога, јасно је да су се амерички званичници, од 1999. године до данас, баснословно обогатили послујући на територији КиМ-а. Зато ни Весли Кларк, ни бивша државна секретарка САД Мадлен Олбрајт, као ни бивши заменик шефа УНМИК-а Џон Кофи (*John Coffey*) после рата и истека својих мандата нису напустили Косово. Наиме, уместо оружја, они су само променили фокус интересовања, окренувши се подједнако уносним пословима као што су енергетика, рудна богатства, инфраструктура и осигуравајућа друштва. Путем директних или индиректних улагања у ове области, заједно су зарадили милијарде долара, док је Србија, са чијом су имовином (земљиштем, пословним објектима итд.) ови страни моћници трговали на Косову, изгубила десетине милијарди евра.²⁴

Свакако је најупадљивије бескрупулозно „пословање” Веслија Кларка који је преко своје канадске фирме „Enviditi” на Косову остварио апсолутни монопол у области енергетике, упркос томе што је још 2012. године косовској влади поднео захтев за неограничено истраживање залиха лигнита, али и прављење синтетичког горива од угља (угљени шкриљци), а сама фирма још није добила одговор. Друга по величини америчка компанија „АСМ” која на Косову послује делимично званично, а под окриљем Олбрајтове, првобитно је желела да купи Пошту и телекомуникације Косова (РТК), односно фирму која баштини српску инфраструктуру „Телекома Србије”, али је под притиском јавности одустала. Међутим, Олбрајтова је свеједно пронашла пут до остваривања профита преко Косова, тако што је пословање своје фирме препустила управи Ганупа Тачија,

²² Према енергетској стратегији косовског Министарства за економски развој из 2013. године, на Косову, тј. у Метохији коју Албанци називају и Дукађин, као и у Дреници, има око 12 милијарди тона лигнита. Како косовска Енергетска корпорација користи око 10–11 милиона тона годишње, наведене резерве би обезбедиле експлоатацију за читав наредни миленијум. Ибид.

²³ Aubrey Belford, „Kosovo: Company Linked to Wesley Clark Granted Coal Rights”, (OCCRP), [https://www.occrp.org/en/daily/5639-kosovo-company-linked-to-wesley-clark-granted-coal-rights#:~:text=Kosovo%20has%20granted%20the%20rights,Network%20\(BIRN\)%20has%20found,09/09/2021](https://www.occrp.org/en/daily/5639-kosovo-company-linked-to-wesley-clark-granted-coal-rights#:~:text=Kosovo%20has%20granted%20the%20rights,Network%20(BIRN)%20has%20found,09/09/2021)

²⁴ Бранкица Ристић, „Како је српско Косово постало амерички ранч?”, *Sputnik*, <https://rs.sputniknews.com/20150606/2358218.html>, 10/09/2021

брата тадашњег косовског председника Хашима Тачија, који под патронатом турско-америчког конзорцијума улаже њен капитал у косовску инфраструктуру, а највише у изградњу путева. Иначе, на челу овог конзорцијума, који уносно зарађује и од продаје струје, налази се бивши заменик шефа УНМИК-а на Косову Џон Кофи. Конзорцијум је ангажован и на изградњи ауто-пута од границе са Албанијом до Мердара, док преко фирме „Одетелсон“, чија је главна делатност трговина грађевинским материјалом, Олбрајтова и Кофи такође послују са Тачијевом родбином.²⁵ На тај начин ова фирма снабдева све фирме које граде путеве или зграде, као и насеља на Косову. Изградњом стамбених комплекса широм Косова бави се и фирма „Билдинг Илирије“, чији је партнер америчко-турска компанија „Бечтел-Енка“ која је такође повезана са компанијом Мадлен Олбрајт. Компанија Идриза Тачија, „Гео минерали“, бави се екстракцијом минерала, али је уско повезана и са фирмом Весли Кларка чија је делатност такође везана за извоз старог гвожђа, махом за Италију, што је један од најуноснијих послова на Косову. Поред наведених, свој бизнис је развио и некадашњи амерички амбасадор у Приштини Кристофер Вилијам Дел (*Christopher William Dell*) који се бави извозом шљаке из „Трепче“.²⁶

Закључак

Косовску кризу карактерише не само слојевитост етничке, националне и геополитичке природе већ и ванвременска димензија чији корени датирају још од античког доба и Отоманске империје, преко балканских ратова и оба светска рата, затим статуса КиМ-а у социјалистичкој Југославији, па до не тако давне агресије НАТО снага на СРЈ, албанског тероризма и актуелних преговарачких процеса. Наиме, српско рударство део је српског националног идентитета још из доба средњовековне Србије, као и Србије друге половине XX века, а како су то најпросперитетнији периоди српске историје, делатност српског рударства изнедрила је историјску вертикалу Србије са коренима који сежу у древну прошлост. Узевши у обзир узрочно-последични принцип по којем иза јаке државе стоји јако рударство, и обратно, минерално-сировински комплекс на КиМ-у, који је приказан у овом раду, представља необориву потпору тврдњи да Србија има неспорно историјско право на ову покрајину која се, као таква, с разлогом доживљава као срце Републике Србије. Овакав став сасвим је логичан ако се прихвати чињеница да је српско рударство створило не само материјалну основу за економски и војно-политички развој државе Србије, већ и њено културно-духовно уздизање у средњем веку.²⁷

²⁵ Ибид.

²⁶ Ибид.

²⁷ Nataša Jovanović, „Zašto je okupirano Kosovo i Metohija: Podzemni trezor — koren srpske vertikale star hiljadu godina – Koreni“, op., cit.

Упркос проглашењу тзв. независности Косова 2008. године. и чињеници да поједини представници српске интелектуалне „елите” и јавне личности сматрају да Косово мора да се суочи са неминовном реалношћу отцепљења од Србије, званичан став РС ипак не иде у том смеру. Заправо, већина грађана заступа став по којем је пројекат независног Косова у ствари бесраман преседан самопрокламоване државе који доводи у питање легалност отцепљења територије КиМ од суверене РС и доживљава Космет као колевку српске културе и своју свету земљу.

Наиме, непосредно пред распад СФРЈ, чак 48% средстава уложено је у развој ове српске покрајине. Према извештајима иностраних експерата, Светска банка проценила је да су лежишта лигнита и мрког угља на КиМ-у довољна да се обезбеди производња струје за читав један век, што се подудара са проценама стручњака Рударско-геолошког факултета у Београду, према којима је минерални потенцијал Косова довољан за две термоелектране и производњу струје током једног века, што је пак, према процени српског Министарства енергетике из 2009. године еквивалентно вредности од 100 милијарди евра. На основу ових процена, Електропривреда Србије је сачинила план ревитализације термоелектране „Косово А”, изградње два нова блока на „Косову Б” и изградњу „Косова Ц” до 2020. године, али, услед „замрзнутог конфликта”, Србија није била у могућности да реализује овај план, а данас се бори да обезбеди основне егзистенцијалне потребе Срба на Космету.²⁸

Према подацима магазина „Економист”, Србија би одвајањем Космета изгубила 15 милијарди тона угља, или чак 75% свих својих угљених резерви, што је око 85 млрд евра у укупно процењеној вредности угља од укупних 220 млрд рудног и минералног богатства Космета, које логично подразумева и потенцијални извор нафте.²⁹ Стога, амерички војни систем на Балкану превасходно има за циљ да евакуише западноевропске базе, преусмеравајући деловање САД ка Блиском истоку и Русији, јер на глобалном плану Балкан представља посредну зону интереса која када се на регионалном нивоу ослаби функционише у служби америчких интереса. С тим у вези, НАТО бомбардовање Југославије првенствено је имало за циљ да омогући западним силама да заузму енергетске коридоре и подземне ресурсе Југоисточне Европе.³⁰ Међутим, почетком 2010. године, Кина, Русија и Турска све више почињу да остварују свој геостратешки утицај на Балкану, а почетком 2015. године, руски председник Владимир Путин својом одлуком о промени руте Јужног тока драстично доприноси промени ситуације. Наиме, преусмеривши руту кроз Турску, Путин је окон-

²⁸ *Espresso*, „Zbog ovoga je oteto Kosovo: CIA sama otkrila koliko vredi eksploatacija naše zemlje”, <https://www.espresso.co.rs/vesti/drustvo/277213/zbog-ovoga-je-oteto-kosovo-cia-sama-otkrila-koliko-vredi-eksploatacija-nase-zemlje>, 03/09/2021

²⁹ Борислав Боровић, „Отимање Трепче: Харадинај и Сорос украли Србији 500 милијарди евра”, *СРБИН.инфо/espresso.rs*, 12. МАРТ 2019, <https://fbreporter.org/2019/03/12/otimanje-trepce-haradinaj-i-soros-ukrali-srbiji-500-milijardi-dolara/>, 09/09/2021

³⁰ Alexis Troude, „The Geopolitical Aspects of the 1999 NATO Agression against Yugoslavia”, in: Nebojša Vuković (ed.), *David vs. Goliath: NATO war against Yugoslavia and its implications*, op. cit. pp. 133-134.

чао одуговлачење српско-бугарског савезништва, истовремено узвраћајући ударац европским санкцијама против Русије током 2014. године.³¹

Полазећи од анализе минералних ресурса КиМ-а, у раду је указано на суштинске узроке отимања Косова Србији. У општој пљачки српског богатства на Космету, у којој посебан значај имају импозантне резерве угља, више деценија учествују исте државе, док се само појединци мењају. Будући да и суверенитет и технолошки развој сваке државе директно зависи од минералних сировина, као и да је степен исцрпљености минералних ресурса већине европских земаља веома висок, намеће се суштински закључак да је за Србију недопустиво да по било коју цену размишља о подели КиМ-а, јер би је то трајно и историјски обележило, без могућности корекције. С тим у вези, РС не сме да се одрекне своје територије и свог богатства, јер би такав чин дао основу тешким оптужбама будућих генерација, имајући у виду шта би им тако непромишљеном одлуком матична држава одузела и како би такав чин утицао на њихову будућност.

Коначно, сасвим је јасно да се, због веома сложених геополитичких циљева и интереса великих сила и положаја Србије у тим приликама, српско друштво мора ангажовати у одбрани националног идентитета, уз свест о томе да се данас, више него икад, читаво српско друштво налази на историјском раскршћу између очувања суверенитета, традиције, богатства државе и политичког тренда евроинтеграција.

Литература

[1] Belford, Aubrey, „Kosovo: Company Linked to Wesley Clark Granted Coal Rights”, (OCCRP), [https://www.occrp.org/en/daily/5639-kosovo-company-linked-to-wesley-clark-granted-coal-rights#:~:text=Kosovo%20has%20granted%20the%20rights,Network%20\(BIRN\)%20has%20found,09/09/2021](https://www.occrp.org/en/daily/5639-kosovo-company-linked-to-wesley-clark-granted-coal-rights#:~:text=Kosovo%20has%20granted%20the%20rights,Network%20(BIRN)%20has%20found,09/09/2021)

[2] *Espresso*, „Zbog ovoga je oteto Kosovo: CIA sama otkrila koliko vredi eksploatacija naše zemlje”, <https://www.espresso.co.rs/vesti/drustvo/277213/zbog-ovoga-je-oteto-kosovo-cia-sama-otkrila-koliko-vredi-eksploatacija-nase-zemlje,03/09/2021>.

[3] Jovanović, Nataša „Zašto je okupirano Kosovo i Metohija: Podzemni trezor – koren srpske vertikale star hiljadu godina – Koreni”, *Koreni*, 09/11/2021.

[4] Kukulaj, Qazim, Nishori, Avdullah, *Upravljanje prirodnim resursima u Jugoistočnoj Evropi: šume, zemljište i vode*, GIZ, Skoplje, 2017.

[5] Kurecic, Petar, „Geoeconomic and Geopolitical Conflicts: Outcomes of the Geopolitical Economy in a Contemporary World”, *World Review of Political Economy*, vol. 6, no. 4, Pluto Journals, 2015, pp. 522–43, <https://doi.org/10.13169/worrevipoliecon.6.4.0522>, 09/09/2021.

³¹ Више од 40% европских залиха гаса долази из Азије и док се Русија окреће Азији, Кина све више остварује утицај на Балкану. Вид.: Alexis Troude, „The Geopolitical Aspects of the 1999 NATO Aggression against Yugoslavia” *Ibid.*, str. 135.

[6] Ministarstvo ekonomije, Departman energije i rudarstva, <https://me.rks-gov.net/sr/energija-i-rudarstva>, 09/09/2021.

[7] *Nova srpska politička misao*, Kosovski ugalj kao ratni plen generala Klarka, Kosovski ugalj kao „ratni plen” generala Klarka | Hronika (nspm.rs), 11/11/2021.

[8] Proroković, Dušan, „Odnosi Albanije i Srbije u drugoj deceniji XXI veka: novi početak ili konstruktivnost pod pritiskom?”, *Međunarodna politika*, LXVIII, br. 1168, 2017, pp. 20–35.

[9] Rizvanolli, Dije, „Kosovo’s Potential for Renewable Energy Production: An Analysis”, University of Twente MEEM, 2019. <https://essay.utwente.nl/79555/>, 10/11/2021.

[10] Simić, Vladimir, Jelenković, Rade and Životić Dragana, „Mineral Resources of Serbia: Environmental, Societal and Economic Challenges”, in: Igor Janev (ed.), *Serbia: Current Issues and Challenges in the Areas of Natural Resources, Agriculture and Environment*, Nova Science Publishers, New York, 2019.

[11] „Strategija za rudarstvo Republike Kosovo za period 2012–2025”, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Priština, 2012.

[12] Troch, Pieter, „Social dynamics and nationhood in employment politics in the Trepča mining complex in Socialist Kosovo (1960s)”, *Labor History*, Vol. 60, No. 3, 2019, pp. 217–234.

[13] Troude, Alexis, „The Geopolitical Aspects of the 1999 NATO Agression against Yugoslavia”, in: Nebojša Vuković (ed.), *David vs. Goliath: NATO war against Yugoslavia and its implications*, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, Faculty of Security Studies at the University of Belgrade, Belgrade, 2019.

[14] Troude Alexis, „Le Kosovo au coeur de la question des Balkans”, [Kosovo at the heart of the Balkans issue], *Geostrategiques*, vol. 8, 2013, pp. 129-140.

[15] Богдановић, Димитрије, *Књига о Косову*, Књижевне новине, Београд, 1990.

[16] Боровић, Борислав, „Отимање Трепче: Харадинај и Сорос украли Србији 500 милијарди евра”, *СРБИН. инфо/espreso.rs*, 12. МАРТ 2019, <https://fbreporter.org/2019/03/12/otimanje-trepce-haradinaj-i-soros-ukrali-srbiji-500-milijardi-dolara/>, 09/09/2021

[17] Филиповић, Марина и Цветковић, Владимир М., „Пројекат ’Природне Албаније’ као претња територијалном интегритету Републике Србије”, *Војно дело*, вол. 71, бр. 4, 2019, стр. 114–125.

[18] Павловић, Момчило и Марковић, Предраг, Ј., *Косово и Метохија: прошлост, памћење, стварност*, Препород ММ, Нови Сад, 2006.

[19] Ристић, Бранкица, „Како је српско Косово постало амерички ранч?”, *Sputnik*, <https://rs.sputniknews.com/20150606/2358218.html>, 10/09/2021

[20] Стошић, Сања и Пешић, Милена, „Сецесионистички дискурс Косова и Каталоније: сличности и разлике”, *Политичка ревија* вол. 62, бр. 4, Институт за политичке, студије, Београд, 2019, стр. 175–222, DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.6242019.9>

Резиме

Очигледно, недостатак адекватног политичког оквира за амортизовање друштвених фрустрација осамдесетих година прошлог века, цветао је на рачун опште стабилности Срба на Косову, озбиљно угрожених од албанских сепаратиста. Процеси неравномерног и комбинованог развоја претежно су карактерисали савремени глобални свет, а државе су те које доминирају политичком економијом на домаћем плану, као и геополитичком економијом на међународном плану.³² Стога, путем формалног и неформалног империјализма или тзв. меке моћи, моћне и развијене државе (пре свега САД), мултинационалне корпорације, транснационалне банке и разне међународне организације теже да остану фокусиране на смањење улоге државе, истичући улогу глобалне политичке економије. Дакле, узимајући у обзир чињеницу да геокономска ривалства претходе геополитичким обрасцима, а да иза Новог светског поретка САД као светског полицајца стоје њени енергетски и војно-стратешки интереси, врло је јасно да питање Косова у савременом свету заправо произилази из његовог геокономског окружења и може се с правом класификовати као „рат за ресурсе“ због свог рудног блага, богатих налазишта лигнита и угља, олова, цинка и бакра, као и одређених количина злата, никла, боксита и мангана.

Као декларативно неутрална држава и једна од ретких европских земаља ван НАТО-а, Србија је посебно оптерећена проблемом самопроглашене независности једног дела њене територије. Сходно томе, од виталног је значаја схватити да геокономски процеси обухватају не само настанак, већ и дистрибуцију интересних сфера обухваћених земаља и да након тога специфични елементи и типови геокономских одредница Косова и Метохије представљају арену сукоба различитих погледа на свет у савременим међународним односима. У том смислу, не само да су геополитика и геономија блиско повезане, већ ће ова друга све више надјачавати прву као једну од кључних реалности новог међународног поретка. Дакле, управо у овом геостратешком оквиру морамо анализирати разлоге изградње америчке базе Бондстил на Косову, као њене главне базе на Балкану, дакле ратови, сукоби, кризе и корените промене друштвеног поретка, без обзира на то када и где се јављају, морају се сматрати изразима жеље моћних и доминантних држава да задрже своје водеће позиције и подстакну свој економски развој створен моделом новог светског поретка САД.

Као што је већ објашњено, Косово је земља богата минералима, са лигнитом на првом месту листе ресурса, тако да мора постојати јасна и трајна свест о геокономском значају Косова и Метохије као дугорочног приоритета и неодојивог дела државе Србија. Такође, Влада Републике Србије мора увек да има у виду интегративни геокономски потенцијал Косова и Метохије као са-

³² Petar Kurecic, "Geoeconomic and Geopolitical Conflicts: Outcomes of the Geopolitical Economy in a Contemporary World, *World Review of Political Economy*", Vol. 6, No. 4 Pluto Journals, 2015, str. 527.

ставног дела њене територије и, штавише, као егзистенцијалне и културне баштине земље. Исто тако, Влада Србије мора да буде у стању да формулише и осмисли интегралну стратегију адекватно оријентисану на проналажење правог решења за спречавање будуће склоности сукобима које би могли да изазову заговорници независности Косова – пре свега Сједињене Америчке Државе и мисија ЕУ. Нажалост, у суочавању са косовском кризом, постоји стварни недостатак могућности како да сан о вечној безбедности у региону постане *de facto* стварност. Уместо тога, одговор је за сада у систематском плану – краткорочних прилагођавања политике и визије за добро дефинисане средњорочне и дугорочне приоритете и циљеве јер будућност Косова зависи искључиво од непосредне геополитичке стратегије и циљева главних актера.

Кључне речи: *геоекономија, геополитика, минерални ресурси, САД, Република Србија (РС), Косово и Метохија (КиМ)*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКА КРИЗА: ВОЈНОСТРАТЕГИЈСКИ ПРОБЛЕМИ

Бранко Крга*

Достављен: 07. 02. 2022.

Језик рада: Српски

Кориговано: 15. 04. и 13. 06. 2022.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 03. 09. 2022.

DOI број: 10.5937/vojdela2203047K

Предмет анализе овог рада јесте сагледавање војностратегијских проблема везаних за косовско-метохијску кризу¹. У дужем периоду Србија се суочава са изазовима везаним за косовско-метохијску кризу у готово свим сферама функционисања државе, од којих су војностратегијски проблеми једни од најтежих. Основна хипотеза гласи: истраживање војностратегијских проблема, везаних за косовско-метохијску кризу, неопходно је како би се откривала нова искуства значајна за безбедност и одбрану земље у садашње и будуће време. Циљ истраживања јесте да се сагледа обележје битних војностратегијских проблема из времена припреме и одбране од агресије НАТО-а, као и у послератном периоду. У раду су примењиване стандардне методе, као што су анализа, синтеза, историјски метод, метода анализе садржаја, а у одређеном смислу и моделовање, односно трагање за начином да се избегну проблеми са којима смо се суочавали током протеклог периода. Истраживање је показало да је ова тема неопходна бар из три разлога. Прво, безбедност и одбрана Савезне Републике Југославије (у даљем тексту: СРЈ), а пре свега Србије, 1999. године, као и у периоду пре и после агресије, нашли су се у готово јединственом положају – да се земља сама припрема и брани од агресије деветнаест чланица НАТО-а. Друго, о тим догађајима постоје различите интерпретације, па је важно да непосредни учесници у

* Факултет за дипломатију и безбедност, Универзитет „Унион – Никола Тесла“, Београд, Република Србија, branko.krga@fdb.edu.rs

¹ Ставови изнети у овом раду су мањим делом резултат истраживања која су вршена на Факултету за дипломатију и безбедност, а већим делом представљају размислања аутора, која су заснована на искуствима стеченим током вршења дужности начелника Војнообавештајне службе у периодима пре и за време рата 1999. године, као и дужности начелника Генералштаба у послератном периоду.

одбрани од агресије изнесу своје истините ставове. Треће, иако је од врхунца косовско-метохијске кризе – агресије НАТО-а 1999. године прошло готово 23 године, не престају да се испољавају различити облици изазова, ризика и претњи по одбрану и безбедност наше земље.

Кључне речи: *Савезна Република Југославија, Србија, агресија, НАТО, рат, 1999. година, војностратегијски проблеми, одбрана*

Увод

Криза везана за Косово и Метохију је актуелна већ више деценија. Она има вишедимензионални карактер. Поред историјског, геополитичког, етничког, културног, цивилизацијског, економског и уставног аспекта, нарочито су значајни међународно-правни, политички и војностратегијски аспекти. Теоријска анализа и непосредно учешће аутора у више фаза покушаја расплета косовско-метохијске кризе добра су основа да се војностратегијски проблеми те кризе сагледавају у више периода, а посебно у периоду пре агресије, за време агресије и у послератном периоду. Пракса је недвосмислено показала да се покушаји решавања тих проблема не могу задржати само на једностраним мерама, на пример коришћењем искључиво инструмената дипломатије или деловањем само неколико државних функционера. Чини се да свест о томе сазрева, што се види и по томе што се та проблематика одговорно третира у претходној и актуелној Стратегији националне безбедности Републике Србије. Агресија НАТО-а на СРЈ, као и многи други ратови, био је експеримент у геополитичком, војностратегијском, економском, медијском и другим аспектима. Они који су учествовали или подржавали тај чин агресије НАТО-а на СРЈ, настоје да одговорност за ту „кампању” пребаце на Београд. Интересантно је да се у њиховим анализама наша земља окривљује за реаговање против екстремиста и терориста на Косову и Метохији, чак и онда када је била жртва агресије и бранила се колико је могла. То је веома важно искуство и поука, које упућују на закључак да се заиста треба чувати отпочињања оружаних сукоба, колико год је то могуће.²

Тема „Косовско-метохијска криза: војностратегијски проблеми”, разматраће се кроз следеће целине: (1) војностратегијски проблеми у периоду припреме за одбрану од агресије НАТО-а; (2) војностратегијски проблеми у време извођења одбране и споразума о прекиду рата и (3) војностратегијски проблеми у послератном периоду.

² О разним последицама косовско-метохијске кризе, детаљније: Радослав Гафиновић, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ „Војска”, Београд, 2004.

Војностратегијски проблеми у периоду припреме за одбрану од НАТО агресије

У периоду припреме за одбрану од агресије испољено је више војностратегијских проблема, од којих су посебно неповољан утицај имали следећи: отежана припрема Војске за одбрану; недовољно развијена свест о томе да земљи прети реална опасност од агресије; жестока пропаганда против наше земље и њене војске; неуспели покушаји одвраћања од агресије и др.

Отежана припрема војске за одбрану може донекле да се ублажи уколико држава добро функционише, ако постоје потребна стратегијско-доктринарна документа, поуздани савезник и ако се врши стално побољшање квантитативних и квалитативних капацитета Војске.

Иако је после Дејтона, 1995. године, наступило извесно попуштање страних притисака према нашој земљи, убрзо је дошло до нових заостравања, што се поклапало и са испољавањем неспоразума између руководства Србије и Црне Горе и сложеног функционисања савезне државе. Такав однос држава чланица савезне државе утицао је да се за модернизацију Војске Југославије (у даљем тексту: ВЈ) не издваја ни онолико средстава колико је објективно било могуће и потребно. Поред реалних проблема које је имала држава, на рестриктивно финансирање ВЈ утицало је и то што су неке структуре сматрале да се проблеми око Косова и Метохије могу решити само политичким средствима.

Стратегијско-доктринарна, нормативна и планска документа представљају веома битан део припреме за одбрану од агресије сваке земље. Карактеристично је да тадашња СРЈ није имала усвојена стратегијско-доктринарна документа, као што су: стратегија националне безбедности, стратегија одбране и војна доктрина.³ То је готово јединствен случај да се земља нађе у рату без документа који суштински анализирају безбедносно окружење и опредељују организацију и начела функционисања система безбедности, што је веома значајно за одбрану земље. Ослонцем на нека ранија искуства, у Војсци је формиран солидан основ за организацију одбране и у таквим условима, тако да је тај проблем био донекле ублажен. Сва планска документа, која су се односила на функционисање Војске Југославије, као што су план употребе, мобилизацијски план, планови обезбеђења и друго, била су ажурна, на време донета и реализована у складу са могућностима. Треба посебно нагласити да су све анализе које су претходиле изради планова показивале изразито неповољан однос снага НАТО-а и СРЈ, а посебно нашу техничко-технолошку инфериорност у односу на агресора.

За земље са ограниченим одбрамбеним потенцијалима, које су се определиле за неучествовање у војним блоковима, а суочавају се са низом суштинских изазова, ризика и претњи, од посебног је значаја да на време обезбеде поузданог саве-

³ Стратегија одбране Државне заједнице Србија и Црна Гора усвојена је први пут 2004. године, а Стратегија националне безбедности, Стратегија одбране и Војна доктрина Републике Србије први пут су усвојене 2009. године.

зника. Као што је познато, СРЈ то није учинила, што је довело до изразито великих војностратегијских и других проблема. У историји ратова остаће забележено да се једна земља нашла у позицији да без савезника води одбрамбени рат против највећег војног савеза тога времена, а у одређеном смислу и против суседних земаља које су подржавале тај савез иако још нису биле његов саставни део. То је велика поука и за савремено доба, како би се добро размислило да ли би војна неутралност требало да буде подржана савезништвом са неком земљом или земљама, које би биле у могућности да, у случају поновног угрожавања одбране, помогну нашој земљи. У сваком случају, значајан део ове поуке састоји се у томе да се савезништво не тражи онда када земљи прети непосредна опасност, јер је тада то обично касно и неуспешно, што значи да овај проблем треба решавати на време.

Услед наведених проблема дошло је до заостајања у потребном побољшању одбрамбених могућности Војске. Познато је да више од једне деценије наша војска није добила ниједан озбиљнији оружани систем који би представљао фактор одвраћања од агресије, али и ефикасне одбране. С тим у вези, карактеристична је чињеница коју наводи генерал Спасоје Смиљанић: „Последња набавка неког савременог система оружја у РВ и ПВО извршена је 1987. године, када је у оперативну употребу уведено 14 авиона МиГ-29.”⁴ Сличних проблема било је и у другим видовима и родовима наше војске. Поред низа негативних утицаја на одбрану земље, недовољна припрема елемената система одбране на одговарајући начин показује и то да се тадашње југословенско руководство није припремало да проблем Косова и Метохије решава оружаним путем већ се надало да је то могуће остварити само политичким средствима.

Недовољно развијена свест о томе да земљи прети реална опасност од агресије у значајној мери је негативно утицала на припрему за одбрану СРЈ. Прво, било је врло много наших грађана, па и на важним државним функцијама, који су сматрали да је просто невероватно да се на прагу 21. века у Европи догоди рат, односно агресија на СРЈ, и то без њене суштинске кривице. Друго, представници највишег државног, па и републичких руководстава, били су уверени да се проблем Косова и Метохије може решавати политичким средствима и да неће бити рата.⁵ У стратегијско-доктринарним документима многих земаља помиње се агресија као могући облик угрожавања безбедности.⁶ Добра је околност што се у обе стратегије националне безбедности Републике Србије агресија помиње као један од најзначајнијих изазова, ризика и претњи.

⁴ Спасоје Смиљанић, *Агресија НАТО – РВ и ПВО у одбрани отаџбине*, Београд, 2009, стр. 28.

⁵ Убрзо после завршетка рата, 2004. године, када се израђивала Стратегија одбране Државне заједнице Србија и Црна Гора, било је много расправа о томе да ли у оквиру изазова, ризика и претњи треба уврстити и агресију на нашу земљу.

⁶ Начелник Генералштаба Италије је аутору овог рада, 2003. године, рекао да се њихова војска спрема за „одбрану од агресије”. На питање каква опасност од агресије прети Италији, с обзиром на то да је чланица ЕУ и НАТО, италијански генерал је одговорио: „Сада таква опасност не прети, али ко зна шта нас чека у будућности, а војска се не израђује и припрема онда када се испољи опасност, већ то треба чинити у континуитету”. То је заиста одговоран и поучан приступ проблемима одбране земље.

Жестока пропаганда против наше земље и њене војске, пре агресије, али и у њеном току, па и у послератном периоду, представља озбиљан проблем који има и војно-стратегијске аспекте. Просто је невероватно како су лансиране инсинуације на рачун наше земље. Тврдило се да је страдало 100.000 Албанаца, да је вршено етничко чишћење и да их је протерано више од милион, да се изводила некаква операција „Потковица” која уопште није постојала, а показало се да и случај „Рачак” има сасвим другачији карактер од онога како је учи агресије представљен јавности. Савезна Република Југославија је реаговала на те неистине, али очигледно недовољно, јер је агресор и на том плану имао велико преимућство у организационом и технолошком смислу. Искуства показују да је то нанело велику штету третману наше земље у страним државама, јер је многе подстакло да учествују у агресији.

Неуспели покушаји одвраћања од агресије представљали су веома велики војно-стратегијски проблем, јер је то значило да земља улази у рат. Тај рат против СРЈ потврђује постојање корелације између дипломатије и елемената система безбедности. То је практично значило да би земља имала веће шансе да се проблем Косова и Метохије решава дипломатским средствима да је дипломатија имала више успеха, а до тога је могло доћи да су те напоре, самим својим респективним постојањем, убедљивије могли да подрже елементи система безбедности, пре свега јака војска. Покушаји политичког решавања проблема на Косову и Метохији и одвраћања од агресије, од стране највиших државних и војних структура, одвијали су се практично до последњег дана пред агресију. Амерички представници Ричард Холбрук, Кристофер Хил и генерал Андерсон напустили су Београд 22. марта 1999. године у 18.45 часова, а начелник Генералштаба генерал Драгољуб Ојданић је 23. марта имао телефонски разговор са командантом НАТО снага генералом Кларком.⁷ Кроз контакте са страним војним и цивилним дипломатским представницима, наша страна чинила је значајне напоре да се утиче да не дође до рата. На основу реаговања многих од тих страних представника могло се закључити да им је било јасно о чему се ради; велики део њих је отворено иступао против рата, али су многи понављали да је у питању „кредибилитет НАТО-а”. Агресија на СРЈ се дуго припремала. На то указују многе изјаве, али и практични потези структура НАТО-а, као што су: детаљно снимање потенцијалних циљева, извођење командно-штабних вежби у које је био укључиван и наш простор, разрада разних планова употребе оружаних снага, подршка формирању, обуци, опремању и борбеном ангажовању наоружаних група Албанаца итд. Сигурно је да се са припремом агресије није почело после неуспелих преговора у Рамбуеу и Паризу, или сукоба у селу Рачак, већ знатно раније.

Војностратегијски проблеми у току припреме за одбрану од агресије били су веома бројни и утицали су на период ратних дејстава, а неки се испољавају и у савремено доба.

⁷ Неколико дана пред агресију било је више тих разговора генерала Ојданића и генерала Кларка. У једном разговору генерал Кларк је претио да ће наше снаге разбити за 2–3 дана.

Војностратегијски проблеми у време извођења одбране и споразума о прекиду рата

Велики број војностратегијских проблема испољавао се у току ратних дејстава, од којих су најважнији: извођење одбране у условима изразито неповољног односа снага, прихватање момента и постизања споразума о прекиду рата и др.

О *извођењу одбране против снага НАТО-а у условима изразито неповољног односа снага* написано је много радова наших и страних аутора.⁸ У историји ће свакако остати забележено да се једна релативно мала војска јуначки борила против НАТО-а – највеће силе тога времена. Основно обележје тог ратног периода био је изразито асиметричан однос снага.⁹

Сложеност одбране јединица ВЈ распоређених на Косову и Метохији знатно је отежавала околност што се један део албанског становништва непријатељски односио према нашим снагама, а јединице тзв. Ослободилачке војске Косова (у даљем тексту: ОВК) биле су директно ангажоване против војске и полиције на том простору, као и са територије Албаније. У тако неповољним војностратегијским условима ВЈ је испољила низ примерних квалитета, као што су: високи морал и решеност да се брани земља, спремност и способност предузимања великог броја нетипичних тактичких радњи којима је донекле ублажавана диспропорција у односу снага, предузимање великог броја мера ради заштите сопствених снага и тактичке обмане противника, у чему су, поред припадника Војске, учествовали и наши грађани. У агресији НАТО-а на СРЈ сви елементи система безбедности су настојали да што боље извршавају своје наменске задатке.¹⁰

С тим у вези, интересантну оцену изнео је амерички генерал Мекмастер, бивши саветник за националну безбедност председника САД. Он наводи да су „војни планови за бомбардовање Југославије прављени од маја 1998. године до марта 1999. године, али и да је НАТО занемарио чињеницу да исход зависи и од југословенских реакција и иницијатива које су се показале немогуће за предвидети... Способност Срба да дођу до озбиљних обавештајних података о савезничким операцијама, упркос њихове технолошке инфериорности, доводи у питање компоненту порицања у оквиру 'информационе супериорности', чак и против непријатеља са веома основним потенцијалима ... Мање од 5 одсто српских борбених система је уништено за 78 дана бомбардовања. НАТО напори да нападне копнене трупе непријатеља нису успели. Размре неуспеха постале су очигледне тек када је рат био готов", закључује Мекмастер.¹¹

⁸ О односу снага видети: Божидар Форца, *Две супротстављене годишњице*, ЗР „Међународноправни и безбедносни аспекти НАТО агресије на СРЈ 1999”, ФДБ, Београд, 2019, стр. 49

⁹ О односу снага детаљније: Спасоје Смиљанић, оп. цит.

¹⁰ Догађало се да Приштински корпус истовремено води неколико операција: ПВО, противтерористичку операцију, одбрамбену операцију од напада из Албаније итд.

¹¹ <https://www.blic.rs/vesti/svet/novi-trampov-savetnik-o-nato-bombardovanju-srbi-su-znali-svaki-nas-korak-unapred/kvz24pn> (април 2018).

Ова анализа искусног америчког представника је веома значајна, са становишта сагледавања корелације техничко-технолошке инфериорности и практичност резултата у одбрани јединица наше војске.

Приликом *прихватања момента и постизања споразума о прекиду рата*, испољавао се, такође, велики број војностратегијских проблема. Свака борбена дејства у неком тренутку морају да престану и да се приступи политичком решавању сукоба. Наш случај је поучан, јер постоје различита мишљења о томе када је требало прекинути рат. У сваком случају, моменат и начин прекида рата спадају у прворазредну војно-стратегијску конотацију. С тим у вези, има много контроверзних оцена о улози Војске приликом договора о прекиду рата, при чему се мисли на потписивање Војнотехничког споразума. Треба нагласити да Војска и полиција нису одлучивале о моменту прекида рата. Документ Ахтисари–Черномирдин прихватиле су Влада СРЈ и Народна скупштина Републике Србије. Војностратегијски значај овог питања, као и добра поука и искуство, састоји се у томе што се може створити ситуација да представници Војске воде преговоре и потписују документа од изразито великог значаја за државу у целини. Посебни проблеми у таквим ситуацијама могу да наступе због недовољног познавања међународних правних докумената, као и вештине преговарања, о чему би требало водити рачуна у војном образовном процесу.

Војностратегијски проблеми у послератном периоду

Иако је од завршетка рата прошло већ скоро 23 године, и данас се испољавају бројни војностратегијски проблеми, од којих су најважнији: реализација одредаба усвојених докумената; настојање да се очува територијални интегритет после повлачења оружаних снага СРЈ са дела државне територије; отклањање последица агресије; реална квалификација напада снага НАТО-а на СРЈ и др.

Реализација одредаба усвојених докумената, при чему се посебно мисли на Војнотехнички споразум, Резолуцију Савета безбедности УН 1244, па и на Бриселски споразум, није обављена како је предвиђено. Опште је познато колики је списак нереализованих одредби тих докумената. То се, пре свега, односи на ометање повратка прогнаних, опструкцију проналажења несталих, отимање државне, црквене, корпоративне и приватне имовине, угрожавање безбедности неалбанског, пре свега српског становништва, затим манипулације са предвиђеним разоружањем албанских формација, нереализовани повратак Војске и полиције на Косово и Метохију, очување суверенитета Србије над тим простором итд. Овакав однос албанских представника и дела међународних институција озбиљно доводи у питање сврху постизања сваког евентуално новог договора о решавању косовско-метохијске кризе, јер нема гаранције да би се то доследно реализовало. Историја обилује примерима заобилажења реализације усвојених међународних докумената. Због тога су неопходна бар два приступа. Први се огледа у томе да се наглашено води рачуна о свакој форми-

лацији приликом усвајања докумената, а други приступ подразумева да се одмах по усвајању докумената инсистира на њиховој реализацији.¹²

Настојање да се очува територијални интегритет земље, иако се не реализују усвојена документа, представља можда кључни проблем у оквиру косовско-метохијске кризе. Јасно је да би се други проблеми лакше отклањали уколико би Србија имала пун суверенитет над тим делом своје територије. Ти проблеми су адекватно третирани и у нашим стратегијско-доктринарним документима. У међувремену, веома мало се тога променило, тако да је претња безбедности наше земље и даље актуелна. То се види и на Бриселским преговорима, као и кроз разне притиске на Србију да прихвати отцепљење знатног дела своје територије. Очување територијалног интегритета у условима повлачења оружаних снага са дела државне територије на којој је знатан део становништва непријатељски настројен према држави и другим етничким групама, представља изразито велики војностратегијски и геополитички проблем. У сваком случају, то је критичан период рата, јер са покретањем војске, по правилу, долази до исељавања становништва, са огромним проблемима и потенцијалним последицама, које доводе до великих и дуготрајних политичких, економских, моралних, па и других исхода. Према томе, очување територијалног интегритета јесте и даље озбиљан војностратегијски, безбедносни, па и политички проблем.¹³ У оквиру тога, одбрана неалбанског становништва на Косову и Метохији и повратак прогнаних, представља посебан проблем већ скоро 23 године. Просто је невероватно како су западни протагонисти пристали да косовско-метохијски Албанци крше готово све њихове цивилизацијске вредности, као што су слобода, људска права, неприкосновеност приватне својине, право на личну безбедност итд. Бројни су примери за то, а један од најтежих је погром, пре свега српског становништва, марта 2004. године.

Отклањање последица агресије представља озбиљан војностратегијски, морални, економски, политички и сваки други проблем за нашу државу. Поред људских жртава и материјалног разарања, у последње време све више долазе до изражаја и накнадни проблеми, као последица коришћења осиромашеног уранијума, гађања објеката са штетним материјама и др. Добра је околност што се на нивоу државе том питању у последње време посвећује повећана пажња. Отклањање последица агресије обухвата много проблема, од којих су они војностратегијског карактера следећи: евидентирање страдалих и помоћ њиховим породицама, збрињавање

¹² Аутор ових редова имао је већи број службених састанака са командантима КФОР-а и редовно је покретао питање повратка делова наше војске и полиције на Косово и Метохију. Саговорници су потврђивали да је то предвиђено Резолуцијом 1244, али су наглашавали да се ради о „политичком питању”. О тим разговорима извештавано је највише државно - руководство, али резултата није било.

¹³ Интересантну оцену изнео је, средином новембра 2017. године, бивши амерички амбасадор у Београду В. Монтгомери о томе „да би Трамп на карти тешко могао да покаже - где је Балкан”. То говори да је потребно одређеним страним факторима аргументовано предочавати стварне чињенице о проблему Косова и Метохије.

повређених, отклањање последица материјалних разарања, деконтаминација од осиромашеног уранијума и других штетних материја; решавање постконфликтног синдрома код припадника Војске; очување Војске од разних инсинуација итд.

Реална квалификација напада снага НАТО-а на СРЈ, као и завршна анализа узрока, тока и последица агресије на нивоу званичних органа државе представља значајан проблем, јер у нашем друштву нема релативно усаглашених одговора на нека суштинска питања, као што су: карактер рата, кључни узрок, да ли је и како могло и другачије да се решава криза, које су безбедносне, економске, геополитичке, геостратегијске, правне и друге последице агресије итд. После завршетка рата износили су се многобројни ставови о узроцима, току и последицама агресије НАТО-а на СРЈ.

Бивши министар спољних послова Владислав Јовановић изјавио је за медије да му је, још 1991. године, тадашњи амерички амбасадор у Београду Ворен Зимерман запретио да „ако дође до оружаног насиља на Косову за то ће бити оптужена Србија, а затим и бомбардована”.

Познати немачки политичар Вили Вимер је изјавио: „Косово као држава било је планирано од краја осамдесетих и његова једина сврха је да буде амерички носач авиона на земљи. Рат против Југославије 1999. године био је илегалан. За решење конфликта мора се инсистирати на изворној Резолуцији СБ УН 1244, онако како је написана 1999.”¹⁴ Поред тога, познато је и његово писмо немачком канцелару, после састанка у Братислави маја 2000. године, када је нагласио да је смисао рата НАТО-а против Југославије „исправљање грешака са краја Другог светског рата”.

У трагању за разлозима рата, професор Мирољуб Јевтић наводи: „Као карактеристична нека послужи изјава тадашњег потпредседника САД Џозефа Бајдена. Он је рекао да Косову треба дати независност, јер ће то бити пример за исламски свет”.¹⁵ Другом приликом Јевтић наводи да се као разлози за агресију помињу: прво, то што нас сматрају „малим Русима”, друго, што Космет садржи велика богатства и, треће, што су Албанци дали Американцима базу Бондстил. Пошто је навео да сва та три момента нису кључна, констатује: „То је – ислам”.¹⁶

Сличну оцену износи и професор Срђа Трифковић: „Политика САД у југоисточној Европи током протекле две деценије ишла је наруку тежњама наводно прозападних муслиманских заједница дуж географске линије која води из Турске на северозапад ка централној Европи. Та се политика заснивала на очекивањима да ће задовољење муслиманских амбиција на секундарном попришту Балкана побољшати положај САД у исламском свету као целини...”¹⁷

¹⁴ Д. Вујичић, Вили Вимер: *Косово је амерички носач авиона на земљи*, Новости, 25/02/2019, Београд, стр. 11.

¹⁵ Мирољуб Јевтић, *Косовски жетон*, Политика, 18/08/2011, интернет: <http://www.politika.rs/rubrike/Sta-da-se-radi/Kosovski-zeton.sr.html>, (преузето: 10.07.2014.)

¹⁶ Мирољуб Јевтић, *Американци терају Србе да буду мали Руси*, Политика, 10/02/ 2019, Београд, стр. 23.

¹⁷ Срђа Трифковић, *Зелена трансверзала угрожава Србе са обе стране Дрине*, Геополитика, број 107, 2018, стр. 70.

Професор Ратко Марковић, шеф југословенске делегације на преговорима у Рамбујеу (од 6. до 23. фебруара 1999. године), недвосмислено тврди да је тај догађај био „фаза у спровођењу пре њега донесене одлуке да се агресијом на Србију Косово од ње одвоји, а да се у Србији збаци с власти С. Милошевић...”¹⁸

Такозвана ОВК се на Западу третира као терористичка организација. Међутим, до промене је дошло после сусрета Ричарда Холбрука са вођама ОВК, 24. јуна 1998. године у Јунику. Позадину те промене уочава Живадин Јовановић, тадашњи министар спољних послова, који цитира британског војног аташеа Џона Кросланда током сведочења у Хагу, када је констатовао: „Бил Клинтон, Ричард Холбрук и Мадлен Олбрајт су одлучили да промене режим у Београду и да ОВК треба да буде оруђе за постизање тог циља...”¹⁹

Некадашњи командант УНПРОФОР-а у Босни и Херцеговини, канадски генерал Луис Мекензи каже да је агресија НАТО-а на Србију 1999. године била огромна грешка Алијансе. „Та 1999. била је година када је НАТО славио 50 година постојања, а није имао непријатеља ни на видикју. Ваша земља је зато бомбардована”, изјавио је Мекензи за „Новости”.²⁰

И поред тога што је Савет НАТО-а, 22. марта 1999. године, донео политичку одлуку о агресији, а генерални секретар Хавијер Солана, 23. марта, пренео овлашћење на генерала Весли Кларка да отпочне дејства, он је ипак чекао коначно наређење из САД. „... Вашингтон је позвао у пет сати и тридесет један минут после подне. На вези је био Хју Шелтон који ми је пренео коначно наређење врха америчке националне команде...”²¹

О југословенској кризи више пута се оглашавао познати амерички интелектуалац Ноам Чомски. Тако је о разлозима агресије НАТО-а констатовао: „Неки нагађају који су стварни разлози за НАТО бомбардовање ... Строуб Талбот, који је за време рата био задужен за дипломатију, написао је предговор за књигу о рату свог колеге Џона Нориса ... 'одупирање Југославије ширим трендовима политичких и привредних реформи – а не муке косовских Албанаца – најбоље објашњава рат НАТО-а'. На основу опширних документованих информација које постоје на Западу већ је одраније јасно да 'муке косовских Албанаца' нису могле бити мотив за НАТО бомбардовање. Но, занимљиво је чути с највишег нивоа да је стварни разлог бомбардовања било то што је Југославија била последњи европски бастион који је одолевао политичким и економским програмима Клинтонове администрације и њених савезника”.²²

¹⁸ Ратко Марковић, *Три крупне лажи о наводним преговорима у Рамбујеу*, Политика, 10/02/2019, стр. 1.

¹⁹ Живадин Јовановић, *1244 КЉУЧ МИРА У ЕВРОПИ*, Београдски форум за свет равноправних, Српска књижевна задруга, Београд, 2018, стр. 35.

²⁰ <http://www.pravda.rs/2019/3/10/bivsi-general-unprofora-nato-agresija-je-bila-najveca-greska-a-ovo-surazlozi-zbog-kojih-je-srbija-bombardovana/>, 10/03/2019.

²¹ Весли Кларк, *Модерно ратовање*, Самиздат Б-92, Београд, 2003, стр. 223.

²² Ноам Чомски, *Југославија, мир, рат и распад*, Самиздат, Београд, 2018, стр. 191.

Слично примећује и економиста Млађен Ковачевић: „... Строуб Талбот написао је да бомбардовање СРЈ, односно Србије, није било последица онога што се дешавало на Косову и Метохији, већ зато што никако нису успели да убеди Милошевића да прихвати либерални модел реформи који су прихватиле све суседне земље”.²³

Оливер Ричмонд, професор међународних односа са Универзитета Манчестер, изјавио је: „НАТО интервенција на Косову је необјашњива, са становишта поштовања устројства територијалног суверенитета државе – кључне премисе, али и ограничења глобалног геополитичког поретка грађеног након Другог светског рата. Косово је притом промашај политике међународног интервенционизма ...”²⁴

Интересантну оцену о карактеру тог рата изнео је Вацлав Клаус, раније председник Чешке Републике, који је окривио НАТО за егзодус Албанаца, рекавши „да су они са Косова и Метохије почели да беже тек с првим НАТО бомбама и да та 'кључна чињеница' показује да нема говора о наводном примарном циљу НАТО-а да спречи масовни избеглички талас”.²⁵

Руска историчарка Татјана Грачова је приметила: „У односу према Русији одиграва се исти сценарио који је био примењен у Југославији и Ираку. Није Буш узалуд назвао Југославију моделом”.²⁶

Бивши амбасадор САД у СРЈ Вилијам Монтгомери, у специјалној емисији РТС-а (11. марта 2007), на годишњицу смрти Слободана Милошевића, признаје: „Агресија на Србију имала је за циљ да Косово постане самостална држава”.

Професор Миломир Степић читав проблем везан за косовско-метохијску кризу сагледава на следећи начин: „Косовско-метохијско питање тумачено је и као демократско и као демографско, и као историјско и као актуелно, и као етничко и као економско, и као социјално, и као цивилизацијско, и као верско, и као идеолошко, и као политичко, и као правно, и као ресурсно, и као развојно – а оно је, у ствари, увек било доминантно геополитичко”.²⁷

Генерал Смиљанић, при крају своје књиге, констатује: „Заборавити агресију НАТО и одустати од борбе за српско Косово и Метохију био би највећи грех савремених генерација српског народа”.²⁸

У оквиру реалне квалификације напада снага НАТО-а на СРЈ битно је и то да се идентификује кључни узрок агресије. Очигледно је да то није била ситуација на Косову и Метохији. Манипулације о тој ситуацији су, евентуално, могле да послуже као оправдање за примену силе. Кључни узрок агресије, у време

²³ В. Црњански Спасојевић, *Млађен Ковачевић: У дужничко ропство гурнули су нас назови експерти*, Новости, 26/10/2014, Београд, стр. 3.

²⁴ Тања Вујић, *Косово је промашај политике међународног интервенционизма*, Политика, 28/04/2018, Београд, интернет: <http://www.politika.rs/scc/clanak/402781/Kosovo-je-promasaj-politike-medunarodnog-intervencionizma>, 30/03/2019.

²⁵ Интернет: https://www.vreme.com/arhiva_html/vb5/3.html, 30/03/2019.

²⁶ Татјана Грачова, *Света Русија против Хазарије*, Света Русија, Београд, 2009, стр. 65.

²⁷ Миломир Степић, *Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 7.

²⁸ Спасоје Смиљанић, оп. цит. стр. 483.

обележавања 50. годишњице НАТО-а, јесте настојање да тај савез добије нови смисао свог постојања и проширења, чиме су се стварали услови и за појачано манифестовање геополитичке супремације водећих земаља алијансе.

Закључак

На основу изнетих чињеница може се констатовати да је потврђена основна хипотеза која гласи: истраживање војностратегијских проблема, везаних за косовско-метохијску кризу, неопходно је како би се откривала нова искуства значајна за безбедност и одбрану земље у садашње и будуће време.

Овај рад, као и многе друге анализе, имао је за циљ да допринесе бољем разумевању сложеног косовско-метохијског проблема. Очигледно је да постоји потреба да се напори за решавање косовско-метохијске кризе појачају интегралним приступом²⁹ свих расположивих националних капацитета у земљи и иностранству, према утицајним светским центрима моћи и албанским факторима, како би се нашло што боље решење. При томе не би требало деловати бр-зоплето већ непрестано спроводити утемељене добронамерне иницијативе.

Такође, треба се стално позивати на Резолуцију 1244 (може се само зами-слити како би Албанци и они који их подржавају реаговали да тај међународни документ подржава њихове аспирације). Поред тога, у јавном дискурсу треба наглашавати да наше државне снаге нису спроводиле никакво етничко чишћење на Косову и Метохији.³⁰

Пошто је недвосмислено да је агресија НАТО-а на СРЈ 1999. године била, најблаже речено, неприхватљива – и све оно што је настало као последица тог чина такође је било погрешно, а односи се, пре свега, на покушаје стварања независне државе Косово.

Агресија НАТО-а на Југославију 1999. године, догађаји после тога времена, као и актуелна ситуација, показују да је рат, нажалост, и даље реална опција. Иако је за већину човечанства рат највеће зло, стално опстају и они фактори који у рату виде добар бизнис и прилику да остваре неке друге себичне интересе. Та чињеница императивно намеће обавезу мањим земљама да стално наглашено воде рачуна о својој одбрани и безбедности. Поред припрема за одбрану од класичне оружане силе, у последње време суочавамо се и са другим облицима ратова, као што су: хибридни, асиметрични, мрежни, информациони, психотрони, експериментални, медијски итд.

²⁹ Детаљније: Бранко Крга и Данијела Бјеља, *Интегрални приступ решавању косовско-метохијске кризе*, Зборник радова, Дипломатија и безбедност, ФДБ, Београд, 2018.

³⁰ Посебну анализу заслужује утицај Хашког трибунала на целовиту оцену збивања 1999. године. Наиме, осуђени представници ВЈ сигурно нису лично починили никакве злочине. На свим нивоима нашег војног школства изучава се како да се наша територија и грађани бране, а не нападају или врши етничко чишћење.

За мање ванблоковске земље, каква је била СРЈ, а сада Србија, веома је важно да разуме геополитички контекст у којем реализује своју одбрану и безбедност, као и да располаже релевантним обавештајним подацима. То треба да омогући утврђивање реалног геополитичког кода који би показао какве су предности земље, али и недостаци у односу на потенцијалне противнике.

Веома битно искуство и поука огледа се и у томе да се унутрашњи проблеми, као што је било Косово и Метохија, покушавају решавати политичким средствима. При томе се мора водити рачуна да увек постоје чиниоци који желе да испровоцирају оружане сукобе, да своје грехе припишу другом, да се прикажу као жртве и да тако добију страну помоћ. То је у расплету југословенске кризе, нажалост, виђено више пута. Зато је од суштинског значаја онемогућити да се „откачи спирала насиља”. Зауставити такав процес је веома тешко и, по правилу, негативно се одражава на државу која жели да легитимним средствима очува своју територију, суверенитет и независност.

У овом раду указано је на неколико битних војностратегијских проблема. Има их знатно више. Због тога, о тако значајном догађају какав је била агресија НАТО-а на СРЈ 1999. године, и надаље су потребне стручне анализе, како би се дошло до нових уверљивих одговора на многа важна питања. При томе, представници наше земље имају једну олакшавајућу околност –служе се искључиво истином. На тим озбиљним задацима треба да се ангажују, пре свега, научне и образовне институције, у чему Универзитет одбране има изузетно важну улогу.

Литература

[1] Булатовић Момир, *Правила ћутања*, Народна књига, – Алфа, Београд, 2004, стр. 220.

[2] Вујичић Драган, *Вили Вимер: Косово је амерички носач авиона на земљи*, Новости, 25/02/2019.

[3] Гађиновић Радослав, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ „Војска”, Београд, 2004.

[4] Грачова Татјана, *Света Русија против Хазарије*, Света Русија, Београд, 2009.

[5] Јевтић Миролуб, *Американци терају Србе да буду мали Руси*, Политика, 10/02/2019.

[6] Јовановић Живадин, *1244 КЉУЧ МИРА У ЕВРОПИ*, Београдски форум за свет равноправних, Српска књижевна задруга, Београд, 2018.

[7] Кларк Весли, *Модерно ратовање*, Самиздат Б-92, Београд, 2003.

[8] Крга Бранко, Данијела Бјеља, *Интегрални приступ решавању косовско-метохијске кризе*, Зборник радова Дипломатија и безбедност, ФДБ, Београд, 2018.

[9] Крга Бранко, *Стратегија националне безбедности у теорији и пракси*, МЦ „Одбрана”, Београд, 2017.

[10] Марковић Ратко, Три крупне лажи о наводним преговорима у Рамбујеу, Политика, 10/02/2019.

[11] Смиљанић Спасоје: Агресија НАТО – Ратно ваздухопловство и противваздушна одбрана у одбрани отаџбине, С. Смиљанић, Београд, 2009.

[12] Степић Миломир, Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент, Институт за политичке студије, Београд, 2012.

[13] Стратегија националне безбедности Републике Србије, Службени гласник Републике Србије број 28/2009, Београд, 2009.

[14] *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, Службени гласник РС, број 94/19, Београд, 2019.

[15] Трифковић Срђа, *Зелена трансверзала угрожава Србе са обе стране Дрине*, Геополитика, број 107, 2018.

[16] Форца Божидар, *Две супротстављене годишњице*, ЗР „Међународноправни и безбедносни аспекти НАТО агресије на СРЈ 1999”, ФДБ, Београд, 2019.

[17] Црњански Спасојевић В., Млађен Ковачевић: У дужничко ропство гурнули су нас назови експерти, *Новости*, 26/10/2014.

[18] Чомски Ноам, *Југославија, мир, рат и распад*, Самиздат, Београд, 2018.

Извори са интернета

[19] ВИМЕР: *Рат је ближи него икада раније, повратак Крима Русији бар га је одложио*, *Факти*, 31/08/2015, интернет: <http://fakti.org/globotpor/quo-vadis-orbi/vimer-rat-je-blizi-nego-ikada-ranije-povratak-krima-rusiji-bar-ga-je-odlozio>, 30/03/2019.

[20] Вујић Тања, *Косово је промашај политике међународног интервенционизма*, *Политика*, 28/04/2018, Београд, интернет: <http://www.politika.rs/scc/clanak/402781/Kosovo-je-promasaj-politike-medunarodnog-intervencionizma>, 30/03/2019.

[21] Јевтић Мирољуб, *Косовски жетон*, *Политика*, 18/08/2011, интернет: <http://www.politika.rs/rubrike/Sta-da-se-radi/Kosovski-zeton.sr.html>, (преузето: 10.07.2014.)

[22] Вајић М., *Novi Trampov savetnik o NATO bombardovanju: „Srbi su znali svaki naš korak unapred!”*, *Blic*, 21/02/2017, интернет: <https://www.blic.rs/vesti/svet/novi-trampov-savetnik-o-nato-bombardovanju-srbi-su-znali-svaki-nas-korak-unapred/kvz24pn>, 30/03/2019.

[23] https://www.vreme.com/arhiva_html/vb5/3.html, 30/03/2019.

[24] <http://www.pravda.rs/2019/3/10/bivsi-general-unprofora-nato-agresija-je-bila-najveca-greska-a-ovo-surazlozi-zbog-kojih-je-srbija-bombardovana/>, 10/03/2019.

Резиме

Истраживање показује кључне елементе НАТО агресије на Југославију 1999. године, чији су војни и стратешки аспекти произвели различите политичке последице у дужем временском периоду. Војна интервенција је интензивирала и умножила различите политичке проблеме који су били присутни и пре него што се догодила. Сви ови проблеми су били присутни током агресије, а били су видљиви и након ње. Последице војне интервенције озбиљно су оперетиле функционере српске владе, који морају да траже адекватно решење

ових проблема, али што је још важније, да пронађу узроке ових историјских и политичких питања. Ако се владини напори покажу успешним, можемо очекивати решења која могу донети дугорочну стабилност региону, како у војном тако и у стратешком аспекту.

Кључне речи: *Савезна Република Југославија, Србија, агресија, НАТО, рат, 1999. година, војностратегијски проблеми, одбрана*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

ЕКСТРЕМИЗАЦИЈА КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКОГ ПРОСТОРА КАО ПРЕПРЕКА ДИЈАЛОГУ

Милован Суботић*
Милош Миленковић**

Достављен: 15. 02. 2022.

Кориговано: 08. 04. 2022.

Прихваћен: 05. 05. 2022.

Језик рада: Српски

Тип рада: Оригинални научни рад

DOI број: 10.5937/vojdela2203062S

Период након ратова деведесетих обележен је многим потешкоћама у односима између држава насталих дисолуцијом бивше СФРЈ, а једна од најзначајнијих сметњи релаксацији међудржавних, међуетничких и међуконфесионалних релација јесте чињеница да екстремизација ових простора опстаје и у поодмаклој трећој деценији од завршетка ратних сукоба. Пример јужне српске покрајине Косово и Метохија, у контексту опстанка различитих варијетета политичког насиља, свакако се сматра једним од најексплатантнијих у иначе „пребогатом” миљеу Балкана овим врстама виоленције.

Полазећи од хипотезе да снажна екстремизација простора јужне српске покрајине представља озбиљну препреку дијалогу, у раду се, према сазнањима о променљивости и развојности, идентичности и различитости, супротности и противречности, анализирају неки од најдоминантнијих облика политичког насиља на Косову и Метохији, попут екстремизма инспирисаног верским и етнонационалистичким наративима. Акцент је стављен на њихов међусобни однос у контексту супермирајућих карактеристика, као и начин на који су инкриминишуће инкорпорирани у сложени дијалог о коначном статусу јужне српске покрајине.

Кључне речи: *политичко насиље, верски и етнонационалистички екстремизам, помирење, дијалог, статус*

*„Око ситних разлика разбуктају се крупни сукоби,
којима претходе организовани часови мржње”*

Ђуро Шушњић

* Универзитет одбране у Београду, Институт за стратегијска истраживања, Београд, Република Србија, milovan.subotic@mod.gov.rs

** Универзитет одбране у Београду, Институт за стратегијска истраживања, Београд, Република Србија

Увод

Започиње четврта деценија од почетка радикалног остварења дисолутивних стремљења у којима је, ратовима са десетинама хиљада погинулих и вишемилионској популацији протераних и расељених, на особен балкански начин дошло до нових граница између некадашњих федералних јединица бивше СФРЈ. Без обзира на то што се у делу шире, па и академске јавности, често могу чути експликације како је дезинтегративни талас био део глобалног дезинтегрисања који је понајвише погодио земље источне и централне Европе, чињеница је да је балкански сценарио стварања нове картографије праћен најразорнијим страдањима на европском тлу, невиђеним од завршетка Другог светског рата. Од првих година деведесетих, када се ратни пожар „котрљао” од Словеније, преко Хрватске и Босне и Херцеговине, па све до краја последње декаде прошлог века, када је у епицентар геополитичке битности и суровог ратног интервенционизма дошла јужна српска покрајина – Косово и Метохија, заједнички именоване ових простора била је *мржња* која се отелотворила кроз злочин. Почетак новог века донео је неке „нове ветрове” за које се сматрало да ће новим балканским државама донети период тешког, али континуираног опоравка, постепене изградње институција и решавања нагомиланих проблема у интересу свих земаља понаособ, али и у интересу региона који је са најцрњим етикетама закорачио ка прокламованим европским интеграцијама.

Где смо данас, три деценије од почетка првих ратних сукоба на простору бивше СФРЈ и више од две деценије од окончања агресије НАТО-а на СРЈ и стварања међународног протектората на КиМ? Да ли су многобројни проблеми и неспоразуми решени, и да ли се може говорити о томе да су екстремистички наративи са недвосмисленим порукама мржње нешто што више не заузима примат у наступима регионалних званичника, као и на медијском небу балканских земаља?

Анализом садржаја изјава значајног броја званичника у земљама бившег југословенског простора, те анализом медијског простора из истог географског мљеа, више нема никакве дилеме да су одговори на оба ова питања у највећој могућој мери негативни. Да ли је екстремизација, за коју се веровало да је највећи „пик” досегла деведесетих, у тој мери снажна да се легитимише као несавладива и непремостива, или представља „коров који се непрестано залива”? Одговор на ово питање је нарочито важан приликом опредељивања стратегије за борбу против овог рефлексивног облика политичког насиља, како у балканским земаљама понаособ, тако и у све комплекснијим међудржавним релацијама.

Уколико екстремистичку матрицу анализирамо на примеру Косова и Метохије, установићемо одређене капиларне закономерности са неким од жаришта са простора бивше СФРЈ, али и одређене посебности. Оно што се може узети као полазни заједнички садржалац екстремистичких наратива са овдашњих простора, и што је свакако употребљиво и за регион КиМ, јесте чињеница да су екстремисти искористили „два универзална извора” из којих црпу своју хомогену

низацију. Један чини екстремизација у име религије, а други у име етнонационалистичких посебности. И религија и етницизам делују хомогенизујуће у стварању колективних идентитета и „једновремено пружају одговор на вечита питања појединаца, попут оног: ко сам ја и где ми је место у заједници“?¹

Екстремизам инспирисан религиозним различитостима

Као што је то био случај дилџем источноевропског света (нарочито парадигматично на простору бивше СФРЈ), крај прошлог и почетак 21. века обележава пробуђена религиозност. Као капиларни пратилац различитих религијских и конфесионалних различитости које су у овом периоду постајале све битније, подручје Косова и Метохије, заједно са деловима Рашке области и Македоније (данас – Северна Македонија), верска обнова је понајпре оличена у подизању великог броја нових богомоља и других сакралних орнамената исламске културе. „Истовремено, на територији Косова и Метохије дошло је до рушења, оштећења и скрнављења великог броја хришћанских верских објеката и споменика, из чега се недвосмислено може извући закључак да обнова религиозности има и своју милитантну димензију, те да не представља само пуко право на исповедање вере у једном грађанском друштву. Очигледно је да је ова верска обнова оличена кроз повратак исламским коренима, код једног дела становништва доживљена као учешће у својеврсном верском рату.“²

У конкретном начину практиковања учења најмлађег монотеизма на Косову и Метохији, и даље је доминантан мезхеб хенефијског типа, док се успон салафијског ислама може сматрати значајним. Према неким проценама, близу десетак процената косовских Албанаца – мухамеданаца је прешло на овај вахабистички³ начин практиковања вере. Што се тиче тзв. мистичних редова у исламу, суфијски наратив је већ деценијама доминантан у односу на спорадичан утицај филозофско-мистичког дискурса шиизма.⁴

¹ Милован Суботић, „Религијски и етнички контекст стратешке културе Србије“, *Војно дело* 4/2020, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 30-49, стр. 45.

² Милован Суботић, „Екстремизам косметских Албанаца: Супремација етнонационализма над верским екстремизмом“, *Национални интерес* 3/2017, Институт за политичке студије, Београд, 221-237, стр. 229-230.

³ Идеолози и следбеници овог начина практиковања ислама инсистирају на називу салафисти а не вахабисти – вехабије. Противљење онима који их квалификују као вахабисте темеље на чињеници да их само противници ислама тако називају, тј. да је у питању пежорација која долази од оних који желе да изазову поделе и раздор међу муслиманским верницима.

⁴ Важну улогу у неуспеху иранског исламистичког наратива на Косову одиграло је појављивање и ширење исламистичког учења египатског „Муслиманског братства“. Овај исламистички наратив дошао је преко Косовара образованих у арапским земљама, посебно у Египту, од којих је већина данас ангажована као имами или као наставници у медресама и на Факултету исламских наука на Косову. Према: Liridona Berkolli, „The Presence of Iran and Shi'ism in Kosovo“, *Center For Iranian Studies in Ankara*, March 10, 2021.

Управо су салафистички активисти, организовани у различите групе и финансијски потпомогнути од различитих исламистичких организација⁵ које делују на тлу Косова, у Северној Македонији и другим земљама у региону насељеним муслиманским становништвом, до сада организовали на хиљаде различитих едукација и предавања. Као полигон за ширење својих идеја користе се сви доступни „провајдерски канали“ који омогућавају присуство већег броја људи на једном месту, попут погребња, обреда обрезивања, агитације током породичних и верских празника, па и продора у школе и на универзитете. Сиромаштво, крхке институције оптерећене комбинованим криминалним и радикалним наративима, као и општа бесперспективност за младе (који су и највећа мета оваквим активностима) представљају идеално „станиште“ за индоктринацију „лаковерних“ и општу екстремизацију друштва. Стога, екстремизам огрнут у „повратак аутентичним исламским начелима“ на тлу Косова и Метохије представља недвосмислену претњу по националну и регионалну безбедност.

Догађаји са краја прошлог века довели су у изражену конотацију тзв. ОВК са исламистичким екстремистичким наративима. Још увек значајни рецидивни исламског препорода на начелима Исламске револуције у Ирану, 1979. године, били су својеврсни *spiritus movens* за протагонисте исламистичког крила ОВК. Искорак ка отвореном герилском деловању са елементима тероризма уследио је са формирањем муџахединске јединице „Абу Бекир Садик“, 1998. године, у селу Доњи Преказ.⁶

Наставак кокетирања са исламистичким екстремизмом на Косову десио се у сумрак војне интервенције против СРЈ 1999. године, када је тадашњи други човек у „алгоритму“ ал-Каиде Ајман Завахири, после више састанака које су, најчешће у Бакуу, организовале америчке, турске и саудијске дипломате – упућен у Албанију, а затим и на Косово.⁷

Настанком тзв. Исламске државе и захваљујући пропаганди радикалних исламских улема, са Косова су према Сирији и Ираку 2017. године отишле 403 особе,⁸ од којих је 74 погинуло, а 133 се вратило, по подацима америчког Стејт департамента.

⁵ Преко тзв. исламских хуманитарних и невладиних организација из Саудијске Арабије, Уједињених Арапских Емирата, Државе Катар, Кувалта и Турске, касније идентификованих као организације за финансирање тероризма, уложене су стотине милиона долара у изградњу снажне пропагандне инфраструктуре, ради ширења радикалне идеологије и распривања мржње и разних верских сукоба у Босни, на Косову, у Албанији и Северној Македонији. Према: Kolë Krasniqi, „Islamist Extremism In The Balkans: The Case Of Kosovo“, *Eurasia Review*, February 11, 2021.

⁶ Више у: Милован Суботић, „Екстремизам косметских Албанаца: Супремација етнонационализма над верским екстремизмом“, *Национални интерес* 3/2017, Институт за политичке студије, Београд, 221-237.

⁷ Вошко Јакшић, „Радикални исламизам не пушта Западни Балкан“, *Antidot – Независна медијска мрежа Западни Балкан*, 26. септембар 2028. <https://www.anti.media/medunarodna-bezbednost/stav/bosko-jaksic/radikalni-islamizam-ne-pusta-zapadni-balkan/> 26/11/2021.

⁸ Већина косовских Албанаца који су се придружили џихадистима потиче из малог места Качаник и његове околине. Одатле је и један од најпознатијих вођа косовских Албанаца у редовима ИСИС-а и један од најтраженијих терориста са америчке листе – Лавдрим Мухаџери. Према: Вошко Јакшић, „Радикални исламизам не пушта Западни Балкан“, *op. cit.*

Ови подаци говоре да је Косово европска територија са највећим бројем добровољаца на страни милитантних исламиста у односу на број становника.⁹ Косовска полиција саопштила је да се у јуну 2021. године у зонама сукоба налазило најмање 96 становника Косова, од којих 43 мушкарца, девет жена и 44 деце рођене у Сирији или Ираку од најмање једног родитеља са Косова.¹⁰ Остаје као отворено питање у којој мери привремене приштинске институције могу одговорити на овај изазов, иако се у формалном смислу оне декларишу као способне и делујуће.¹¹

Оно што усложњава проблем јесте и све очигледнија сарадња различитих радикалних и екстремистичких исламских група у региону на основу сличне мотивације, исте верске идеологије и заједничке екстремистичке прошлости. Ова опасност је повезана са повратком нешто мање од 150 људи из ратних зона у Сирији и Ираку, као и оперативним дејствима разних обавештајних служби на Косову, у Албанији, Северној Македонији и другим земљама региона. У операционом смислу, тренутно је ризик од терористичких напада исламских екстремиста са територије Косова и других земаља у региону могућ, али истовремено и ограничен. Међутим, уколико на КиМ, у Албанији и Северној Македонији избију политичке и друштвене кризе, уз „једновремено продубљивање и интензивирање сукоба на Блиском истоку, могућа је значајнија поларизација на релацији хришћани – муслимани”.¹² Тада не би била искључена значајнија могућност напада исламистичких екстремиста у региону: на КиМ, у централној Србији, у Албанији, Северној Македонији, па и у неким од земаља ЕУ. У контексту спречавања могућих терористичких напада требало би спровести свеобухватан програм који би се примарно односио на третман са одговарајућим понудама према већ индоктринираним и радикализованим особама, а нарочито према онима који све више, као *modus operandi*, користе статус „вукова самотњака” или „спавача”. Овакав програм не би требало схватити нити као „програм за деисламизацију мусли-

⁹ Ибид.

¹⁰ „Kosovo Repatriates 11 Citizens from Islamic State Camps In Syria”, *Radio Free Europe*, July 18, 2021. <https://www.rferl.org/a/kosovo-islamic-state-syria-camps-/31364421.html> 11/11/2021

¹¹ Косовска полиција саопштила је да је од 2013. године истражила 400 особа због сумње да су извршили терористичке активности (повратници и они који су остали код куће), ухапсила 152 и подигла оптужнице против више од 120. Регистрована су 133 повратника, укључујући неколико деце. Извештаји у којима се Косово помиње као „европска престоница цихада” и слично представљају велику срамоту за владу која се нада придруживању ЕУ и ближем повезивању са западном Европом. Према: Helen Nianias, „Lessons from Kosovo? How a European hotbed of Islamist extremism deals with returning fighters”, *The New Humanitarian*, March 2, 2018. На линији борбе против исламистичке индоктринације и ресоцијализације и интеграције повратника са -блискоисточних ратишта је и „Петогодишња стратегија Косова за превенцију насилног екстремизма и радикализма који воде ка тероризму”, која је недавно истекла. Стратегија је назначила кораке које треба предузети, са фокусом на рану идентификацију, превенцију, интервенцију, дерадикализацију и реинтеграцију појединаца и група погођених екстремизмом и радикализмом. Према: Serbeze Haxhiaj, „Kosovo Urged to Keep up its Guard against Radicalisation”, *BalkanInsight*, December 14, 2021. <https://balkaninsight.com/2021/12/14/kosovo-urged-to-keep-up-its-guard-against-radicalisation/>. 25/11/2021.

¹² Kolë Krasniqi, „Islamist Extremism in The Balkans: The Case Of Kosovo”, *Eurasia Review*, February 11, 2021.

мана”, како га пропагирају неке радикалне структуре на тлу Косова и неким земљама у региону, нити као програм који фаворизује екстремисте приликом социјализације и запошљавања, како га махом виде активисти грађанских светоназора.

Даљи проблем екстремизације региона, у контексту односа према религији, јесте чињеница, једнако примењива и на прогресивне и на деструктивне идеје, да оне нису намењене саме себи, већ прижељкују интеракцију у којој делују према моделу повратне спреге. У њој се огледају, у њој расту, у њој потврђују своја прогресивна/деструктивна уверења.¹³ Пример хомогенизације „хришћанске Европе” против исламизације Старог континента, који се отелотворио последњих година на примеру мигрантске кризе,¹⁴ у одређеној мери је присутан и у дихотомiji „хришћанског севера Косова” и „исламског југа”. И није религија та која раздвајајуће антагонизује, већ управо хомогенизација у њено име. Како је то приметио француски академик Амин Малуф (Amin Maalouf) у својој књизи „Убилачки идентитети” (Les Identités Meurtrières): „не сањам о свету у коме религија више не би имала своје место, већ о свету у коме би потреба за духовношћу била раздвојена од потребе за припадношћу”.¹⁵

Екстремизам у окриљу етнонационализма

Дисперзивни су разлози због којих одређена етнонационална заједница у значајној мери почиње да се супротставља свему што персонификује већински народ, те да покушава да се избори за значајнији степен самосталности – да постане, у већој или мањој мери, независна. Душан Кеџмановић као најчешћи разлог издваја „недовољну интегрисаност мањинске заједнице у економски, социјални и културни контекст одређене територијалне (државне) целине, као заједнички именоватељ свих разлога појаве и ширења етнонационализма међу житељима мањинске заједнице”.¹⁶ Етнонационализам стога представља кључни „провајдер” којем прибегавају заједнице са мањинским обележјима у свом настојању да се осамостале, нарочито уколико се интегрисаност ових заједница сматра недовољном за њихове тежње за остварењем пуних права и услова за испољавање одређених посебности. Постјугословенски простор садржи бројне примере институционално и ванинституционално промовисаних мера и пропи-

¹³ „Многобројни примери из историје, али и савремене праксе, нам говоре да религија може (на основу моралних учења свих значајнијих светских религија) представљати битан фактор у побољшању односа међу људима, али и значајан чинилац сукоба широких размера”. Милован Суботић, „Исламистички екстремизам као парадигма верски фундираног насиља”, *Култура полиса* бр. 20, 2013, 21-39, стр. 24.

¹⁴ О капиларности између милитантног исламизма и десног екстремизма који се „огрће хришћанским орнаментима” у: Милован Суботић, *Миграције и екстремизам*, Медија центар „Одбрана” и Институт за стратегијска истраживања, Београд 2022.

¹⁵ Amin Maalouf, *Ubilački identiteti*, Beograd: Laguna 2016, str. 103.

¹⁶ Dušan Kecmanović, *Etnonacionalizam, Izabrana dela; 1-4; tom 2*, Clio, Beograd, 2014, стр. 164.

са који су ишли наруку етнонационалистима у борби за политичко-административним осамостаљивањем.

Успостављање и ширење етнонационалистичких наратива једног етничког колективитета у оквиру исте државне територије нужно изазива одбрамбену хомогенизацију другог колективитета. Буђење етнонационализма међу припадницима оне друге етнонационалне групације даје низ аргумената за нарастање екстремистичких еквивалената као „контрамера” против других. Најсвежија искуства са повратном спрегом између етнонационалиста различитих етничких предзнака на простору земаља бивше Југославије, па и на питању Косова и Метохије, показује смисленост тврдње да етнонационализам у једној средини неминовно представља „погонско гориво” за свој еквивалент у другој. Низ погрешних потеза према кризи у јужној српској покрајини, које је политички естаблишмент у Србији начинио осамдесетих и деведесетих година, потврђује ставновиште да Косово и Метохија није изузетак, чак би се могло окарактерисати и као правило напред наведеног. Одсуство стратегије према интегрисању косовских Албанаца у правни и политички живот Србије, те примена првенствено репресивних метода за борбу против нарастајуће етнонационалистичке хомогенизације, само су неки од аргумената који су давали „ветар у леђа” нарастајућем етнонационализму и све отворенијем етносепаратистичком насиљу.

У којој се мери главни наративи етнонационалистичке идеологије из сфере теорије могу „персонализовати” на ниво етнонационализма косметских Албанаца? Уколико као полазну теоријску основу узмемо тематску уоквиреност етнонационалистичке идеологије професора Кеџмановића, који је образлаже кроз десет елемената,¹⁷ и суочимо је са праксом албанских протагониста ове идеје на КиМ, уочавамо изразиту (чак бисмо могли рећи и матричну) закономерност.

Елемент *оштећености* препознат је и на примеру етнонационалистичке идеологије косметских Албанаца кроз артикулацију ставова да чланови њихове етнонационалне заједнице немају иста права као припадници већинског народа у Србији. Као аргументи навођени су различити видови дискриминације, од права на језик, културу, вероисповест, школовање, разне облике удруживања, запослење и слично.

Елемент *угрожености* је интензивно артикулисан и промовисан у кампањама које су вођене углавном према споља. Одакле угроженост? Од следећег елемента: *кривца за све*, који недвосмислено истичу идеолози албанског етнонационализма. „За све невоље албанског етноса на КиМ криви су Србија, политички естаблишмент и великосрпски национализам, како онај из централне Србије, тако и онај од стране српског живља на КиМ.”¹⁸ Овај елемент етнонацио-

¹⁷ Од десет елемената које артикулише проф. Кеџмановић издваја се шест који одговарају оквиру етнонационалистичких стремљења косметских Албанаца. То су: *оштећеност, угроженост, јасно одређен кривац за све, жртва и жртвовање, препознавање правог трепутка* и коначно, *освета и одмазда*. Према: Dušan Kečmanović, *Etnonacionalizam, Izabrana dela; 1-4; tom 2*, op. cit. str.. 134-143.

¹⁸ Милован Суботић, „Екстремизам косметских Албанаца: Супремација етнонационализма над верским екстремизмом”, op. cit. стр. 231.

налистичке идеологије показао се као већ уходано и делотворно средство приликом мобилисања маса.¹⁹

Идеолози етнонационализма косметских Албанаца су, према овом матричном формату, артикулисали и промовисали следећи елемент – *елемент жртве и жртвовања*. Коришћење овог елемента етнонационалистичке идеологије најчешће је бивало поткрепљено са „злоупотребом (неспорног) страдања косметских Албанаца деведесетих и стварању култа жртви који се успоставио упоредо са испољеном етносепаратистичком активношћу са елементима тероризма од стране ОВК”.²⁰

Елемент *правог тренутка* код албанских етнонационалиста може се посматрати двојачко и отелотворити кроз два датума. Један је свакако онај из времена агресије НАТО-а на СРЈ, који је неумитно променио ток историје у односу на овај феномен, а други се односи на 2008. годину, када је оснажени етнонационализам препознао прави тренутак за етносепаратистичку операционализацију.

Елемент *освете и одмазде* представља последњу карикатуру у ланцу идеолога и протагониста етнонационализма и с правом се може рећи да представља исходите свим претходним. За њим се посеже оног тренутка када је етнонационализам већ етаблиран и када је достигао многе зацртане циљеве. На примеру КиМ он „обухвата период од повлачења српских снага безбедности 1999. године, и траје, са већим и мањим осцилацијама у интензитету испољавања, до дан-данас. Као врхунац етнонационалистичког насиља сматра се погром над Србима на Космету који је трајао од 17. до 19. марта. 2004. године”.²¹

Уопште узевши, етнонационализам, који је узео примат шире кохезивне идентификације од до тада кључног фактора обједињавања – религије, одиграо је значајну улогу у дисолутивним токовима и ратовима у бившој СФРЈ, па и на примеру КиМ. Процеси етнонационалне хомогенизације који су их пратили били су, пре свега, мотивисани потребом да се „створе прости и недвосмислени идентитети у становништву, те да се избришу елементи мешавине, 'загађења' и било какве неодређености који би угрожавали новостворене националне државе”.²²

Уместо закључка

Приликом упоредне анализе преимућства капацитета етничког карактера екстремизма са оним верским, веома је важно направити јасну разлику између потенцијала за испољавање ових екстремистичких наратива на терену (шире у

¹⁹ У Ирану је, рецимо, коришћен у годинама које су претходиле Исламској револуцији када су САД жигосане као кривац за све невоље иранског становништва. С друге стране, Израел оптужује Иран, док су српске власти 90-их за све најфреквентније кривили Ватикан.

²⁰ Милован Суботић, „Екстремизам косметских Албанаца: Супремација етнонационализма над верским екстремизмом”, оп. цит. стр. 232.

²¹ Ibid.

²² Ger Dejjings, *Religija i identitet na Kosovu*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2005. стр. 54. у: Milovan Subotić, Miroslav Mitrović: „Hybrid Nature of Extremism: Cohesive Characteristics of Ethno-Nationalism and Religious Extremism as Generators of Balkan Unsecurity”, *Vojno delo*, International Edition, 1/2018 (22-33), p. 25.

народу) и превлађујућег става званичника привремених приштинских институција, као кључног елемента за успостављање и промовисање овог концепта. Док је косовско-метохијски простор још увек у значајној мери контаминиран „вредностима” милитантног исламизма, у јавним иступима званичника привремених институција и, што је још важније и мерљивије, у средствима јавног информисања које контролише приштински естаблишмент, религијска компонента идентитета завређује знатно мању пажњу од залагања која су скоро искључиво из светоназора етничке природе.

Поучени искуством из ратних деведесетих година у Босни и Херцеговини, где је нарастајућа исламизација само утемељила међународну заједницу да би БиХ као унитарна држава била она творевина са израженим исламистичким наративима, као и свеопшти одијум који је диљем Запада створен према милитантним исламистима након терористичких напада на САД, септембра 2001. године, на ред је дошао отклон према екстремистичким наративима ослоњеним на учење најмлаћег монотеизма. С тим у вези, албанско вођство на КиМ је све чешће инсистирало на аутентичности своје припадности Европи кроз „вишевековну идентификацију са хришћанством”. Тако се и „учешће у бици на Косову под заставом хришћанских властелина представљало као важан доказ да су Албанци били на 'правој страни' и тако идентификовани као 'чувари капије’”.²³ Отуда, подаништво османлијској владавини након пораза на Косову пољу све чешће је наглашавано као нешто што су Албанци „били приморани да искусе, али никад нису заиста прихватили”.²⁴ У овој својеврсној ревизији митологије, званични албански одијум према овим питањима одликује се амбивалентним осећањима према исламу и занемаривању сећања на султана и исламске културне теме. Тако је и „обнављање приче о албанском убици султана”²⁵ више у служби изградње идентитета нове европске државе Косово на темељу преисламске хришћанске прошлости”.²⁶

Чињеница да је проблем умногоне измештен из сфере религијског ни на који начин не показује да је овај оквир једноставнији за његово решавање. Успостављени етнонационалистички приступ са позиција „непремостивих разлика” у погледу етничке припадности, језика, писма, другачије визије будућности државног организовања, па и другачијих подржавајућих актера у све компликованијем међународном окружењу наметну се, можда, као и тежи за помирење и дијалог, него да је кључна разлика примарно мотивисана религијским разлозима.

²³ Ana di Lelio, *Bitka na Kosovu u albanskom epu*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2010, стр. 25.

²⁴ Ibid.

²⁵ У прилог јачању епске паналбанске националне приче са наглашеним херојским ликовима, тврдња да је „јунак који је у име слободе убио султана био Албанац успоставља историјски континуитет са далеком прошлошћу”. Према: Ana di Lelio, *Bitka na Kosovu u albanskom epu*, op. cit. str. 19.

²⁶ Ana di Lelio, op. cit. str. 26.

Уколико помирење²⁷ поставимо као супремирајући чинилац дијалога о коначном статусу Косова и Метохије или, још боље, као најнужнији услов спровођења евентуалног споразума, поставља се питање на који начин подстакнути и водити процес помирења. Иако се овај термин сматра једним од најфреквентнијих у широком наративу грађанских иницијатива, академске јавности, па и државних званичника на балканским просторима, очигледно је да резултата нема.

Шта је спорно у честој употреби овог термина у (пост)конфликтном периоду без одговарајућих резултата? Спорно је што термин излази из делокруга међудржавног, међуетничког или међуконфесионалног миљеа, мада се и у поменутом контексту, из угла савремене реалполитике, већ сматра архаичним. У ширем социјалном контексту термин се користи и као трансмисиони у решавању конфликта између левих и десних, власти и опозиције,²⁸ навијачких група и фракција и слично. Из етимолошког угла супротстављени су термини рат и мир, што имплицира да су бар једнако супротстављени и ратовање и помирење (мирење). Докле ћемо имати рат па мир, ратовање па помирење? Да ли је мир без рата уопште могућ? Судећи по искуству, можемо рећи да није. Да ли нам то затвара рад на стварању оквира где ће мир без рата бити могућ и где ће као одговор на антагонизме и нерешена питања бити супротстављен еквивалент на том нивоу формулације – разговор, компромис? Напротив, то је једини оквир коме посвећено треба тежити.

Литература

[1] Berkolli Liridona, „The Presence of Iran and Shi'ism in Kosovo”, Center For Iranian Studies in Ankara, March 10, 2021.

[2] Bregman Rutger, *Ђовећанство – историја која улива наду*, Beograd: Laguna, 2021.

[3] Dejzings Ger, *Religija i identitet na Kosovu*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2005.

[4] „Декларација о помirenju DS i SPS – Dokumenti”, Peščanik, 19. октобар 2008.

[5] Haxhiaj Serbeze, Kosovo Urged to Keep up its Guard against Radicalisation, BalkanInsight, December 14, 2021. <https://balkaninsight.com/2021/12/14/kosovo-urged-to-keep-up-its-guard-against-radicalisation/>. 07/10/2021.

[6] Jakšić Boško, „Radikalni islamizam ne pušta Zapadni Balkan”, Antidot – Nezavisna medijska mreža Zapadni Balkan, 26. septembar 2028.

<https://www.anti.media/medunarodna-bezbednost/stav/bosko-jaksic/radikalni-islamizam-ne-pusta-zapadni-balkan/> приступљено 26/11/2021.

²⁷ На тему помирења у постконфликтним подручјима написане су многе стране. О томе како се модел помирења у Јужноафричкој Републици на изванредан начин може анализирати и као модел за помирење након сукоба у земљама бивше СФРЈ видети: Dejan Vučinić, Miloš Milenković, Katarina Pavlović, „Reconciliation in South Africa as a(n) (Im)Possible model for the Post-Yugoslav Area”, *Теме*, г. XLV, бр. 3, јул – септембар 2021, стр. 987–1004.

²⁸ Сетимо се само „Декларације о политичком помирењу и заједничкој одговорности за остваривање визије Србије као демократске, слободне, целовите, економске и културно развијене и социјално праведне земље“, коју су потписали лидери ДС и СПС након формализовања постизборне коалиције 2008. године. Видети: „Декларација о помirenju DS i SPS – Dokumenti”, Peščanik, 19. октобар 2008.

- [7] Kecmanović Dušan, *Etnonacionalizam, Izabrana dela; 1-4; tom 2*, Clio, Beograd, 2014.
- [8] Krasniqi Kolë, „Islamist Extremism In The Balkans: The Case Of Kosovo”, *Eurasia Review*, February 11, 2021.
- [9] „Kosovo Repatriates 11 Citizens From Islamic State Camps In Syria”, *Radio Free Europe*, July 18, 2021. <https://www.rferl.org/a/kosovo-islamic-state-syria-camps-/31364421.html> 11/11/2021.
- [10] Lelio di Ana, *Bitka na Kosovu u albanskom epu*, Biblioteka XX vek, Beograd 2010.
- [11] Maluf Amin, *Ubilački identiteti*, Beograd: Laguna 2016.
- [12] Nianias Helen, „Lessons from Kosovo? How a European hotbed of Islamist extremism deals with returning fighters”, *The New Humanitarian*, March 2, 2018.
- [13] Subotić Milovan, Mitrović Miroslav: „Hybrid Nature of Extremism: Cohesive Characteristics of Ethno-Nacionalism and Religious Extremism as Generators of Balkan Unsecurity”, *Vojno delo - International Edition*, 1/2018. 22-33.
- [14] Суботић Милован, „Екстремизам косметских Албанаца: Супремација етнонационализма над верским екстремизмом”, *Национални интерес* 3/2017, Институт за политичке студије, Београд, 221-237.
- [15] Суботић Милован, „Екстремистичке тенденције као препрека у (пре)обликовању политичког идентитета Србије”, *Култура полуса* бр. 21, 2013. 163-181.
- [16] Суботић Милован, „Религијски и етнички контекст стратешке културе Србије”, *Војно дело* 4/2020, Институт за стратедијска истраживања, Београд, 30-49.
- [17] Суботић Милован, „Исламистички екстремизам као парадигма верски фундираног насиља”, *Култура полуса* бр. 20, 2013, 21-39.
- [18] Суботић Милован, *Миграције и екстремизам*, Медија центар „Одбрана” и Институт за стратедијска истраживања, Београд 2022.
- [19] Šušnjić Đuro, *Religija II, značenja, teorije, preplitanja, susreti*, Čigoja štampa, Beograd, 2009.
- [20] Vučinić Dejan, Milenković Miloš, Pavlović Katarina, „Reconciliation in South Africa as a(n) (Im)Possible model for the Post-Yugoslav Area”, *Теме*, г. XLV, бр. 3, јул – септембар 2021, стр. 987–1004.

Резиме

Да ли су различити идентитети (етнички, религијски, језички...) до те мере непремостива препрека за дијалог и да ли је одрицање од идентитета са обе стране једини пут ка помирењу? Сувисао одговор на ово питање искључује бинарност овог типа. Једини ваљан пут у релаксацији односа и постизању спроводивог споразума мора бити заснован на задржавању сопствених идентитета. Наиме, како то с правом наводи Брегман (Rutger C. Bregman), „треба да схватимо да нема ничег лошег у томе што смо различити”²⁹ и да разумевање

²⁹ Rutger Bregman, *Čovečanstvo – istorija koja uliva nadu*, Beograd: Laguna, 2021. str. 379.

за друге и другачије идентитетске посебности ни на који начин не умањује посвећеност да задржимо сопствене идентитетске одлике.

Да бисмо говорили о дијалогу, постизању споразума и његовом спровођењу, очигледно је да је цео тај пут немогућ и неефикасан у условима даље екстремизације друштва. Не треба веровати да су анализирани екстремистички наративи својствени искључиво албанској страни на КиМ. Напротив, морамо бити свесни чињенице да наш актуелни културолошки и медијски простор и даље служи као „провајдер“ екстремистичким идејама које представљају значајну препреку поменутом дијалогу, али и ширем преобликовању политичког идентитета Србије, који је деведесетих година прошлог века озбиљно нарушен.

Савремена култура не сме да се сведе на популистичке обрасце који некритички пропуштају садржаје политичког екстремизма, нетолеранције и релативизације злочина. „Налазимо се у зачараном кругу: док се ниво свести просечног 'конзумента' не подигне, док се не унапреди политичка култура и умање различити облици нетолеранције, док се националним и политичким консензусом и путем свих медија не осуде ратни злочини и мржња која их је потпомогла и касније релативизовала, наш квалитет живљења и културе биће недопустиво ниски.“³⁰

Често се истиче како међународни односи почивају на интересима, а пропушта се чињеница да су такође утемељени на вредностима. Какве вредности баштинимо, такви ће нам бити и међународни савезници, а последично и решења.

Кључне речи: *политичко насиље, верски и етнонационалистички екстремизам, помирење, дијалог, статус*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

³⁰ Милован Суботић, „Екстремистичке тенденције као препрека у (пре)обликовању политичког идентитета Србије”, *Култура полуса* бр. 21, 2013. 163-181, стр. 177.

ИСЛАМСКИ ЕКСТРЕМИЗАМ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ – БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Милан Вукелић*

Достављен: 14. 02. 2022.

Кориговано: 05. 05. и 11. 07. 2022.

Прихваћен: 11. 07. 2022.

Језик рада: Српски

Тип рада: Прегледни рад

DOI број: 10.5937/vojdela2203074V

Последњих година сведоци смо бројних немилих догађаја широм Европе чији су виновници исламски екстремисти. Они извршавају терористичке нападе, који односе бројне цивилне жртве и изазивају осећај страха и дефетизма у друштву, што је и један од главних циљева тероризма. Просто је немогуће не уочити да су често главни актери таквих дешавања Албанци са Косова и Метохије (у даљем тексту КиМ), симпатизери, па чак и активни чланови Исламске државе и сродних терористичких организација. Ова чињеница представља реалну опасност за безбедност грађана Републике Србије, пре свега због броја џихадиста из Сирије и Ирака који су се вратили на територију јужне српске покрајине, али и других фактора који ће бити анализирани у овом раду комбинацијом квалитативне и квантитативне методе истраживања. Као крајњи циљ ове анализе, што ће представљати њен научни и друштвени допринос, биће понуђена потенцијална решења која би могла допринети да се наша земља супротстави претњи од растућег исламског екстремизма, чији је епицентар управо на територији КиМ.

Кључне речи: *Косово и Метохија, ислам, џихад, екстремизам, Исламска држава*

Увод

У прошлости је религија често била кохезивни фактор међу људима и доприносила смиривању тензија, али, с друге стране, неретко је представљала и окидач за избијање сукоба који проузрукују насиље.¹ Екстремизам се може мани-

* Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, Београд, Република Србија, milanvukelic86@hotmail.com

¹ Немања Стевановић, „Манипулација верским осећањима као детерминанта друштвених сукоба – студија случаја Нигерије”, *Војно дело*, вол. 1, год. 2022, стр. 16.

фестовати у разним облицима, али највећа опасност свакако прети од верски инспирисаног екстремизма који се може јавити само на територијама где је и сама религиозност становништва на високом нивоу.² Када се говорило о распрострањености исламског екстремизма на територији Балкана, у фокусу је била територија Босне и Херцеговине. Ипак, у овој земљи се никада није десило да у току једног дана буде ухапшено чак 40 џихадиста. Такав случај забележен је на КиМ, а приведени су били Албанци повезани са исламским терористичким организацијама. Податак који доказује везу косовских Албанаца са радикалним исламом јесте њихов број који је приступио Исламској држави у Сирији и Ираку,³ о чему ће бити више речи у наставку рада. Територија наше јужне покрајине одавно представља „трусно тло“, али је кључно истаћи чињеницу да је тзв. „ослободилачка“ борба коју су Албанци отпочели, суштински вођена као џихад⁴, чији је крајњи циљ тријумф ислама.⁵ Ова чињеница представља велику опасност за нашу земљу, али и за остатак Европе, јер према фундаменталистичкој исламској идеологији свет се дели на земљу мира (*дар ал ислам*) и земљу рата (*дар ал харб*), која су у стању константног сукоба, све док цео свет не постане јединствена исламска држава.⁶

Албанци и религија

Већина истраживача који су се од Другог светског рата бавили албанским питањем истицала је да су Албанци верски потпуно индиферентан народ, чији је једини циљ остваривање националног идеала. Међутим, у пракси је ситуација потпуно другачија.⁷

Још у време Османског царства, Албанци су били стуб тадашњег халифата. Заузимали су најважније државне функције, а чак 35 њих било је на позицији великог везира. Албански муслимани били су високо рангирани и у османској војсци, узимајући и позиције начелника бројних провинција у оквиру царства. Управо су јединице које су чинили Албанци пружале најјачи отпор хришћанима на Балкану који

² Милан Вукелић, *Косово и Метохија под заставом Исламске државе*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2018, стр. 52-53.

³ Milan Vukelić, „Albanian Muslims in the Islamic State as Subject of Research of Politology of Religion”, *Politology of religion: a Biannual Conference 2018 – Conference Proceedings, Center for Study of Religion and Religious Tolerance*, Belgrade, 2018, pp. 165-166.

⁴ Феномен џихада може се дефинисати као „систем свих акција и поступака на индивидуалном и колективном плану, који муслимани чине у циљу јачања исламске религије и ширења заједнице верника.“ Цитирано према: Милан Вукелић, „Појам џихада у активностима Исламске државе“, *Војно дело*, вол 6, 2017, стр. 454.

⁵ Милан Вукелић, *Косово и Метохија под заставом Исламске државе*, оп. цит., стр. 12.

⁶ Мирољуб Јевтић, *Политикологија религије*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2009, стр. 309.

⁷ Мирољуб Јевтић, *Религија – изазов политичкој науци*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2009, стр. 17.

су се борили за ослобођење. Дакле, османски период представљао је златно доба албанских муслимана, са чиме се слажу чак и њихови историчари, па један од њих тврди: „Ислам је донео Албанцу позу господара која му је омогућила да се сматра изједначеним са наследницима најеминентнијих народа света.“⁸ Кључно је разумети да ислам као религија искључује национализам и сматра га новотаријом коју сваки истински верник мора одбацити.⁹ Бројни теоретичари писали су о томе. Тако Сејид Кутб (Seyyid Qutb) у свом делу *Знакови на путу* истиче: „Нема владарења осим Божијег, нема закона осим оног који долази од Бога, нема власти нико ни над ким, јер сва власт припада само Богу, јер је 'нација' коју ислам жели људима - вјерског карактера, вјерска нација, у којој је, под Алаховом заставом, потпуно једнак Арапин, Бизантијац, Перзијанац и сви други народи и расе.“¹⁰ Бернард Луис (Bernard Luis), можда и најпознатији исламолог – немуслиман, о односу ислама и национализма каже: „У раним вековима муслиманског доба, исламска заједница је била једна држава под једним владаром. Чак и након што се та заједница распала на многе државе, задржао се идеал јединственог исламског уређења.“¹¹

За стварање албанске нације борили су се искључиво хришћани, јер им је једина шанса да се као мањина изборе за било каква права била да се превазиђу верске разлике и да се сви Албанци уједине у име националног јединства.¹² Албанци муслимани су идеју заједничке државе са хришћанима прихватили тек касније, видевши то као нужно зло, јер се Османском халифату ближио крај, али чак и тада проосманско осећање никада их није напуштало.¹³ Чак и у време најјачег комунизма, бројни Албанци коју су се представљали као атеисти, наставили су да живе по свим исламским обичајима,¹⁴ а одмах по урушавању једностраначког система и званично долази до ревитализације религије код Албанаца, што је било видљиво на сваком кораку.¹⁵

На територији КиМ, религиозност Албанаца је одувек била на веома високом нивоу, а једна од студија из 2016. године која то доказује јесте истраживање приштинског Института за политичке студије (KIRPED), по којем чак 32% анкетираних косовских Албанаца себе представља прво као муслимане, па тек затим као Албанце, док се 3% изјаснило само као муслимани. Дакле, по овој анализи, више од трећине Албанаца на КиМ своју религијску припадност ставља испред етничке.¹⁶

⁸ Мирољуб Јевтић, *Албанско питање и религија*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2011, стр. 24-25.

⁹ Мирољуб Јевтић, *Политикологија религије*, оп. цит., стр. 250.

¹⁰ Sejjid Kutb, *Znakovi na putu*, Muftijstvo, Tuzla, 1996, стр. 27.

¹¹ Bernard Luis, *Kriza islama*, Čarobna knjiga, Beograd, 2004, стр. 18.

¹² Мирољуб Јевтић, *Албанско питање и религија*, оп. цит., стр. 21.

¹³ Ибид., стр. 30.

¹⁴ Милан Вукелић, *Косово и Метохија под заставом Исламске државе*, оп. цит., стр. 49.

¹⁵ Видети више о томе: Ибид., стр. 50-52.

¹⁶ Ибид., стр. 44. Видети: KIPRED, *What happened to Kosovo Albanians: The impact of religion on the ethnic identity in the state building-period*, Приштина, 2016, стр. 72, преузето са: http://www.kipred.org/repository/docs/What_happened_to_Kosovo_Albanians_740443.pdf, 23.10.2021.

Просто је немогуће не поставити питање свима који Албанце и даље сматрају антирелигиозним и строго националистички оријентисаним народом: ко већ годинама скрнави и руши хришћанску баштину на КиМ ? Ако их религија не интересује, зашто им сметају Високи Дечани, Грачаница и други манастири за које чак тврде да су их израдили њихови преци? Зашто би неко рушио и скрнавио објекте које сматра „својим“?¹⁷ Такође, ако су косовски Албанци заиста незаинтересовани за религију, зашто су после 1999. године подигли 150 нових џамија, поред 550 већ постојећих. Зашто су исламски верници 2011. године у Приштини клањали на улици у знак револта, јер им је мало двадесетак џамија колико је већ постојало у том граду.¹⁸ Безброј је примера који доказују велику религиозност косовских Албанаца, која не би била проблем да не прелази у екстремизам.

Ширење вахабизма на КиМ

Вахабизам је огранак сунитског ислама који је утемељио исламски теолог Мухамед ибн Абдул Вахаб (Muḥammad ibn ‘Abd al-Wahhāb) с циљем да ревитализује изворни ислам из времена пророка Мухамеда.¹⁹ Разочаран моралом тадашњих верника, Абдул Вахаб је тадашња бројна веровања осудио као новотарију и повратак у паганизам, као у време предисламске Арабије, па је позвао муслимане да се врате истинским вредностима.²⁰

На територији Балкана вахабизам почиње да се развија избијањем сукоба у Босни 1992. године, када бројни припадници радикалних исламских организација долазе на ратиште како би пружили подршку својој браћи по вери у сукобу против „неверника“. Развој вахабистичке идеологије забележен је у свим земљама у региону где живе муслимани, али се нигде није развијао таквом брзином као на КиМ.²¹ Према албанским изворима из 2013. године, чак 50 хиљада муслимана на КиМ практикује вахабизам.²²

Ширењу вахабизма на КиМ највише је допринела Саудијска Арабија, донирањем средстава од којих је изграђен велики број џамија у којима се пропагира идеологија која представља и државну религију у овој земљи. О томе су писали чак и амерички медији. Тако престижни *Њујорк Тајмс*, у тексту из 2016. године, преноси

¹⁷ Мирољуб Јевтић, „Исламска суштина албанског сецесионизма и културно наслеђе Срба“, *Национални интерес*, год. X vol. 17, бр. 2/2013., стр. 233.

¹⁸ Милан Вукелић, *Косово и Метохија под заставом Исламске државе*, оп. цит., стр. 40.

¹⁹ Jonathan Schanzer, Steven Miller, *Saudi Clerics, Wahhabi Islam, and Social Media*, FDD Press, Washington D.C., 2012, p. 7.

²⁰ John L. Esposito, *Što bi svatko trebao znati o islamu*, Filozofsko-teološki institut družbe Isusove, Zagreb, 2003, стр. 62.

²¹ Милан Вукелић, *Косово и Метохија под заставом Исламске државе*, оп. цит., стр. 82.

²² <https://www.derstandard.at/content/tcf/1358304927258/radikaler-islam-als-tickende-bombe-im-kosovo>, 23.10.2021.

да се, захваљујући саудијском утицају и новцу, једна „толерантна исламска заједница” трансформисала у радикалну – вахабистичку.²³ Свој утицај на КиМ, али и широм света, Саудијска Арабија шири оснивањем бројних организација које своје активности спроводе скривено, најчешће под маском хуманитарног рада. Као пример треба навести организацију Ал Харамин, која делује у бројним земљама, а главне активности су јој превођење и дистрибуција исламске литературе, помоћ сиромашном становништву, изградња џамија и медреса, организовање разних манифестација верског карактера, обезбеђивање стипендија за школовање у исламским земљама и слично. Само у периоду од 1999. до 2005. године, Ал Харамин је тадашњој „косовској Влади” донирала 18 милиона евра у виду помоћи, а финансирала је и поједине медије на КиМ, као и изградњу девет џамија.²⁴

Дакле, може се закључити да су Саудијска Арабија, али и други вахабистички центри, подржавајући пројекат „независног Косова”, видели одличну прилику да прошире свој утицај, како у региону, тако и у остатку Европе. Њихов циљ је претварање КиМ у типичну исламску државу, али и потпуни нестанак хришћанске баштине на тој територији.²⁵

Ширење вахабизма на КиМ изазвало је и бројне сукобе међу становништвом. Да је вахабистичка идеологија непријатељ и самих Албанаца показује податак да су припадници овог покрета осудили чак и највећег хероја албанске нације Скендербега, зато што је напустио ислам, што је по овој вери смртни грех. Ситуацију на КиМ најбоље описује интервју који је 2005. године објављен на једном француском порталу, у којем бивши припадник вахабистичког покрета на КиМ тврди: „Када Косово постане независно, вахабизам ће на овој територији уништити ислам.”²⁶

Косовски Албанци у Исламској држави

Према извештају о тероризму америчког Стејт Департмента из 2018. године, више од 400 Албанаца са КиМ путовало је у Сирију и Ирак како би се придружило Исламској држави.²⁷ *То је највећи број страних бораца који се са европског тла прикључио овој терористичкој организацији, гледајући по глави становника.*²⁸ Поред тога, косовски Албанци су врло брзо напредовали у хијерархији Исламске државе.²⁹ Најпознатији од њих свакако је Лавдрим Мухаџери

²³ Видети: <https://www.nytimes.com/2016/05/22/world/europe/how-the-saudis-turned-kosovo-into-fertile-ground-for-isis.html?mcubz=2&r=0>, 26.10.2021.

²⁴ Милан Вукелић, *Косово и Метохија под заставом Исламске државе*, оп. цит., стр. 122-123.

²⁵ Ибид., стр. 88.

²⁶ Ибид., стр. 88-89.

²⁷ <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2018/>, 28.10.2021.

²⁸ Милан Вукелић, *Косово и Метохија под заставом Исламске државе*, оп. цит., стр. 165.

²⁹ Milan Vukelić, „Albanian Muslims in the Islamic State as Subject of Research of Politology of Religion”, оп. цит., р. 171.

из Качаника, града на КиМ који многи аналитичари сматрају европском престоницом џихадизма. Мухаџери је у Сирији боравио у периоду од 2012. до 2017. године и био је командант јединице у оквиру Исламске државе, коју су чинили Албанци. Учествовао је у више пропагандних видео-снимака у којима сурово ликвидира непријатеље и позива своју браћу по вери да се придруже џихаду. Погинуо је у Сирији 2017. године после војне интервенције руске авијације.³⁰

Поред тога што су заузимали важна места у оквиру Исламске државе, Албанци са КиМ представљали су један од последњих облика џихадистичке борбе у Сирији. У оквиру терористичке организације Хаџат Тахрир ал Шам (ХТШ), у Идлибу је деловала јединица састављена од етничких Албанаца, пре свега из Северне Македоније и са КиМ под називом Џамати Албан.³¹ Ова оружана формација била је врло активна и у пропагандним активностима. Августа 2018. године објавили су видео-снимак на албанском језику, са енглеским титлом, под називом „Албански снајперисти у земљама Шама”, у којем је приказана обука припадника јединице, њихово врло квалитетно наоружање у које спадају модерне пушке, скупи оптички нишани, ручно прављени супресори и слично.³² То је доказ да су Албанци били један од стубова халифата Исламске државе, спремни да се до последњег даха боре под заставом џихада, сматрајући то својом верском обавезом.³³

Повратак џихадиста на КиМ

Можда и највећи безбедносни изазов за Републику Србију представља повратак косовских џихадиста из Сирије и Ирака. Исламска држава би преко њих потенцијално могла започети изградњу европског халифата, извршавајући и терористичке нападе усмерене према неисламском становништву, али и муслиманима такфирима који не подржавају активности Исламске државе.³⁴ Анализом релевантних извора може се закључити да се око 250 албанских џихадиста вратило на КиМ, па је сасвим очекивано да ће већина њих настојати да својим сународницима преносу своја искуства са ратишта, као и да ће наставити да шире радикалну исламску идеологију која их је инспирисала да се отисну у Сирију и Ирак. Пример који то потврђује јесте случај Фитима Ладровџија, повратника на КиМ, који је у интервјуу за британске медије изјавио: „Желим да створим исламску државу на Косову и радо ћу погинути да то остварим.”³⁵ Сеп-

³⁰ Ибид., р. 171.

³¹ Adrian Shtuni, „Western Balkans Foreign Fighters and Homegrown Jihadis: Trends and Implications”, *Combating Terrorism Center (CTC)*, Vol. 12. Issue 7., U.S. Military Academy, West Point, New York, 2019, р. 19.

³² Ибид., р. 20.

³³ <https://srb.news-front.info/2019/08/14/albantsi-u-siriji-posledna-linija-dihada/>, 28.10.2021.

³⁴ Милан Вукелић, *Косово и Метохија под заставом Исламске државе*, оп. цит., стр. 134.

³⁵ Milan Vukelić, „Albanian Muslims in the Islamic State as Subject of Research of Politology of Religion”, оп. цит., р. 174.

тембра 2020. године, Основни суд у Приштини осудио је овог косовског цихадисту на две године затвора због подршке Исламској држави и подстрекивања на извршење кривичног дела. Такође, одређена му је мера обавезног психијатријског лечења када буде на слободи. Што се тиче саме затворске казне, урачунао му је и време које је провео у кућном притвору.³⁶ То значи да се овај цихадиста, који и не крије своје праве циљеве, данас слободно креће територијом КиМ, баш као и бројни други повратници из Сирије и Ирака. Поред тога, одређивање мере психијатријског лечења човеку који верује да ради управо оно што је Божија воља и да ће за то бити награђен одласком у рај, показује да надлежне приштинске институције не схватају суштину проблема.

Препоруке за сузбијање исламског екстремизма на КиМ

У наставку рада биће предложене препоруке на основу којих би наша земља могла изградити стратегију за сузбијање исламског екстремизма на територији КиМ. Како тврди проф. Мирољуб Јевтић са Факултета политичких наука: „Сваки политички проблем, исто као и свака болест, могу се решити или излечити само ако је правилно одређен узрок болести, односно дијагноза...“³⁷ Пре свега, потребно је одредити која је највећа опасност која нашој земљи прети од стране албанског фактора. Дакле, да ли смо суочени са национално-сецесионистичким покретом, који прети одузимањем дела територије Републике Србије и стварањем тзв. Велике Албаније, или исламистима чији су циљеви планетарни, па би у том случају стварање тзв. великоалбанске државе представљало само први корак ка потпуној исламизацији и стварању халифата који неће имати границе. Према томе, проф. Јевтић истиче да, ако је проблем религиозног карактера, стварањем тзв. Велике Албаније апетити Албанаца не би били задовољени, јер би они временом настојали да се прошире ка Европи и остатку света. У данашњим условима, када је стварање глобалног исламског пројекта реалност, овакву могућност неопходно је узети у разматрање.³⁸

Следеће што би требало предузети ради сузбијања исламског екстремизма на КиМ јесте отпочети међурелигијски дијалог са исламском заједницом тзв. Косова, која једина може утицати на вернике и спречити њихову даљу радикализацију. Међутим, поставља се питање да ли ова институција то заиста жели? Албански интелектуалац Ветон Сурои (*Veton Surroi*) у својој књизи „Амбасадор и друге јеретичке белешке“ наводи податак да је Исламска заједница тзв. Косова 2012. године упутила директиву свим џамијама на територији КиМ да се мо-

³⁶ Видети: <https://kossev.info/fitim-ladrovci-osudjen-na-dve-godine-zatvora-i-psihiјatriјsko-леченје-zbog-podrske-isis-у/>, 29.10.2021.

³⁷ Мирољуб Јевтић, „Исламска суштина албанског сецесионизма и културно наслеђе Срба“, оп. цит., стр. 232.

³⁸ Ибид., стр. 232-233.

ра објавити хутба у којој се верници позивају да се придруже џихаду у Сирији. Сурои наводи случај једне џамије у Призрену, у којој је хоџа Ирфан Салиху својим верницима рекао да су над земљама Шама анђели надвили своја крила и да је у њих сам Алах послао своје најбоље вернике да се боре за тријумф ислама. Свакоме ко херојски погине у тој борби и постане шехид, хоџа је обећао место у рају са свим благодетима које муслиманима џенет пружа.³⁹

Такође, Сурои наводи да је доласком Наима Трнава на место поглавара Исламске заједнице тзв. Косова, тихо извршен прелаз са умереног ханафијског мезхеба, који се традиционално практиковао на КиМ, на знатно радикалнију идеологију.⁴⁰ Став Исламске заједнице тзв. Косова о исламском екстремизму показује и догађај после смрти поменутог Лавдрима Мухаџерија, када је та вест објављена са разгласа џамије у Качанику, што је подржао лично Наим Трнава. Истина је да је косовски муфтија крајем 2013. године осудио одлазак верника у Сирију и Ирак, али је циљ те његове изјаве било задовољавање апетита међународне заједнице и спонзора „косовске независности”, јер да није тако, зашто би његов син Харис Трнава преко друштвених мрежа величао Исламску државу и позивао на џихад?⁴¹ Уосталом, и сам Наим Трнава био је под истрагом због сарадње са сумњивим исламским организацијама, као и са радикалним имамима које је задржао у служби.⁴² Дакле, потребно је да дијалог са представницима Исламске заједнице тзв. Косова по овом питању треба да буде на агенди свих институција наше земље које се баве косовским проблемом.

Ради сузбијања исламског екстремизма на територији КиМ требало би, такође, извршити притисак на међународну заједницу да преиспита активности приштинских институција у вези с тим питањем. Иако политички званичници у Приштини често истичу да су посвећени борби против тероризма и спречавању Албанаца да путују на страна ратишта, бројни подаци показују управо супротно. С тим у вези, треба поменути догађај из маја 2017. године, када је у Приштини, у организацији Центра за истраживање сигурносне политике, одржан округли сто под називом „Рат у Сирији и јавна прича бивших бораца.” На том скупу је један од повратника са ратишта навео да су он и његови саборци управо од Владе тзв. Косова добили подршку за одлазак на сиријско ратиште.⁴³ Садашњи премијер тзв. Косова Аљбин Курти, који се представља као социјалдемократ, што је заиста парадоксално с обзиром на његове политичке потезе и одлуке, такође је врло близак са појединим лицима и организацијама које пропагирају џихадистичку идеологију. Недавно је

³⁹ Ветон Сурои, *Амбасадор и друге јеретичке белешке*, Самиздат, Београд, 2016, стр. 100-102.

⁴⁰ Ибид, стр. 105-106.

⁴¹ Милан Вукелић, *Косово и Метохија под заставом Исламске државе*, оп. цит., стр. 93.

⁴² <https://mondo.me/Info/EX-YU/a387664/Под-istragom-i-celnik-Islamske-zajednice-Kosova.html>, 29.10.2021

⁴³ Милан Вукелић, *Косово и Метохија под заставом Исламске државе*, оп. цит., стр. 135. Видети: <https://www.nezavisne.com/novosti/ex-yu/Bivsi-borac-ID-sa-Kosova-Nismo-mi-krivi-sto-je-vlada-uputila-poziv-za-odlazak-u-Siriju/425942>, 29.10.2021.

члан Куртијеве политичке партије Самоопредељење постао истакнути исламски теолог Мустафа Бајрами. То говори да Бајрами, као познавалац шеријата, тзв. „независно Косово“ и припадност албанској нацији никада неће ставити испред припадности исламској вери. Јер, ако би то урадио био би кажњен од Алаха и чекале би га вечне муке у загробном животу. Исто тако, он никада не би приступио неком покрету а да то није у интересу вере, па стога сматра да ће и Курти, када за то дође време, подржати остварење исламских циљева.⁴⁴

Албански медији пренели су вест да је Аљбин Курти неколико пута посетио Турску, где га је пратио његов пријатељ Осман Аталај који је познат као присталица Ал Каиде, заговорник антиамериканизма и џихадизма. Аталај је један од лидера турске џихадистичке организације ИХХ (тур. *İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı*), која је основана 1992. године као „хуманитарна“ фондација и делује у 135 земаља света. Маја 2010. године, чланови ИХХ били су део флоте, уз познати брод „Мави Марвара“, која је покушала да се пробије према појасу Газе. Интервенцијом израелских оружаних снага, десет припадника ИХХ је том приликом погинуло. Осман Аталај је познат као човек који је годинама посвећен ширењу антиамеричког расположења у земљама у којима живе муслимани, а свој утицај покушава да прошири и на територију Западног Балкана, рачунајући и КиМ.⁴⁵ С обзиром на наведено, може се сумњати да Приштина заиста жели да уђе у коштац са исламским екстремизмом на територији КиМ, иако је званично донела одређена документа и законе, под притиском међународне заједнице, који би формално требало да сузбију ширење радикалне исламске идеологије, али и регулишу повратак џихадиста из Сирије и Ирака.⁴⁶

Амерички професор Валид Фарес (*Walid Phares*), један од водећих светских стручњака за питање тероризма, наводи низ стратешких препорука које би НВО, међународне организације, али и владе демократских држава требало да практикују ради сузбијања исламског екстремизма. Неке од њих могле би се применити и у нашем случају, а то су:

- отварање академских расправа, на националном и међународном нивоу, на којима би учествовали законодавци и интелектуалци, ради препознавања, дефинисања и утврђивања претње од тероризма инспирисаног џихадистичком доктрином;
- пружање подршке демократским покретима, организацијама и појединцима који се боре против јачања екстремистичких идеологија;
- спровођење реформе образовног система, како би се пробудила свест о радикализацији одређених друштвених група;
- коришћење медија јавног информисања и обезбеђивање простора за стручњаке који ће изнети своја истраживања о исламском екстремизму. У ту сврху, треба пружити прилику и онима који су на својој кожи осетили прогон, угњетавање и видели како џихадисти врше радикализацију;

⁴⁴ Мирољуб Јевтић, „Лажни социјалдемократа против Израела“, *Политика*, 23. фебруар 2021.

⁴⁵ <http://www.gazetanewborn.co/kush-eshte-osman-atalay-personi-i-afert-me-albin-kurtin-antiamerikan-dhe-perkrahes-i-xihadizmit/>, 30.10.2021.

⁴⁶ Милан Вукелић, *Косово и Метохија под заставом Исламске државе*, оп. цит., стр. 134.

– обезбеђење простора и муслиманима реформаторима који желе да рад на детекцији и сузбијању активности џихадистичких лобија⁴⁷ и објашњавање њихове стратегије широј јавности.⁴⁸

Поред наведених препорука, требало би додати можда и најважнију, која је и услов за спровођење претходно наведених, а то је неопходност изучавања научне дисциплине Политикологија религије, која мора бити обавезан предмет на свим факултетима у чијем су фокусу политичке науке, безбедност и међународни односи.⁴⁹

Закључак

Ширење исламског екстремизма на КиМ је наша реалност пред којом не сме-мо затварати очи. Посебно треба усмерити пажњу на повратнике са блискоисточних ратишта, који би у случају евентуалних сукоба на територији јужне српске покрајине врло вероватно били ударна песница у борби против Срба „неверника”, с тим што њихова мотивација не би била заокруживање тзв. „косовске државности” и стварање Велике Албаније већ припрема терена за потенцијално креирање новог халифата у Европи. Такве тежње великодушно би подржали богати исламски центри, који албанске муслимане сматрају својом браћом. О томе сведоче и константне тежње, пре свега Саудијске Арабије која, поред тога што знатно улаже у ширење вахабистичке идеологије на КиМ, активно лобира у ОИС и врши притисак на остале чланице да признају независност тзв. Косова.

Такође, у овом раду је настојано да се разбије стереотип о Албанцима као народу који је потпуно секуларан и незаинтересован за религију. Један од главних аргумената, поред историјских чињеница по којима се може видети да су најбољи положај имали управо у време Османског халифата, јесте број косовских Албанаца који се придружио Исламској држави у Сирији и Ираку. Зашто би неко ко је незаинтересован за религију био спреман да приступи терористичкој организацији чије само име говори који су јој циљеви.

Теза која се заступа у овом чланку може имати и директну политичку примену и бити од користи доносиоцима државних одлука, јер је растући исламски екстремизам на територији КиМ најјачи аргумент који наша дипломатија може користити у борби за очување КиМ у саставу Републике Србије, али и ради ло-

⁴⁷ Аутор овог рада први је на овим просторима дао дефиницију појма џихадистички лобији представљајући их као: „Скуп појединаца и организација који пропагандно-субверзивним активностима настоје да исламизују регион у којем делују.” Видети: Milan Vukelić, „Civilization Jihad by Muslim Brotherhood in the United States of America” *Politology of Religion III Bi-Annual Conference 2021- Conference Proceedings, Center for Study of Religion and Religious Tolerance*, Belgrade, 2021, p.45.

⁴⁸ Валид Фарес, *Пат идеја: џихадизам против демократије*, Досије Студио, Београд, 2018, стр. 374-376.

⁴⁹ Видети више о научној дисциплини Политикологија религије: Jevtić Mirosljub, „Political Science and Religion”, *Politics and religion journal*, vol. 1 no.1, 2007.

бирања код земаља које су признале једнострано проглашену „косовску независност“ да своју одлуку повуку или је макар поново узму у разматрање.

Истицање исламског екстремизма као опасности, како за нашу земљу тако и шире, нема намеру да увреди умерене муслимане (међу њима и Албанце) и да их стави у исти кош са терористима, припадницима Исламске државе, Ал Каиде и других екстремистичких организација. Ислам свакако није вера која подржава тероризам, чак напротив, управо су муслимани, бројчано гледајући, највеће жртве терористичких аката исламских екстремистичких организација. Наведени подаци имају за циљ да упозоре Албанце да се међу њима радикално развија покрет који је против национализма, дакле и албанског, али и против умереног ха-нафијског мезхеба који је вековима заступљен на нашим просторима.

Литература

[1] Adrian Shtuni, „Western Balkans Foreign Fighters and Homegrown Jihadis: Trends and Implications”, *Combating Terrorism Center (CTC)*, Vol. 12. Issue 7., U.S. Military Academy, West Point, New York, 2019.

[2] Bernard Luis, *Kriza islama*, Ćarobna knjiga, Beograd, 2004.

[3] Валид Фарес, *Пат идеја: џихадизам против демократије*, Досије Студио, Београд, 2018.

[4] Ветон Сурои, *Амбасадор и друге јеретичке белешке*, Самиздат, Београд, 2016.

[5] Eric Mietz, „What about women ? Understanding and Addressing the Problem of ISIS Female Recruitment in the Western Balkans”, *Belgrade Centre for Security Policy*, 2016, преузето са:

https://www.jstor.org/stable/resrep04790?seq=1#metadata_info_tab_contents

[6] Jonathan Schanzer, Miller Steven, *Saudi Clerics, Wahhabi Islam, and Social Media*, FDD Press, Washington D.C, 2012.

[7] John L. Esposito, *Što bi svatko trebao znati o islamu*, Filozofsko – teološki institut družbe Isusove, Zagreb, 2003.

[8] KIPRED, *What happened to Kosovo Albanians: The impact of religion on the ethnic identity in the state building-period*, Приштина, 2016, преузето са:

http://www.kipred.org/repository/docs/What_happened_to_Kosovo_Albanians_740443.pdf,

[9] Sejjid Kutb, *Znakovi na putu*, Muftijstvo, Tuzla, 1996.

[10] Milan Vukelić, „Albanian Muslims in the Islamic State as Subject of Research of Politology of Religion”, *Politology of religion: a Biannual Conference 2018 – Conference Proceedings*, Center for Study of Religion and Religious Tolerance, Belgrade, 2018

[11] Милан Вукелић, „Појам џихада у активностима Исламске државе”, *Војно дело, вол 6, год, 2017*.

[12] Милан Вукелић, *Косово и Метохија под заставом Исламске државе*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2018.

[13] Milan Vukelić, „Civilization Jihad by Muslim Brotherhood in the United States of America” *Politology of Religion III Bi-Annual Conference 2021- Conference Proceedings*, Center for Study of Religion and Religious Tolerance, Belgrade, 2021

[14] Мирољуб Јевтић, *Албанско питање и религија*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2011.

[15] Мирољуб Јевтић, „Исламска суштина албанског сецесионизма и културно наслеђе Срба”, *Национални интерес*, год. X vol. 17, бр. 2/2013.

[16] Мирољуб Јевтић, „Лажни социјалдемократа против Израела”, *Политика*, 23. фебруар 2021.

[17] Мирољуб Јевтић, *Политикологија религије*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2009.

[18] Miroљub Jevtić, „Political Science and Religion”, *Politics and religion journal*, vol. 1 no.1, 2007.

[19] Мирољуб Јевтић, *Религија – изазов политичкој науци*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2009.

[20] Немања Стевановић, „Манипулација верским осећањима као детерминанта друштвених сукоба-студија случаја Нигерије”, *Војно дело*, вол. 1, год. 2022

Интернет извори

[21] <http://www.gazetanewborn.co/kush-eshte-osman-atalay-personi-i-afert-me-albin-kurtin-antiamerikan-dhe-perkrahes-i-xihadizmit/>

[22] <https://www.derstandard.at/consent/tcf/1358304927258/radikaler-islam-als-tickende-bombe-im-kosovo>

[23] <https://mondo.me/Info/EX-YU/a387664/Pod-istragom-i-celnik-Islamske-zajednice-Kosova.html>,

[24] <https://www.nezavisne.com/novosti/ex-yu/Bivsi-borac-ID-sa-Kosova-Nismo-mi-krivi-sto-je-vlada-uputila-poziv-za-odlazak-u-Siriju/425942>

[25] https://www.nytimes.com/2016/05/22/world/europe/how-the-saudis-turned-kosovo-into-fertile-ground-for-isis.html?mcubz=2&_r=0

[26] <https://srb.news-front.info/2019/08/14/albantsi-u-siriji-posledna-linija-dihada/>

[27] <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2018/>

[28] <https://kossev.info/fitim-ladrovci-osudjen-na-dve-godine-zatvora-i-psihiјatrijsko-licenje-zbog-podrske-isis-u/>

Резиме

Циљ овог рада је да расветли свеукупни феномен исламског екстремизма, чији се епицентар суштински налази на територији Косова и Метохије, а посебно мало познату чињеницу да, ако се не контролише, може лако представљати крајњи безбедносни изазов и претњу за нашу земљу. Ова претња је заправо много озбиљнија од, на пример, ризика који вреба од потенцијалног стварања тзв. Велике Албаније, што је само по себи националистичка идеја око које су се Албанци окупљали у последњих век и по. Оно што је још важније, намера овог рада је да јасно објасни да циљеви исламских екстремиста прева-

зилазе националне циљеве. Сходно томе, као такви, њихови циљеве су суштински антиалбански, једноставно зато што претпостављају распад свих земља које нису структурисане и којима се не управља у складу са шеријатским верским законом. Такође, највећа додатна вредност овог рада су препоруке које он нуди у вези са практичним начинима за спречавање даљег ширења исламског екстремизма на Косову и Метохији. Те препоруке могу лако послужити као основа за развој платформе за сузбијање ове појаве у нашој земљи.

Теза која се заступа у овом раду може лако да еволуира у директну политичку примену, јер је растући исламски екстремизам на целој територији Косова и Метохије најснажнији аргумент који наша дипломатска мрежа користи у својој дипломатској и политичкој борби за очување Покрајине Косова и Метохије у оквиру Републике Србије. Поред тога, овај аргумент се такође може искористити у лобистичким напорима намењеним оним земљама које су признале једнострано проглашену „независност Косова“ у покушају да, евентуално, утичу на доносиоце одлука у тим земљама у правцу преиспитивања и на крају повлачења својих признања или бар преиспитивања таквог сценарија.

Коначно, практичне импликације овог рада се могу, надамо се, претворити у скроман допринос исправљању скоро универзално успостављене перцепције косовских Албанаца као секуларне нације која има један свеобухватни циљ, а то је постизање националног идеала. Треба напоменути да су информације изнете у овом раду само део огромног низа доказа да је територија наше јужне покрајине у ствари истовремено и легло исламског екстремизма и регрутни центар терористичких организација. Није потребно рећи да то такође чини потенцијалну претњу за целу Европу и шире.

Кључне речи: *Косово и Метохија, ислам, џихад, екстремизам, Исламска држава*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

НАСИЛНА БОРБА ЗА СТИЦАЊЕ НЕЗАВИСНОСТИ: БАСКИЈСКО-КОСОВСКЕ ПАРАЛЕЛЕ

Рајко Петровић*

Достављен: 05. 02. 2022.

Кориговано: 11. 03. и 18. 05. 2022.

Прихваћен: 25. 06. 2022.

Језик рада: Српски

Тип рада: Прегледни рад

DOI број: 10.5937/vojdela2203087P

Овај рад представља упоредну анализу борбе за независност два европска региона – Баскије и Косова и Метохије, чији је основни метод било терористичко деловање. Циљ истраживања јесте да покаже због чега је у случају Косова дошло до проглашења ОВК за терористичку организацију од стране западног дела међународне заједнице, а затим војне подршке тој организацији, као и подршке нелегалној једностраној сецесији, док је, с друге стране, баскијска ЕТА од самог почетка до краја свог постојања била окарактерисана као терористичка организација, где је Шпанија добијала пуну подршку у борби против ње, али и у борби против отцепљења Баскије уопште. Полазна хипотеза рада јесте да је примена двоstrukих стандарда у ова два случаја резултат геополитичких интереса западних центара моћи, а не поштовања међународног права и неопходних услова да би се једном делу територије суверене државе допустила сецесија. Резултати истраживања показују да, упркос чињеници да су Баски трпели различите облике репресије у време франкизма, они нису добили подршку за стварање независне државе, за разлику од Албанаца са Косова и Метохије којима је то дозвољено, упркос томе што већ имају матичну државу Албанију. У методолошком смислу у раду је коришћен метод студије случаја, метод компаративне анализе и историјски метод.

Кључне речи: *Баскија, Косово и Метохија, сецесија, тероризам, ЕТА, ОВК, геополитика*

Увод

Савремена Европа се суочава са великим бројем изазова од којих су сецесионистички покрети једни од важнијих. Њихов практички значај огледа се у чињеници да су у стању да произведу тзв. домино ефекат, односно да

* Институт за европске студије, Београд, Република Србија, rajko.petrovic@ies.rs

евентуално допуштање сецесије дела територије неке земље од стране ширег дела међународне заједнице може довести пред свршен чин власти у другим земљама које се суочавају са истим изазовима. Тако се у случају једнострано проглашене независности Косова, 2008. године, која је била иницирана, те јавно подржана у форми признања од стране водећих западних центара политичке моћи (САД, Велике Британије, Немачке, Француске и других) сматрало да ће тај случај представљати преседан, односно да ће њиме бити отворена Пандорина кутија сецесионистичких захтева широм Европе – каталонског, баскијског, фламанског, шкотског, паданског и других. То се, међутим, није десило с обзиром на чињеницу да управо западни центри моћи инсистирају на томе да је случај косовске независности „јединствен случај”, а не преседан. Пример отцепљења Крима од Украјине и његово припајање Русији више је изузетак него правило и резултат је објективне војне и политичке моћи Русије, односно њених геополитичких амбиција у црноморском региону.¹

Баскијски сецесионизам много је старији од албанског на територији Косова и Метохије. Баски већ неколико векова безуспешно покушавају да створе своју независну националну државу, а посебно у другој половини 20. и почетком 21. века. Поред дећи баскијске и албанске сецесионистичке напоре с краја 20. и почетком 21. века може се увидети велики број сличности, попут насилног (терористичког) метода борбе за остваривање политичких циљева, постојања војног и цивилног крила у њиховим терористичким организацијама и присуства значајних језичких, етничких и културолошких разлика између побуњеног становништва и већинског становништва у тим земљама. Упркос томе, резултати борбе Баска и Албанаца су потпуно другачији – Косово је *de facto* независно (иако то и даље није *de jure*), а Баскија није.

ЕТА – настанак, развој и деловање

Период франкизма био је посебно трауматичан за баскијски народ, његове институције самоуправе и културу. Чињеница да су Баски (сем оних у Навари) махом били на страни републиканаца у време Шпанског грађанског рата, те да су у Франковим очима били означени као посебно опасни непријатељи (због чега се, поред осталог, и десило чувено бомбардовање баскијског града Гернике 1937. године), донела је баскијским земљама неславни статус „издајничких провинција”. Парадоксално, франкизам је истовремено подстицао индустријски и туристички развој Баскије.² С обзиром на то да Баски нису имали институционалне канале преко којих би се изборили за побољшање својих услова у једном изразито ауторитарном и централизованом друштву, у таквој атмосфери настао је ба-

¹ Кристиан Марксен, „Крымский кризис с точки зрения международного права”, *ДПП ИМП*, бр. 2, 2014, стр. 207-210.

² Rajko Petrović, „Špansko ekonomsko čudo od 1959. do 1973. godine”, *Oditor – časopis za menadžment, finansije i pravo*, vol. 6, br. 1, 2020, str. 71-72.

скијски тероризам као одговор на франкизам, али ће се касније испоставити да он није био инспирисан само антифранкистичким већ, исто тако, и антишпанским сентиментима. Чувена ЕТА (*Euskadi Ta Askatasuna* – „Баскијска отаџбина и слобода“), деценијама је била синоним баскијске борбе за независност и једна од најпознатијих терористичких организација у Западној Европи.³ Она настаје 1959. године када се студентски активисти из групе Екин (*Ekin*) диференцирају од Баскијске националистичке партије (*PNV*) и њене омладинске организације ЕГИ (*EGI*). Наиме, борбени баскијски омладинци сматрали су да оне воде пасивну политику према франкистичком режиму. Већ у јулу 1959. године ЕТА усваја своју оснивачку повељу у којој се каже да је реч о родољубивој, неполитичкој и нерелигиозној групи која има за циљ да баскијску будућност узме у своје руке како би „очувала баскијску душу“.⁴ У идеолошком смислу, ЕТА се убрзо профилисала као марксистичка групација, али њено чланство није било јединствено око крајњег циља – да ли је то револуција против франкизма која, као таква, има и елементе класне борбе или је реч о борби за ослобођење Баскије од Шпаније уопште, без обзира на то каква је природа централне власти у Мадриду.⁵

Прве године деловања организације ЕТА нису оставиле значајнијег одјека у шпанској јавности и исцрпљивале су се у уништавању франкистичких симбола широм Баскије, истицању баскијске заставе (што је било законом забрањено), као и цртању различитих парола против власти и позива на побуну по зградама баскијских градова. Међутим, од 1961. године активности се крећу у потпуно другом смеру. ЕТА је подметнула бомбу испод воза некадашњих Франкових добровољаца из грађанског рата који су се упутили на прославу побуне против Друге Републике. Жртава није било, али је догађај одјекнуо у јавности и кренула су прва хапшења терориста. На четвртој скупштини, 1965. године, ЕТА дефинитивно утврђује свој будући терористички модел деловања – стратегију спиралног деловања акција–репресија–акција са циљем елиминисања пажљиво одабраних мета (политичари, војници, полицајци, прошпански друштвени активисти) уз минимум утрошених људских и материјалних ресурса.⁶ Таква стратегија је у деценијама које су уследиле уродила плодом. Између 1968. и 1980. године припадници ове организације убили су 287, а ранили 385 особа, међу којима је био знатан број људи који су радили за државу – од убиства шефа полицијске станице у баскијском граду Сан Себастијану 1968. године до чувеног

³ William A. Douglass and Joseba Zulaika, „On the Interpretation of Terrorist Violence: ETA and the Basque Political Process”, *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 32, No. 2, 1990, pp. 238-240.

⁴ Рајко Петровић, „Еволуција баскијског сепаратизма од 1959. до 2018. године”, *Годишњак Факултета безбедности*, бр. 1, 2018, стр. 196.

⁵ Ignacio Sánchez-Cuenca, „The persistence of nationalist terrorism: the case of ETA”, in: Kledja Mulaj (ed.), *Violent Non-State Actors in Contemporary World Politics*, Juan March Institute, Madrid, 2008, p. 6.

⁶ Рајко Петровић, „Еволуција баскијског сепаратизма од 1959. до 2018. године”, оп. цит., стр. 196-197.

убиства председника шпанске владе и човека који је био предвиђен за Франковог истинског наследника, адмирала Луиса Карера Бланка (*Luis Carrero Blanco*), 1973. године. Од напада ове организације нису били поштеђени ни цивили како у Баскији, тако и у другим деловима Шпаније. Довољно је поменути бомбашки напад на кафић „Роландо” у Мадриду 1974. године, где је 9 особа страдало, а 56 рањено, као и рањавање 14 особа при бомбашком нападу у Сан Себастијану 1978. године. Одговор режима у Мадриду током свих тих година био је оштар. Тако је већ 1970. године око 5.000 људи, како чланова, тако и симпатизера организације ЕТА, било ухапшено или приведено, при чему се државне полицијске и параполицијске снаге нису либиле да према њима употребе најсвирепије методе убијања и мучења. Управо зато су многи терористи пронашли уточиште у тзв. Француској Баскији коју су дуго користили као логистички центар и место за збег.⁷

Франко умире 1975. године, а његов режим се распада већ 1978. године, када је усвојен Устав Шпаније која постаје парламентарна монархија и децентрализована држава. Признато је и право њеним историјским националностима и територијама, укључујући и Баске и Баскију, на широку политичку, економску и културну аутономију. Већ 1979. године Баскија (*País Vasco*) усваја свој статут о аутономији и бива призната за једну од шпанских аутономних заједница.⁸ Тиме стиче значајан степен политичке аутономије (сопствени органи законодавне, извршне и судске власти), економске и финансијске аутономије (привилегован порески систем у складу са оживљеном институцијом фуероса), али и културне аутономије (баскијски језик постаје коофицијелни са шпанским на њеној територији, а озваничена је и употреба баскијског грба, заставе и химне).⁹ Иако је значајан део баскијског друштва позитивно оценио демократске реформе у Шпанији и прихватио да буде њен интегрални део, ЕТА је наставила са својим терористичким активностима не одустајући од свог главног циља – стварања независне баскијске државе по сваку цену. Њено руководство не само да је одбацило нацрт Статута Баскије из 1979. године, већ је и вође Баскијске националистичке партије, који су прихватили понуђено решење, прогласило издајницима. Осамдесетих година ЕТА је предузимала бомбашке нападе, по неколико сваке године. Мета су превасходно били полицајци и припадници шпанске Цивилне гарде (*Guardia Civil*). Само 1980. године страдало их је 27. У бомбашком нападу на Тргу Доминиканске Републике у Мадриду, 1986. године, 12 младих припадника Цивилне гарде изгубило је животе, док је на десетине људи рањено.¹⁰

⁷ Ибид., стр. 197-198.

⁸ Рајко Петровић, „Историјско-политички модел регионализације у Шпанији: изазови и перспективе”, *Култура полуса*, вол. XV, бр. 37, 2018, стр. 59-60.

⁹ „Ley Orgánica 3/1979, de 18 de diciembre, de Estatuto de Autonomía para el País Vasco”, *BOE*, núm. 306, de 22 de diciembre de 1979, págs. 4-5.

¹⁰ Рајко Петровић, *Улога историјско-политичког модела регионализације Шпаније у сузбијању сецесионизма у Каталонији и Баскији*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2021, стр. 92.

Због своје бруталности и терора који је сејала и међу самим Баскима, ЕТА је током осамдесетих година губила подршку и најватренијих присталица, а и само њено деловање се свело на голо и неселективно насиље које је одавно изгубило класични револуционарни и идеолошки супстрат. Њене оперативне могућности, техничка подршка, залихе муниције и људски капацитети су током деведесетих година драматично опали, што ју је принудило на преговоре. Најпре је пристала да сарађује са Баскијском националистичком партијом и Баскијском солидарношћу (*Eusko Alkartasuna*), још једном од баскијских националистичких партија које су прихватиле шпански уставни оквир, а затим и потписала споразум Естеља–Лисара 1998. године, први споразум о прекиду ватре од њеног оснивања. Иако га је прекршила почетком двехиљадитих, влада Хосе Луиса Запатера (*José Luis Zapatero*) започела је интензивне преговоре о прекиду ватре 2005. године. Сведена на историјски минимум своје снаге, са реалном подршком од једва 1% баскијске јавности, 2011. године Ета пристаје да преда шпанским властима преостало наоружање, да би 2018. године њено руководство прогласило и дефинитивно гашење организације. Резултати Етиног полувековног деловања су стравични – убила је 840, ранила 2.500 и киднаповала 80 људи.¹¹

ОВК – настанак, развој и деловање

Ослободилачку војску Косова (ОВК) основало је, 1994. године, више албанских првака у то време, попут Агима Чекуа (*Agim Çeku*), Фатмира Љимаја (*Fatmir Limaj*), Рамуша Харадинаја (*Ramush Haradinaj*) и Хашима Тачија (*Hashim Thaçi*), али је њен неприкосновени лидер од оснивања све до своје погибије био Адем Јашари (*Adem Jashari*). Реч је о паравојној и терористичкој организацији која је имала за циљ стварање независне албанске државе Косово на територији тадашње АП КиМ, али и тзв. Велике Албаније у широј перспективи. Од самог почетка деловања, ОВК је прокламовала насилну борбу као средство доласка на власт, а државу Србију и њене војне и полицијске формације као главне непријатеље са којима се не може и не сме преговарати.¹² Своје деловање ОВК започиње 1996. године, када путем герилске борбе улази у сукобе са српском полицијом на КиМ. Поред 10 полицајаца које су њени припадници убили у периоду од 1996. до 1998. године, (познат је напад на полицију у Вучитрну 1997. године), лишавали су живота и српске, али и албанске цивиле који нису хтели да им се повинују (укупно 24 у посматраном периоду). Због антиуставних деловања у једној сувереној и међународно признатој држави, каква је била СР Југославија, која су имала карактер оружане побуне, власти у Београду су ОВК ставиле на листу терористичких организација, а исто су учиниле и Сједињене Америчке Државе. Међутим, на те-

¹¹ Ибид., стр. 92-93.

¹² Nikola Jović, *Ekstremizam i terorizam na Jugu Srbije*, Master rad, Univerzitet u Beogradu, Beograd, 2015, str. 30-34.

рену убрзо долази до драматичних догађаја. Од 1998. године ОВК креће у жестоку офанзиву, где се фронтални сукоб са српском полицијом шири на практично целокупну територију АП КиМ, а терористи успевају да, у једном тренутку, ефективно контролишу 1/3 посматране територије. О оштрини сукоба сведочи податак да је током 1998. године у борбама било ангажовано преко 50.000 српских полицајаца, а да је српске и албанске куће морало да напусти неколико десетина хиљада људи. Живот је, поред осталих, изгубио и сам Адем Јашари приликом жестоког обрачуна ОВК са српском полицијом у селу Доње Преказе код Србице. Након тога вођство над ОВК преузима Хашим Тачи.¹³

Марта 1999. године НАТО је, под директивом САД, покренуо агресију на СР Југославију због наводног етничког чишћења које је српска држава започела уз помоћ полицијских и паравојних снага, за шта је у пропагандне сврхе посебно послужио инсценирани (што је накнадно доказано) случај масакра Албанаца у селу Рачак. Неуспели преговори у Рамбујеу код Париза (фебруар–март 1999) између руководства СР Југославије и политичких представника Албанаца са КиМ (уз посредство Контакт групе) такође су били један од непосредних повода за оружану агресију на СР Југославију, што је био случај без премца у савременој историји. Снаге НАТО-а су током три месеца борби војно, логистички и на сваки други начин помагале и сарађивале са ОВК која више није била на листи терористичких организација Стејт Департамента, већ су њени припадници напрасно постали „борци за слободу”. Помоћ терористима пружале су и стране плаћеничке формације, али и регуларне и паравојне формације из Албаније. Југословенска војска и српска полиција су у низу пресудних битака, попут Битке на Кошарама, Битке за Паштрик и операције „Стрела”, успеле да сачувају целокупну територију АП КиМ, упркос жестоким ударима вишеструко надмоћнијег непријатеља.¹⁴ Кумановским мировним споразумом, потписаним 9. јуна 1999. године, НАТО је прекинуо бомбардовање Југославије. Војска Југославије и полиција Републике Србије су се обавезале да се повуку са територије КиМ у року од 11 дана, успостављена је зона копнене безбедности између централног дела Србије и КиМ, а снаге КФОР-а добиле су задатак да разоружају ОВК. Дан касније Савет безбедности Уједињених нација усвојио је Резолуцију СБ УН 1244, према којој се у КиМ уводи привремена управа УН (УНМИК), али се гарантује суверенитет и територијални интегритет СРЈ, односно Србије на том простору. Мада је ОВК расформирана, њено руководство преузима највише политичке и друштвене функције и наставља активно да ради на стицању пуне независности Косова. Албански екстремисти су, 17. и 18. марта 2004. године, извршили етничко чишћење над значајним делом преосталог српског живља на КиМ, где је убијено неколико десетина особа, више стотина рањено, протерано преко 4.000, запаљено преко 800 кућа, а разрушено или оштећено 35 право-

¹³ Ибид., стр. 31.

¹⁴ Опширније у: Небојша Павковић и Бошко Антић, *Кошаре и Паштрик српски Термопили*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2020.

славних храмова и споменика културе.¹⁵ Власти у Приштини су, 17. фебруара 2008. године, једнострано усвојиле декларацију о независности Косова, проглашавајући га сувереном и независном државом. Влада Србије је такву одлуку поништила као антиуставну, али није интервенисала војним путем. Независност Косова су убрзо признале водеће западне силе (САД, Велика Британија, Немачка, Француска и друге), а само пет земаља чланица ЕУ (Шпанија, Румунија, Грчка, Кипар и Словачка) то нису учиниле.¹⁶ Већ неколико година су у току тзв. бриселски преговори власти у Београду и Приштини који су 2013. године резултирали Бриселским споразумом који је гарантовао формирање Заједнице српских општина на територији КиМ, али албанска страна ни до данас није испунила свој део обавезе.

Баскијска аутономија и косовска независност – узроци и последице

Данас ни ЕТА ни ОВК више не постоје, али је њихово деловање дало различите резултате. С једне стране, ЕТА није испунила свој циљ, јер Баскија никада није ни покушала да се отцепи од Шпаније, а камоли да прогласи независност. С друге стране, ОВК јесте престала да постоји 1999. године, али је њено руководство преузело политичко кормило у Приштини и девет година касније једнострано прогласило независност Косова, где све до данас Албанци ефективно врше власт. Дакле, та два слична случаја у којима је примењен истоветан насилни, односно терористички и герилски метод борбе, дала су различите резултате. Све поменуте чињенице које се односе на баскијски и косовски случај указују на то да историјски, национални, језички и њима слични критеријуми нису били пресудни за одлуку значајног дела међународне заједнице (односно скоро свих западних центара политичке моћи) да призна тзв. Косово као независну државу, а да истовремено нико није ни помислио да разговара о идеји стварања независне Баскије. Разлоге, очигледно, треба потражити у геополитичким интересима западних земаља на простору Балкана, као и њиховим интересима на простору Шпаније, али и у различитим снагама Шпаније и Србије на међународној сцени.

Анализирајући разлоге недавања подршке идеји независне Баскије треба рећи да је, прво, Шпанија у време франкизма, када ЕТА настаје и почиње да делује, била у геополитичком смислу изузетно важна за САД као предводника западног блока током хладног рата. С једне стране, САД нису смеле допустити

¹⁵ Бранко Јокић (ур.), *Мартовски погром на Косову и Метохији: 17–19. март 2004: с кратким прегледом уништеног и угроженог хришћанског културног наслеђа*, Министарство културе Владе Републике Србије и Музеј у Приштини, Београд, 2004, стр. 50-69.

¹⁶ Oğuz Güner, „A Legitimacy Question in The European Union: The Kosovo Non-Recognition Quagmire”, *Avrasya Etüdüleri*, Vol. 59, No. 1, 2021, p. 81.

ширење комунизма на простор Западне Европе, па је марксистичка терористичка организација, као што је ЕТА, била инкомпатибилна са њеним геостратешким интересима као идеолошки антипод западном моделу демократије који су САД извезиле у свет. Исто тако, званичном Вашингтону Шпанија је била потребна за изградњу војних база на њеној територији, с обзиром на то да је Шпанија капија за улаз у Средоземље, на шта се морало рачунати у случају великог војног окршаја са Варшавским пактом. Зато су САД толерисале унутрашњу политику Франка, па и према баскијском питању.¹⁷ Друго, Шпанија је западноевропска и римокатоличка земља која представља један од историјских симбола успона западне цивилизације. Реч је о веома угледној земљи са „историјском тежином”, бившој колонијалној сили, земљи која представља „прозор у латиноамерички свет” и чији језик је други светски језик у овом тренутку. Треће, Шпанија је једна од највећих земаља ЕУ и њен важан политички, економски и безбедносни чинилац без којег су евроинтеграције данас незамисливе. Четврто, шпанска круна је родбинским и другим везама повезана са европским и светским дворовима и, као таква, још увек има значајну тежину у међународним односима, а свакако је традиционално заинтересована за заштиту територијалне целовитости Шпаније. Пето, Шпанија је од 1982. године чланица НАТО и чини важну карику у свеукупном очувању североатлантске безбедности. Њене копнене, поморске и ваздухопловне снаге представљају респектабилну војну силу, а сама Шпанија била је учесник НАТО операција попут оних у Авганистану, Ираку и бомбардовања СРЈ.¹⁸ Шесто, Шпанија је римокатоличка земља која је током историје дала немерљив допринос у ширењу римокатолицизма у Нови свет. Она је за Ватикан одувек била од изузетног значаја, о чему сведочи конкордат који је Ватикан потписао са франкистичком Шпанијом у време њене највеће међународне изолације или технократе из римокатоличке организације Опус Деи (Opus Dei) које су у пракси спровеле шпанско економско чудо 60-их и 70-их година прошлог века.¹⁹ Ватикан, као моћна не само верска, већ и политичка институција даје значајну подршку очувању јединства Шпаније. Седмо, сецесија Баскије или било ког дела Шпаније произвела би домино ефекат који би запљуснуо и остатак Европе. Шкотска, Фландрија, Паданија и Корзика само су неки од европских региона који желе да постану независне националне државе. Такав сценарио је за Европску унију недопустив, јер она баштини идеју уједињавања Европљана и наднационалне сарадње у којој државне границе губе смисао, а посебно дробљење европског континента на већи број мањих држава. Управо зато је званични Брисел један од највећих заговорника јединствене Шпаније.

¹⁷ Alberto Leonart Amsélem, „España, un antes y un después. El impacto U.S.A”, *Anales de Historia Contemporánea*, Vol. 16, No. 1, 2000, pp. 50-55.

¹⁸ Juan Avilés Farré, „España, OTAN y los conflictos de la antigua Yugoslavia”, *Anales de Historia Contemporánea*, Vol. 16, No. 1, 2000, págs. 93-94.

¹⁹ Rajko Petrović, „Špansko ekonomsko čudo od 1959. do 1973. godine”, op. cit., str. 67-68.

Разлози за подршку пројекту стварања независног Косова су битно другачији од оних који се користе као аргументи против независности Баскије, и у њима свакако доминирају геополитичке амбиције и селективна употреба теоријских аргумената у корист сецесије. Прво, стварање независног Косова краткорочно, те тзв. Велике Албаније дугорочно, јесте несумњиво политички пројекат западних центара моћи са циљем слабљења српског фактора на Балкану који се традиционално доживљава као проруски, односно као потенцијални пут за излаз Русије на топло море. Овде се, пре свега, мисли на амбиције САД које су биле главни помагач у војном и политичком смислу за реализацију овог пројекта на терену. Друго, посебно је важно поменути интерес немачког фактора не само када је реч о подршци тзв. независном Косову, већ и активном учествовању у настанку и развоју албанске нације и национализма, у чему се посебно истицао званични Беч крајем 19. и почетком 20. века. Постоје оправдане сумње да је Немачка учествовала у формирању ОВК још 1992. године и њеном обучавању, али и да је учествовала у подметању српској страни случаја масакра у Рачку како би се нашао повод за НАТО агресију на СРЈ.²⁰ Немачка се, након уједињења 1990. године, поново вратила својим империјалистичким напорима, а посебно, више векова старом, пројекту „продора на исток” (*Drang nach Osten*) чији је незаобилазни део контрола Балкана и српског етничког простора као његовог централног дела.²¹ Треће, подршка муслиманском живљу на Косову, као и на Балкану уопште, део је шире стратегије западних центара моћи да се светској муслиманској заједници представе у другачијем светлу у односу на њихово деловање на Блиском истоку, где су у вишедеценијском сукобу са значајним делом муслиманског живља због природних ресурса и будућности државе Израел.²² Четврто, економски интереси западних центара моћи за природне ресурсе на КиМ су изузетни. Реч је о простору богатом огромним залихама олова, цинка, никла, кобалта, боксита, бабра, гвожђа, магнезита и лигнита, где последње заузимају пето место у свету.²³ Пето, КиМ представља важну транзитну зону за транспорт дроге из Азије (посебно из Авганистана где се годишње произведе неколико хиљада тона опијума из којег се може добити неколико стотина тона хероина) ка Западној Европи и важно га је контролисати и због тог разлога.²⁴ Шесто, територија КиМ данас има посебан значај у контексту мигрантске кризе, где је она део тзв. западно-балканске мигрантске руте преко које је, до 2015. године, прешло скоро милион миграната са Блиског истока.²⁵

²⁰ Опширније у: Матијас Кинцел, *Пут у рат, Немачка, НАТО и Косово*, Службени гласник, Београд, 2021.

²¹ Fotis Mavromatidis and Jeremy Leaman, „German Influence in the Western Balkans: Hegemony by Design or by Default?”, *Debatte*, Vol. 16, No. 1, 2008, p. 5.

²² Мирољуб Јевтић, „Косовски жетон”, *Политика*, 18.08.2011, <https://www.politika.rs/scc/clanak/188191/Sta-da-se-radi/Kosovski-zeton>, 22.9.2021.

²³ Миломир Степић, „Косово и Метохија: геополитички аспекти брзог решења и замрзнутог конфликта”, *Национални интерес*, вол. 38, бр. 2, 2020, стр. 19.

²⁴ „The illicit drug trade through South-Eastern Europe”, UNODC, Vienna, 2014, pp. 35-65.

²⁵ Наталија Перишић, „Западнобалканска мигрантска рута: утицај кандидатуре за чланство у Европској унији на позиције Србије”, *Политичка ревија*, вол. 58, бр. 4, 2018, стр. 93.

Закључак

Организације ЕТА и ОВК биле су две несумњиво терористичке творевине на тлу Европе које су се насилним путем бориле за проглашење независне Баскије, односно Косова на територијама суверених и међународно признатих држава. Упркос идентичним хтењима, одлучности, па и снази на терену и објективној претњи коју су представљале, резултати њиховог деловања су различити, јер је Баскија стекла политичку аутономију, али не и независност, док је тзв. Косово *de jure* саставни део Србије, али је *de facto* независно од власти у Београду, где његову независност признају водеће светске и европске силе попут САД, Велике Британије, Немачке и Француске.

Разлоге у двоструким стандардима које су западни центри моћи применили на примерима Баскије и Косова и Метохије треба, као што је претходно објашњено, потражити у њиховим геополитичким интересима, а не у доследном поштовању принципа међународног права или ваљаних аргумената у корист сецесије. Поставља се питање: зашто Баски, као несумњиво аутохтоно становништво на простору Баскије које је заиста трпело институционалну репресију франкистичког режима, не би имали право на своју независну националну државу ако се Албанцима, поред Албаније, прави и друга? Зашто је убијање српских цивила на КиМ током ратних деведесетих година подведено под „коллатералну штету“ током „праведне борбе Албанаца“ за независност, док је убијање цивила широм Шпаније, што је чинила ЕТА, у вашингтонској, бриселској и берлинској администрацији означено као терористички и варварски чин? Зашто наводна албанска култура на КиМ заслужује пуну афирмацију и заштиту кроз институције независне државе (иако никада није била жртва системске репресије од стране институција Србије), док баскијска култура, изузетне старости и аутентичности, која је заиста била жртва системског и институционалног затирања од франкистичког режима, не заслужује исти третман западног дела међународне заједнице? Зашто Баскија, као регион Шпаније, никада није била предмет било какве територијалне поделе или разграничења, док је, примера ради, администрација америчког председника Доналда Трампа својевремено, 2018. године, показала заинтересованост да теза о разграничењу Косова и Метохије постане део преговора о будућности јужне српске покрајине?²⁶ Сва ова и многа друга питања немају другог одговора до геополитичких интереса и прагматичних разлога западних сила у датом тренутку који повлаче танку границу између терориста и бораца за слободу када и где је то потребно.

Литература

[1] Јевтић, Мирољуб. „Косовски жетон“, Политика, 18.08.2011, <https://www.politika.rs/scc/clanak/188191/Sta-da-se-radi/Kosovski-zeton>, 22.9.2021.

[2] Јокић, Бранко (ур.). *Мартовски погром на Косову и Метохији: 17–19. март 2004: с кратким прегледом уништеног и угроженог хришћанског културног наслеђа*, Министарство културе Владе Републике Србије и Музеј у Приштини, Београд, 2004.

²⁶ Душан Пророковић, „Подела Косова и Метохије: реалност или заблуда?“, *Војно дело*, бр. 2/2022, април-јун, стр. 63.

[3] Кинцел, Матијас. *Пут у рат, Немачка, НАТО и Косово*, Службени гласник, Београд, 2021.

[4] Марксен, Кристиан. „Крымский кризис с точки зрения международного права”, *ДПП ИМП*, бр. 2, 2014, стр. 201-230.

[5] Павковић, Небојша и Антић, Бошко. *Кошаре и Паштрик српски Термопили*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2020.

[6] Перишић, Наталија. „Западнобалканска мигрантска рута: утицај кандидатуре за чланство у Европској унији на позиције Србије”, *Политичка ревија*, вол. 58, бр. 4, 2018, стр. 89-104.

[7] Петровић, Рајко. *Улога историјско-политичког модела регионализације Шпаније у сузбијању сецесионизма у Каталонији и Баскији*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2021.

[8] Петровић, Рајко. „Еволуција баскијског сепаратизма од 1959. до 2018. године”, *Годишњак Факултета безбедности*, бр. 1, 2018, стр. 189-206.

[9] Петровић, Рајко. „Историјско-политички модел регионализације у Шпанији: изазови и перспективе”, *Култура полиса*, вол. XV, бр. 37, 2018, стр. 55-67.

[10] Пророковић, Душан. „Подела Косова и Метохије: реалност или заблуда?”, *Војно дело*, бр. 2/2022, април-јун, стр. 55-74.

[11] Степић, Миломир. „Косово и Метохија: геополитички аспекти брзог решења и замрзнутог конфликта”, *Национални интерес*, вол. 38, бр. 2, 2020, стр. 7-30.

[12] Avilés Farré, Juan. „España, OTAN y los conflictos de la antigua Yugoslavia”, *Anales de Historia Contemporánea*, Vol. 16, No. 1, 2000, págs. 93-104.

[13] Douglass, William A. and Zulaika, Joseba. „On the Interpretation of Terrorist Violence: ETA and the Basque Political Process”, *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 32, No. 2, 1990, pp. 238-257.

[14] Güner, Oğuz. „A Legitimacy Question in The European Union: The Kosovo Non-Recognition Quagmire”, *Avrasya Etüderi*, Vol. 59, No. 1, 2021, pp. 81-112.

[15] Jović, Nikola. *Ekstremizam i terorizam na Jugu Srbije*, Master rad, Univerzitet u Beogradu, Beograd, 2015.

[16] „Ley Orgánica 3/1979, de 18 de diciembre, de Estatuto de Autonomía para el País Vasco”, *BOE*, núm. 306, de 22 de diciembre de 1979

[17] Leonart Amsélem, Alberto. „España, un antes y un después. El impacto U.S.A”, *Anales de Historia Contemporánea*, Vol. 16, No. 1, 2000, pp. 47-56.

[18] Petrović, Rajko. „Špansko ekonomsko čudo od 1959. do 1973. godine”, *Oditor – časopis za menadžment, finansije i pravo*, vol. 6, br. 1, 2020, str. 66-78.

[19] Mavromatidis, Fotis and Leaman, Jeremy. „German Influence in the Western Balkans: Hegemony by Design or by Default?”, *Debatte*, Vol. 16, No. 1, 2008, pp. 5-29.

[20] Sánchez-Cuenca, Ignacio. „The persistence of nationalist terrorism: the case of ETA”, in: Kledja Mulaj (ed.), *Violent Non-State Actors in Contemporary World Politics*, Juan March Institute, Madrid, 2008, pp. 1-31.

[21] „The illicit drug trade through South-Eastern Europe”, UNODC, Vienna, 2014, pp. 35-65.

Резиме

У раду је дата компаративна анализа борбе за независност два европска региона, Баскије и Косова и Метохије, чији је основни метод борбе била терористичка акција, односно оружана побуна. Циљ истраживања је да покаже зашто је у случају Косова ОВК најпре проглашена терористичком организацијом од стране западног дела међународне заједнице, а потом и војно подржана, као што је подржана и незаконита једнострана сецесија, док је, с друге стране, баскијска терористичка организација ЕТА од самог почетка до краја свог постојања, окарактерисана као терористичка организација, где је Шпанија добила пуну подршку у борби против ње, али и у борби против сецесије Баскије генерално. Полазна хипотеза рада је да је примена двоструких стандарда у ова два случаја резултат геополитичких интереса западних центара моћи, а не поштовања међународног права и услова који у теорији морају бити испуњени да би се омогућила сецесија дела територије једне суверене државе. Резултати истраживања показују да, упркос чињеници да су Баски аутохтони народ на територијама које насељавају, имају специфичан језик и културу и претрпели су различите облике репресије током Франкизма, нису добили подршку за независну државу, за разлику од Албанаца са Косова и Метохије, којима је то дозвољено, иако већ имају своју матичну државу Албанију. Разлози за то леже у чињеници да је Шпанија земља западне цивилизације, значајна чланица Европске уније и римокатоличка земља која ужива подршку Ватикана, док је пројекат независног Косова резултат геополитичких интереса западних земаља на челу са Сједињеним Државама. Актуелна геополитичка ситуација нам говори да још увек не можемо очекивати решење косовског питања у корист Србије, али и да политика двоструких стандарда не може бити дугорочно одржива, с обзиром на то да се сепаратистички покрети у деловима западног света (нпр. каталонски, шкотски и фламански) јачају и да је тешко очекивати да проглашење независности тзв. Косова остане јединствен случај, а не преседан. У методолошком смислу у раду је коришћена метода студије случаја, метод упоредне анализе и историјски метод.

Кључне речи: *Баскија, Косово и Метохија, сецесија, тероризам, ЕТА, ОВК, геополитика*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

РЕДЕФИНИСАЊЕ ОДНОСА СРПСКОГ И АЛБАНСКОГ НАРОДА – ОСНОВ БЕЗБЕДНОСНЕ КОНСОЛИДАЦИЈЕ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Станислав Стојановић*

Достављен: 03. 02. 2022.

Језик рада: Српски

Кориговано: 15. 03, 22. 04. и 21. 07. 2022.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 26. 08. 2022.

DOI број: 10.5937/vojdelo2203099S

Бројни аргументи иду у прилог ставу да тзв. Косово Република представља модел државе који је заснован на насиљу, неправу, наметању и одсуству било какве идеје компромиса. Национална препотентност и агресивне идеје велике Албаније, као и мегаломански, насилни и антидемократски карактер деловања привремених приштинских власти представљају реалну опасност даље дисолуције Балкана, због чега се тај простор перципира као простор незавршених конфликта.

Са становишта остваривања националних интереса, Косово и Метохија представља највећи безбедносни изазов за Републику Србију. Опасност да се даље урушава и умањује српски етнички простор, посебно да се мења изворни српски карактер јужне српске покрајине и угрожава идентитетско наслеђе српског народа, представљају посебно опасне трендове у конфликтном карактеру односа између Срба и Албанаца.

Значај Косова и Метохије и тежина и комплексност проблема са којим се суочава јужна српска покрајина наглашавају неопходност дефинисања дугорочне стратегије за његово решавање. Својим садржајем она мора да буде јасан израз концептуалне припремљености за решавање комплексног косовско-метохијског проблема. У основи такве стратегије, што је и полазна хипотеза овог рада, јесте неопходност редифинисања односа српског и албанског народа и заустављање инерције вишевековног неповерења и анимозитета између њих. Наведени став, који има стратешки карактер, представља угаони камен безбедносне стабилизације и поновне реинтеграције Косова и Метохије.

* Универзитет одбране у Београду, Институт за стратегијска истраживања, Београд, Република Србија, stanislav.stojanovic@mod.gov.rs

Основни методолошки поступци истраживачког поступка у овом раду јесу историјско-компаративна метода и метода анализе садржаја докумената.

Кључне речи: *Косово и Метохија, дугорочна стратегија, редефинисање, српско-албански односи*

Увод

Косово и Метохија, која има посебно место у историјској, идентитетској и геополитичкој реалности српског народа, суочава Републику Србију са нимало лаким искушењима које носи њен нарушени државни територијални интегритет. Управо зато, као историјско, верско и духовно средиште српског народа и српске државе, Косово и Метохија представља најтеже искушење за Републику Србију, посебно ако се зна да је територија јужне српске покрајине исходиште и генератор многобројних безбедносних изазова, ризика и претњи по националну и регионалну безбедност.¹ Изражена агресивност деловања приштинских привремених институција, а посебно угрожавање историјског и духовног наслеђа српског народа, као и његова континуирана физичка угроженост на Косову и Метохији, представљају најозбиљније аспекте угрожавања националне безбедности Републике Србије.

Српски народ често није имао примерене одговоре на изазове које му је наметало ненаклоњено стратешко окружење. Косово и Метохија представљају упечатљив пример за то. Комплексност и озбиљност безбедносних и других проблема наглашавају неопходност дефинисања стратешког одговора – дугорочне стратегије за решавање проблема Косова и Метохије, која ће бити промишљен и на сагласности утемељен поглед у изазове и ограничења која стоје на путу решавања проблема јужне српске покрајине. У основи такве стратегије, односно њен угаони камен, јесте редефинисање односа српског и албанског народа и заустављање инерције њиховог дуготрајног међусобног неповерења, анимозитета и непријатељства.

Као програмски документ решавања наведеног проблема, дугорочна стратегија решавања проблема Косова и Метохије примарно мора да елиминише елементе спонтаности, волунтаристичких и „ад хок“ одлука и деловања заснованих на таквим одлукама. Посебно треба да представља одраз стратешке припремљености српског народа да трага за начинима да Косово и Метохија буде реинтегрисано у територијалне оквире Републике Србије. У том смислу, та стратегија треба да понуди инструменте и начине њиховог коришћења да би смер српско-албанских односа задобио примереније садржаје као важне претпоставке безбедносне социјализације на простору Косова и Метохије.

¹ Станислав Стојановић, „Изазови и перспективе безбедности Косова и Метохије”, Медија центар „Одбрана”, Београд, Јануар, 2022, бр. 356.

Савремени српско-албански односи – хроника нераздевања

Српско-албански односи већ дуго су метафора за односе сукобљености. Посебно снажан анимозитет и наглашено непријатељство обележава савремени тренутак њихових међусобних односа. Реч је односима који суштински одређују судбину оба народа, па рedefинисање тих односа и креирање оквира за садржаје који ће подстицати међусобно разумевање и уважавање представља страњешки интерес за оба народа.

Од времена формирања првих националних држава на Балкану у 19. веку, односе Срба и Албанаца карактеришу нераздевања и сукоби, због чега се на њих гледа као на две јасно омеђене заједнице које раздваја порекло, језик, религија и специфична култура и традиција. Основано се може сматрати да су те разлике настале превасходно као последица процеса исламизације албанског становништва током 17. века и успостављања система доминације једне нације над другом, као основног принципа на којем се заснивао суживот у Отоманском царству.² Такви односи, који су фаворизовали Албанце, подстакли су масовно исељавање Срба са Косова и Метохије и њихову делимичну исламизацију, што ће убрзано водити демографској премоћи Албанаца. Успостављене демографске и друге разлике наставиће да добијају на интензитету и пресудно ће одређивати природу српско-албанских односа до данас.

Исламизација, која ће под утицајем Источне кризе, у периоду од 1875. до 1878. године, задобијати све јаснији милитантан карактер, затим конституисање албанског националног програма, слабљење османске власти и територијалне претензије обе етничке групе на подручје данашњег Косова и Метохије, представљаће снажне подстицаје поларизације у српско-албанским односима. С тим увези, ослобађање Косова и Метохије у Првом балканском рату и његово поновно интегрисање у састав српске државе након петовековног ропства, представљало је озбиљну препреку за албанске планове о етничком обједињавању. Опште је уверење да су ове тенденције постепено генерисале успостављање дугорочног српско-албанског непријатељства.

Незадовољство Албанаца новом, у основи словенском државом која је формирана након завршетка Првог светског рата, додатно ће радикализовати српско-албанске односе између два светска рата. Проквинслиншко понашање и прикључење већине албанског народа најпре фашистичкој Италији, а касније Немачкој током Другог светског рата, појачали су српско-албанске односе неповерења. Покушаји афирмације албанског народа кроз адекватно партиципирање у институционалним аранжманима СФРЈ, само су на кратко ублажили потиснуте аспирације Албанаца за сопственом државом на простору Косова и Метохије. Такве амбиције биле су директно усмерене на даље демографско урушавање

² Милоје Здравковић, „Узроци првих сукоба Срба и Албанаца кроз историју“, *Национални интерес*, бр. 2, 2021, стр. 183-204.

српске популације и заоштравање односа са њом. Немири и побуне Албанаца крајем деведесетих година, континуирано насиље над Србима и изражени притисци да напусте простор Косова и Метохије, као и повремено и непримерени однос српских власти у решавању албанских сецесионистичких захтева, водили су ка све отворенијем насиљу албанских екстремистичких и терористичких групација. Јасна подршка европских држава и САД сецесионистичкој политици косовских Албанаца наметали су став да српско-албански дијалог није могућ.

Агресија НАТО-а, а касније и формирање тзв. независног Косова радикализовали су односе Срба и Албанаца до крајњих граница.³ Албанци су добили нелегалну државну творевину, а Срби су анатемисани и протерани са највећег броја простора на којима су вековима живели, уз грубо дезавуисање историјских факата и духовно наслеђе свог народа. Уз заснованост на насиљу и неправу и грубо кршење међународних норми, такозвано независно Косово је пројектовано као неуспели државни модел који игнорише идеју компромиса, као основ за превладавање амбиција и нагомиланих фрустрација оба народа, радикализујући идеју победника и губитнике у српско-албанским односима. Истовремено, слабост демократских традиција и неделотворност институција приштинских власти учинили су да тај простор постане најзапуштенији у Европи, односно мртви угао Европе, који акумулира огроман конфликтни потенцијал.⁴

Национална препотентност и агресивна идеја велике Албаније носе опасност даље дисолуције Балкана, због чега он опстајава као простор незавршених ратова, посебно ако се зна да платформа један народ – један сан, јесте изразито експанзионистичка платформа.⁵ Мегаломански и насилни карактер таквих аспирација је потенцијално још опаснији ако се зна да територија јужне српске покрајине представља погодно тло за развој радикалне интерпретације ислама, што представља реалну опасност не само за регион већ и за европски простор у целини. Управо зато је Косово и Метохија, са становишта безбедности Републике Србије, изазов првог реда. Угрожавање идентитета и физичке безбедности српског народа и трајна промена српског карактера тог простора, као и опасност од насилне реинтеграције севера покрајине и његово стављање под пуну контролу приштинских власти, представљају опасан смер даље радикализације.

Постојеће стање је дубоко у супротности са интересима српског народа. Истовремено, такво стање не може дугорочно да буде у интересу Албанаца, јер је реч о њиховом сукобу са једном од најбројнијих етничких заједница на Балкану. Историјски је интерес оба народа изналажење обострано прихватљивог оквира редефинисања међусобних односа. У прилог таквим размишљањима стоји неспорна чињеница да српско-албански односи кроз историју нису само односи неразумевања и конфликта већ су у значајном делу историјског трајања имали и пријатељске оквире. Без обзира на то што актуелне перцепције о српско-албан-

³ Efe Sivas, "Foreign Policy Perspectives and Superpower Politics Competition of U.S. and Russia, over Kosovo", *The Journal Social Science*, Volume 4, Number 7/2020, p. 88.

⁴ Martin Hajperc, *Macchiato diplomatija: Kosovo, mrtvi ugao Evrope*, Albatros plus, 2017.

⁵ Димитрије Богдановић, *Књига о Косову*, СКЗ, Београд, 2006, стр. 211.

ским односима сугеришу да су се ова два народа од најранијих времена само сукобљавала, поуздано се може рећи да то није једино обележје у историји њихових међусобних односа. Међутим, слика о Албанцу или Србину као вечитом непријатељу и суштински „другом” толико је дуго и дубоко уписана у свест оба народа, да је данас постало немогуће мислити изван ових категорија.⁶

Насупрот данас увреженом мишљењу о вековном непријатељству између Срба и Албанаца, историјски извори из прошлости указују на то да Срби и Албанци своје односе вековима нису сагледавали искључиво као проблематичне. Заправо, објективније и дубље сагледавање тих односа упућује на закључак да су Албанци и Срби у великом делу прошлости углавном живели заједно једни поред других и једни с другима, а не само једни против других. Стога се не може говорити о древном, вековном антиалбанском или антисрпском дискурсу пре друге половине деветнаестог века.⁷ Изналажење излаза из дубоко ушанчених позиција намећу потребу да се превреднују српско-албанске негативне међусобне перцепције. Заједничка прошлост и традиција и примери сарадње и солидарности отварају простор за критичку анализу савременог српског, косовског и албанског друштва, наговештавајући перспективу превладавања уврежених митова о „урођеном” и „вечитом” албанско-српском непријатељству.⁸

Не улазећи у историјски недовољно испитане односе претхришћанског периода, неспорна је чињеница да су Арбанаси – Албанци у раном средњем веку били део популације која је живела на просторима којима је владало српско племство. Током трајања средњовековне српске државности, односи између Срба, као доминантне демографске популације, са осталим етничким заједницама, укључујући и Арбанасе – Албанце, нису били конфликтне већ много више симбиотичке природе.⁹ Истовремено, познато је да су блиске везе између српских владарских и албанских великашких породица, које су настајале још у време првих српских владара из династије Немањића, постајале посебно интензивне и блиске у време најезде Турака, када су се оба народа нашла на путу знатно моћније силе и веће опасности.¹⁰ За личност Скендер-бега, чије српско порекло по мајци није спорно, везује се устанак против намета отоманске власти који је био одраз незадовољства, подједнако и Срба и Албанаца. Томе се могу додати и други историјски извори који говоре да је знатан број црногорских и албанских племена неговао предање о свом заједничком пореклу и међусобном крвном сродству.¹¹

⁶ Aleksandar Pavlović (urs.), *Kada su se voleli Srbi i Albanci*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2019. стр. 16.

⁷ Ибид, стр.

⁸ Aleksandar Pavlović (ypc.), *FIGURING OUT OF THE ENEMY Rethinking Serbian-Albanian Relations*, UNI FR, Belgrade, 2015.

⁹ Димитрије Богдановић, *Књига о Косву*, оп. цит. стр. 207.

¹⁰ Duško Lopandić, „Srpsko-albanske dinastijske veze u srednjem veku”, u: Aleksandar Pavlović, (urs.), *Kada su se voleli Srbi i Albanci*, стр. 8.

¹¹ Aleksandar Pavlović, (urs.), *Kada su se voleli Srbi i Albanci*, op.cit. стр. 6.

Наравно, било би неосновано, на основу наведених историјских података, извести закључак о трајно добрим и идилчним односима између српског и албанског становништва, посебно ако се зна за турбулентност бројних историјских процеса на балканским просторима. Ипак, наведени примери показују да Срби и Албанци у значајном историјском периоду нису гледали на своје односе само кроз изразе међусобног непријатељства и нетрпељивости. У прилог томе говоре и неки од ставова Доситеја Обрадовића, Марка Миљанова и Димитрија Туцовића. Доситеј и Миљанов наглашавали су став о блискости старих вредности традиционалних друштава Срба, Црногораца и Албанаца, док је Туцовић промовисао балканску сарадњу и повезивање на темељу социјалдемократских начела.¹² У том смислу, они представљају примере којима се могу мењати негативна виђења која једни о другима дуго гаје ова два народа и, насупротив постојећем дискурсу непријатељства, промовисати другачији односи између њих.

Стратешка полазишта редефинисања српско-албанских односа

Стратегија је, као програмско становиште државе о начинима заштите најважнијих виталних националних интереса, одувек била знање и вештина највишег нивоа промишљања реалности и на њима заснованог одговора на изазове конфликтно одређеног стратешког окружења. Основна идеја стратегије као осмишљеног деловања јесте да стварност не буде продукт спонтаности и стихије, а темељне вредности адекватно и дугорочно обезбеђени, јер случајност и спонтаност и „ад хок“ решења се не могу сматрати стратегијом.¹³ У основи, стратегија се поима као избор средства којима актери треба да постигну своје циљеве, а суштински захтев који се ставља пред стратедијску мисао, као највиши ниво умне активности, јесте како мислити да се не би чинило било шта и било како, односно обезбедити што конзистентнији однос између акције и мисли.¹⁴

Чињеница је да српски народ често није имао стратешке одговоре на бројна историјска искушења. Вероватно је помањкање стратешких одговора било последица чињенице да није у пуној мери имао дефинисане стратешке приступе по не малом броју нимало лаких питања. А питање српско-албанских односа јесте од стратешког значаја за српски народ, иако том односу најчешће није придавао такав значај. Данас је јасно да је то питање – стратешко питање, па заговарање процеса редефинисања српско-албанских односа јесте опција која има стратешки карактер, без обзира на то колико таква идеја у постојећим условима изгледа тешко оствари-

¹² Ибид.

¹³ Robert Knedy, „The elements of strategic thinking, Teaching Strategy > Challenges and Response”, *Strategic Studies*, U.S. Army War College, 2010, p.6

¹⁴ Станислав Стојановић, „Посебност односа стратешке културе и стратегије”, *Војно дело*, LXXI, бр. 8, 2019, стр. 32-51.

ва. Наиме, када је реч о перспективама за изналагање одрживих решења за Косово и Метохију, која не би била у супротности са интересима српског народа, идеја рedefинисања српско-албанских односа представља тешко оспорив основ дугорочне безбедносне стабилизације Косова и Метохије, као првог корака ка изналагању политичког решења за одржив статус јужне српске покрајине.

Трагање за најделотворнијим стратешким одговором Републике Србије на проблеме Косова и Метохије веома је захтеван подухват повезан са небројено много неизвесности. Приступ са позиција „непремостивих разлика” у погледу етничке припадности, језика, писма, нарочито у погледу различите визије друштвеног и државног организовања, представља посебно отежавајући фактор. Ту су и изражена геополитичка ограничења, ненаклоњено суседно окружење, као и опасност од даље реконфигурације постјугословенског простора. То је само део стратешких изазова који испољавају снажне лимитирајуће ефекте у процесу дефинисања стратегије рedefинисања српско-албанских односа која би могла да отвара просторе за ревитализацију територијалне целовитости Републике Србије у будућности.¹⁵

Дугорочна стратегија за Косово и Метохију, по многим својим обележјима, јесте специфична. Најпре, она мора да подразумева национални програм који захтева веру, упорност и посвећеност. Реч је о приступу који мора да буде јасан израз да је Србима до Косова и Метохије, као кључу њиховог идентитета, стало много више него што је стало Албанцима.¹⁶ Истовремено, наведена стратегија нужно мора да подразумева истрајност, стрпљивост и општу друштвену решеност. Реч је о стратегији дугог трајања, имајући у виду дуготрајност негативних наратива, али и праксе у српско-албанским односима. Зато стратешки одговор мора да буде дугорочно временски орочен, а да конститутивни садржаји стратегије, што је још значајније, буду начело компромиса, свеобухватности, масовности, офанзивности, европеизације и демократичности.

Идеја компромиса је кључна у борби за повољније односе са Албанцима и за заустављање историјске инерције међусобних сумњи, неповерења и непријатељства. Наиме, компромис би био израз узајамних уступака и, пре свега, настојања да се превладају модели дистанце, неразумевања и конфликта и успоставе садржаји сарадње и бољег разумевања. Истовремено, компромис, као супротност екстремизму, изражава тежњу ка успостављању баланса, који треба да осигура максималан осећај користи, али и минималан осећај незадовољења. Зато кључно обележје дугорочне стратегије рedefинисања српско-албанских односа нужно мора да буде њен компромисни карактер који треба да реафирмише право на посебан однос српског народа према Косову и Метохије, али и да не оспорава легитимне интересе косовских Албанаца. С тим у вези, историјско право Срба на територију Косова и Метохије, које се темељи на недвосмисленим историјским чињеницама и снажном средњовековном културо-

¹⁵ Станислав Стојановић, Вељко Благојевић, „Стратешки изазови Косва и Метохије”, *Политика националне безбедности*, Београд, бр. 2, 2017, стр. 137.

¹⁶ Бошко Сувајић, *Кључ од Косова*, Албатрос, Београд, 2021.

лошком наслеђу и вишевековном православном демографском карактеру тог простора, који је нарушен насилним деловањем Албанаца, неоспориви су аргументи. Косово и Метохија у том смислу је трајно идентитетско изходно српског народа и његове духовно-менталне физиономије.¹⁷ Наравно, такво опредељење не би смело да буде једнострано дефинисано и да буде на штету легитимних интереса косовских Албанаца. То значи да се не сме доводити у питање аутентичност албанског народа на просторима Косова и Метохије и право на посебност традиције, културе језичког и другог наслеђа, укључујући и посебност у погледу политичког организовања. Исто тако, не смеју се игнорисати реалне патње албанског народа у одређеним периодима успостављања Краљевине Србије, Краљевине Југославије, СФРЈ и СРЈ током 20. века, без обзира на јасну супротстављаност албанске елите властима нових држава.

Истовремено, критичко превредновање српско-албанских односа, посебно њихових савремених садржаја и реafirмисање гласова пријатељства представљају посебно значајан аспект компромисног карактера дугорочне стратегије о Косову и Метохији. Тако, историјски примери сарадње два народа, блискост средњовековних племићких и других владајућих структура, као и њихово савезништво у супротстављању отоманској власти, слични епски прикази битке на Косову,¹⁸ као и бројни примери њихове међусобне солидарности у турбулентним временима 19. и 20. века, представљају драгоцене примере. Такође, афирмисање позитивних перцепција унутар српске и албанске културе може дугорочно да ублажи анимозитет и да створи оквире за знатно објективније погледе на перспективе српско-албанских односа и трагање за компромисним моделом политичког решења њихових односа.

Свеобухватност као друго конститутивно начело стратегије подразумева најшири програмски приступ у решавању српско-албанских односа као основе дугорочне консолидације стања на простору Косова и Метохије. У основи, свеобухватност треба да обезбеди пуну укљученост, пре свега, институција различитог профила и на свим нивоима државног и друштвеног организовања. У том смислу, свеобухватност деловања нужно мора да подразумева политичко, културолошко, економско, безбедносно и свако друго и институционално и неинституционално деловање. Имајући у виду да пројектовани циљ стратегије и њени вредносни садржаји могу да генеришу снажан мобилизацијски потенцијал, реално је очекивати друштвену подршку и пуни друштвени ангажман на њеном спровођењу.

Масовност, као важан основ делотворности наведене стратегије, подразумева широк спектар различитих приступа и активности који би се практиковали у процесу њене имплементације. Другим речима, ангажман у оквиру стратегије мора да подразумева активности и њихове актере у свим сферама друштвеног ангажовања, подједнако у међународној политици, политици безбедности и одбране, култури, образовању, медијима. У том смислу, посебан значај имају економски инте-

¹⁷ Сања Бошковић, *Косовски културолошки мит*, Службени гласник, Београд, 2014, стр. 20.

¹⁸ Ana Di Lelio, *Bitka na Kosovu u albanskom epu*, Biblioteka XX VEK, Beograd, 2010.

гративни токови који могу да допринесу релаксирању у перцепцији међусобних односа Срба и Албанаца, а посебно инфраструктурни и други објекти, који промовишу међузависност, могу бити драгоцени за отварање нових перспектива.

Офанзивност у приступу такође спада у начела која су услов успешности наведене стратегије. Искуство из последњих неколико деценија српско-албанског сукоба указује на константну дефанзивност Републике Србије, укључујући и недоследност у њеном деловању. Опште је уверење да се Србија углавном бавила дефинисањем одговора на изазове које су Албанци у континуитету наметали. Управо је у томе значај офанзивности као начела стратегије, јер се њиме отварају простори не за изнуђене, већ унапред промишљене поступке који промовишу другачије погледе према српско-албанским односима.

Демократичност деловања јесте начело које треба да нагласи снажну посећеност активностима које промовишу носеће цивилизацијске вредности демократски развијеног света. Зато је од суштинског значаја да промовисање залагања за боље односе подразумева активности које следе демократску утемељеност. Таква залагања на посебан начин јачају кредибилитет залагања за нове српско-албанске односе, а демократска заснованост деловања представља изузетну могућност за изградњу позитивне синергије и подршке у ближем и даљем окружењу. Нарочито је значајно промовисање мирољубиве перспективе и стабилности региона и решавање отворених питања дијалогом.

Значајан аспект стратегије јесте идеја европеизације. Она наведеним конститутивним начелима стратегије обезбеђује знатно шири кредибилитет, посебно због општег уверења да је европеизација основ дугорочне стабилизације Балкана, посебно простора Косова и Метохије. Географски и културолошки Балкан припада европском цивилизацијском дискурсу и отуда заједница европских држава не може бити комплетиран пројекат без интеграције тог простора.¹⁹ Драматичност догађаја на Балкану представља важан подстицај политици интегрисања балканских друштава у заједницу европских држава и уверењу да европеизација Балкана јесте пут превладавања његовог кошмарног историјског контекста.

Одрживост и остваривост стратегије

Стратегија има смисла само ако је делотворна. Стратешки карактер се завређује ако стратегија, ангажујући ресурсе, изналази путеве да се остваре пројектовани циљеви. Начела и принципи дугорочне стратегије о Косову и Метохији, посебно њена носећа идеја рedefинисања српско-албанских односа, представљају важан основ њене конституције. Међутим, делотворност стратегије је условљена не само конститутивним аспектима већ и бројним лимитима које намеће ближе и даље окружење.

¹⁹ Stanislav Stojanović, Jovanka Šaranović, „EU Strategy for Western Balkans and Perspective of further Europeization of the Balkans”, u: Božidar Forca, *The Scope of the Strategy of the European Union for the Western Balkans, Belgrade, 2020, p. 102.*

Искључивост албанског фактора и наглашено игнорисање српских интереса прогресивно заоштрава тежину српско-албанских односа, па тиме и одрживост стратегије, посебно у првом периоду њене имплементације. Истовремено, такви ставови додатно поспешују радикализацију политичког деловања српских политичких актера према Косову и Метохији.²⁰ Међутим, значајне промене у албанском корпусу, превађавање неких од специфичности у традиционалном понашању Албанаца, изменен демографски тренд, интензивирање економске међузависности, укључујући и одређене геополитичке промене, наговештавају могућност преиспитивања екстремних ставова практичних политика косовске албанске елите. Посебан значај за одрживост такве стратегије на покретању процеса консолидације српско-албанских односа има даље унапређење добросуседских односа Србије и Албаније. Узлазни тренд унапређења политичке сарадње, додуше још увек опрезан, генерише позитиван утицај на сарадњу у осталим областима јавног и социјалног живота обе државе, посебно када је реч о економији, енергији, транспорту и култури.²¹

Наравно, мање пристрасна и објективнија перцепција међународних актера о догађајима који су довели до екстремизације српско-албанских односа и стварања тзв. Косово Република јесте један од најзначајних предуслова за успех стратегије. Иако је пројектована реконфигурација међународних односа до недавно представљала најаву примеренијег међународног контекста за решавање проблема Косова и Метохије, снажне промене које ће Руско-украјински рат изазвати у међународној политици, може да оспори таква очекивања.

Амбиција САД за неприкосновеном контролом Балкана и атлантизација преосталих делова постјугословенског простора представљаће окосницу америчког деловања у наредном периоду. Атлантистички геополитички обриси ће се још снажније наметати и као оквир деловања чланица Европске уније, посебно када је реч о Балкану, без обзира на повремена залагања за већу стратешку аутономност у њеном деловању. Међутим, процењује се, ипак, да ће оспорена супериорност САД, као и све јаснији захтеви изазивача, отворати просторе за објективније виђење будућности Балкана.

Чињеница је да своје аспирације ка глобалном лидерству Кина настоји да оснажи и пројектом „Појас и пут” и својим значајнијим, пре свега, економским присуством на европском простору. Земље југоисточне Европе, у којима је Кина покренула велике инфраструктурне пројекте, представљају важно упориште таквог опредељења.²² Отуда је приметно њено јасније позиционирање према питању Косова и Метохије, настојећи да пронађе равнотежу између, с једне стране, постулата „Пет принципа мирољубиве коезистенције” и „Заједнице заједничке будућности човечанства” и, с друге стране, спољнополитичке агилности која је неопходна за јачање отпорности стратешких пројеката као што је „Појас и пут”.

²⁰ „The Serbia-Kosovo Normalization Process: A Temporary U.S. Decoupling”, Centre for Strategic International Studies, 27 May 2021.

²¹ Igor Novaković, Dragan Djukanović, Dragan Petrović *Serbian Albanian Relations and Perspectives – A View of Serbia*, ISAC Found Beograd, 2010.

²² Станислав Стојановић, Јованка Шарановић, „Азијски Пацифик и америчко-кинеско надметање”, *Српска политичка мисао*, vol. 71, бр.1, 2021. Београд, стр.115.

Руска Федерација последњих година исказује своју ревитализовану моћ у међународној политици, при чему Балкан са својим посебностима представља важан мотив њеног појачаног интереса, посебно у контексту затегнутих односа са ЕУ. Међутим, извесно је да ће рат у Украјини отворити просторе за снажно оспоравање њене међународне политике, па је реално очекивати глобално де-завуисање њене подршке у трагању за компромисним решењем проблема Косова и Метохије, што може имати лимитирајући утицај на домете стратегије.

Такође, несмањени утицај важних геополитичких актера, пре свега Немачке и Турске, према процесима у јужној српској покрајини има нарочиту политичку тежину. Снажно присуство немачких привредних актера у процесу ревитализације српске привреде и демократизације јавног живота може послужити као претпоставка преиспитивања наглашено тврдог става ове државе према Косову и Метохији. С друге стране, Турска, која је снажно мотивисана да јача свој утицај према исламском свету и ближем окружењу кроз ревитализацију целокупног, духовног и политичког наслеђа Отоманског царства, појачаваће своју заинтересованост према историјски, географски и културолошки блиским народима Балкана. Прогрес у односима са Турском, посебно њена присутност у реализацији важних привредних и инфраструктурних пројеката у Србији, може дугорочно бити основ за више разумевања када је реч о интересима српског народа.

Кређибилитет спољнополитичког деловања у односима са ближим и даљим окружењем, посебно са кључним актерима међународне политике, представља снажан аспект успеха стратегије. Јасна, принципијелна и предвидљива политика спољнополитичких односа са најважнијим актерима у међународној политици од највећег је значаја. Истовремено, кређибилитет политике суседа има важно место у креирању претпоставки за успех дугорочне стратегије. Принципијелна политика са суседима и промоција међусуседске блискости може да подстакне више њиховог сензибилитета у перцепцији значаја компромисног решавања проблема Косова и Метохије.

Политичка стабилност Републике Србије и њен континуирани економски развој представљају услове без којих дугорочна стратегија суштински није могућа. Политичка стабилност, која превасходно подразумева демократски и стабилан развој, као и консензус око најважнијих стратешких питања будућности Републике Србије и српског народа, јесте основ кређибилне политике према Косову и Метохији. Висок ниво политичке изграђености и предвидљивости демократског деловања представља важан аспект успешности стратегије редефинисања српско-албанских односа. Истовремено, успешност наведене стратегије на нарочит начин је везана за економски развој Републике Србије и њен континуирани економски напредак. Економско јачање, унапређење економске снаге државе, као и њено значајније интегрисање у економске токове, представљају фактор који има прворазредан подстицајан потенцијал унапређења односа између Срба и Албанаца. Чињеница је да политички стабилна и економски развијена друштва могу рачунати на кређибилитет у међународној политици.

Кређибилни војни потенцијали представљају важан аргумент деловања, пре свега као фактор одвраћања. Уосталом, централни концепт стратегије је моћ, посебно данас када је јасно да војна моћ и војни потенцијали остају незамен-

љиви аспекти у реализацији сваке стратегије.²³ Они су посебно значајни са становишта да умање могућност албанских радикализованих струја да предузимају мере насилне интеграције севера Косова и примењују насиље у таквим аспирацијама. Снажни војни ефективи би, у том смислу, били важан фактор одвраћања од таквих насилних акција дела косовских Албанаца.

Наравно, то не би смело да доводи у питање став да реализација стратешких интереса Републике Србије мора да подразумева демократски профилисане поступке, јер само деловање које промовише културу мира и социјалдемократског и хуманог развоја може да подстакне разумевање и солидарност између албанског и српског народа.²⁴ Проактивна и флексибилно оријентисана стратегија Републике Србије, заснована на развоју иновативних концепата пројектовања меке моћи, јесте основ без којег није могуће неутралисање снаге негативних трендова у српско-албанским односима и јачање међународног легитимитета Републике Србије. У условима када су српско-албански односи оптерећени тешким наслеђем, тако профилисана дугорочна стратегија постепено би акумулирала ефекте који би утицали да оштрица неслагања и отворене конфронтације Срба и Албанаца задобија обресе знатно помирљивијих погледа на будућност њихових односа.

Закључак

Иако идеја о српско-албанском помирењу, у контексту актуелних искључивих наратива, изгледа недостижно, она сигурно јесте једини одржив оквир за трајну консолидацију безбедности на простору Косова и Метохије. Квалитативно другачији српско-албански односи отворили би могућност превладавања дистанцираности и изражених анимозитета у њиховим односима и постепено стварали основе за унапређење безбедности. Неутралисање безбедносних ограничења и успостављање примереније атмосфере међусобних односа пружи би могућност за одмереније ставове, пре свега албанске стране, и успешнији дијалог када је реч о коначном статусу Косова и Метохије.

Дугорочна стратегија решавања проблема Косова и Метохије, чија носећа идеја јесте заснивање нових српско-албанских односа и заустављање тренда интензивног непријатељства у њиховим односима, јесте платформа која може да отвори нове перспективе и обезбеди позитивне исходе. Таква стратегија је од интереса за оба народа. Одустајање од таквог приступа и истрајавање на континуитету непријатељства и нераздевања, који карактерише актуелне односе, значило би даље прогресивно погоршавање безбедносних прилика не са-

²³ Станислав Стојановић, Посебност односа стратешке културе и стратегије, оп. цит. стр. 32-51.

²⁴ Љубиша R. Mitrović, „The Geopolitics of the Balkans in the 19th and 20 th Centuries-Between National Emancipation Movements and Geostrategic Games of the Great Power”, *Facta Universitatis*, Faculty of Philosophy, University of Niš, 2/2011, p 101.

мо на том простору. Истовремено, одустајање од таквог приступа чинило би све извеснијим трајно губљење Косова и Метохије и истовремено трајно, непоправљиво идентитетско сакаћење српског народа, те ерозију духовне идеје која вековима утемељује државотворни карактер српског простора. Такође, негирање могућности превладавања дистанце и непријатељства према српском народу значајно би урушило и перспективу развоја косовских Албанаца.

Заробљеност у неотклоњиве оквире непријатељства увек је била опасна платформа, подједнако за појединце и колективитете. Српско-албански односи као метафора неразумевања, анимозитета и непрекидних сукоба, сигурно није једино могућ контекст односа два народа. Зато је дугорочна стратегија о Косову и Метохији, са носећом идејом нових српско-албанских односа, неопходна и могућа.

Литература

[1] Armakolas Ioannis, *State-building in post-independence Kosovo-Policy Challenges and Societal Considerations*, Pristine, Kosovo foundation for Open Society, 2017.

[2] Богдановић Димитрије, *Књига о Косову*, СКЗ, Београд, 2006.

[3] Бошкових Сања, *Косовски културолошки мит*, Службени гласник, Београд, 2014.

[4] Di Lelio Ana, *Bitka na Kosovu u albanskom eru*, Biblioteka XX VEK, Beograd, 2010.

[5] Здравковић Милоје, „Узроци првих сукоба Срба и Албанаца кроз историју”, *Национални интерес XVII*, Vol. 40, бр. 2, 2021.

[6] Knedy Robert, „The elements of strategic thinking, Teaching Strategy: Challenge and Reponse”, *Strategic Studies*, U.S. Army War College, 2010

[7] Ljubiša R. Mitrović, „The Geopolitics of the Balkans in the 19th and 20 th Centuries-Between National Emancipation Movements and Geostrategic Games of the Great Power”, *Facta Universitatis*, Faculty of Philosophy, University of Niš, 2/2011

[8] Novaković Igor, Dragan Djukanović, Dragan Petrović, *Serbian Albanian Relations and Perspectives –A View of Serbia*, ISAC Found Beograd, 2010.

[9] Pavlović Aleksandar, Bajrami Agaton, *Kada su se voleli Srbi i Albanci*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2019.

[10] Pavlović Aleksandar, Gazela Pudar Drasko, Rigels Halili, *FIGURING OUT OF THE ENEMY Rethinking Serbian-Albanian Relations*, UNI FR, Belgrade, 2015.

[11] Sivis Efe, „Foreign Policy Perspectives and Superpower Politics Competition of U.S. and Russia over Kosovo”, *The Jurnal Social Science*, Volume 4, Number 7/2020

[12] Стојановић Станислав, „Посебност односа стратешке културе и стратегије”, *Војно дело*, LXXI, бр. 8, 2019, стр. 32-51.

[13] Стојановић Станислав, Шарановић Јованка, „Азијски Пацифик и америчко-кинеско надметање”, *Српска политичка мисао*, vol. 71, бр. 1, 2021. Београд, 111-143.

[14] Stojanović Stanislav, Šaranović Jovanka, „EU Strategy for Western Balkans and Perspective of further Europeization of the Balkans”, *The Scope of the Strategy of the European Union for the Western Balkans, Belgrade, 2020*, 99-118

[15] Stojanović Stanislav, Šaranović Jovanka. „Idea of security community”, *The Review of International Affairs*, Belgrade, april-september 2015.

[16] Стојановић Станислав, Благојевић Вељко, „Стратешки изазови Косова и Метохије”, *Политика националне безбедности*, Београд, бр. 2, 2017, 119-141.

[17] Стојановић Станислав, „Изазови и перспективе безбедности Косова и Метохије”, Медија центар „Одбрана”, Београд, Јануар, 2022, бр. 356.

[18] Сувајџић Бошко, *Кључ од косова*, Албатрос плус, Београд, 2021.

[19] Hajperc Martin, *Macchiato diplomatija: Kosovo, mrtvi ugao Evrope*, Albatros plus, Београд, 2017.

[20] Centre for Strategic International Studies, „The Serbia-Kosovo Normalization Process: A Temporary U.S. Decoupling” 27 May 2021.

Резиме

Нема сумње да је такозвана Република Косово пропао модел заснован на насиљу, неправди и одсуству било какве идеје компромиса. Национална препотентност и агресивне идеје Велике Албаније, као и мегаломански, насилни и антидемократски карактер деловања привремених приштинских власти, представљају реалну опасност даље дисолуције Балкана.

Са становишта заштите националних интереса, Косово и Метохија представљају безбедносни изазов за Републику Србију првог реда. Опасност да се даље урушава и умањује српски етнички простор, посебно да се мења изворни српски карактер јужне српске покрајине и угрожава идентитетско наслеђе српског народа, представљају посебно опасне трендове у конфликту између Срба и Албанаца.

Значај Косова и Метохије и тежина и комплексност проблема са којим се суочава јужна српска покрајина наглашавају неопходност дефинисања дугорочне стратегије за његово решавање. Стратегија мора бити јасан израз концептуалне спремности за решавање сложеног косовско-метохијског проблема. Основа такве стратегије је потреба да се редефинишу односи између српског и албанског народа и да се заустави инерција вековног неповерења и анимозитета међу њима. Овакав став, који има стратешки карактер, је камен темељац безбедносне стабилизације и могуће реинтеграције Косова и Метохије.

Кључне речи: *Косово и Метохија, дугорочна стратегија, редефинисање, српско-албански односи*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

МЕКА И ПАМЕТНА МОЋ СРБИЈЕ КАО СРЕДСТВА ЗА РЕШАВАЊЕ КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКОГ ПИТАЊА

Петар Матић*
Александра Мирковић**

Достављен: 04. 02. 2022.

Кориговано: 09. 06. и 28. 07. 2022.

Прихваћен: 10. 08. 2022.

Језик рада: Српски

Тип рада: Прегледни рад

DOI број: 10.5937/vojdela2203113M

У раду је анализирана улога меке и паметне моћи као стратешких средстава помоћу којих је могуће бранити виталне националне интересе Републике Србије по питању Косова и Метохије. Ова средства спољне политике нарочито добијају на значају у контексту турбулентних и динамичних промена на глобалном плану, пре свега у смислу прекомпозиције глобалних односа снага и измештања моћи ка новим, растућим центрима, уз преобликовање светског поретка ка мултиполарности. У уводном делу рада, теоријски се приступа разматрању основних појмова и концепата које захвата предмет истраживања. У централном делу анализирају се елементи који чине меку и паметну моћ Србије у светлу наведених промена у међународним односима. С тим у вези, анализирана су најзначајнија документа која се односе на решавање питања КиМ. Обрађује се и позиција Србије у односу на кључне чиниоце на међународном плану, као и њихово позиционирање у односу на овај проблем. У завршном делу рада настојано је да се појасни у којој је мери могуће комбиновати тврду и меку моћ по питању Косова и Метохије, посматрано првенствено кроз призму јачајућег утицаја сила наклоњених Србији, пре свега Кине и Русије, али и још увек непостојећег признања тзв. Косова као независне државе од стране пет чланица ЕУ.

Кључне речи: *Србија, Косово и Метохија, изазови, перспективе, мека моћ, паметна моћ, спољна политика, међународни односи, национални интерес, мултиполарност*

* Институт за политичке студије, Београд, Република Србија, pmatic75@gmail.com

** Институт за политичке студије, Београд, Република Србија

Увод

У раду је указано на перспективе меке и паметне моћи Републике Србије, као и на њихове потенцијалне домете када је реч о решавању косовско-метохијског проблема. Саме појмове меке и паметне моћи теоријски је концептирао амерички политиколог Џозеф Нај (*Joseph S. Nye*). Уопштено посматрано, концепт моћи држава, као још увек кључних актера на међународном плану, заузима централну позицију у истраживањима претежно реалистичке струје у међународним односима. У савременом добу, када постоји претња од употребе оружја за масовно уништење, витални национални интереси се не могу реализовати искључиво претњом или применом тврдих, војних компоненти моћи већ се спољна политика државе мора заснивати првенствено на софистицираним акцијама, чија је крајња сврха придобијање подршке што је могуће ширег круга актера како би се њени циљеви остварили на најповољнији могући начин.¹

Најева концептуализација нових елемената моћи и редефинисање позиције и измењене улоге државе у међународним односима постали су предмет бројних истраживања и теоријских расправа чији је крајњи циљ био да укажу на нове правце и стварне домете, како меке, тако и паметне моћи. Идеју о мекој моћи Нај развија током осамдесетих година прошлога века, а научно је утемељује у својој књизи „Предодређена да предводи: Променљива природа америчке моћи”.² Али, Нај ће додатно образложити и развити појам меке моћи у свом делу из 2004. године, под насловом: „Мека моћ: Средство за успех у светској политици”.³ Према овом аутору, који се сврстава у ред највиђенијих теоретичара међународних односа, мека моћ представља сет вредности у најширем друштвеном смислу, чији је циљ да привуку друге, пре него што их путем присиле натерају да делују у жељеном правцу. У тај сет вредности и утицаја, чији би крајњи исход требало да буде деловање које води остваривању интереса државе која пројектује меку моћ на друге, Нај убраја три компоненте. Прва је везана за најшири спектар културних вредности које своје исходиште имају у традицији, обичајима и стилу понашања унутар друштвене заједнице. Други елемент је ужи и донекле се ослања на први, будући да је заснован на политичким вредностима које једна држава негује, те је нераскидиво повезан са политичком културом која се такође може подвести под сегмент ширих културних вредности и неопипљивих, односно нематеријалних достигнућа једног друштва. Коначно, трећи елемент повезан је са спољном политиком која треба да буде инклузивна за друге актере како би и они могли допринети реализацији национал-

¹ Петар Матић, „Пат за меку моћ”, *Српска политичка мисао*, vol. 24, бр. 2/2009, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 31.

² Joseph Nye, *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Art of Mentoring Series, Basic Books, New York, 1990.

³ Joseph, Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Hachette, UK, 2004.

них циљева и интереса државе која пројектује меку моћ.⁴ Како би се национални циљевци постигли на адекватан начин, неопходна је њихова легитимизација пред широм јавношћу, а она превасходно зависи од комуникације која тече између државе и грађана.⁵

Идеја о мекој моћи подстакла је бројне контроверзе, створила дилеме и отворила нове приступе у истраживању самог појма моћи. Она је попримила парадигматичне размере, како унутар научне и академске заједнице, тако и међу практичарима политике. Иако се мека моћ данас види као један од главних фронтова деловања у међународној арени, првенствено код великих сила, тврда моћ и даље остаје један од носећих стубова и чинилаца који умногоме опредељују државе у њиховој политици према другима.

Опадање моћи неких од доскора водећих актера на међународној позорници, пре свега САД и њених најближих савезника,⁶ уз јачање нових глобалних центара моћи и њеног измештања на некадашњу периферију и полупериферију светских збивања, са још увек недефинисаним контурама и визијом прекомерног односа снага, неизбежно су довели до дисперзије утицаја и неретко некритичког испољавања тврдих облика моћи. Спознаја о томе да прекомерна употреба тврде моћи, уз хиперпродукцију рата од стране опадајућих сила на међународном плану, неизбежно води слабљењу меких димензија моћи, отворила је простор за додатна истраживања чији је крајњи продукт иновативни концепт који садржи елементе и тврде и меке моћи, под називом –паметна моћ. Идеју о паметној моћи лансирало је више експерата и практичара спољне политике, па се не зна поуздано ко је креатор концепта. Тако, неки истраживачи заслуге за тај термин, који постаје изузетно популаран у широкој литератури, приписују некадашњој заменици америчког амбасадора при УН Ричарда Холбрука, Сузан Нозел.⁷ С друге стране, овај концептуални оквир, заснован на адекватној и правовременој употреби компонената меке и тврде моћи, нераскидиво се повезује и са самим Најем, као допуна и проширење његове идеје о мекој моћи.⁸ Зато Нај сматра да је за достизање одређених циљева и задовољавање виталних национални интереса, моћ неопходно користити и кроз мека и кроз тврда средства, у зависности од ситуације, критичког промишљања и

⁴ Joseph S. Nye, Jr., *The Future of Power*, Public Affairs, New York, 2011, стр. 84.

⁵ О комуникацији као средству за јачање меке моћи детаљније видети у: Ненад Перић, Мирослав Митровић, „Нова медијска стратегија Војске Србије као инструмент меке моћи”, *Војно дело*, vol. 73, бр. 3, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 2021, стр 60-72.

⁶ О снази и врхунцу америчке меке моћи крајем прошлог века детаљније видети у: Душан Николиш, „Нова војна моћ САД за 21. век – инструмент (стратегија) господарења светом без рата”, *Војно дело*, vol. 50, бр. 4-5, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1998, стр. 47-61.

⁷ Suzanne Nossel, "Smart Power", *Foreign Affairs*, Vol. 83, No. 2, March/April 2004, The Council on Foreign Relations, USA, 2004, стр. 131-142.

⁸ Joseph S. Nye, "Get Smart: Combining Hard and Soft Power", *Foreign Affairs*, Vol. 88, No. 4, July/August 2009, The Council on Foreign Relations, USA, 2009, стр. 160-163.

њихове конкретне ефективности.⁹ Развоју ових концепција и идеја допринела је и расправа која се односи на теме меке и тврде моћи, која је и надале присутна у теоријама међународних односа и безбедности.

Премда су реални домети и потенцијали за „меко” и „паметно” деловање углавном присутни код најмоћнијих актера на међународном плану, време глобализованих односа, убрзаних и турбулентних промена на најширем светском нивоу, а нарочито развој на пољу информационих технологија и све комплекснија умреженост, пружају нове могућности и за мање државе да се, путем привлачности свог система и културолошких достигнућа и вредности, активније ангажују на задовољавању својих интереса.

Србија, која је још увек у транзиционим процесима, бременита је наслеђем скорије прошлости и неправедно осуђена у јавном дискурсу првенствено западних сила. Та осуда и негативни стереотипи о њој и о српском народу уопште, који су присутни на политичком Западу, ограничили су јој могућности за активнији ангажман по питању остваривања виталних националних интереса у раздобљу иза нас. Ипак, динамика међународних односа, нова прекомпозиција моћи на глобалном нивоу, све учесталија сучељавања водећих у новом, мултиполарном поретку, остављају шири простор за развој и примену елемената и меке и тврде моћи, како би Србија била што успешнија у остваривању својих циљева везаних за један од најзначајних интереса – очување Косова и Метохије као интегралног дела своје територије.

Космет на чворишту историје – мека и паметна моћ као компоненте деловања Србије у светлу прекомпозиције снага на глобалном нивоу

Геостратешки положај Србије и њене јужне покрајине Косова и Метохије, као и ратни сукоби на њеном простору крајем деведесетих година прошлог века, били су обележени деловањем бројних значајних актера и чинилаца у међународним односима. И на унутрашњем и на спољнополитичком плану питање Косова и Метохије остаје критична тачка деловања Владе Републике Србије.

У јавном дискурсу о питању Косова и Метохије доминирају бројни термини и одреднице, те се неретко користе и они који би требало да воде неком облику признавања сада и „остварених”, а дуготрајно присутних сецесионистичких тежњи косметских Албанаца. Реч је, дакле, о подршци идеји о признавању једнострано проглашене независности Косова и Метохије. Тако је, током 2018. и 2019. године, једна од кључних речи заступљених у званичним наративима била „разграничење”. Овакве идеје нису добиле ширу јавну подршку, упркос настојањима да се „уметну” и постану легитимне током рада округлих столова везаних за тзв.

⁹ Исто.

унутрашњи дијалог о Косову и Метохији.¹⁰ Чини се да у научној јавности још увек доминира експертско мишљење према коме и даље није погодан тренутак за некакво коначно статусно решење.¹¹ Али, треба нагласити да то никако не значи аутоматски и залагање за одржавање некаквог замрзнутог конфликта или, како се овај феномен у литератури још назива, постнасилног сукоба. Прво, премда је и појам замрзнутог конфликта неретко део косметског наратива, па и оног званичног, поред упитности да ли косметски случај уопште улази у тај концептуални оквир, такво стање и не може бити дугорочно одрживо решење нити део излазне стратегије, већ је пре само део кризног менаџмента, дакле, начин управљања кризом која у сваком моменту може поново ескалирати, уз реактивирање сукоба. Стога, уместо замрзавања конфликта – што је нарочито вредно истицања – решење за српску страну и њене виталне националне и државне интересе, макар и привременог карактера, може бити само замрзавање стања, али оног које би се успоставило тек након испуњавања свих преузетих обавеза и правнообавезујућих норми од стране приштинских власти (при чему се првенствено мисли на формирање Заједнице српских општина – ЗСО).

Тако се може рећи да током поменутог процеса унутрашњег дијалога, организованог ради креирања и усаглашавања ставова око питања Косова и Метохије, заправо није постигнута сагласност око овог, за будућност Србије круцијалног питања. Љубиша Деспотовић тврди да државне структуре у Србији нису спремне да јасно саопште грађанима да је простор Косова и Метохије неотуђиви део територије Србије, те да је та територија окупирана, а званичним властима у потпуности онемогућено да примењују важеће норме и прописе на том подручју.¹² Како бројни аутори наводе, при чему се то види и у релевантним ис-

¹⁰ Реч је о великом и веома амбициозном пројекту државног врха Србије у вези са спровођењем свенационалног дијалога о питању КиМ (иницијативу о томе изнео је лично председник државе А. Вучић, који је и предложио формирање Радне групе за пружање подршке том процесу), најављеном током јула 2017. године.

Критичари су, пак, ову идеју видели преваходно као монолози режими, а не истински дијалог унутар нације, те као легитимишући инструмент за наводно већ припремљене одлуке власти, итд.

¹¹ Рецимо, такво мишљење је било јасно изражено и, слободно се може рећи, доминантно током серије научних скупова и округлих столова које је, након покретања унутрашњег дијалога о КиМ, организовао Институт за политичке студије (ИПС) из Београда, преузевши тако и сам активну улогу у том процесу. Као резултат тога, настао је велики број научних радова, зборника и монографија, који представљају документовано сведочанство о таквој школи мишљења у српској политикологији и шире, када је реч о Косову и Метохији као важном политичком, економском, геополитичком, безбедносном, геостратешком, али и геосимболичком питању савремене Србије и српског народа, па и читавог српског друштва. Видети, на пример, специјално издање научног часописа *Национални интерес* из 2017. године: *Национални интерес*, тема броја: „Историјски и теоријски приступи у дијалогу о моделима решења статуса КиМ”, вол. 30, бр. 3/2017, Институт за политичке студије, Београд, 2017.

¹² Љубиша Деспотовић, „Геополитичка судбина Косова и Метохије – између евроатлантске окупације и пројекта велике Албаније”, *Политика националне безбедности*, година VIII, бр. 2/2017, Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 31.

траживањима јавног мњења, доминантан став најшире јавности у Србији заснован је на тежњи да се Косово и Метохија очува као интегрални део Србије, што се може постићи управо дуготрајним одлагањем статусног решења, а у светлу глобалне прекомпозиције односа снага и моћи.¹³

И поред таквог, предоминантног расположења јавности у Србији, постоје, наравно, и другачија мишљења. Она се неретко могу чути у међународном и домаћем дискурсу о овом питању, а на линији су одбацивања „косметске идеје” као некаквог конгломерата фундаменталних српских националних митова, сматрајући да она, као таква, представља у суштини реметилачки фактор у развоју Србије и српског друштва, држећи их у „заточеништву” прошлости и одржавајући њихов предмодерни карактер. Важно је нагласити, а бројни примери упоредне праксе то и показују, да национални и политички митови, уколико нису злоупотребљени за потребе спровођења регресивних и екстремистичких политика, представљају легитимне и уобичајене категорије када је реч о савременим нацијама, те да имају значајну улогу у њиховој изградњи и развоју националне свести, као и да су карактеристични и за тзв. старе демократије.¹⁴ Једна од таквих теза је она која српску косметску политику генерално тумачи као „облик технологије пасторалне моћи” која се спроводи над становништвом, а не над територијом.¹⁵ Сагласно таквом схватању, наиме, Космет није само територијално питање, у смислу физичке безбедности и конкретних територијалних захтева, већ се ту првенствено ради о томе да се мит о Космету као „територијалном епицентру” српског националног идентитета, користи као средство контроле над сопственим становништвом и инструмент легитимизације сваке политичке власти, без обзира на актуелни режим. У том контексту, проблем Косова и Метохије представља изазов, како за државну, тако и за друштвену безбедност, а разликовање ова два витална концепта могу се уочити у радовима Радослава Гађиновића.¹⁶

¹³ Владан М. Кутлешкић, „О неким моделима за решење статуса Косова и Метохије”, *Страни правни живот*, бр. 2/2019, Институт за упоредно право, Београд, 2019, стр. 7.

¹⁴ Професор Милан Матић својевремено је објаснио да све државе и нације, као и све политичке културе, да би биле довршене и заокружене као такве, имају своје националне и политичке митове, међу којима посебно место заузимају они оснивачки, то јест конститутивни или државотворни митови. Видети о томе: Милан Матић, *Мит и политика: Расправа о основама политичке културе*, друго допуњено издање, Факултет политичких наука, Чигоја штампа, Београд, 1998.

¹⁵ Ослањајући се на чувеног француског филозофа Мишела Фукоа (Michel Foucault) и његов концепт владавине, о томе говоре Филип Ејдус и Јелена Суботић. Видети: Filip Ejdus, Jelena Subotić, "Kosovo as Serbia's sacred space: Governmentality, pastoral power and sacralization of territories", у: Gorana Ognjenovic, Jasna Jozelic (eds.), *Politicization of Religion, the Power of Symbolism: The Case of Former Yugoslavia and its Successor States*, Palgrave Macmillan, US, 2014, стр. 159–184; као и: Jelena Subotic, "Narrative, ontological security, and foreign policy change", *Foreign Policy Analysis*, Vol. 12, No. 4, 2016, стр. 610–627.

¹⁶ Радослав Гађиновић, „Национална безбедност као кључни фактор у функционисању модерне државе”, *Војно дело*, vol. 69, бр. 1, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 2017, стр. 91.

С обзиром на то да је КиМ простор на којем се одиграла кључна битка која је умногоме одредила прошлост српске државе и нације, Космет заиста јесте територијално језгро српског националног, али и културног и духовног идентитета. Стога, чак и ако се, у аналитичке сврхе, важећи Устав и јасне уставне одредбе о КиМ оставе по страни, претходно наведено представља довољан легитимишући основ да Србија ангажује све своје капацитете и примени сва расположива средства, која су у границама могућег и дозвољеног, како би заштитила и максимализовала своје националне интересе у вези са косметским питањем. А као једно значајно средство деловања у том правцу јесте управо тзв. нова јавна дипломатија која може имати кључну улогу у обликовању и примени различитих форми меке моћи Србије, као што су културна, научна, образовна, дипломатија размене итд., а нарочито у развоју тзв. сајбер моћи која данас има све већу улогу и која представља ништа друго до примену меке моћи у сајбер простору.

Једна од иницијатива које су у директној вези са јачањем меке моћи Србије, превасходно у регионалном контексту, јесте иницијатива „Отворени Балкан”, којом се фактички укидају постојеће границе између Србије, Албаније и Северне Македоније. Међутим, један од могућих „скривених” циљева оваквог облика регионалне сарадње јесте и потенцијално признавање суверенитета тзв. Косова, уз укључење овог дела српске територије у оквиру поменуте иницијативе и последично укидање граничних баријера између Србије и Косова и Метохије.

Посматрано из угла меке моћи, као вредности културе и достигнућа једне заједнице, којим она пројектује свој утицај на друге, током протеклих декада дошло је до њеног измештања и дисперзије на различите центре моћи. Она се постепено измешта и постаје образац деловања не само националних актера, односно држава, већ и нових, како глобалних и регионалних, тако и субнационалних, односно потдржавних, актера и субјеката. Процес глобализације радикално је изменио међународни пејзаж, доводећи до убрзања историје које неизбежно води компресији времена потребног да би дошло до промене односа снага на глобалном нивоу.¹⁷ О утицају косовско-метохијског проблема на крах униполаризма у међународним односима, као доскора преобладајуће форме, те о поновном рађању биполарне, па и мултиполарне структуре, сведоче и бројне анализе припадника академске заједнице.¹⁸

Узимајући у обзир све наведене околности, које првенствено протоком времена иду на руку оним Србији наклоњенијим силама, отвара се простор за примену елемената како меке, тако и паметне моћи. Скорашњи догађаји који су

¹⁷ Британски историчар Нил Фергусон (Niall Ferguson) показује да је, протоком времена, дошло до радикалног скраћивања периода потребног да би доминантне силе изгубиле свој пиједестал, Niall Ferguson, "Empires with Expiration Dates", *Foreign Policy Online*, 10/14/2009, - <https://foreignpolicy.com/2009/10/14/empires-with-expiration-dates/>, приступљено: 09. 11. 2021).

¹⁸ Миломир Степић, „Косово и Метохија као индикатор новог биполаризма”, *Српска политичка мисао*, vol. 61, број 3/2018, Институт за политичке студије, Београд, 2018, стр. - 27–49.

умногоме били обликовани деловањем тзв. косовских безбедносних снага на северу јужне српске покрајине, показали су да албанска страна није заинтересована за постизање компромиса и да актуелна власт у Приштини не одустаје од својих максималистичких тежњи и захтева. Најупечатљивији пример свакако је одбијање албанске стране да примени кључне одредбе Бриселског споразума, првенствено оне које се тичу интереса српске стране и везане су за формирање Заједнице српских општина. С друге стране, приликом скорашње кризе која је била проузрокована одлуком тзв. косовске владе да не дозволи прелаз административне границе возилима са регистарским таблицама Републике Србије, Србија је подигла степен борбене готовости својих војних снага у близини административне границе, чиме је показала да и те како располаже и тврдим средствима која се могу употребити у случају даље ескалације ситуације око јужне српске покрајине.

Након агресије НАТО-а на СРЈ 1999. године и потписивања Кумановског споразума, безбедносне снаге Републике Србије не налазе се више на територији јужне српске покрајине. Та територија је фактички окупирана и насилно издвојена из састава Србије. Од тада до данас усвојен је већи број докумената ради прецизнијег дефинисања стратешке политике и деловања Србије у односу на овај витални национални проблем. Најновији стратешки документ Републике Србије, у којем се истиче посебан значај очувања Косова и Метохије као интегралног дела Србије, јесте Стратегија националне безбедности из 2019. године.¹⁹ У њој се истичу потенцијални правци деловања Србије у сложеном међународном окружењу, у светлу растуће међузависности, и потенцира се нарастајућа мултиполарност у међународним односима. Као кључни регионални проблем посебно се истиче питање АП Косова и Метохије, а нагласак се ставља на сепаратистичке тежње косметских Албанаца, противправно и једнострано проглашење независности, те настојање да се пониште оне одредбе Бриселског споразума које штите интересе српског народа у покрајини. Потенцира се сарадња и са Истоком и са Западом, као и сарадња са постојећим војним савезима и међународним организацијама.

Документ у који су претходно биле уграђене одредбе о Косову и Метохији и који је претходио актуелном стратешком документу из области безбедности, јесте Стратегија националне безбедности из 2009. године.²⁰ С обзиром на то да је та стратегија усвојена у години која је уследила након једностраног проглашења независности, аутори и Влада су настојали да се овај проблем у самом документу изразито потенцира.²¹ Али, овој Стратегији, која је нагласила без-

¹⁹ Стратегија националне безбедности, „Службени гласник РС”, бр. 94/2019, Београд, 2019.

²⁰ Стратегија националне безбедности, „Службени гласник РС”, бр. 88/2009, Београд, 2009.

²¹ Бранко Крга, „Проблем Косова и Метохије и политика националне безбедности Републике Србије”, *Политика националне безбедности*, год. VIII, бр. 2/2017, Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 50.

бедносни значај питања Косова и Метохије, претходила је Декларација о Косову и Метохији коју је усвојила Народна скупштина Републике Србије средином 2003. године, у време када се Црна Гора још увек налазила у државној заједници са Србијом.²² У Декларацији се наглашава да су витални национални интереси Србије угрожени деловањем косметских Албанаца и истиче се непоштовање свих релевантних међународних докумената који се односе на проблем Косова и Метохије, попут Резолуције 1244 Савета безбедности Уједињених нација и Војнотехничког споразума из Куманова. Циљ самог документа био је да укаже на неадекватно деловање међународних мисија на Косову и Метохији, што је резултирало великим бројем интерно расељених лица (250.000). Скупштина је тада изразила и трајну опредељеност и усмереност Србије ка европским, али и евроатлантским интеграцијама. Оваква усмереност државе ка европским, али и евроатлантским интеграцијама (НАТО) била је опредељена тадашњом прозападном политиком Владе и још увек непризнатим статусом Косова и Метохије као независне државе.

Оснаживање војног потенцијала државе, које је присутно у последње време, у складу је са глобалном прекомпозицијом моћи која се измешта са Запада на Исток, чиме се јача позиција Србије, будући да се драстично увећава утицај Кине и Русије. О постојању више центара моћи говорио је и Семјуел Хантингтон (Samuel P. Huntington) у свом чланку „Усамљена суперсила”. Он је, сада већ давне 1999. године, указивао на постојање више центара моћи и регионалних сила које поседују потенцијал да постану равноправни актери и да се успешно супротстављају хегемонији САД.²³ Наравно, ови процеси транзиције моћи²⁴ нису кратког трајања, па САД и даље остају најутицајнија светска сила у сваком погледу. Али, та моћ је угрожена, како деловањем других великих играча на међународној позорници, тако и од самих САД које су неретко прибегавале употреби тврдих компоненти моћи, нарушавајући свој имиџ и своју меку моћ. Ово „империјално пренапрезање” – појам који је концептуализовао Пол Кенеди (Paul Kennedy) – показатељ је да је америчка моћ у дубокој кризи. Тако, рецимо, Викторија де Грациа (Victoria de Grazia) верује да је Америка на врхунцу своје моћи управљала светом снагом свога тржишта и надмоћношћу свог модела, а веома мало силом оружја.²⁵

²² Декларација о Косову и Метохији усвојена је на ванредној седници Народне скупштине Републике Србије 27. 8. 2003. године.

²³ Семјуел Хантингтон је веровао да се на измаку XX века и током преласка у нови миленијум дешавало измештање моћи, у тренутку постојања једне суперсиле и више регионалних сила. Видети: Samuel P. Huntington, "Lonely Superpower", *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 2, Mar/Apr 1999, стр. 35-49.

²⁴ A. F. K. Organski, Jacek Kugler, "The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation", у: Manus I. Midlarsky (ed.), *Handbook of War Studies*, Unwin Hyman, Boston, MA., 1-989, стр. 171-194.

²⁵ Victoria de Grazia, *Irresistible Empire: America's Advance Through Twentieth-Century Europe*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, MA., 2006.

Све набројане околности, нова констелација снага и процес транзиције моћи ојачали су позицију Србије, која је већ успела да издејствује повлачење признања независности тзв. Косова код неколико, пре свега афричких и азијских земаља. Неопходно је наставити оснаживање позиције војне неутралности, јер би даље приближавање атлантским структурама неизбежно водило удаљавању од Кине и Русије, у светлу све очигледнијег сучељавања на релацији Исток–Запад. Потребно је учинити додатне напоре на даљем развоју јавне дипломатије, као најбољег начина деловања на трансформацији и превазилажењу уврежених негативних слика и стереотипа у јавном дискурсу западних земаља. Влада тзв. Косова, путем разних иницијатива и програма, континуирано ради на јачању своје меке моће, првенствено у оним земљама које још увек не признају његову независност. Више него индикативан пример покушаја тзв. Косова да унапреди своју меку моћ јесте документ под називом „Овако остварујемо меку моћ: Практичан водич кроз јавну и дигиталну дипломатију мале републике“, који је настао у сарадњи Министарства иностраних послова приштинске Владе са Бритиш Каунсилом (British Council) и норвешким Министарством спољних послова.²⁶

Закључна разматрања

Узимајући у обзир све наведене елементе, може се закључити да и даље има много простора за меко деловање Србије, али уз јачање и њених војних потенцијала, чиме би држава нагласила своју позицију регионалног лидера. Јачање веза са што већим бројем земаља и додатно умрежавање на међународном плану неизбежно би водило ка оснаживању позиције Србије по питању њене јужне покрајине. Постоје оцене да је актуелна ковид криза додатно убрзала процес транзиције моћи са Запада на Исток, те се, у складу с тим, прогнозира да ће тектонске промене у светском поретку наступити врло брзо. Процене водећих светских економиста, попут Томе Пикетија, говоре да ће Кина по збирном БДП-у достићи САД 2025. године, а да ће у погледу БДП-а по глави становника то остварити 2050. године.²⁷ Кина данас делује као мека сила која, привлачношћу својих културних вредности и специфичношћу свог социјално-економског и политичког обрасца, стиче све већи број савезника на међународном плану. Стога је неопходно одржати чврсте везе са најмногољуднијом земљом света, али и са Русијом, како би се, уз подршку ових „вето играча“ и ослањањем на концепт мултиполарности у међународној констелацији снага, заштитили и максимализовали национални интереси Србије. Посебну пажњу потребно је усмерити на бројне сегменте у различитим сферама јавних политика, попут већих улагања у културу, јавну диплома-

²⁶ Невенка Стојчевић, „Косовска 'мека моћ' у Шпанији и дилетантизам српске културне дипломатије“, *Нова српска политичка мисао (online)*, 25. 06. 2018, <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/kosovska-meke-moc-u-spaniji-i-dilientantizam-srpske-kulturne-diplomatije.html?alphabet=l>, приступљено: 26. 01. 2022.

²⁷ Тома Пикети, *Капитал у XXI веку*, Академска књига, Београд, 2015.

тију, науку и образовање, спорт, уз развој организационих и институционалних капацитета у овим областима које могу имати значајну улогу у брендирању нације и стварању повољније слике о Србији у међународном окружењу. Упоредо са овим усмерењем на меке компоненте моћи, неопходно је и континуирано јачање војних потенцијала, како кроз набавку савремене војне технике и опреме, тако и побољшавањем позиције војног сектора у друштву, чиме би Србија могла да заузме позицију паметне силе у регионалним оквирима.

Сукоби на простору бивше Југославије и антисрпско деловање до тада незапамћене глобалне пропагандне машинерије, довели су до стварања негативног имиџа Србије, првенствено кроз наративе који су доминирали јавним мњењем на политичком Западу, чиме је у значајној мери урушена мека моћ наше државе. С друге стране, Србија је до сада неадекватно користила сопствене ресурсе и компонентне меке моћи, што је олакшало креирање поменутих стереотипа и негативног имиџа, те допринело њиховој отпорности и трајању.²⁸ Истицање најзначајнијих културолошких и националних компоненти, уз национални брендинг и јачање сарадње са најширим кругом актера на међународном плану, Србији може донети статус водеће регионалне меке силе. Али, овај „раст“ српске меке моћи мора бити праћен и јачањем војних потенцијала како ни у овом сегменту Србија не би заостајала за државама у свом непосредном окружењу. Сви наведени елементи, перспективе јачања, како меких, тако и тврдих компоненти моћи, прогностика будућих дешавања на глобалном плану, промене у односима моћи водећих чинилаца у светској политици, захтевају континуирану, вишестепену и пажљиву анализу како би се правовремено и адекватно одговорило на изазове са којима се Србија суочава по питању Косова и Метохије.

Литература

[1] Бубања, Ива, „Мека моћ као инструмент за побољшање положаја Србије у међународном окружењу”, *Техника*, vol. 73, бр. 6, 2018, стр. 882–888.

[2] Гађиновић, Радосав, „Национална безбедност као кључни фактор у функционисању модерне државе”, *Војно дело*, vol. 69, бр. 1, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 2017.

[3] De Grazia Victoria, *Irresistible Empire: America's Advance Through Twentieth-Century Europe*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, MA., 2006.

[4] Деспотовић, Љубиша, „Геополитичка судбина Косова и Метохије – између евроатлантске окупације и пројекта велике Албаније”, *Политика националне безбедности*, година VIII, бр. 2/2017, Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 29–48.

[5] Ejodus, Filip, Subotić, Jelena, „Kosovo as Serbia's sacred space: Governmentality, pastoral power and sacralization of territories”, у: Gorana Ognjenovic, Jasna Jozelic (eds.), *Politicization of Religion, the Power of Symbolism: The Case of Former Yugoslavia and its Successor States*, Palgrave Macmillan, US, 2014, стр. 159–184.

²⁸ Ива Бубања, „Мека моћ као инструмент за побољшање положаја Србије у међународном окружењу”, *Техника*, vol. 73, бр. 6, 2018, стр. 885.

[6] Ferguson, Niall, „Empires with Expiration Dates”, *Foreign Policy (online)*, 10/14/2009, <https://foreignpolicy.com/2009/10/14/empires-with-expiration-dates/> (09/11/2021).

[7] Huntington, Samuel P., "Lonely Superpower", *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 2, Mar/Apr 1999, стр. 35-49.

[8] „Косовски чвор на столу нације” (С. Ј. М.), *Вечерње новости (online)*, 30,10,2017, <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:693138-Kosovski-cvor-ide-pred-sud-nacije> (05/11/2021).

[9] Крга, Бранко, „Проблем Косова и Метохије и политика националне безбедности Републике Србије”, *Политика националне безбедности*, год. VIII, бр. 2/2017, Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 49–68.

[10] Kurlantzick, Joshua, *Charm Offensive: How China's Soft Power Is Transforming the World*, Yale University Press, New Haven, 2007.

[11] Кутлешаћ, Владан М, „О неким моделима за решење статуса Косова и Метохије”, *Страни правни живот*, бр. 2/2019, Институт за упоредно право, Београд, 2019, стр. 5–15.

[12] Матић, Милан, *Мит и политика: Расправа о основама политичке културе*, друго допуњено издање, Факултет политичких наука, Чигоја штампа, Београд, 1998.

[13] Матић, Петар, „Рат за меку моћ”, *Српска политичка мисао*, vol. 24, бр. 2/2009, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 31–44.

[14] McGiffert, Carola (ed.), *Chinese Soft Power and Its Implications for the United States: Competition and Cooperation in the Developing World*, A Report of the CSIS Smart Power Initiative, Center for Strategic & International Studies (CSIS), March 2009.

[15] *Национални интерес*, тема броја: „Историјски и теоријски приступи у дијалогу о моделима решења статуса КиМ”, вол. 30, бр. 3/2017, Институт за политичке студије, Београд, 2017.

[16] Николиш, Душан, „Нова војна моћ САД за 21 век – инструмент (стратегија) господарења светом без рата”, *Војно дело*, vol. 50, бр. 4-5, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1998, стр. 47-61

[17] Nossel, Suzanne, "Smart Power", *Foreign Affairs*, Vol. 83, No. 2, March/April 2004, The Council on Foreign Relations, USA, 2004, стр. 131–142.

[18] Nye, Joseph, *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Art of Mentoring Series, Basic Books, New York, 1990.

[19] Nye, Joseph S., "Get Smart: Combining Hard and Soft Power", *Foreign Affairs*, Vol. 88, No. 4, July/August 2009, The Council on Foreign Relations, USA, 2009, стр. 160–163.

[20] Nye, Joseph, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Hachette, UK, 2004.

[21] Nye, Jr., Joseph S., *The Future of Power*, Public Affairs, New York, 2011.

[22] Ognjenovic, Gorana, Jozelic, Jasna (eds.), *Politicization of Religion, the Power of Symbolism: The Case of Former Yugoslavia and its Successor States*, Palgrave Macmillan, US, 2014.

[23] Organski, A. F. K., Kugler, Jacek, "The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation", у: Manus I. Midlarsky (ed.), *Handbook of War Studies*, Unwin Hyman, Boston, MA., 1989, стр. 171–194.

[24] Пикети, Тома, Капитал у XXI веку, Академска књига, Београд, 2015.

[25] Перић, Ненад, Митровић, Мирослав, „Нова медијска стратегија Војске Србије као инструмент меке моћи”, *Војно дело*, vol. 73, бр. 3, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 2021, стр 60-72.

[26] Степић, Миломир, „Косово и Метохија као индикатор новог биполаризма”, *Српска политичка мисао*, vol. 61, број 3/2018, Институт за политичке студије, Београд, 2018, стр. 27–49.

[27] Стојчевић, Невенка, „Косовска „мека моћ” у Шпанији и дилетантизам српске културне дипломатије”, *Нова српска политичка мисао (online)*, 25.06.2018, <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/kosovska-mecka-moc-u-spaniji-i-diletantizam-srpske-kulturne-diplomatije.html?alphabet=l> (26/01/2022).

[28] Стратегија националне безбедности, „Службени гласник РС”, бр. 88/2009, Београд, 2009.

[29] Стратегија националне безбедности, „Службени гласник РС”, бр. 94/2019, Београд, 2019.

[30] Subotic, Jelena, "Narrative, ontological security, and foreign policy change", *Foreign Policy Analysis*, Vol. 12, No. 4, 2016, стр. 610–627.

[31] „Вучић: Ја сам за разграничење на Косову, то је апсолутно најздравије за Србију”, *Данас (online)*, 06.06.2019, <https://www.danas.rs/vesti/politika/vucic-ja-sam-za-razgranicenje-na-kosovu-to-je-apsolutno-najzdravije-za-srbiju/> (24/01/2022).

Резиме

У овом раду аутори анализирају улогу меке и паметне моћи као стратешких средстава којима је могуће бранити виталне националне интересе Републике Србије по питању Косова и Метохије. Ови спољнополитички инструменти добијају на значају у контексту турбулентних и динамичних промена на глобалном нивоу, пре свега у смислу прекомпоновања глобалних односа моћи и пребацивања моћи у њене нове, растуће центре. Као резултат тога, долази до преобликовања светског поретка којим више не доминирају Сједињене Државе као хегемонистичка сила, већ се он трансформише у мултиполарни. Аутори истражују овај нови и трансформишући светски поредак и његове потенцијалне последице на решавање проблема Косова и Метохије. Аутори обрађују и анализирају све параметре српске спољне и унутрашње политике у вези са питањем и статусом јужне српске покрајине. Детаљно се разматрају потенцијали меке и тврде моћи у циљу проналажења реалних предлога у решавању комплексног питања Косова и Метохије. У уводном делу аутори теоријски приступају разматрању основних појмова обухваћених предметом истраживања. Он укључује главне идеје, концепте и теорије о мекој и паметној моћи као комбинацији меких и тврдых средстава. Централни део рада анализира елементе који чине меку и паметну моћ Србије у светлу наведених промена у међународним односима. Аутори се руководе анализом садржаја најважнијих докумената који

се односе на решавање питања Косова и Метохије. Разматра се и позиција Србије у односу на кључне факторе на међународном плану и њихово позиционирање у односу на овај проблем. То омогућава увид у све кључне речи у вези са проблемом Косова и Метохије које су биле и даље су присутне и у јавном дискурсу. У завршном делу рада аутори покушавају да расветле у којој мери се тврда и мека моћ могу комбиновати када је у питању проблем Косова и Метохије, посматрано пре свега кроз призму све већег утицаја сила које су наклоњене нашој земљи, посебно Кина и Русија, али и још увек непостојећег признања тзв. Косова као независне државе од стране пет чланица ЕУ. Аутори закључују да је за Републику Србију од изузетног значаја да континуирано јача и мека и тврда средства моћи како би остварила своје циљеве по питању Косова и Метохије.

Кључне речи: *Србија, Косово и Метохија, изазови, перспективе, мека моћ, паметна моћ, спољна политика, међународни односи, национални интерес, мултиполарност*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

ПРИЛОГ ЗА СТРАТЕШКУ КОМУНИКАЦИЈУ О КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКОМ БЕЗБЕДНОСНОМ ПИТАЊУ

Мирослав Митровић*

Достављен: 12. 02. 2022.

Кориговано: 30. 05. и 26. 07. 2022.

Прихваћен: 13. 09. 2022.

Језик рада: Српски

Тип рада: Прегледни рад

DOI број: 10.5937/vojdelo2203127M

Стратешка комуникација представља израз меке моћи државе којом се изражавају њена стратешка опредељења, остварује подршка утицају земље на међународној сцени и омогућава повољнији статус у обезбеђивању националних интереса. Она је предмет стратешких студија свих развијених држава које теже да остваре своје интересе у међународним односима. Такође, представља и системски приступ реакцији на кризе, али и подршку управљања кризним ситуацијама и конфликтима. Синергијски приступ остваривању националних интереса и подршка у управљању кризом и постконфликтним односима основа је идеје овог рада. Његов општи оквир заснован је на анализи генезе косовско-метохијског конфликта са опште историјске и социолошко-културолошке основе релација Срба и Албанаца на простору јужне српске покрајине. Надаље, рад се бави аспектом стратешких комуникација у оквиру косовско-метохијског безбедносног питања. Хронолошким прегледом приказан је развој конфликта на простору Косова и Метохије, као и кључних активности стратешке комуникације узроковане тим догађајима. Издвојени су примери стратешке комуникације који су кључни у одређивању безбедносне ситуације на КиМ. На основу анализе стања посматраног проблема, наведени су предуслови за које се може рећи да представљају основу успостављања комуниколошког амбијента косовско-метохијског безбедносног питања. У закључку је предложен општи оквир стратешке комуникације косовско-метохијског безбедносног питања, кроз прилагођену медијску, јавну дипломатску, преговарачку и заступничку стратегију. Тај оквир страте-

* Универзитет одбране у Београду, Институт за стратегијска истраживања, Београд, Република Србија, miroslav.mitrovic@mod.gov.rs

шке комуникације представља основу подршке решавању косовско-метохијског безбедносног питања у складу са објективним циљевима и националним интересима Републике Србије.

Кључне речи: *стратешка комуникација, безбедност, медији, преговарање, лобирање, Косово и Метохија*

Стратешка комуникација и национална безбедност

Стратешке комуникације (СК) представљају савремени управљачки концепт сталног прилагођавања комуникације различитих организационих нивоа друштва, чији је циљ успостављање односа између субјеката процеса. Стратешка комуникација може се посматрати кроз национални (државни) и корпоративни ниво.¹ Ова комуникацијска форма се у јавној сфери остварује кроз различите методе и технике комуницирања. Поред метода и техника односа с јавношћу и односа с медијима, може да обухвати и пропаганду, психолошке или различите информационе операције, као и јавну дипломатију и друге методе за реализацију „меке моћи“. У сфери профитних организација, СК може да обухвата маркетинг, оглашавање, позиционирање и друге форме корпоративних комуникација, које води ка промовисању брэнда организације и изградњи њене репутације. Поједини аутори настоје да, одређењем одвојених комуникационих области према организационим и функционалним карактеристикама, препознају детерминанте стратешке комуникације у организационо-функционалном смислу кроз деловање медија, јавне дипломатије и интересних комуникација (преговарање и лобирање).² Државна СК, уз традиционалну дипломатију, оружане снаге и економију, представља основни канал испољавања „меке моћи“, и незаобилазна је у остваривању заштите интереса од значаја за националну безбедност. Један од главних приоритета националне безбедности Републике Србије³ јесте питање Косова и Метохије (КиМ). Статус и будућа безбедносна парадигма КиМ у блиској је корелацији са сложеним спољнополитичким односима великих сила који се преламају на овом подручју (посебно САД и Русије). Такође, посебну тежину имају односи са ЕУ, у којима су даље интеграције Србије условљене „нормализацијом“ односа са „Косовом“.⁴

¹ Мирослав Митровић, „Стратешка комуникација у функцији националне безбедности“, *Војно дело*, 1/2019, с. 42.

² Мирослав Митровић, „Детерминанте стратешке комуникације од значаја за националну одбрану и безбедност“, *Зборник матице српске за друштвене науке*, LXX, Бр.170 (2/2019), с. 179–194.

³ „Стратегија националне безбедности Републике Србије“, *Службени гласник РС*, број 94 од 27. децембра 2019, с. 15.

⁴ Miroslav Mitrovic, „Assessments and foreign policy implementation of the national security of Republic of Serbia“, *Security and Defence Quarterly*, vol. 34, no. 2, 2021, p. 12-15.

Генеза косовско-метохијског конфликта

Срби и Албанци на КиМ су више векова у односима који се могу метафорично описати као „клатно доминације”.⁵

Рана историја односа и почетак сукоба (средњи век – средина XIX века). Пре отоманске окупације Балкана, односи Срба и Албанаца били су складни, засновани на припадности истој, православној цркви.⁶ Стање континуираног конфликта настаје услед: 1) исламизације, 2) преузимања улоге великог везира од стране Албанаца и 3) велике сеобе Срба. Први озбиљан сукоб настаје током ослободилачких ратова 1876–1888. године, када Албанци насељавају одређена подручја КиМ, мењајући трајно етничку структуру становништва.⁷ Од тада до данас, улоге подређеног и надређеног народа на простору КиМ наизменично су се мењале.⁸

Средина деветнаестог века до балканских ратова. Касну отоманску управу над КиМ обележава доминација Албанаца, исељавање Срба са тих простора и успостављање „Призренске лиге” као израза јединствене албанске нације.

Период балканских ратова (1912–1914). Покушај успостављања српске доминације над Албанцима на КиМ, формирање албанске државе и супротстављеног односа према нестанку Отоманске империје.

Први светски рат (1914–1918). Доминација Албанаца и дискриминација Срба, са снажно израженим реваншизмом и суровим актима над српским становништвом и војском у повлачењу преко Албаније 1915. године, које је однело око 150.000 српских живота.

Прва Југославија (1918–1941). Доминација Срба над Албанцима. Албанци нису препознати као конститутивни народ нове државе, а повластице и привилегије које су уживали у Отоманској империји су им укинуте, што је довело до незадовољства и етничког дистанцирања уз честе оружане побуне.

Други светски рат (1941–1945). Доминација Албанаца и дискриминација Срба. Албански национални ослободилачки покрет, коме је циљ уједињење КиМ са Албанијом, прикључује се комунистичком револуционарном покрету Јосипа Броза, јер је добијено обећање да ће после ослобођења и спроведене револуције Косово добити статус републике. Истовремено, већина Албанаца подржава италијанску окупацију, што им омогућава доминантан положај и сталну репресију над Србима.⁹

Период после Другог светског рата (1945–1966). Доминација српске комунистичке елите над Албанцима и делом протераних Срба којима није дозво-

⁵ Lazar Nikolić, „Ethnic Prejudices and Discrimination: The Case of Kosovo”, in: Florian Bieber, Židas Daskalovski, (Edts.), *Understanding the war in Kosovo*, Frank Cass Publishers, London, 2003, p. 55. (51-73)

⁶ Милоје Здравковић, „Узроци првих сукоба Срба и Албанаца кроз историју”, *Национални интерес*, vol. 40, Број 2/2021, с. 183-204.

⁷ Ибид, с. 197.

⁸ Lazar Nikolić, „Ethnic Prejudices and Discrimination: The Case of Kosovo”, op. cit., p. 55-63.

⁹ Током Другог светског рата око 70.000 Албанаца насељава КиМ, а исти број Срба је протеран. Ибид, с. 58.

љен повратак. Косово није добило обећани статус републике, што је изазвало незадовољство и разочарање Албанаца. Тврде мере комунистичког руководства додатно утичу на стварање кохезије албанског националног идентитета на КиМ. У овом периоду, албанска заједница се повлачи и затвара у себе, спроводећи самоизолацију према осталим народима СФРЈ.

Период наглашене аутономије (1966–1989). Доминација Албанаца над Србима. Иако је комунистичко руководство СФРЈ одбило идеју о статусу републике, Албанци су доминацијом у институцијама и ојачавањем свог националног идентитета¹⁰ упорно радили на отцепљивању КиМ.¹¹ Уставом из 1974. године Косово добија доминанту улогу према Републици Србији. Долази до наглог албанског културног буђења и интензивне сарадње са сродним круговима у Албанији.¹² Процењује се да је у овом периоду, услед притисака и напада на имовину и личну безбедност, најмање 100.000 Срба и Црногораца напустило простор КиМ. Комунистичка власт није имала ефикасан одговор на ову ситуацију, а део проблема се прикривао.¹³ Овај период обележава и значајна модернизација и индустријализација КиМ, спроведена као помоћ осталих делова СФРЈ. Ипак, албанско друштво остаје веома затворено, засновано на племенским односима, који се, увек када је то могуће, стављају испред закона државе. У овом периоду јављају се организовани екстремистички покрети Албанаца (Косовски фронт за национално ослобођење, Косовска марксистичко-лењинистичка организација, Комунистичка-марксистичко-лењинистичка партија Албанаца у Југославији и Црвени национални фронт), који представљају језгро касније формиране терористичке организације, тзв. Ослободилачке војска Косова – ОВК.

Период распада СФРЈ и оружаних сукоба на КиМ (1989–1999). Као реакција институција Србије на вишедеценијски албански притисак долази до српске доминације.¹⁴ Укидају се одредбе Устава из 1974. године, чиме Република Србија враћа контролу над својом покрајином. Као одговор, Албанци 1990. године проглашавају „Републику Косово”, градећи паралелне институције. Посебна фрустрација Албанаца настаје када тзв. „Косовско питање” није ушло у оквир Дејтонског споразума из 1995. године. Тада долази до ескалације конфликта, чији је иницијатор ОВК. Њихови напади су, осим на Србе и друге неалбанце, били усмерени и ка, по њиховим критеријумима, „Србији лојалним Албанцима”.¹⁵ На масовне терористичке нападе, СРЈ је крајем 1998. године одговорила против-

¹⁰ Dejan Guzina, „Kosovo or Kosova—Could It Be Both? The Case of Interlocking Serbian and Albanian Nationalisms”, in: Florian Bieber, Židas Daskalovski, (Edts), *Understanding the war in Kosovo*, Frank Cass Publishers, London, 2003, p. 31.

¹¹ Ana S. Trbovich, *A Legal Geography of Yugoslavia's Disintegration*, New York: Oxford University Press, 2008, p. 233-234.

¹² Lazar Nikolić, „Ethnic Prejudices and Discrimination: The Case of Kosovo”, op. cit., p. 60.

¹³ Marina Blagojević, „The Migration of Serbs from Kosovo during the 1970s and 1980s: Trauma and/or Catharsis”, in: Nebojsa Popov, (ed.), *The Road to War in Serbia: Trauma and Catharsis*, Budapest, Central European University Press, 2000, p. 224-230.

¹⁴ Lazar Nikolić, „Ethnic Prejudices and Discrimination: The Case of Kosovo”, op. cit., p. 61.

¹⁵ За првих осам месеци 1998. године ОВК је извела 1.126 терористичких аката. Lazar Nikolić, „Ethnic Prejudices and Discrimination: The Case of Kosovo”, op. cit., p. 62.

терористичком акцијом, која је послужила као изговор за агресију НАТО-а, у којој је ОВК представљала снаге на терену. Рат је трајао 78 дана и завршен је Кумановским споразумом према коме се Војска Југославије (ВЈ) повукла са територије КиМ, а статус јужне покрајине одређен је резолуцијом 1244 ОУН. Повлачење трупа ВЈ покренуло је избеглиштво дела Срба са КиМ, те успостављање стања доминације и репресије Албанаца.¹⁶

Период после агресије НАТО-а (1999. до данас). Доминација Албанаца, изолованост, прогон, стигматизација и терор над Србима на КиМ могу се посматрати кроз следећа раздобља: 1) до 2004. године и Мартовског погрома Срба,¹⁷ 2) до 2008. године и самопроглашене независности тзв. Републике Косова,¹⁸ 3) до 2013. године и Бриселског споразума¹⁹ и 4) актуелни период замрзнутог конфликта, преговора о техничким питањима, латентног сукоба, потпуне одвојености Срба и Албанаца, одсуства било какве комуникације, сарадње, дијалога и исказаног напора да се стање унапреди.²⁰

Комуникацијски аспекти косовско-метохијског конфликта

Карактеристике конфликта на КиМ су дуготрајност, сложеност вредносних и историјских супротности, социолошка и физичка дистанца учествујућих страна, постојање стереотипа и предрасуда, дијаметрална супротстављеност циљева, интереси спољних учесника, културолошка и религиозна супротстављеност, идентитетски конфликт и одсуство комуникације на свим нивоима. Истакнута обележја комуникацијских аспеката конфликта на КиМ су:

– *снажни стереотипи и предрасуде.* Конфликтни амбијент „клатна доминације” погодује креирању снажних негативних, па и непријатељских осећања према другој страни, што не води ка смиревању конфликта. Стереотипи су веома важно средство успостављања когнитивне реакције. Њима се објашњава разлог конфликта и деловање друге стране, уз рационализацију сопствене агресије, хомогенизацију и мобилизацију групе;²¹

– *поларизовани и супротстављени ставови.* Односи Срба и Албанаца на КиМ су оштро поларизовани у свим кључним питањима који су предуслов за ус-

¹⁶ Од 1999. до 2003. године, преко 200.000 Срба и неалбанаца је протерано са КиМ, убијено је око 1.000 Срба, а око 1.200 је киднаповано. Уништено је десетине хиљада српских кућа и више од 100 цркава. Ибид, с. 63.

¹⁷ Од 17. до 19. марта 2004. године, Албанци су убили више десетина Срба, више стотина ранили, а прогнали више од 4.000. Уништено је преко 800 кућа и 35 цркава. Vladislav B. Sotirovic, „Kosovo & Metohija: Ten years after the 'March pogrom' 2004”, *Српска политичка мисао*, број 1/2014. год. 21. vol. 43, с. 267-283.

¹⁸ Противно резолуцији ОУН 1244, Приштина је, 17. фебруара 2008. године, уз подршку западних сила, прогласила независност тзв. „Републике Косово”.

¹⁹ „Бриселски споразум”, *Влада Републике Србије*, 2013.

²⁰ „Vučić i Kurti bez dodirnih tačaka”, *Radio slobodna Evropa*, 2021.

²¹ Lazar Nikolić, „Ethnic Prejudices and Discrimination: The Case of Kosovo”, op. cit., p. 66-67.

постављање поверења: тежња ка доминацији, прихватљивост насиља, екстремна етничка дистанца,²² експлозивност виктимизације,²³ спирала освете, супротстављена политичка решења;

– *дезинформације и информационе манипулације*. Основа за њихово постојање је потреба за довођењем у заблуду, неуважавање разлика, као и фокус на аргументацију само једне стране, чиме се појачава антагонизам и мобилише сопствено мњење. У томе посебну улогу имају медији, чија је кључна улога у самооправдању сукоба и мобилишућем ефекту. Медији приказују сукоб као неизбежан, неопходан, нормалан, логичан и очекиван, чак оправдан и моралан акт.²⁴

Садржаји досадашње стратешке комуникације косовско-метохијског конфликта

Стратешка комуникација у периоду од почетка сукоба на просторима бивше СФРЈ,²⁵ а у случају припреме агресије и сукцесије КиМ,²⁶ према оствареним резултатима, имала је за циљ припрему светског јавног мњења на „неопходност” интервенције²⁷ и оправданост сепаратистичких тежњи Албанаца у

²² Marina Blagojević, „War on Kosovo: A Victory for the Media?”, in: Florian Bieber, Židas Daskalovski, (Edts.), *Understanding the war in Kosovo*, Frank Cass Publishers, London, 2003, p.164.

²³ Ибид., с.165.

²⁴ Ибид.

²⁵ Као пример може послужити навод из рада Хермана и Грека: „Успешна демонизација Срба, чинећи их у великој мери одговорним за југословенске ратове, и као јединствене и геноцидне убице, био је један од великих пропагандних тријумфа наше ере. Ово је учињено брзо, са таквом једнообразношћу и некритичком ревношћу у главним западним медијима, да су дезинформације имале (и још увек, после скоро две деценије имају) утицај на терену”. Edward S. Herman, Emily Schwartz Greco, (March 19, 2009), "Serb Demonization as Propaganda Coup", *Foreign Policy In Focus*. Поред тога, постоје и други критички осврти из делова западне објективне академске и стручне јавности који подржавају ову тезу, као на пример: Simon Hulme, *The Modern Media: The Impact on Foreign Policy*, MA. Kansas: Command and General Staff College, 1996.; Jonathan Mermin, *Debating war and peace: Media coverage of U.S. intervention in the post Vietnam era*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1999. Martin Yoanis Marinou, „Disciplining Civil War: Serbian and U.S. Press Coverage of the 1990s Conflicts in Yugoslavia”, *Global Media Journal*, 2008, Vol.7, Issue 12.

²⁶ Зоран Б. Јевтовић, Значај антисрпске пропаганде и хибридног ратовања у процесу разбијања Југославије, *Напредак* Vol. II / No. 3., 2021. 95-114. doi: 10.5937/napredak2-34896; David R. Willcox, *Propaganda, the Press and Conflict - The Gulf War and Kosovo*, Abingdon, Routledge, 2005; Babak Bahador, *The CNN Effect in Action: How the News Media Pushed the West toward War in Kosovo*, New York: Palgrave Macmillan, 2007; Ekaterina Balabanova, *Media, Wars and Politics*, Aldershot, Ashgate Publishing Limited, 2007; Ekaterina Balabanova, *The media and human rights*, Abingdon, Routledge, 2015.

²⁷ Стратешка комуникација, организована кроз више информационих операција, припремљена је и спроведена у оквиру агресије НАТО-а на СРЈ 1999. године. Наиме, и поред тога што су у том моменту само САД у оквиру НАТО-а имале развијен концепт доктрине информационе операције, чија је сврха промена перцепције јавности (*Perception Management*), алијанса је интензивно радила на усвајању ових доктрина у своје оперативне процедуре.

јужној српској покријини²⁸. Процес је трајао скоро током читаве деценије, истрајавањем демонизације Срба и креирањем слике њихове изричите кривице за ратове на простору бивше СФРЈ и злочине који су током њих учињени.²⁹ На основу анализе литературе која обрађује ову теме и догађаје који су се одиграли пре, током и после агресије НАТО-а на СРЈ 1999. године, може се рећи да је постојала посебно развијена операција стратешке комуникације од стране САД³⁰ у функцији остваривања њихових циљева. При томе, као изражене комуникацијске форме могу се навести деловање медија и заступање интереса (лобирање).

Медији су значајно утицали на ескалацију и вођење конфликта, као и на остваривање политичких циљева Албанаца, али и спољне политике САД као главног заштитника албанских циљева. Кумулативни ефекат деловања медија могуће је посматрати кроз испољавање тзв. „Си-Ен-Ен” ефекта. И поред постојања критичких теорија и којима је негиран потенцијал утицаја овог ефекта, медијски подржана дешавања на спољнополитичкој сцени, униполарна доминација и интервенционизам САД, крајем прошлог и почетком 21. века, доприносе аргументацији његове снаге.³¹ Сажето, Си-Ен-Ен ефекат представља сублимацију „ефекта светионика” којим се јавности приказује само једна страна сукоба.³² Значај његовог деловања огледа се у подизању тензија ради стимулације јавности за подршку војним интервенцијама САД.³³

Медији су значајно утицали на покретање, ескалацију и исход сукоба на КиМ.³⁴ У периоду албанске доминације (1974–1989) медији на КиМ су одиграли кључну улогу у оправдавању дискриминације Срба. Тада је владајућа албанска комунистичка елита, притиском усклађеним према својим политичким циљевима

Као резултат, „НАТО рат са Југославијом око покрајине Косово био је први пут да су чланице савеза, и појединачно и организационо, примениле концепт информационе операције у својим војним доктринама”. Више у Kristina Riegert, „Know Your Enemy, Know Your Allies: Lessons Not Learned from the Kosovo Conflict”. *Journal of Information Warfare* (2002) 1, 2: 79 – 93.

²⁸ Nenad Perić, „Media war: ‚Artillery support’ for NATO aggression on the FRY 1999”, in Nebojša Vuković, (Ed.) *David vs. Goliath: NATO war against Yugoslavia and its implications*, Belgrade: Institute of International Politics and economics and Faculty of Security Studies, 2019, 350-364.

²⁹ Зоран Б. Јевтовић, „Значај антисрпске пропаганде и хибридног ратовања у процесу разбијања Југославије”, оп. цит; Мирослав Митровић, „Медији као инструмент стратешке комуникације у оружаним сукобима – СИ-ЕН-ЕН ефекат”, *Војно дело* 3/2020, с.34-52, DOI:10.5937/vojdelo2003034M.

³⁰ Ekaterina Balabanova, *Media, Wars and Politics*, op. cit; Ekaterina Balabanova, *The media and human rights*, op. cit.

³¹ Piers Robinson, *The CNN effect*, London, Routledge, 2002.

³² Мирослав Митровић, „Медији као инструмент стратешке комуникације у оружаним сукобима – СИ-ЕН-ЕН ефекат”, *Војно дело* 3/2020, с.34-52.

³³ Babak Bahador, *The CNN Effect in Action: How the News Media Pushed the West toward War in Kosovo*, New York, Palgrave Macmillan, 2007.

³⁴ David R. Willcox, *Propaganda, the press and conflict-The Gulf War and Kosovo*, New York, Routledge, 2005.

ма, прећуткивала и маргинализовала дискриминацију Срба на КиМ. Благојевић наводи да су „Албански косовски медији, заједно са албанским образовним системом, измишљајући албанску историју били одговорни за стварање 'етничких истина'“.³⁵ Посматрајући медијски сукоб током агресије НАТО-а на СРЈ, уочавају се три супротстављене медијске стране: НАТО, Срби и косовски Албанци. Медијски конструкти Запада имали су за циљ да подржавају агресију, приказују Албанце као жртве и Србе као једине кривце.

Заступање интереса –лобирање је легитимно деловање, које примењују многе етничке групе у САД.³⁶ Албанске интересне групе су, од средине осамдесетих година двадесетог века, лобирањем интензивно и стратешки дугорочно развијале свест о тзв. „албанском питању“ у оквирима политичке и опште јавности у САД. Стратешко опредељење Албанаца за отцепљење КиМ од Србије, формирање посебне државне форме, а касније и сједињење са Албанијом, почива се средином деведесетих година, а посебно после Дејтонског споразума, када долазе у комплементарност са геополитичким и економским интересима Клинтонове администрације. Тада се интензивира деловање бројних албанских интересних и медијских организација у САД.³⁷ Доминантно место у остваривању циља „Велика Албанија“ има Албанско-америчка грађанска лига³⁸, прикупљањем средстава, мобилизацијом и слањем младих Албанаца из САД у формације ОВК на КиМ.³⁹

С друге стране, СРЈ је, и поред много мањих ресурсних капацитета, успешно одолевала општем комуникацијском нападу. Предност се, поред осталог, огледала у могућности медијског присуства на терену, директног преноса цивилних жртава НАТО удара, примерима успешног деловања према агресору (снимци обореног „невидљиво“ Ф-117), али и сајбер деловањима и другим офанзивним активностима у оквиру дефанзивне информационе стратегије⁴⁰. Оваква дејства довела су до отпора јавног мњења према агресији у неким државама НАТО-а, пре свега у Грчкој и Италији⁴¹, али и до репресије у форми напада на централу Радио Телевизију Србије у Београду, који се може тумачити и као израз информационе немоћи алијансе.⁴²

³⁵ Marina Blagojević, „War on Kosovo: A Victory for the Media?“, op. cit., p.169.

³⁶ Мирослав Митровић, *Стратешко лобирање*, Крагујевац, Корац, 2017, с.115-127.

³⁷ Мирослав Митровић, „Потенцијални утицај интересних група на спољну политику Сједињених Америчких Држава: случај 'Косово'“, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, бр.163, (3/2017), с.413-428.

³⁸ Albanian American Civic League, <https://www.aacl.com>, 28/10/ 2021.

³⁹ Palmo Mastrolilli, „La lobby Albanese in America“, *Limes*, 3, 1998, p.287–290.

⁴⁰ Miroslav Mitrovic, Milan Miljkovic, „Hybrid genesis of information operations in cyberspace“, *Теме VII(4)*, 2018, 1359-1372. <http://doi.org/10.22190/TEME1804359M>

⁴¹ Kristina Riegert, „Know Your Enemy, Know Your Allies: Lessons Not Learned from the Kosovo Conflict“, op. cit.

⁴² Claudio Cordone, Avner Gidron, „Was the Serbian TV station really a legitimate target?“, *Le Monde diplomatique*. July 2000. <https://mondediplo.com/2000/07/03kosovo>

Моделовање стратешке комуникације Републике Србије према КиМ

Карактеристике конфликта на КиМ, са аспекта тежње за изналажењем његовог одрживог решења, указују на потребу да оно буде засновано на обостраном уважавању интереса и искреном опредељењу према будућем мирном саживоту. Намеће се потреба успостављања непосредне међуетничке комуникације на микро-макро нивоу заједница. Потребно је да комуникација која би водила ка решавању конфликта има следеће предуслове:

– *успостављање ресторативне правде*. Решавања злочина уз надокнаду штете, идентификација и привођење одговорних и укључивање заједнице у решавање сукоба.⁴³ При томе, у случају сукоба на КиМ, потребно је да стране у конфликту заузму објективан и непристрастан став којим ће се: казнити сви злочинци, показати да злочини не застаревају и омогућити задовољење породицама жртава;⁴⁴

– *сузбијање дихотомије истине*. Различито тумачење истине значајно доприноси одсуству конструктивне комуникације и заснива се на супротстављеним политичким циљевима и стереотипима. Постепеним усаглашавањем односа према истини доприноси се смањивању емоционалне дистанце и рационалнијем сагледавању достижних циљева. Значајну улогу има и трећа страна – међународна заједница, због примене двоструких стандарда и заузимања стране у сукобу;⁴⁵

– *успостављање непосредног дијалога*. Директан дијалог доприноси ерозији негативних стереотипа и реалнијом сопственом пројекцијом. Откривањем супротних аспеката у себи, као и сличности између себе и другог, остварује се процес комуникације и деконструкције негативног погледа ка другом.⁴⁶ Истраживања сугеришу да ће непосредна интеракција између људи који имају различита уверења или културни, етнички или верски статус, повећати способност разумевања перспективе ставова противника и тиме смањити предрасуде према тој групи.⁴⁷

⁴³ „UN Handbook on Restorative Justice Programmes”, *UN Handbook*, Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime, 2006, p.6.

⁴⁴ Holger-C. Rohne Jana Arsovska and Ivo Aertsen, „Challenging restorative justice - state-based conflict, mass victimisation and the changing nature of warfare”, in: Ivo Aertsen, Jana Arsovska, Holger-C. Rohne, Marta Valinas, Kris Vanspauwen (Eds.), *Restoring Justice after Large-scale Violent Conflicts*, Devon, Willan Publishing, p.16-19.

⁴⁵ Vesna Nikolic-Ristanovic, „Potential for the use of informal mechanisms and responses to the Kosovo conflict – Serbian perspective”, in: Ivo Aertsen, Jana Arsovska, Holger-C. Rohne, Marta Valinas, Kris Vanspauwen (Eds.), *Restoring Justice after Large-scale Violent Conflicts*, Devon: Willan Publishing, p. 160-164.

⁴⁶ Dan Bar-On, „Empirical criteria for reconciliation in practice”, *Intervention*, 3 (3), 2005, p.184.

⁴⁷ Gordon Allport, *The Nature of Prejudice*, Reading, Addison-Wesley, 1954; John Duckitt, „The Social Psychology of Prejudice”, New York: Praeger, 1992.

Да би се омогућило свеобухватно и одрживо решавање конфликта на КиМ, Србија треба да развије стратешку комуникацију засновану на два основна критеријума: *усаглашеност са циљевима* и *подршка рационално одрживим решењима*. То подразумева креирање медијске, јавне дипломатске, преговарачке и лобистичке стратегије:

– *медијска стратегија*. Она треба да буде усклађена са генералним циљевима (смањивање тензија, остваривање ресторативне правде, решавање статуса КиМ, питања људске безбедности итд.) и комуниколошким циљевима (успостављање међуетничке комуникације, успостављање објективног информисања, сузбијање утицаја стереотипа, потискивање предрасуда, креирање позитивног односа у албанској и међународној заједници, итд.).⁴⁸ Медијска стратегија обраћа се српском, албанском и међународном аудиторијуму, што захтева синхронизацију и обједињавање комуниколошких инструмената, ради координаног и хармоничног деловања које резултира позитивном сликом и успостављањем стабилних позитивних веза са циљним групама,⁴⁹

– *стратегија јавне дипломатије*. Њен циљ је остваривање меке моћи кроз привлачење и креирање пожељности код албанског становништва и међународне јавности. Потребно је ангажовање у најширем спектру друштвеног деловања, као што су: религија, култура, образовање, невладине организације, уметност, покрети грађана, политичке партије. Форме деловања су, такође, веома разнолике и крећу се од спонзорства, филантропије, организационе и техничке помоћи, донација, организације заједничких наступа, гостовања итд. Активности у наведеним областима морају бити промовисане кроз класичне и савремене медије, са посебним ослонцем на друштвене мреже.⁵⁰ И поред тога што је област деловања на први поглед веома широка, могуће је да се организује на нивоу подстратегија у зависности од конкретног аудиторијума, као и да се групише према областима,⁵¹

– *преговарачка стратегија*. Она је заснована на остваривању циља Србије, уз пасивизацију и престанак сукоба. Оваква преговарачка стратегија је, узимајући у обзир историју, генезу и актуелно стање односа, више него амбициозна, али не и неостварива. Наиме, преговарачка стратегија се не примењује одвојено од осталих садржаја стратешке комуникације. Са становишта Србије, она такође има два колосека деловања: према Албанцима и према међународној заједници, тачније силама од утицаја на конфликт. Преговарачка стратегија се састоји од неколико подстратегија које се спроводе од највишег (стратешког,

⁴⁸ Ненад Перић, „Медијска политика, информисање јавности, масовно комуницирање и пропаганда као средства међународне политике и идеологије”, *Национални интерес*, бр. 3, 2008, с. 169-182.

⁴⁹ Ненад Перић, Мирослав Митровић, „Нова медијска стратегија Војске Србије као инструмент меке моћи”, *Војно дело*, 3/2021, стр.60-72.

⁵⁰ Мирослав Митровић, „Јавна дипломатија у парадигми хибридног концепта сукоба”, *Војно дело* 2/2018 309-325.

⁵¹ Mark Leonard, *Public Diplomacy*, The Foreign Policy Centre, London, 2002, p. 11.

државног) до микронивоа (локалне заједнице, групе грађана, организоване интересне групе итд.). Такође, потребно је припремити унутрашњу јавност на прихватање достижног нивоа испреговараног решења, смањивањем конфликтног наратива и креирањем атмосфере деескалације сукоба.⁵²

– *лобистичка стратегија*. Треба је посматрати као комуниколошки чин остваривања утицаја на доносиоце одлука у складу са сопственим циљевима и интересима.⁵³ Лобистичка стратегија Србије у решавању косовско-метохијског проблема представља подршку држави у спољнополитичкој арени и садржи различите комуниколошке и организационе форме (сопствено лобирање и лобирање преко посредника).

Уважавајући специфичности заступања интереса у ЕУ и САД, које су уједно главни протагонисти интереса супротстављених интересима Србије, потребно је креирати модел лобирања као платформу сопственог деловања и основе захтева према професионалним заступничким компанијама. Стратегију лобирања Србије у наступу према решавању питања КиМ могуће је засновати према СТАП моделу: 1) дефинисање теме, циљева и задатака; 2) одређивање циљне јавности; 3) креирање поруке; 4) успостављање канала комуникације; 5) проширење базе подршке; 6) афирмација ресурса; 7) примена стратегије; 8) систематизација података и информација; 9) оцена резултата и корекција.⁵⁴

Све наведено представља основу једног од аспеката разматрања проблема и покушај да се комуниколошким средствима оствари подршка настојању Србије да у будућности афирмише остваривање својих безбедносних и виталних националних интереса у вези са КиМ. У ту сврху, осим развоја комуниколошких стратегија, потребно је развити организациону структуру на нивоу државе која ће планирати, координирати и спроводити стратешку комуникацију Републике Србије. Као једна од целина у којој би се могла развити организациона целина (центар) за комуникацијске аспекте односа са КиМ и на КиМ јесте Канцеларија за КиМ Владе Републике Србије. Разрада могућих надлежности и структуре и састава, као и задатака и циљева, представља предмет даљих разматрања и надилази формат и основну идеју овог рада.

Закључак

Конфликт Срба и Албанаца на КиМ је дуготрајан и сложен. Безбедносно питање Косова и Метохије директно утиче на националну безбедност Републике Србије. Сагледавајући овај конфликт кроз скраћену ретроспективу, може се на-

⁵² Мирослав Митровић, Жељко Иваниш, „Безбедносно преговарање”, *Војно дело*, 4/2013, 169-183.

⁵³ Miroslav Mitrović, *Osnove lobiranja*, Mladenovac, Presing, 2015, с. 13.

⁵⁴ Miroslav Mitrović, *Strateško lobiranje*, op. cit . p. 162-164.

звати трајним стањем поремећених односа. Актуелна генерација политичке и интелектуалне елите оба народа има тежак, наизглед неостварив задатак: смиривање конфликтних тензија, превазилажење противречности, усаглашавање интереса, сузбијање замрзнутог конфликта и, на крају, остваривање суживота на истом простору.

Узимајући у обзир сложеност и важност питања Косова и Метохије за националну безбедност Републике Србије, као и чињеницу да је у конфликт умешана и међународна заједница, постоји објективна потреба за развојем стратешке комуникације која ће подржати решавање проблема, на начин који неће угрозити интересе Србије.

У складу с тим, потребно је развити детаљне и прилагођене стратегије медијског наступа, јавне дипломатије, преговарања и лобирања. Принципи развоја треба да уваже: специфичности генезе конфликта, историјско-социјалне карактеристике, циљеве и алтернативе процеса, интересе страна директно и индиректно укључених у конфликт, развој односа са странама које су посматрачи процеса, као и временски и ресурсни потенцијал. Дуготрајност и „замрзнутост“ конфликта не иде у прилог интересима Србије, па се може рећи да је развој стратешке комуникације у подршци решавања безбедносног проблема на КиМ задатак који не сме трпети одлагање.

Обим овог рада не дозвољава детаљнију разраду организационих и примењених аспеката стратешке комуникације Републике Србије, која би истовремено подржала ефикасно остваривање националних интереса и усаглашено, за све стране прихватљиво решење. Надасве, као потребна намеће се даља разрада одређених садржаја практичних политика у институцијама државе, која би окупила познаваоце из области комуникологије, менаџмента и политичких наука. Самим тим, овај рад, са својим садржајима и закључцима, нема капацитет ни амбицију да се представи као јединствено и издвојено решење, већ да допринесе критичком приступу изналажења могућих начина остваривања одрживог мира.

Литература

- [1] Allport Gordon. *The Nature of Prejudice*. Reading, Addison-Wesley, 1954.
- [2] Bahador Babak. *The CNN Effect in Action: How the News Media Pushed the West toward War in Kosovo*. New York, Palgrave Macmillan, 2007.
- [3] Balabanova Ekaterina. *Media, Wars and Politics*, Aldershot. Ashgate Publishing Limited, 2007.
- [4] Balabanova Ekaterina. *The media and human rights*. Abingdon, Routledge, 2015.
- [5] Bar-On Dan. „Empirical criteria for reconciliation in practice”. *Intervention*, 3 (3), 2005, 180-191.
- [6] Blagojevic Marina. „The Migration of Serbs from Kosovo during the 1970s and 1980s: Trauma and/or Catharsis”. In: Popov Nebojsa, (ed.), *The Road to War in Serbia: Trauma and Catharsis*, Budapest, Central European University Press, 2000, 224-230.

[7] Blagojević Marina. „War on Kosovo: A Victory for the Media?”. In: Bieber Florian, Daskalovski Židas, (Edts.), *Understanding the war in Kosovo*, Frank Cass Publishers, London, 2003, 63-179.

[8] Duckitt John. *The Social Psychology of Prejudice*. New York, Praeger, 1992.

[9] Guzina Dejan. „Kosovo or Kosova—Could It Be Both? The Case of Interlocking Serbian and Albanian Nationalisms”. In Bieber Florian, Daskalovski Židas, (Edts.). *Understanding the war in Kosovo*. Frank Cass Publishers, London, 2003, 29-49.

[10] Hulme Simon. *The Modern Media: The Impact on Foreign Policy*. MA. Kansas, Command and General Staff College, 1996

[11] Leonard Mark. *Public Diplomacy*, The Foreign Policy Centre, London, 2002.

[12] Mermin Jonathan. *Debating war and peace: Media coverage of U.S. intervention in the post Vietnam era*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1999.

[13] Mitrovic Miroslav, Miljkovic Milan. „Hybrid genesis of information operations in cyberspace”. *Teme* VII(4), 2018, 1359-1372. <http://doi.org/10.22190/TEME1804359M>

[14] Mitrovic Miroslav. „Assessments and foreign policy implementation of the national security of Republic of Serbia”, *Security and Defence Quarterly*, vol. 34, no. 2, 2021, pp. 7-19. <https://10.35467/sdq/135592>

[15] Mitrović Miroslav. *Strateško lobiranje*. Kragujevac, Koraci, 2017.

[16] Nikolic-Ristanovic Vesna. „Potential for the use of informal mechanisms and responses to the Kosovo conflict – Serbian perspective”. In: Aertsen Ivo, Arsovska Jana, Rohne Holger-C., Valinas Marta, Vanspauwen Kris (Eds.). *Restoring Justice after Large-scale Violent Conflicts*, Devon: Willan Publishing, 157-182.

[17] Nikolić Lazar. „Ethnic Prejudices and Discrimination: The Case of Kosovo”. In: Bieber Florian, Daskalovski Židas, (Edts.), *Understanding the war in Kosovo*, Frank Cass Publishers, London, 2003, 51-73.

[18] Perić Nenad. „Media war: ‚Artillery support’ for NATO aggression on the FRY 1999”. In Vuković Nebojša (Ed.). *David vs. Goliath: NATO war against Yugoslavia and its implications*. Belgrade, IIPE, FSS, 2019, 350-364.

[19] Riegert Kristina. „Know Your Enemy, Know Your Allies: Lessons Not Learned from the Kosovo Conflict”. *Journal of Information Warfare* (2002) 1, 2: 79 – 93.

[20] Robinson Piers. *The CNN effect*. London, Routledge, 2002.

[21] Rohne Holger-C., Arsovska Jana and Aertsen Ivo. „Challenging restorative justice - state-based conflict, mass victimisation and the changing nature of warfare”. In: Ivo Aertsen, Arsovska Jana, Rohne Holger-C., Valinas Marta, Vanspauwen Kris (Eds.). *Restoring Justice after Large-scale Violent Conflicts*. Devon, Willan Publishing, 3-45.

[22] Sotirovic Vladislav B. „Kosovo & Metohija: Ten years after the ‚March pogrom’ 2004”. *Српска политичка мисао*, 1/2014. год. 21. vol. 43, 267-283.

[23] Trbovich Ana S. *A Legal Geography of Yugoslavia’s Disintegration*. New York, Oxford University Press, 2008.

[24] Willcox David R. *Propaganda, the press and conflict-The Gulf War and Kosovo*. New York, Routledge, 2005.

[25] Здравковић Милоје. „Узроци првих сукоба Срба и Албанаца кроз историју”. *Национални интерес*, vol. 40, Број 2/2021, 183-204.

[26] Јевтовић Зоран Б. „Значај антисрпске пропаганде и хибридног ратовања у процесу разбијања Југославије”. *Напредак*, Vol. II, No. 3/2021, 95-114. <https://doi.org/10.5937/napredak2-34896>.

[27] Mastrolilli Palmo. „La lobby Albanese in America”. *Limes*, 3, 1998, 287–290.

[28] Mitrović Miroslav. *Osnove lobiranja*. Mladenovac, Presing, 2015.

[29] Митровић Мирослав, Иваниш Жељко. „Безбедносно преговарање”, *Војно дело*, 4/2013, 169-183.

[30] Митровић Мирослав. „Јавна дипломатија у парадигми хибридног концепта сукоба”. *Војно дело* 2/2018 309-325. <https://10.5937/vojdello1802309M>

[31] Митровић Мирослав. „Детерминанте стратешке комуникације од значаја за националну одбрану и безбедност”. *Зборник матице српске за друштвене науке*, LXX, Бр.170 (2/2019), стр. 179–194. <https://doi.org/10.2298/ZMSDN1970179M>

[32] Митровић Мирослав. „Медији као инструмент стратешке комуникације у оружаним сукобима – Си-Ен-Ен ефекат”. *Војно дело* 3/2020, 34-52, <https://doi.org/10.5937/vojdello2003034M>

[33] Митровић Мирослав. „Потенцијални утицај интересних група на спољну политику Сједињених Америчких Држава: случај "Косово". *Зборник Матице српске за друштвене науке*, бр.163, (3/2017), 413-428, <https://doi.org/10.2298/ZMSDN1763413M>.

[34] Митровић Мирослав. „Стратешка комуникација у функцији националне безбедности”, *Војно дело*, 1/2019, стр. 41-54, <https://doi.org/10.5937/vojdello1901041M>

[35] Перић Ненад, Митровић Мирослав. „Нова медијска стратегија Војске Србије као инструмент меке моћи”. *Војно дело*, 3/2021, 60-72. <https://doi.org/10.5937/vojdello2103060P>

[36] Перић Ненад. „Медијска политика, информисање јавности, масовно комуницирање и пропаганда као средства међународне политике и идеологије”. *Национални интерес*, бр. 3, 2008, 169-182.

Интернет извори

[37] Albanian American Civic League, <https://www.aacl.com/our-25-year-history>, 16/11/2021.

[38] Claudio Cordone, Avner Gidron, „Was the Serbian TV station really a legitimate target?”, *Le Monde diplomatique*. July 2000. <https://mondediplo.com/2000/07/03kosovo>, 17/11/2021.

[39] Edward S. Herman, Emily Schwartz Greco, „'Serb Demonization as Propaganda Coup”, *Foreign Policy In Focus*, March 19, 2009, https://fpif.org/serb_demonization_as_propaganda_coup/, 18/08/2022.

[40] Martin Yoanis Marinos, „Disciplining Civil War: Serbian and U.S. Press Coverage of the 1990s Conflicts in Yugoslavia”, *Global Media Journal*, 2008, Vol.7, Issue 12. <https://www.globalmediajournal.com/open-access/disciplining-civil-war-serbian-and-us-press-coverage-of-the-1990s-conflicts-in-yugoslavia.php?aid=35188>, 17/08/2022.

[41] „UN Handbook on Restorative Justice Programmes”, *UN Handbook*, Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime, 2006.

[42] „Vučić i Kurti bez dodirnih tačaka”, *Radio slobodna Evropa*, 15. jun 2021, <https://www.slobodnaevropa.org/a/vucic-i-kurti-u-briselu-o-dijalogu-srbije-i-kosova/31306467.html>, 20/10/2021.

[43] „Бриселски споразум”, *Влада Републике Србије* <https://www.srbija.gov.rs/cinjenice/283757>, 15/10/2021.

[44] „Стратегија националне безбедности Републике Србије”, *Службени гласник РС*, број 94 од 27. децембра 2019. стр. 13-26; <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?uid=8347b249-c036-4cd7-ba91-2b5ecdc035ec>, 10/11/2021.

Резиме

Стратешка комуникација представља израз меке моћи државе којом се изражавају њена стратешка опредељења, остварује подршка утицају земље на међународној сцени и омогућава повољнији статус у обезбеђивању националних интереса. Рад се бави стратешким комуникацијама у оквиру безбедносног питања Косова и Метохије. Хронолошки преглед прати развој сукоба на простору Косова и Метохије и критичне активности стратешке комуникације изазване тим догађајима. Издвојени су примери стратешке комуникације који су кључни за утврђивање безбедносне ситуације на Косову и Метохији. На основу тренутног стања разматраног проблема, истакнути су предуслови за успостављање конструктивног комуникационог окружења.

Сукоб Срба и Албанаца на Косову и Метохији је дуготрајан и сложен. Безбедносно питање Косова и Метохије директно утиче на националну безбедност Републике Србије. Посматрајући овај сукоб кроз скраћену ретроспективу, можемо га назвати трајним стањем поремећених односа. Пред садашњом генерацијом политичке и интелектуалне елите Срба и Албанаца је тежак, наизглед немогућ задатак: смиривање конфликтних тензија, превазилажење контрадикторности, усаглашавање интереса, сузбијање замрзнутог сукоба и коначно, остваривање суживота на истом простору.

Имајући у виду сложеност и значај питања Косова и Метохије за националну безбедност Републике Србије, као и чињеницу да је у сукоб укључена и међународна заједница, постоји објективна потреба за развојем стратешке комуникације која ће подржати решавање проблема на начин који неће угрозити интересе Србије.

Сходно томе, потребно је развити детаљне и прилагођене стратегије медијског наступа, јавне дипломатије, преговарања и лобирања. Принципи развоја треба да узму у обзир специфичности генезе сукоба, историјско-социјалне карактеристике, циљеве и алтернативе процеса, интересе страна директно и индиректно укључених у сукоб и развој односа са странама које су посматрачи

процеса, као и временски и ресурсни потенцијал. Предложени оквир стратешке комуникације подржава решавање питања безбедности Косова и Метохије у складу са објективним циљевима и националним интересима Републике Србије. Дуготрајност и „замрзавање” сукоба не иду у прилог интересима Србије, па се може рећи да је развој стратешке комуникације за подршку решавању безбедносног проблема на Косову задатак који се не сме одлагати.

Кључне речи: *стратешка комуникација, безбедност, медији, преговарање, лобирање, Косово и Метохија*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

KOSOVO AND METOHİJA – THE SECURITY CHALLENGE AND/OR PERSPECTIVE OF THE REPUBLIC OF SERBIA

– EDITOR’S WORD –

The Kosovo-Metohija security knot represents the starting and ending point of the current and certainly future dilemma on the issue of the national security of the Republic of Serbia, and also of the Serbian nation as a whole. The geopolitical, foreign policy, strategic, identity and security aspects of the Kosovo-Metohija security dilemma are the focus of the scientific research effort of the Strategic Research Institute of the University of Defence. Namely, the Institute, with its scientific and research capacities, makes efforts to contribute to the recognition of the security aspects of this pressing national issue. Furthermore, it tends to contribute to the rational and constructive resolution of security risks and threats, as well as to make a possible response and framework of preventive and long-term action according to possible forms of security threats, which may arise or escalate from the Kosovo-Metohija security issue.

Precisely due to this, the scientific conference entitled “Kosovo and Metohija – the security challenge and/or perspective of the Republic of Serbia” was held in December 2021, organized by the Strategic Research Institute. The main idea was to discuss the key security challenges and possible perspectives of the Kosovo-Metohija problem with the participation of competent scientific workers from the academic community. The research focus of the scientific conference was to do an objective assessment of the security situation in Kosovo and Metohija, with consideration of the impact of changed geopolitical relations, inherited relations and the potential for confrontation. The set goal of the conference, which gathered more than thirty participants from renowned scientific research and higher education institutions of the Republic of Serbia, was to contribute to making solutions that would lead to the framework of establishing the Balkans as a zone of stability and opening room for the development perspective of Serbia and the region.

On the pages of this issue of *Vojno delo*, there are selected papers, which were written as a result of the research effort of the authors who participated in the conference. In a very demanding selection, in this special issue there are papers that deal with some aspects of geopolitics, geoeconomics, strategy, as well as consideration of the attitudes of certain great powers and the possible commitment of the Republic of Serbia to them in accordance with their interests.

The extremism of the ethnic and religious perception in the territory of Kosovo and Metohija and consequences it produces, as a disruptive factor to the conflict resolution process, occupies the central part of this thematic issue. The parallels of the genesis, actions and achieved goals of some extremist and secessionist movements, as well as the correlation and consequences of Islamic extremism for security in Kosovo and Metohija, and thus in the Republic of Serbia, have also been discussed.

It is certainly important that the effort regarding the attempt to establish a permanent, stable and sustainable solution to the Kosovo-Metohija security issue is based on the redefinition of the relationship between the two nations, Serbs and Albanians. The aspiration to establish redefined relations on the basis of appreciation and the need for future common life implies calming tensions and stopping the movement in the direction of absolute antagonism and the absence of relations between Serbs and Albanians in the territory of Kosovo and Metohija. Therefore, it is necessary to develop a wide range of instruments of soft power that will promote overcoming misunderstanding in the Serbian-Albanian relations, as well as special, active channels of communication, which will contribute to the Kosovo-Metohija security problem not becoming permanently defined as a "frozen conflict".

It should be emphasized that all authors have expressed their vision in the papers, with an undoubted desire to contribute to the resolution of this complex centuries-old conflict. Therefore, it is suggested to the reader to approach the presented papers with an open mind, with confidence in the constructive and good intention of the author. Without the ambition that this special issue of our journal will offer key solutions in overcoming the security problem of Kosovo and Metohija, we believe that, with a creative and engaged approach of the academic community, it is possible to contribute to this issue not being a challenge, but a perspective for the security of the Republic of Serbia.

Colonel
Miroslav Mitrović, PhD
Research associate

THE GEOPOLITICAL AND SECURITY ASPECTS OF THE KOSOVO-METOHİJA KNOT

Vanja Glišin*
Ljubiša Despotović**

Достављен: 09. 02. 2022.

Језик рада: Енглески

Кориговано: 18. 04, 14. 05. и 26. 07. 2022.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 22. 08. 2022.

DOI број: 10.5937/vojdelo2203003G

Due to the intertwined and parallel interests of the great powers in Kosovo and Metohija, a kind of geopolitical knot has been created, as a field of aggressive geopolitical actions by non-Balkan and Balkan neighbouring political factors, which is reflected in current events, making them politically and security complex. After 2008, we have witnessed the unilaterally recognized so-called independence of Kosovo, which continued the process of internal transition and territorial fragmentation of Serbia that is clearly marked as a challenge and threat even in the current geopolitical and security context. Therefore, the paper has tried to show and explain the importance of the southern Serbian province, first of all emphasizing its geographical and geopolitical importance as a central area on the Balkan Peninsula, which makes it very important for the control of traffic, economic, communication, strategic and other corridors. The second part of the paper presents a geopolitical analysis of the current events in the south of Serbia and the consequences for the country's internal political structure and international position. In addition, the security aspects of the Kosovo-Metohija knot have been analysed, with a focus on national security and security problems caused by the violent exclusion of the Serbian territory and the self-proclamation of the so-called independence of Kosovo, in order to find sustainable solutions for the security situation in the south of Serbia.

Key words: Kosovo and Metohija, Serbia, geopolitics, security, National security, political violence

* Institute for Political Studies, Belgrade, Republic of Serbia, vanja.glisin@ips.ac.rs

** Institute for Political Studies, Belgrade, Republic of Serbia

Introduction

Serbia is a continental country that occupies the central part of the Balkan Peninsula with its territory of 88,361 km². In the administrative and territorial sense, Serbia has two autonomous provinces - Vojvodina and Kosovo and Metohija. According to the Constitution of the Republic of Serbia, the Autonomous Province of Kosovo and Metohija is an integral part of the Republic of Serbia, and therefore all state bodies are obliged to represent and protect the state interests in the southern Serbian province.¹ With the new National Security Strategy, Serbia has committed itself to protect national interests, territorial integrity and the Serbian nation as a whole, highlighting Resolution 1244 of the UN Security Council.²

The Serbian Province of Kosovo and Metohija represents the macro fortress of the Balkans, the central area of the peninsula and a kind of *intermarium*, thus being very important for the control of traffic, economic, communication, strategic and other corridors. The main peninsular transversals, mostly directed by river valleys, define the central role of Kosovo and Metohija. It is the macro fortress of the Balkans as a natural entity bounded by mountain ranges resembling natural ramparts (Šar Mountains, Koritnik, Paštrik, Kopaonik) in whose centre there are two basins rich in ores (gold, silver, lead, zinc, iron, lignite) and natural resources (drinking water and arable land). The entry into the area of the macro fortress is limited and possible only through several passes (e.g. Merdare and Morina) and gorges (e.g. Kačanik and Ibar), while the interior of the fortress is passable. Apart from the fact that Kosovo and Metohija is the geopolitical heart of Serbia, it is also the spiritual heart, which in the centuries-old history of Serbs used to be "the state and religious centre, the focal point of culture and the origin of its historical traditions (...). It symbolises the foundations that during the centuries of slavery preserved and in the era of gradual liberation from domination established the modern national and state identity."³ On the other hand, viewing the efforts of the United States to create a geostrategic arc in the Balkans by expanding NATO, establishing bases (Bondsteel) and logistics stations, as well as supporting guards in the field (especially Albanians), it can be noted that the key point for creating such an arc is precisely Kosovo and Metohija.⁴

¹ Constitution of the Republic of Serbia, "Official Gazette of RS", No. 98/06.

² National Security Strategy of RS: 94/2019-13.

³ Dušan Bataković, *Kosovo i Metohija u srpsko-arbanaškim odnosima*, Čigoja štampa, Beograd, 2006, p. 5.

⁴ Ljubiša Despotović i Vanja Glišin, "Geopolitički identitet Republike Srbije i Strategija nacionalne bezbednosti", *Politika nacionalne bezbednosti*, Vol. 20, No. 1, 2021, p. 24.

The Kosovo-Metohija knot – the geopolitical and security aspects

Analysing the geopolitical position of Serbia and the Serbian nation, as well as parts of the territory such as Kosovo and Metohija, it can be concluded that in the historical range of several centuries, this area is characterized by the following geopolitical features: contact, bordering, knotty and fragmentation. Firstly, contact is a consequence of the intersection of two religions (Christianity and Islam) and three civilizational and cultural circles (Western, Orthodox and Islamic civilization) in the Balkans. It is precisely for this reason that the Serbian territory throughout history has been coded as a zone through which “the main axis of transgression and regression processes of civilizational collisions” extends.⁵ In our opinion, contact and bordering are the features that for centuries have drawn political and administrative boundaries in the Balkans, as well as more far-reaching discursive and civilizational boundaries, which “violate the territorial, cultural and civilizational integrity of the Serbian nation, making it vulnerable and easy prey for the territorial aspirations of aggressive neighbours, fraud, persecution, seizure of religious and cultural heritage, etc.”⁶ The example of Kosovo and Metohija clearly shows how discursive and civilizational boundaries are established, and if we do not follow and protect national interests, there will be far-reaching consequences for the Serbian nation as a whole. Secondly, knotty as a geopolitical feature has arisen due to the intertwined and parallel interests of regional and global powers, which project the territory of Serbia and Serbian countries as geopolitically important. The Germanic factor projects the direction of movement northwest–southeast, across the Balkans towards the Near and Middle East. The Islamic factor follows the direction southeast–northwest, towards Europe. Russia is trying to coordinate in the direction northeast–southwest, towards the Mediterranean and warm seas.⁷ The United States coordinates in southwest-northeast direction and tries to control other directions, especially those that extend from the circle of allied states. China appears as a new factor following east-west direction, which further complicates Serbia’s geopolitical position (China+17 Initiative).⁸ Apart from the fact that each of the countries has its interests in the wider area of the Balkans, their interests also intersect in the area of Kosovo and Metohija - diplomatically, economically and strategically. In this context, we notice that the violent occupation of the southern Serbian province is the result of the

⁵ Ljubiša Despotović, *Srpska geopolitička paradigma*, Kairos, Sr. Karlovci, 2012, p. 143.

⁶ Vanja Glišin, “Srpski narod pod imperijalnom presom – položaj u geopolitičkom čvoru”, *Napredak*, Vol. 2, No. 2, 2020, pp. 60-61.

⁷ See more about Russia in: Ljubiša Despotović i Vanja Glišin, “Geopolitička pozicija Ruske Federacije na postsovjetskom prostoru”, in: Dragan Petrović (ed.), *Konfliktne zone na postsovjetskom prostoru i regionalna bezbednost*, IMPP, Beograd, 2021, p. 127.

⁸ See more in: Ljubiša Despotović i Vanja Glišin, *Savremeni međunarodni odnosi i geopolitika*, Kairos, Sr. Karlovci, 2021, pp. 313-341, 353-375.

unipolar hegemony of the United States, which, after the Cold War and the occurrence of a geopolitical vacuum in contact zones such as the Balkans, has unequivocally worked on strengthening its global position. Therefore, due to its contact, the Balkans have not been “spared from major political, military and territorial changes, which has radicalised the Balkanization process typical of it”.⁹ The mentioned process is characterized by territorial and political disagreements and conflicts, ethnic fragmentation and spatial mixing, religious and national exclusivity, etc. In addition, Serbia and the Serbian countries face the globalist concept of geopolitics of destruction, which is an “ideological and political concept (globalism, globalization, new world order) of the subordination of the world to the interests of the US and the Atlanticist geopolitical paradigm, conducted through processes of partial or complete devastation of state, national, identity, institutional, economic, cultural, educational, military, religious-confessional and territorial capacities of the nations that are marked as the target of their destructive action”¹⁰. The independence of Kosovo is an Atlanticist project, developed in the context of the geopolitics of the destruction of Serbia. In this regard, “geopolitical pretensions and territorial aspirations of global, regional and local actors in the Serbian geopolitical position predetermine fragmentation as a feature that will be used as a factor of new destabilization” of this area.¹¹ It is about the possible activation of other potential geopolitical hotspots in Serbia, such as Vojvodina, Raška and Bujanovac-Preševo, or out of it, and is related to the position of Serbs in Macedonia, Albania, Montenegro, Bosnia and Herzegovina and Croatia.¹²

Therefore, the Kosovo-Metohija geopolitical knot in historical continuity is a place of opposing vectors of different geopolitical interests of global, regional and local factors.

The United States, as a global power, has projected this area as a zone of interest for several reasons.

Firstly, the triumph in the Cold War and the assumption of a leading role in the newly emerging unipolar system has enabled the US to position itself undisturbed in key zones on the Eurasian continent, especially in the Rimland zone (*Rimland, Nicholas Spykman*), and in this way further suppress Russia, which was in the phase of complete withdrawal towards the heart of the continent. By occupying the Balkans, Washington has gained control over a great part of Rimland, enabled a springboard to the Near and Middle East and assumed primacy in the zones of the former Soviet domination. With the accession of Montenegro to NATO in 2017, and then North Macedonia in 2020, the Serbian position has become much more difficult and isolated. In addition, constant pressure is exerted on Serbia in the most sensitive points, which

⁹ Ljubiša Despotović i Vanja Glišin, “Geopolitički identitet Republike Srbije i Strategija nacionalne bezbednosti”, gen. quote, p. 25.

¹⁰ Ljubiša Despotović, *Geopolitika destrukcije*, Kairos, Sr. Karlovci, 2015, p. 65.

¹¹ Ljubiša Despotović, *Geopolitika Svetosavlja: srpsko nacionalno pitanje u istorijskom rasponu od krštene do prirodne Srbije*, Kairos, Sremski Karlovci, 2019, p. 90.

¹² See more: Vanja Glišin, *Balkanska geopolitička paradigma*, Kairos, Sr. Karlovci, 2019, p. 127.

exhausts the Serbian capacities, and thus narrows the manoeuvrability of the great powers in this area. This has confirmed the US dominance in relation to the main opponent - Russia, and created one in a series of excuses for the existence of NATO.

Secondly, in the global projection of the establishment of the new world order, Serbia as a semi-peripheral area is not a fully globalised zone, so it should be brought under the influence of the West by imposing the US internationalism, with the intention of concealing real economic, political, military and ideological interests.¹³ Globalization as a process leads to “the establishment of a post-sovereign era in which states will be subordinated to the global centre of power”.¹⁴ States that oppose the establishment of the new world order and the centre of global power are declared failed or weak states, that is, rebel states¹⁵ and are exposed to a long-term and open policy inspired by the concept of geopolitics of destruction.¹⁶ The independence of Kosovo is a postmodern geopolitical experiment of Atlanticism and an indicator that under the guise of the rhetoric about the European integration, the global village, democratisation and modernisation of developing countries, the real interests of the global centre of power are actually being implemented and accomplished. The real danger is the reduction of our country to the level of a “disorganised country”, which is the ultimate outcome of the “civilizational, identity and geopolitical conversion” that is carried out by the national elite in the mentioned models with the wholehearted support of the West.¹⁷

Thirdly, the geostrategic, geoeconomic and traffic potential of the Kosovo and Metohija's part of Serbia has been pointed out, which is very important for the control of the wider Balkan area. Therefore, the US has not stopped interfering in the internal political processes in the country, trying to put the mentioned potential under its control. Even before the beginning of the aggression against FR Yugoslavia, Madeleine Albright made it clear that the US would interfere in the internal politics of Serbia, and that NATO would manage the situation in Kosovo as it did in Bosnia.¹⁸ After the expulsion of Serbs from Kosovo and Metohija and the confiscation of their property, and then with the end of the 1999 war, Albanians, with the wholehearted support of the US, got the opportunity to terrorise the Serbian population that remained living in the Province, as evidenced by the pogrom on March 17, 2004, the declaration of the independence of Kosovo in 2008 and the decades-long destruction of the Serbian cultural and religious

¹³ Tomas Molnar, *Amerikanologija*, SKC, Beograd, 1996.

¹⁴ Vanja Glišin, “Implikacije atlantističkih geopolitičkih doktrina na bliskoistočnu krizu - slučaj Irana”, *Kultura polisa*, Vol. 17, No. 42, 2020, p. 160.

¹⁵ Ljubiša Despotović i Aleksandar Gajić, “Perspektive moderne države u postvestfalskom poretku”, *Kultura polisa*, Vol. 14, No. 32, 2017, pp. 293-307.

¹⁶ Ljubiša Despotović, *Geopolitika destrukcije*, gen. quote, p. 65.

¹⁷ Ljubiša Despotović, *Geopolitika Svetosavlja*, gen. quote, p. 421.

¹⁸ Aleksis Trud, *Geopolitika Srbije*, Službeni glasnik, Beograd, 2007, p. 145; Serž Alimi i dr, *Kako se fabrikuje javno mnjenje: mediji i “pravedni ratovi”*, FMK, Beograd, 2020, pp. 26-27.

heritage. There are many examples of pressure and violence against Serbs in 2021 alone, starting with cases where victims were individuals, and ending with those when, due to the adopted measures, victims were all Serbs in Kosovo and Metohija. The examples of terrorising the Serbian nation from September and October 2021 speak louder than words.¹⁹

Fourthly, the stereotypical presentation of Serbs as “little Russians” in the Balkans and the development of such a media discourse on a global scale can actually lead to the idea that the US, through Serbia, by seizing Kosovo and Metohija, is symbolically dealing with Russia, which since 2007 has used the right of veto in the UN SC in order to prevent many processes contrary to the Serbian interests (mainly the Ahtisaari Plan). For years, Russia has had a firm position when it comes to the status of KiM, which Serbia should follow in order to preserve national interests. During the last incident in the northern part of Mitrovica, while the British supported the Kosovo Police, Russia demanded that the “Mission in Kosovo fulfills its mandate in accordance with the UN SC Resolution 1244 and to restrain the rampant radical Kosovar Albanians”.²⁰ The Chinese diplomat Geng Shuang made a similar statement at the UN SC session, saying that Resolution 1244 is the legal basis for finding a solution.²¹ According to SC Resolution 1244, NATO has full responsibility for preserving peace and security in the Province, which we should call for and demand.

Fifthly, it is clear why the US has assigned guards to the field - Albanians. Namely, Washington supports their territorial aspirations, while, on the other hand, it uses them as a means to accomplish the set goals. Through them, the US destabilises the political situation in the region, punishes local political elites for possible disobedience (e.g. Nikola Gruevski) and “threatens further territorial fragmentation in favour of Great Albanian pretensions”.²² Anna Filimonova also points to the “Albanization of the Balkans” when she says that the Albanization “will enable the NATO pact to continue to increase its military presence without obstacles (to deploy military bases and all kinds of weapons), to control the transit of energy sources and to further destroy Slavic space in the Balkans”.²³ Viewed more broadly, by occupying and violently seizing Kosovo and Metohija from the territorial integrity of Serbia and annexing it to Albania (along with the territory of western Macedonia), the US would ensure the necessary strategic position for controlling strongholds on the Adriatic coast, achieve strategic depth and penetration into the heart of the Balkans and thus took control of the important, previously mentioned, corridors.²⁴

¹⁹ Novi standard, “Haos na KiM: ROSU na severu”, *Novi standard*, 20.9.2021.

²⁰ Sputnik, “Obuzdajte razularene radikalne kosovske Albance”, *Sputnik*, 14.10.2021.

²¹ RTS, “UN o opasnim jednostranim akcijama Prištine”, *RTS*, 15.10.2021.

²² Ljubiša Despotović, *Geopolitika Svetosavlja*, gen. quote, p. 102.

²³ Ana Igorovna Filimonova, “Albanizacija Balkana”, in: *Geopolitika postmodernog sveta*, Geopolitika, Beograd, 2011, p. 39.

²⁴ Milimir Stepić, *Kosovo i Metohija: Postmoderni geopolitički eksperiment*, gen. quote, p. 16.

Sixthly, by occupying the macro fortress of Kosovo and Metohija, the United States would provide a stable springboard for further territorial transgression in several directions: towards the Caucasus, the Black Sea basin, the Middle East and North Africa. The direct infiltration of the US and NATO is carried out from two directions with the aim of creating an integral Balkan geopolitical and geostrategic arc, consisting of bases, training grounds, strongholds and other installations, easily accessible from the Adriatic and Aegean basin and the Pannonian Plain.²⁵ Therefore, the position of the territory of Kosovo and Metohija in the Balkan "Heartland" is significant for the Atlanticist structures in their intention to "include the entire Balkans in the sphere of their indisputable control".²⁶

Turkey, as a regional power, views the area of Kosovo and Metohija as an important link of the "green transversal"²⁷ that would connect Istanbul and Sarajevo. In this regard, two important links in the chain that stretches from the Bosphorus to central Bosnia are the Muslims in the Raška region and in the north of Montenegro. The road that connects Kosovo and Metohija with Bosnia and Herzegovina has been laid across the mentioned area.²⁸ Ahmet Davutoğlu has emphasized two important short-term and long-term goals of the Turkish foreign policy in the Balkans: "strengthening Bosnia and Albania and forming an international legal foundation that will protect national minorities in this area".²⁹ Therefore, the accomplishment of neo-Ottoman goals depends on the success of the project of strengthening BiH and Albania. Furthermore, Davutoğlu emphasizes the importance of the territory of KiM, which "forms the central area between the majority Bosniak axis Bosnia-Sandžak and the majority Albanian axis Macedonia-Albania".³⁰ If "the territory of KiM is lost, the Bosniak and Albanian axis will be separated, which is a great strike for Turkey".³¹ The Turkish President Recep Erdoğan has repeatedly emphasized the Turkish goals in the Balkans. On an occasion, during his visit to Kosovo and Metohija, Erdoğan said: "Kosovo is Turkey",³² in order to announce in July 2021 that Turkey will advocate for new recognition of the independence of the so-called Kosovo.³³ In this regard, it is necessary for our country to be careful, since the statements of representatives of powerful countries, such as Turkey, are not unfounded.

For a long time, Germany has projected the Balkan area as an important strategic corridor of penetration to southeast (*Drang nach Sudosten*). It fulfills its interests through economic, political and diplomatic aspects, directly or through the

²⁵ Ibid, p. 107.

²⁶ Ibid, p. 68.

²⁷ See: Milovan Subotić, *Ekstremizam pod okriljem religije*, Medija centar "Odbrana", Beograd, 2015, pp. 196-197.

²⁸ Dušan Proroković, *Geopolitika Srbije*, Službeni glasnik, Beograd, 2018, p. 606.

²⁹ Ahmet Davutoğlu, *Strategijska dubina*, Službeni glasnik, Beograd, pp. 134-135.

³⁰ Ibid, p. 294.

³¹ Ljubiša Despotović i Vanja Glišin, *Savremeni međunarodni odnosi i geopolitika*, gen. quote, p. 338.

³² Miroљub Jevtić, "Kosovo je Turska, Turska je Kosovo", *Politika*, 2013.

³³ Politika, "Erdoğan: Radimo na novim priznanjima Kosova", *Politika*, 19.7.2021.

European Union. According to Alexis Trud, "Serbia is a capital element of this German expansion; it has become a pawn in the grand European strategic game."³⁴ In addition, "the Autrans door is an important exit to the Mediterranean" for Germany, and therefore "Kosovo and Metohija, with the Albanian demographic majority, fits into the overall geopolitical, geostrategic and geoeconomic calculation"³⁵. Furthermore, "the support to the separatist movement of the Albanian national minority relativizes the sovereignty and weakens Serbia, a traditional obstacle to the German land penetration to southeast - the Danube, Pomoravlje and Povardarje, towards the straits, the Middle East and oil sources".³⁶ The German current rhetoric is also clear when it comes to the status of the southern Serbian province, as well as the EU and US pressure.³⁷

Albania, that is, the majority of Albanian politicians, do not hide their intentions regarding the establishment of Greater Albania.³⁸ The Albanian Prime Minister Edi Rama has been talking about it for years, often hiding his offensiveness and aggressiveness with the rhetoric about intra-Balkan cooperation. In October 2021, Rama said that the goal of his political career is the unification of Albania and Kosovo, emphasizing that "Kosovo is an independent state".³⁹ With the support of the US, this project is realistic for Albanians and geopolitically useful for Washington for several reasons. Firstly, Albanians are reliable allies on the ground and through them it can destabilize and/or control events in the region. Secondly, the Greater Albania project would be an obstacle to the Russian influence extending along the northeast-southwest axis. Thirdly, this would control the Vardar-Morava vector and the Chinese effort to exert its influence along that axis. Fourthly, the US would put the Autrans door under its control. Fifthly, the Serbian factor would be contained and in the future further suppressed.

For Serbia, the southern Serbian province represents a geographical, geopolitical, geostrategic, economic and above all spiritual centre. As the macro fortress, it defends national and state survival, while as a spiritual vertical it preserves the essential survival of the Serbian nation as a whole. All of this points to the necessity of preserving the territorial integrity of Serbia, and also of Kosovo and Metohija. Any division⁴⁰ of territory and compromises, which are often discussed in

³⁴ Aleksis Trud, *Geopolitika Srbije*, gen. quote, p. 142.

³⁵ Milomir Stepčić, *Kosovo i Metohija: Postmoderni geopolitički eksperiment*, gen. quote, p. 18.

³⁶ *Ibid*, p. 18.

³⁷ Dojče vele, "Krajnje je vreme za dogovor Kosova i Srbije", *Dojče vele*, 17.9.2021.

³⁸ About the "Natural Albania" project, see: Marina Filipović i Vladimir M. Cvetković, "Projekat 'Prirodne Albanije' kao pretnja teritorijalnom integritetu Republike Srbije", *Vojno delo*, Vol. LXXI, No. 4, 2019, pp. 114-125.

³⁹ Nova S, "Rama: Albanija da se ujedini sa Kosovom", *Nova S*, 9.10.2021; Sputnik, "Rama: Kosovo je nezavisna i suverena država", *Sputnik*, 13.11.2021.

⁴⁰ Dušan Proroković wrote about the division of Kosovo and Metohija between reality and delusion in: "Podela Kosova i Metohije: realnost ili zabluda?", *Vojno delo*, Vol. LXXIV, No. 2, 2022, pp. 55-74.

public, would violate the naturally predetermined geopolitical and geostrategic potential of the macro fortress and would make Serbia vulnerable, especially the districts of Raška, Rasina, Toplica, Jablanica and Pčinja [Figure 1].

Figure 1 – Map of the Republic of Serbia with and without Kosovo and Metohija
(edited by the authors)

In addition to the loss of territory, Serbia would lose its natural and mineral resources by giving up Kosovo and Metohija. It would leave the Serbian population to the will of the Albanian extremists, and the future of cultural and religious heritage would be accompanied by destruction, confiscation of land and counterfeiting. The Serbian spiritual vertical, based on the Kosovo covenant, would be permanently destroyed, the Serbian international reputation would be damaged, and secessionism could spread to other areas, as well. The so-called Republic of Kosovo would become an Islamist state, an “exporter” of terrorism and a springboard for jihad warriors. By gaining independence, it would soon become a member of NATO, which would greatly tighten the circle around Serbia. In addition, the concession and reconciliation of Serbia with the so-called independence would humiliate Russia and China, which protect the integrity of Serbia in the UN SC, etc.⁴¹ And, finally, we should point out the view of Nicholas Spykman, one of the most prominent Anglo-Saxon geopoliticians: “The main goal of the foreign policy of all states is the preservation of territorial integrity and political independence”.⁴²

⁴¹ Milomir Stepić, “Kosovo i Metohija: geopolitički aspekti brzog rešenja i zamrznutog konflikta”, *Nacionalni interes*, Vol. 38, No. 2, 2020, pp. 10-15.

⁴² Nicholas Spykman, *American's Strategy in World Politics*, Harcourt, Brace and Co, New York, 1942, p. 17.

Conclusion

In accordance with the Constitution of the Republic of Serbia and Resolution 1244 of the UN SC, the Republic of Serbia, its state and political leadership are obliged to preserve the territorial integrity and sovereignty of the state. It should be known that Resolution 1244 is the only act ever passed that prohibits unilateral secession. Having that in mind, Kosovo and Metohija is a part of Serbia until Serbia itself renounces its territory. Moreover, according to the new National Security Strategy, we, as a state, not only declaratively, but also essentially, have committed ourselves to preserve Kosovo and Metohija as a part of Serbia, as well as to help our compatriots in neighbouring countries. Such an obligation implies serious strengthening of all national capacities (military, security, economic, cultural, media, etc.), in order to adequately respond to this, above all, nationally important strategic commitment. It is obvious that there are many security, political and geopolitical challenges, so in that segment our solution is to strengthen relations with international factors that support us in preserving sovereignty and territorial integrity, primarily with Russia and China. In this sense, Serbia has to insist on observance of international law, as well as the aforementioned Resolution of the SC, and this means that it should persistently request the return of its security forces to Kosovo and Metohija within the mandate and number provided for by Resolution 1244. Of course, the chances are slim that it would happen immediately, but Serbia has to insist on this provision and continuously demand its observance. It is particularly important to comply with the responsibilities of KFOR in controlling and restraining the interim institutions of Prishtina. Although it is clear that this is a biased approach during the use of valid documents, when we talk about KFOR and EULEX, we have to firmly stick to international documents, especially those that are in our favour. The policy of constant insistence on their observance by the so-called international community will once be fruitful, and until that happens, we have to constantly inform international subjects and the public when, where and in which part international documents and resolutions are violated and not implemented. It would be a much more effective method than constantly “begging, apologising or whining” over your fate, that is, apologising and defensively justifying how the Albanian party continuously violates or does not implement what has been agreed upon and signed. In the future, pressure should primarily be exerted on international institutions that are in charge of controlling and implementing international documents related to Kosovo and Metohija. It is the international community that has to force the Albanian party to comply with its obligations, and if it does not do so - clearly and continuously insist on it.

One should also take into account the trend of withdrawing recognition of the so-called Kosovo independence and make diplomatic moves accordingly. Any hasty dealing with the Kosovo issue, concessions and compromises, would be solely to the detriment of Serbia. The current position characterized as a “frozen conflict” represents a more favourable starting point for the Serbian actions in the future because international events (e.g. in Ukraine) indicate changes in the international order of power that is rapidly moving in the direction of establishing multipolarism, which are more favourable circumstances for our country. These are changes that cannot be stopped without a

major world conflict and that is exactly why we should insist on the so-called buying time and waiting for more favourable circumstances for negotiations or a final solution when we would insist on the complete territorial and state integration of Kosovo and Metohija.

Just as it could be seen that the occupation of Kosovo and Metohija is a reflection of the unipolar hegemony of the US, in recent years the issue of the southern Serbian province has shown a slightly different picture in the international order, especially in the UN SC, where Russia and China oppose the Atlanticist intention to tear away the Kosovo-Metohija's part of the territorial integrity of Serbia, and the trend is to withdraw the recognition of the so-called independence of Kosovo. There is no doubt that this room for manoeuvre will be geopolitically sensitive in the following period, and it is necessary to take into account all geopolitical facts and to analyse both national political events and events in the international and regional environment. However, one thing is certain, due to everything stated and argued, time is working for us, no matter how contradictory it may seem at first glance, because we will be in a more favourable position for negotiations or even an imposed or forced military solution to the Kosovo-Metohija problem.

Literature

[1] Алими, Серж, Видал, Доминик, Малер, Анри, Рејмон, Матјас, *Како се фабрикује јавно мњење: медији и „праведни ратови”*, Факултет за медије и комуникацију, Београд, 2020.

[2] Батаковић, Душан, *Косово и Метохија у српско-арбанашким односима*, Чигоја штампа, Београд, 2006.

[3] Глишин, Вања, *Балканска геополитичка парадигма*, Каирос, Сремски Карловци, 2019.

[4] Глишин, Вања, Српски народ под империјалном пресом – положај у геополитичком чвору, *Напредак*, вол. 2, бр. 2, 2020, стр. 47-64.

[5] Глишин, Вања, „Импликације атлантистичких геополитичких доктрина на блиско-источну кризу-случај Ирана”, *Култура полиса*, вол. XVII, бр. 42, 2020, стр. 157-172.

[6] Галовић, Милан, „Гурке поново на Космету”, *Политика*, 9. октобар 2021.

[7] Давутоглу, Ахмет, *Стратегијска дубина*, Службени гласник, Београд, 2014.

[8] Деспотовић, Љубиша, *Геополитика деструкције*, Каирос, Сремски Карловци, 2015.

[9] Деспотовић, Љубиша, Гајић Александар, „Перспективе модерне државе у поствестфалском поретку”, *Култура полиса*, вол. XIV, бр. 32, 2017, стр. 293-307.

[10] Деспотовић, Љубиша, *Геополитика Светосавља: српско национално питање у историјском распону од крштене до природне Србије*, Каирос, Сремски Карловци, 2019.

[11] Деспотовић, Љубиша, Глишин Вања, „Геополитички интереси и политички концепти формирања двеју Југославија и разлози њиховог државног разбијања”, *Лесковачки зборник*, вол. LXI, бр. 1, 2021, стр. 439-455.

[12] Деспотовић, Љубиша, Глишин, Вања, „Геополитичка позиција Руске Федерације на постсовјетском простору”, у: Драган Петровић (ур.) *Конфликтне зоне на постсовјетском простору и регионална безбедност*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2021, стр. 127.

[13] Деспотовић, Љубиша, Глишин, Вања, „Геополитички идентитет Републике Србије и Стратегија националне безбедности“, *Политика националне безбедности*, вол. 20, бр. 1, 2021, стр. 117-139.

[14] Деспотовић, Љубиша, Глишин, Вања, *Савремени међународни односи и геополитика*, Каирос, Сремски Карловци, 2021.

[15] Деспотовић, Љубиша, *Српска геополитичка парадигма*, Каирос, Сремски Карловци, 2012.

[16] Дојче веле, „Крајње је време за договор Косова и Србије“, *Дојче веле*, 17. септембар 2021. <https://www.dw.com/sr/крајње-је-време-за-dogovor-kosova-i-srbije/a-59212930>, 10/11/2021.

[17] Игоровна Филимонова, Ана, „Албанизација Балкана“, у: *Геополитика пост-модерног света*, Геополитика, Београд, 2011.

[18] Молнар, Томас, *Американологија*, СКЦ, Београд, 1996.

[19] Нови стандард, „Хаос на КиМ: РОСУ на северу, почело одузимање таблица, бачен сузавац на Србе“, *Нови стандард*, 20. септембар 2021. <https://standard.rs/2021/09/20/haos-na-kim-rosu-na-severu-pocelo-oduzimanje-tablica-bacen-suzavac-na-srbe/>, 10/11/2021.

[20] Ничић, Будимир, „Весли Кларк: Желим да видим како се Косово развија“, *Глас Америке*, 7. јул 2021. <https://www.glasamerike.net/a/kosovo-vesli-klark-poseta/5956961.html>, 10/11/2021.

[21] Нешић, Милан, „Весли Кларк: Милошевић сукоб на Косову учинио неизбежним“, *Глас Америке*, 9. јун 2021. <https://www.glasamerike.net/a/kosovo-vesli-klark-poseta/5956961.html>, 10/11/2021.

[22] Н1, „Вучић: Нема места паници иако се повећава притисак ЕУ и САД у вези са Косовом“, *Н1*, 31. мај 2021. <https://rs.n1info.com/vesti/vucic-nema-mesta-panici-ia-ko-se-povecava-pritisak-eu-i-sad-u-vezi-sa-kosovom/>, 10/11/2021.

[23] Нова С, „Еди Рама: циљ моје каријере је тежња да се Албанија уједини са Косовом“, *Нова С*, 9. октобар 2021. <https://nova.rs/vesti/politika/edi-rama-cilj-moje-karijere-je-teznja-da-se-albanija-ujedini-sa-kosovom/>, 8/11/2021.

[24] Јевтић, Мирољуб, „Косово је Турска, Турска је Косово“, *Политика*, 2013. <https://www.politika.rs/scc/clanak/275125/>, 9/11/2021.

[25] Пророковић, Душан, *Геополитика Србије: положај и перспективе на почетку 21. века*, Службени гласник, Београд, 2018.

[26] Пророковић, Душан, „Подела Косова и Метохије: реалност или заблуда?“, *Војно дело*, вол. LXXIV, бр. 2, 2022, стр. 55-74.

[27] Политика, „Британска амбасада подржала полицијску акцију Приштине“, *Политика*, 14. октобар 2021. <https://www.politika.rs/sr/clanak/489719/Britanska-ambasada-podrzala-policijsku-akciju-Pristine>, 10/11/2021.

[28] Политика, „Ердоган: Радимо на новим признањима Косова“, *Политика*, 19. јул 2021. <https://www.politika.rs/scc/clanak/483791/Erdogan-Radimo-na-novim-priznanjima-Kosova>, 10/11/2021.

[29] РТС, „УН о опасним једностраним акцијама Приштине, расправа о будућности УНМИК-а”, РТС, 15. октобар 2021.

<https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/4552352/savet-bezbednosti-un-sednica-kim.html>, 10/11/2021.

[30] Савет безбедности Уједињених нација, „Резолуција СБ УН 1244” 10. јун 1999. <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/19944>, 10/11/2021.

[31] Стратегија националне безбедности Републике Србија: 94/2019-13. 2019. <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/strategija/2019/94/2>, 12/11/2021.

[32] Степић, Миломир „Косово и Метохија: геополитички аспекти брзог решења и замрзнутог конфликта”, *Национални интерес*, вол. 38, бр. 2, 2020, стр. 7-30.

[33] Степић, Миломир, *Косово и Метохија: Постмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.

[34] Степић, Миломир, *Српски геополитички образац*, Catena Mundi, Београд, 2019.

[35] Степић, Миломир, *Српско питање – геополитичко питање*, Јантра група, Београд, 2004.

[36] Суботић, Милован, *Екстремизам под окриљем религије*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2015.

[37] Спутник, „Русија поручила НАТО-у: Обуздајте разуларене радикалне косовске Албанце”, *Спутник*, 14.10.2021. <https://rs.sputniknews.com/20211014/rusija-nato-u-obuzdajte-rasprojasale-radikalne-kosovske-albance-1130673899.html>, 9/11/2021.

[38] Спутник, „Рама: Косово је независна и суверена држава, Србија треба да га призна”, *Спутник*, 13. новембар 2021. <https://rs.sputniknews.com/20211113/rama-kosovo-je-nezavisna-i-suverena-drzava-srbija-treba-da-ga-prizna-1131548819.html?modal=feedback>, 14/11/2021.

[39] Труд, Алексис, *Геополитика Србије*, Службени гласник, Београд, 2007.

[40] Устав Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 98/06.

[41] Филиповић Марина, Цветковић М. Владимир, „Пројекат „Природне Албаније” као претња територијалном интегритету Републике Србије”, *Војно дело*, вол. LXXI, бр. 4, 2019, стр. 114-125.

[42] Цвијић, Јован, *Балканско полуострво и јужнословенске земље*, Државна штампарија Краљевине СХС, Београд, 1922.

[43] Spykman, Nicholas, *American's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of Power*, Harcourt, Brace and Co, New York, 1942.

[44] Woodward, L. Susan, *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution after the Cold War*, Brookings Institution, Washington, 1995.

Summary

Due to the intertwined and parallel interests of the great powers in Kosovo and Metohija, a kind of geopolitical knot has been created, as a field of aggressive geopolitical actions by non-Balkan and Balkan neighbouring political factors, which is

reflected in current events, making them politically and security complex. After 2008, we have witnessed the unilaterally recognized so-called independence of Kosovo, which continued the process of internal transition and territorial fragmentation of Serbia that is clearly marked as a challenge and threat even in the current geopolitical and security context. Therefore, the authors have tried to show and explain the importance of the southern Serbian province, first of all emphasizing its geographical and geopolitical importance as a central area on the Balkan Peninsula, which makes it very important for the control of traffic, economic, communication, strategic and other corridors. Then, the second part of the paper presents a geopolitical analysis of the current events in the south of Serbia and the consequences for the country's internal political structure and international position. In addition, the security aspects of the Kosovo-Metohija knot have been analysed, with a focus on national security and security problems caused by the violent exclusion of the Serbian territory and the self-proclamation of the so-called independence of Kosovo, in order to find sustainable solutions for the security situation in the south of Serbia.

The conclusion is that in accordance with the Constitution of the Republic of Serbia and Resolution 1244 of the UN SC, the Republic of Serbia, its state and political leadership are obliged to preserve the territorial integrity and sovereignty of the state. It should be known that Resolution 1244 is the only act ever passed that prohibits unilateral secession. Having that in mind, Kosovo and Metohija is a part of Serbia until Serbia itself renounces its territory. Moreover, according to the new National Security Strategy, we, as a state, not only declaratively, but also essentially, have committed ourselves to preserve Kosovo and Metohija as a part of Serbia, as well as to help our compatriots in neighbouring countries. Such an obligation implies serious strengthening of all national capacities (military, security, economic, cultural, media, etc.), in order to adequately respond to this, above all, nationally important strategic commitment. It is obvious that there are many security, political and geopolitical challenges, so in that segment our solution is to strengthen relations with international factors that support us in preserving sovereignty and territorial integrity, primarily with Russia and China. In this sense, Serbia has to insist on observance of international law, as well as the aforementioned Resolution of the SC, and this means that it should persistently request the return of its security forces to Kosovo and Metohija within the mandate and number provided for by Resolution 1244.

Key words: Kosovo and Metohija, Serbia, geopolitics, security, National security, political violence

© 2022 The Authors. Published by *Vojno delo* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>).

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

THE POSITION OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA ON KOSOVO AND METOHIIJA IN THE CONTEXT OF THE DEFENCE OF INTERNATIONAL LAW AND THE EXPANSION OF THE INTEREST FRONTIERS*

Aleksandar Mitic**

Достављен: 13. 02. 2022.

Језик рада: Енглески

Кориговано: 09. 05. и 21. 06. 2022.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 15. 07. 2022.

DOI број: 10.5937/vojdelo2203017M

Despite the geopolitical challenges in the immediate environment in Central Asia and the Pacific, the People's Republic of China plays an increasingly active diplomatic role in the Balkans, primarily by providing unconditional support to Belgrade regarding Kosovo and Metohija. Is it an isolated step forward or a tactical move that is in line with the new strategic foreign policy thinking? In search for an answer, the paper considers the evolution of the principle of non-interference in China's foreign policy, its re-evaluation and adaptation in the context of the transition to a multipolar world order, the expansion of the "interest frontiers" conditioned by the Belt and Road Initiative, and the preservation of China's territorial integrity and sovereignty in the matter of Tibet, Xinjiang, Hong Kong and Taiwan. The paper analyses the processes that have strengthened Beijing's position on Kosovo and Metohija in recent years: the derecognition of Taiwan and Kosovo and Metohija, the increased Western pressure on Xinjiang and Hong Kong, and the understanding that resolving the status of Kosovo and Metohija is impossible without China's approval in the UN Security Council. It has been concluded that the issue of Kosovo and Metohija reflects both the main postulates of China's foreign policy and its evolution. This attitude of Beijing will make it difficult for the West to complete the "independence of Kosovo", it will increase the pressure of the EU and the US on Serbia, and it will also strengthen the resilience of Belgrade.

Key words: China, Belt and Road, Republic of Serbia, Kosovo and Metohija, multipolarity, territorial integrity, interest frontiers, China-US relations

* The paper has been written as a part of the scientific research project "Serbia and challenges in international relations in 2022", which has been financed by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia, and implemented by the Institute for International Politics and Economics during 2022.

** Institute for International Politics, Belgrade, Republic of Serbia, aleksandar.mitic@diplomacy.bg.ac.rs

China's transition to global power status

Despite the geopolitical challenges in the immediate environment in Central Asia and the Pacific - such as the US withdrawal from Afghanistan and the formation of the AUKUS Partnership aimed at its "containment" - the People's Republic of China has an increasingly active diplomatic role in the Balkans. With its unconditional support to Belgrade and initiatives related to Kosovo and Metohija, Beijing has also rejected the appointment of a "High Representative" for Bosnia and Herzegovina as illegitimate. These moves have set off an alarm in the leading members of NATO and the European Union, which have reacted with indignation to the strategic Serbian-Chinese cooperation within the Belt and Road Initiative so far. Some Western analyses indicate that China represents an even greater danger than the Russian Federation for rounding off "Kosovo's independence".¹

Why is China ready to tolerate the Western criticism and condemnation that, together with the Russian Federation, it spreads "malign influence" in the Balkans? What are Beijing's interests? Is it an isolated step forward or a tactical move that is in line with the new strategic foreign policy thinking in Beijing? For the preservation of the territorial integrity of the Republic of Serbia, these issues are of key importance taking into account China's membership in the UN Security Council and the Western confrontation with the fact that every solution to the issue of Kosovo and Metohija has to be confirmed in this body.

In this context, it is important to consider changes in China's foreign policy, especially the evolution of consideration of the principle of non-interference, which is traditionally one of the main postulates of China's foreign policy, but which experiences a kind of re-evaluation and adaptation in the context of the transformation of the global world order.

The evolution of the "principle of non-interference" in China's foreign policy

China's foreign policy traditionally relies on the "Five Principles of Peaceful Coexistence" from 1954, which refer to "mutual respect for territorial integrity and sovereignty" and non-interference in internal affairs.² They were included in the preamble of the Constitution of the People's Republic of China from 1982.³

¹ David L. Philips, „China, not Russia, is the Greater Threat to Kosovo”, *BIRN*, 29.09.2021. <https://balkaninsight.com/2021/09/29/china-not-russia-is-the-greater-threat-to-kosovo/>

² Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, „The Five Principles of Peaceful Coexistence”, 30 July 2014, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjw_663304/zwjg_665342/zwbd_665378/t1179045.shtml

³ The State Council of the People's Republic of China, „Constitution of the People's Republic of China”, November 20, 2019, https://english.www.gov.cn/archive/lawsregulations/201911/20/content_WS5ed8856ec6d0b3f0e9499913.html

In its foreign policy, China was consistent and largely adhered to these principles.⁴ In the post-Cold War period, Beijing also viewed these principles as a great barrier to the Western “humanitarian intervention”. However, geopolitical changes in the world put the principle of non-interference under special pressure. In this context, three key topics for China’s foreign policy can be distinguished:

– *transition to a multipolar order.* China's economic growth in the last two decades has inspired great expansion of Chinese foreign policy interests to regions out of Asia and the Pacific, which, along with the partial decline of the US power, is leading to an evolution from a unipolar to a multipolar order in which Beijing plays a key role. China is viewed from Moscow as a “strategic partner”, from Brussels as a “systemic rival”, and from Washington as a “strategic competitor”, whose power of expansion should be limited, which opens an era of potential global rivalry in regions around the world;

– *preservation of internal stability, territorial integrity and sovereignty of China.* China faces constant systemic pressure regarding Tibet, Xinjiang, Hong Kong and Taiwan, whose separatist aspirations, primarily under the guise of the “struggle for human rights”, are supported by the US and the EU, while Beijing insists that it will not allow any threat to its sovereignty and political independence;

– *implementation of strategic development projects at global level.* Under the leadership of Xi Jinping, China has launched the Belt and Road Initiative, which includes cooperation with 140 countries spread across Asia and the Pacific, Africa, Central and Eastern Europe, Latin America and the Caribbean, which poses a huge challenge to security, especially trade, traffic and energy infrastructure.⁵

In this context, despite the proclaimed support to joining the policy of non-interference, an expert debate has opened in China about its sustainability.⁶

Chen Zheng points out that during the long-term debate in Beijing, a “loose consensus” has emerged, stating that it is necessary to introduce “more creativity and flexibility in practice”, while at the same time maintaining the principle of non-interference as a guide.⁷ Pragmatic concepts such as Zhao Huasheng’s “constructive involvement” and Wang Yizhou’s “creative participation” have been proposed, which advocate Beijing’s commitment to the principle of non-interference and “selective participation” in accordance with its interests.⁸

⁴ Stuart Harris, *China's Foreign Policy*, Polity, Cambridge, 2014.

⁵ Christoph Nedopil, „Countries of the Belt and Road Initiative”, Shanghai, Green Finance & Development Center, FISF Fudan University, <https://greenfdc.org/countries-of-the-belt-and-road-initiative-bri/>

⁶ Zheng Chen, „China debates on the non-interference principle” in Huiyun Feng, Kai He and Yan Xuetong (eds.) *Chinese Scholars and Foreign Policy Debating International Relations*, Routledge, New York, 2019, pp. 86-106.

⁷ *Ibid.*, p. 86.

⁸ Huasheng Zhao, „Non-interference in internal affairs and constructive involvement - reflection on Chinese policy after the unrest in Kyrgyzstan”, *Xinjiang Shifan Daxue Xuebao (Zhaxue Shehui Kexueban)*, vol. 32, no. 1, January 2011, pp. 23–29; Yizhou Wang, „New Direction for China’s Diplomacy”, *Beijing Review*, 5 March 2012, www.bjreview.com.cn/world/txt/2012-03/05/content_439626.htm

In order to define an authentic Chinese theory on international relations, Yan Xuetong proposed “moral realism” in 2014.⁹ Based on the Chinese philosophy, he attempts to provide an alternative explanation for China’s rise to global power status in the emerging multipolar order.¹⁰ Skeptical of the interests of the Western powers, especially the US, Yan advocates the development of military and political partnerships and proposes to selectively reward those countries that “would like to play a constructive role in China’s growth”, and to punish those who are hostile to China.¹¹

On the one hand, Beijing does not formally renounce the principle of non-interference because it still considers it crucial for the defence of its territorial integrity and sovereignty. Nevertheless, Beijing’s intention to adapt its foreign policy to new circumstances and international networking is obvious.¹²

The development of transregional diplomacy was particularly emphasized by the establishment of the Belt and Road Initiative in 2013, which has opened not only alternative development paths for the participating countries, but has also developed new political partnerships. For China itself, at the same time, this area means the expansion of the “interest frontiers”, that is, “a geographical area that is defined (and constantly redefined) by the evolution of the Chinese interests and threats to them”, which means the necessity of transformation and expansion of foreign policy and security activities¹³. Thus, China, almost a decade after taking over patrolling actions in the anti-piracy mission in the Gulf of Aden in 2008, opened a military base in Djibouti in 2017, also to protect economic interests and the Chinese citizens.¹⁴

Ghiselli believes that a foreign policy consensus is being created in Beijing that a military component is also necessary for the protection of global interests, and highlights the words of Zhou Ping, a professor and advisor at the State Council of China, who assesses that by military presence China should expand its “strategic boundaries” so that they coincide with the “interest frontiers”.¹⁵ Rolland assesses that the Belt and Road has expanded China’s national interests far beyond its borders, and that Chinese “strategic planners agree that

⁹ Xuetong Yan, „From Keeping a Low Profile to Striving for Achievement”, *The Chinese Journal of International Politics*, 7(2), 2014, pp. 153-184

¹⁰ Svetlana Krivokhizh and Elena Soboleva, „The Past Serving the Present: Yan Xuetong’s Theory of Moral Realism and the Future of the Global Order”, *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya*, 2017, vol. 61, No 11, pp. 76-84.

¹¹ Chen, pp. 95-96.

¹² Marc Lanteigne, *Chinese Foreign Policy: An Introduction*, Routledge, New York, 2020, p. 5.

¹³ Andrea Ghiselli, *Protecting China’s Interests Overseas: Securitization and Foreign Policy*, Oxford, Oxford University Press, 2021, p. 1.

¹⁴ Timothy R. Heath, Christian Curriden, Bryan Frederick, Nathan Chandler, and Jennifer Kavanagh, *China’s Military Interventions: Patterns, Drivers, and Signposts*, Santa Monica, RAND Corporation, 2021. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA444-4.html

¹⁵ Ghiselli, p. 2.

the limits of the Chinese national security are defined by the expansion of interests abroad”, which “has to be accompanied by the support of military power”.¹⁶ Thus, in 2018, the Chinese Defence Minister Wei Fenghe pointed out that China is ready to “provide strong security guarantees to Pakistan for the joint construction of the Belt and Road”.¹⁷ Namely, one of the key segments of the Belt and Road is the China-Pakistan Economic Corridor, which gives Beijing the access to the Indian Ocean and is located near the Strait of Hormuz, through which 20 percent of the world oil is transported by tankers.¹⁸ This corridor, however, is the target of terrorist groups, such as the so-called “Balochistan Liberation Army”, whose attacks could “slow down China’s momentum in South Asia”, and thus harm the Belt and Road.¹⁹

This development of the Chinese strategic thought and actions is, logically, followed with great attention in the US, which treats the Belt and Road area as a “proxy for possible competition with China”.²⁰ In the analyses of the Washington institutes, it is pointed out that the Belt and Road Initiative itself has “intentional military and strategic functionality” built into it, and that there is “extensive evidence” that China is “developing a network of strategic strongholds that can greatly increase the costs of any US military intervention and reduce the willingness of the Belt and Road members to provide the access or assistance to the US”.²¹ It is estimated that “there are all ingredients” for future Chinese military operations abroad, and that possible intervention of the Chinese Army abroad will not be decided by “rules”, but by “international crises and geopolitics”.²²

¹⁶ Nadège Rolland, „Securing the Belt and Road: Prospects for Chinese Military Engagement Along the Silk Roads“ in Nadège Rolland (ed). *Securing the belt and road initiative China's Evolving Military Engagement Along the Silk Roads*, National Bureau of Asian Research, Washington D.C., NBR Special Report 80, September 2019, p. 2.

¹⁷ Panyue Huang, „Chinese Defense Minister Meets Pakistani Naval Chief of Staff,“ *China Military Online*, April 19, 2018, http://eng.mod.gov.cn/news/2018-04/19/content_4809874.htm

¹⁸ Karl Russell, Denise Lu and Anjali Singhvi, „Why This Narrow Strait Next to Iran Is So Critical to the World's Oil Supply“. *The New York Times*. July 11, 2019. <https://www.nytimes.com/interactive/2019/07/07/business/economy/iran-strait-of-hormuz-tankers.html>

¹⁹ Eshel Rosen, „China in Afghanistan: „Not a luxury but a necessity“. *Eurasianet*. May 13, 2022. <https://eurasianet.org/china-in-afghanistan-not-a-luxury-but-a-necessity>

²⁰ Ivona Lađevac and Nenad Stekić, „Assessing the Political Risks in Eurasia in the Wake of the Fifth China's Grand Strategy“, *The Review of International Affairs*, Vol. LXXII, No. 1183, September–December 2021, p. 61.

²¹ Daniel R. Russel and Blake H. Berger, *Weaponizing the Belt and Road Initiative*, Asia Society Policy Institute, Washington D.C., 2020, p. 42.

²² Mathieu Duchâtel, „Overseas Military Operations in Belt and Road Countries: The Normative Constraints and Legal Framework“ in Nadège Rolland (ed). *Securing the belt and road initiative China's Evolving Military Engagement Along the Silk Roads*, National Bureau of Asian Research, Washington D.C., NBR Special Report 80, September 2019, p. 17.

A change in Beijing's strategic thinking

In the NATO bombing of the Chinese Embassy in Belgrade on May 7, 1999, three Chinese journalists were killed and 20 employees were wounded, which led to a chain reaction that has changed not only the awareness of the danger of the unipolar order for Chinese interests, but also the strategic foreign policy and security reflection.

The eruption of popular discontent has led to demonstrations against the US Embassy and Consulate, strengthening of anti-Western sentiment and national homogenization. Lampton points out that the majority of the Chinese has considered Washington's explanations "inadequate, insincere and unconvincing", and that the bombing of the Embassy has left a "scar of deep mistrust" between the US and China, "whose relationship has not fully recovered".²³

Shortly after the NATO aggression, China adopted the "New Security Concept", which, according to Ghiselli, aimed to "improve the view towards a multipolar world order as a response to the US global dominance, especially after the bombing of the Chinese Embassy in Belgrade in 1999 by the US aviation brought fear to the top of the Chinese civilian and military leadership of the onset of a new era of the US unilateralism".²⁴ Gries assesses that the Chinese, "alarmed by the Kosovo war and the US bombing of the Chinese Embassy in Belgrade, began to reconsider their benevolent view of the international order".²⁵ According to him, "in post-Belgrade China" a "Manichean, black-and-white view of China-US relations" has been developed, and the bombing of the Chinese Embassy can be viewed as a "turning point in China-US relations", and he warned in 2001 that the resulting mutual perception of a zero-sum game can have "dangerous consequences for peace in the 21st century".²⁶

After the NATO aggression, China became concerned about the establishment of "coalitions of the willing" and the consequences this could have for international interference in the issues of Taiwan, Tibet and Xinjiang²⁷. Zhang Wei from the Chinese Navy warned in 1999 that "the Kosovo war and the resulting weakness of international organizations will negatively affect the security environment in Asia", and that "future US unilateral moves in the Taiwan Strait could also be expected on the Korean Peninsula".²⁸

²³ David Lampton, *Following the Leader: Ruling China, From Deng Xiaoping to Xi Jinping*, Berkeley, University of California Press, 2014, p. 118.

²⁴ Ghiselli, p. 23.

²⁵ Peter Hays Gries, „Disillusionment and Dismay: How Chinese Netizens Think and Feel About the Two Koreas" in Gilbert Rozman (ed.), *China's Foreign Policy: Who makes it and how is it made*, Palgrave Macmillan, New York, 2012, p. 306.

²⁶ Peter Hays Gries, „Tears of Rage: Chinese Nationalist Reactions to the Belgrade Embassy Bombing", *The China Journal*, No. 46, July 2001, p. 26.

²⁷ Zhongying Pang, „China's Changing Attitude to UN Peacekeeping", *International Peacekeeping*, 12 (1), 2005, p. 88.

²⁸ Ghiselli, pp. 51-52.

The defence of territorial integrity in the conditions of the transition to multipolarity

For Beijing, Kosovo and Metohija is a part of the Republic of Serbia and represents an example of the defence of territorial integrity in the conditions of the unipolar order and the transition to multipolarity. To the advisory opinion of the International Court of Justice, in 2010, on the unilateral declaration of independence of the Kosovo Albanians, China responded by the announcement that “respect for the sovereignty and territorial integrity of states is one of the fundamental principles of modern international law”, and that “China respects the sovereignty and territorial integrity of Serbia”.²⁹

Beijing maintained this position during the Belgrade-Prishtina dialogue under the auspices of the EU, repeating it with every statement on the Kosovo issue in international forums, as well as during meetings with the Serbian officials. It is important to note that China's principled policy on the Kosovo issue was firm even before the intensification of the Chinese-Serbian economic cooperation within the framework of the China-CEEC and Belt and Road platforms - therefore, it is independent of economic interests, the Chinese investments and loans.

In the last few years, three processes in particular have strengthened China's position on the issue of Kosovo and Metohija.

(1) the derecognition of Taiwan and Kosovo. After the withdrawal of recognition by Kiribati and the Solomon Islands in 2019, and Nicaragua at the end of 2021, the number of countries that recognize Taiwan is reduced to 14 (Belize, Vatican City, Guatemala, Haiti, Honduras, Marshall Islands, Paraguay, Republic of Palau, Republic of Nauru, St. Kitts and Nevis, St. Lucia, St. Vincent and the Grenadines, Tuvalu). From 2017 to 2021, seven countries derecognized Taiwan (Burkina Faso, Dominican Republic, El Salvador, Kiribati, Nicaragua, Panama, Solomon Islands), and China is making diplomatic efforts to continue this process. In the same period, the process of withdrawing the recognition of the “independent Kosovo” by 18 countries (Burundi, Ghana, Guinea-Bissau, Granada, Commonwealth of Dominica, Lesotho, Liberia, Madagascar, Papua New Guinea, Republic of Nauru, Republic of Palau, Sao Tome and Principe, Solomon Islands, Sierra Leone, Suriname, Togo, Union of Comoros, Central African Republic) was carried out. Although these two processes are not directly related, the course of events alarmed the Western countries, which initiated activities that would slow down the negative trends for the “independent Kosovo” and Taiwan. Within the agreement on the “economic normalization” with Prishtina, signed in Washington in September 2020, Belgrade committed to a “year moratorium on its campaign for withdrawing recognition”, while Prishtina committed to refrain from submitting “requests for membership in

²⁹ Ministry of Foreign Affairs of China, „Foreign Ministry Spokesperson Qin Gang's Response to the International Court of Justice's Advisory Opinion on the Kosovo Case”, July 23, 2010, <https://www.mfa.gov.cn/ce/cgvn/eng/fyrth/t719113.htm>

international organizations”.³⁰ After Prishtina returned to the policy of requesting membership, and received the support of the leading Western countries for this, Belgrade continued the process of derecognition.³¹ At the same time, pressure is being exerted on the EU countries that have not recognized secession (Spain, Romania, Slovakia, Cyprus, Greece) to take steps towards establishing relations with Prishtina, such as opening trade representative offices.³² Regarding Taiwan, there are increasingly coordinated efforts to relegitimize Taipei in Central and Eastern Europe. These processes are particularly pronounced in countries that are strongly influenced by the US. In November 2021, Lithuania allowed a representative office under the name “Taiwan” to be opened in Vilnius, which represents a fundamental difference from the representative office called “Taipei” that existed in other European cities. Beijing saw this move as a kind of recognition of Taiwan, and it has lowered diplomatic relations with Vilnius and stopped approving export permits for the Lithuanian exporters.³³

2) The pressure on China over Xinjiang and Hong Kong. For the first time since 1989, and the events on Tiananmen Square, in March 2021 the European Union approved significant sanctions against China, in relation to the position of the Uyghurs in the Chinese province of Xinjiang.³⁴ Beijing responded with sanctions, and accused the EU of undermining the Chinese sovereignty in Xinjiang, where there are secessionist tendencies supported by the terrorist organization “Eastern Turkistan Islamic Movement”. In addition to sanctions due to Xinjiang, Washington introduced a series of restrictive measures against the Chinese officials in relation to Hong Kong in mid-2021, and the pressure is increasing on the EU to follow the US position.³⁵ Beijing also views this situation as a threat to its territorial integrity, in the context of a comprehensive strategy of the Western pressure.

The Republic of Serbia has refused to join the declarations of the Common Foreign and Security Policy of the European Union regarding China and emphasized its principled support for its sovereignty and territorial integrity, which is why it is subject to increasingly fierce Western criticism and diplomatic pressure. There is the

³⁰ Beta, „Šta je potpisano – tekst sporazuma“, *N1*, September 5, 2020, <https://rs.n1info.com/vesti/a636581-tekst-sporazuma-beograd-pristina/>.

³¹ Maja Živanović i Ljudmila Cvetković, „Beograd nastavlja da radi na povlačenju priznanja Kosova“, *Radio Slobodna Evropa*, May 13, 2022. <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-kosovo-savet-sednica/31846576.html>

³² Beta, „Grčka dopustila unapređenje statusa trgovinskog predstavništva Kosova u Atini“, *N1*, June 4, 2021. <https://rs.n1info.com/biznis/grcka-dopustila-unapredjenje-statusa-trgovinskog-predstavnistva-kosova-u-atini/>

³³ The Guardian, „China condemns opening of Taiwan office in Lithuania as ‘egregious act’“, November 19, 2021, <https://www.theguardian.com/world/2021/nov/19/china-condemns-opening-of-taiwan-office-in-lithuania-as-egregious-act>

³⁴ Robin Emmott, „EU, China impose tit-for-tat sanctions over Xinjiang abuses“, *Reuters*, March 22, 2021, <https://www.reuters.com/article/us-eu-china-sanctions-idUSKBN2BE1AI>

³⁵ Reinhard Bütikofer, „The EU needs to step up on Hong Kong sanctions“, *Euractiv*, July 29, 2021, <https://www.euractiv.com/section/eu-china/opinion/the-eu-needs-to-step-up-on-hong-kong-sanctions/>

Western narrative saying that China does not want to recognize the independence of Kosovo “not only out of solidarity with its Serbian ally”, but also “so as not to open a discussion on the secession of Taiwan and Hong Kong”.³⁶

3) Resolving the status of Kosovo and Metohija. It is impossible without China's approval. The diplomatic process of derecognizing Kosovo, the lack of will or power of the EU as a mediator to influence Prishtina to implement the agreements with Belgrade, as well as international law and the position of China and Russia, have led to a consensus among the leading countries in the West that the solution to the status of Kosovo and Metohija, nevertheless, is not possible without the approval of these two countries in the UN Security Council, and that the process of unilateral declaration of independence coordinated in 2008 is weakened and insufficient to bring full international legitimacy to Prishtina.

These three processes indicate that, with its commitment to protecting the norms of international law regarding territorial integrity and sovereignty, the Republic of Serbia can count on the full support of the People's Republic of China in relation to Kosovo and Metohija. In this context, it is crucial to insist that, regardless of the mediation of the European Union in the dialogue, a solution to the Kosovo issue is not possible out of the United Nations system, that is, out of the international legal order based on the UN Charter. On the other hand, Beijing's support implies that Belgrade remains consistent in respecting the territorial integrity and sovereignty of the People's Republic of China, respecting the principle of “one China” and refraining from agreeing to declarations, restrictive measures and other activities directed against Beijing's fundamental interests.

The Belt and Road and Chinese-Serbian cooperation in the context of the expansion of Beijing's “interest frontiers”

The arrival of China as a new major power in the Balkans, in a geopolitical sense, brings Serbia “significantly more favourable prospects for the Serbian interests” by strengthening the presence of forces that are favourable to it and that are ready to provide it with strategic assistance.³⁷ China views Serbia as a particularly important and strategic partner to a great extent due to its political identity as a country that is military neutral. In addition, Serbia, although a candidate for the EU membership, does not join the declarations of Brussels which are critically intoned towards China. Belgrade also has traditionally close relations with Moscow, which has become an important strategic partner of Beijing. Finally, Serbia and China share common sensitivity to the violation of sovereignty and territorial integrity.³⁸ Relations at the highest level are intimate, and the political will to improve them is strong and proactive.

³⁶ China Observers in Central and Eastern Europe, *Empty Shell No More: China's Growing Footprint in Central and Eastern Europe*, Policy Paper, 7 April 2020, p. 30
https://chinaobservers.eu/wp-content/uploads/2020/04/CHOICE_Empty-shell-no-more.pdf

³⁷ Aleksandar Gajić, „Strateški okvir srpske političke kulture“, *Vojno delo*, 72 (4), 2020.

³⁸ Marko Filijović i Zoran Kilibarda, „Kineski 'pohod' na Balkan“, *Vojno delo*, 65 (4), 2013.

The intensity of the Chinese-Serbian partnership within the framework of the China-CEEC format and the Belt and Road has been particularly strengthened by comprehensive economic and military-technical cooperation. As a country with a strategically important geographical position, Serbia is located at the intersection of Pan-European corridors VII (Danube) and X (Athens–Budapest), which are of great importance for connecting land and sea routes in the Balkans and Central and Eastern Europe. In this context, Serbia is also an active participant in the modernization of railway traffic on the Belgrade-Budapest route. This relation directly refers to the importance of the Greek port of Piraeus, which China COSCO, in just a few years, has turned into the largest European port on the Mediterranean.³⁹ The long-term plans of the Chinese company are to expand the capacity of this port to 10 million TEU (the twenty-foot equivalent unit), which would make it “the greatest and most efficient logistics hub in Central and Eastern Europe”.⁴⁰ Taking into account these plans and the fact that the corridor to Central Europe passes right next to Kosovo and Metohija, it is clear that China needs security and predictability on the route. In addition, China particularly helped Serbia by taking over the steel plant in Smederevo (HBIS) and the mine in Bor (Zijin), which were the largest Serbian exporters in 2021.⁴¹ The Chinese investment in the region can also be viewed as “a part of its wider geoeconomic performance with strategic, long-term meaning”.⁴² In this context, it is logical to expand the “interest frontiers” of China, i.e. the expectation that Beijing will increasingly want to protect its partnerships and its interests - political, economic and infrastructural.

In accordance with the need to protect the Belt and Road, and also to enter the European defence and security market, the expansion of the comprehensive strategic partnership between Serbia and China to the sphere of military and security cooperation can be viewed, especially after the visit of the delegation of the People’s Liberation Army of China to Serbia in 2017.⁴³ In just a few years, from donations of rubber boats and snowmobiles, cooperation has evolved to the delivery of CH-92A UAV and the transfer of technology for the “Pegasus” combat drone, and the culmination of the cooperation so far is the delivery of the Chinese FK-3 missile system, which completes the air defence system of Serbia.⁴⁴

³⁹ David Glass, „Piraeus largest European med port in 2020”, *Seatrade Maritime News*, March 15, 2021, <https://www.seatrade-maritime.com/ports-logistics/piraeus-largest-european-med-port-2020>

⁴⁰ Ilias Bellos, „Turning Piraeus into a Logistics Powerhouse”, *Ekathimerini*, November 11, 2021, <https://www.ekathimerini.com/economy/1171529/turning-piraeus-into-a-logistics-powerhouse/>

⁴¹ Beta, „Kineske kompanije Zidin i HBIS najveći izvoznici u Srbiji za osam meseci ove godine”, *Politika*, 24.09.2021., <https://www.politika.rs/scc/clanak/488397/Kineske-kompanije-Zidin-i-Hbis-najveci-izvoznici-u-Srbiji-za-osam-mese-ci-ove-godine>

⁴² Nevena Šekarić, „China’s 21st Century Geopolitics and Geo-economics: An Evidence from the Western Balkans”, *Međunarodni problemi*, LXXII (2), 2020, p. 370.

⁴³ Dragan Trailović, „Vojna i bezbednosna saradnja Kine i Srbije: pokazatelj nove uloge Kine u Evropi”, *Politika nacionalne bezbednosti*, Vol. 18 (1), 2020, pp. 125-145.

⁴⁴ Igor Topalović, „Za Vojsku Srbije kupuje se i od Istoka i od Zapada”, *RTS*, <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/4775496/kupovina-vojna-oprema.html>

Conclusion

The interest in the issue of Kosovo and Metohija reflects both the main postulates of China's foreign policy and its evolution: as a symbol of the struggle to preserve territorial integrity and sovereignty against the coordinated efforts of the West to threaten them; as a traumatic experience from the NATO bombing of the Chinese Embassy in Belgrade in 1999, which has greatly influenced the change in strategic reflection in Beijing; as a security issue of Corridor 10 and support to Serbia as an important strategic partner.

Therefore, it can be said that the issue of Kosovo and Metohija is in accordance with the mentioned key priorities of China's foreign policy: the transition to a multipolar order, the preservation of territorial integrity, as well as the implementation and provision of strategic development projects within the Belt and Road Initiative.

It is clear that the West does not view this role of China without reaction. In this context, concrete moves aimed at jeopardizing China's position on the issue of Kosovo and Metohija, as well as stopping the strengthening of bilateral cooperation between Belgrade and Beijing, which every year move the boundaries in terms of spectrum and intensity, are noticeable. Among them are: 1) accusations of the Chinese "malign influence" and the spread of "illiberalism" in Serbia and the Balkans; 2) networking of environmental activism critical of the Chinese investment in the energy sector in Bor and Smederevo; 3) an attempt to collapse high-tech cooperation, from artificial intelligence to 5G; 4) diplomatic pressure on Belgrade to harmonize its positions with the EU declarations that are critical of China, for the sake of progress in the European integration.

Despite these efforts, it is obvious that China firmly stands behind its support for the territorial integrity of the Republic of Serbia, and that it is ready to improve and expand this support, both in bilateral relations and in international forums.

Serbia's principled policy, in accordance with international law and respect for China's territorial integrity and sovereignty, entails maintaining multivector foreign policy and military neutrality, supporting initiatives that advocate the indivisibility of international security, as well as proactive diplomatic and military cooperation with international actors that support this commitment.

This attitude will make it difficult for the West to complete "the independence of Kosovo", it will increase the pressure of the EU and the US on Serbia, and it will also strengthen the resilience and position of Belgrade.

Literature

[1]Bellos, Ilias, „Turning Piraeus into a Logistics Powerhouse”, *Ekathimerini*, November 11, 2021, <https://www.ekathimerini.com/economy/1171529/turning-piraeus-into-a-logistics-powerhouse/> Приступљено 12.02.2022.

Accessed on July 30, 2022.

[2] Beta, „Šta je potpisano – tekst sporazuma”, *N1*, 5. septembar 2020, <https://rs.n1info.com/vesti/a636581-tekst-sporazuma-beograd-pristina/>. Приступљено 31.07.2022.

[3] Beta, „Grčka dopustila unapređenje statusa trgovinskog predstavništva Kosova u Atini”, *N1*, 4. jun 2021. <https://rs.n1info.com/biznis/grcka-dopustila-unapredjenje-statusa-trgovinskog-predstavnistva-kosova-u-atini/> Приступљено 31.07.2022.

[4] Beta, „Kineske kompanije Zidín i HBIS najveći izvoznici u Srbiji za osam meseci ove godine”, *Politika*, 24.09.2021., <https://www.politika.rs/scc/clanak/488397/Kineske-kompanije-Zidin-i-Hbis-najveci-izvoznici-u-Srbiji-za-osam-meseci-ove-godine> Приступљено 13.02.2022.

[5] Bütikofer, Reinhard, „The EU needs to step up on Hong Kong sanctions”, *Euractiv*, July 29, 2021, <https://www.euractiv.com/section/eu-china/opinion/the-eu-needs-to-step-up-on-hong-kong-sanctions/> Приступљено 18.02.2022.

[6] Chen, Zheng, „China debates on the non-interference principle”, in: Feng, Huiyun, Kai He and Yan Xuetong (eds.), *Chinese Scholars and Foreign Policy Debating International Relations*, Routledge, New York, 2019, pp. 86-106.

[7] China Observers in Central and Eastern Europe, *Empty Shell No More: China's Growing Footprint in Central and Eastern Europe*, Policy Paper, 7 April 2020, https://chinaobservers.eu/wp-content/uploads/2020/04/CHOICE_Empty-shell-no-more.pdf Приступљено 13.02.2022.

[8] Duchâtel, Mathieu, „Overseas Military Operations in Belt and Road Countries: The Normative Constraints and Legal Framework” in: Rolland, Nadège (ed), *Securing the belt and road initiative China's Evolving Military Engagement Along the Silk Roads*, National Bureau of Asian Research, Washington D.C., NBR Special Report 80, September 2019.

[9] Emmott, Robin, „EU, China impose tit-for-tat sanctions over Xinjiang abuses”, *Reuters*, March 22, 2021, <https://www.reuters.com/article/us-eu-china-sanctions-idUSKBN2BE1AI> Приступљено 18.02.2022.

[10] Gajić, Aleksandar, „Strateški okvir srpske političke kulture”, *Vojno delo*, 72 (4), 2020.

[11] Ghiselli, Andrea, *Protecting China's Interests Overseas: Securitization and Foreign Policy*, Oxford, Oxford University Press, 2021.

[12] Glass, David, „Piraeus largest European med port in 2020”, *Seatrade Maritime News*, March 15, 2021, <https://www.seatrade-maritime.com/ports-logistics/piraeus-largest-european-med-port-2020> Приступљено 11.03.2022.

[13] Gries, Peter Hays, „Tears of Rage: Chinese Nationalist Reactions to the Belgrade Embassy Bombing”, *The China Journal*, No. 46, July 2001.

[14] Gries, Peter Hays, „Disillusionment and Dismay: How Chinese Netizens Think and Feel About the Two Koreas” in: Rozman, Gilbert (ed.), *China's Foreign Policy: Who makes it and how is it made*, Palgrave Macmillan, New York, 2012.

[15] Harris, Stuart, *China's Foreign Policy*, Polity, Cambridge, 2014.

[16] Heath, Timothy R., Christian Curriden, Bryan Frederick, Nathan Chandler, and Jennifer Kavanagh, *China's Military Interventions: Patterns, Drivers, and Signposts*, Santa Monica, RAND Corporation, 2021, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA444-4.html Приступљено 18.02.2022.

[17] Huang, Panyue, „Chinese Defense Minister Meets Pakistani Naval Chief of Staff,” China Military Online, April 19, 2018, http://eng.mod.gov.cn/news/2018-04/19/content_4809874.htm Приступљено 13.03.2022.

[18] Lađevac, Ivona and Nenad Stekić, „Assessing the Political Risks in Eurasia in the Wake of the Fifth China's Grand Strategy”, *The Review of International Affairs*, Vol. LXXII, No. 1183, September–December 2021, pp. 47-66.

[19] Lampton, David, *Following the Leader: Ruling China, From Deng Xiaoping to Xi Jinping*, Berkeley, University of California Press, 2014.

[20] Lanteigne, Marc, *Chinese Foreign Policy: An Introduction*, Routledge, New York, 2020.

[21] Krivokhizh, Svetlana and Elena Soboleva, „The Past Serving the Present: Yan Xuetong's Theory of Moral Realism and the Future of the Global Order”, *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya*, 2017, vol. 61, No 11, pp. 76-84.

[22] Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, „Foreign Ministry Spokesperson Qin Gang's Response to the International Court of Justice's Advisory Opinion on the Kosovo Case”, July 23, 2010, <https://www.mfa.gov.cn/ce/cgvn/eng/fyrth/t719113.htm> Приступљено 18.01.2022.

[23] Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, „The Five Principles of Peaceful Coexistence”, 30 July 2014, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zwjg_665342/zwbd_665378/t1179045.shtml Приступљено 16.01.2022.

[24] Nedopil, Christoph, „Countries of the Belt and Road Initiative”, Green Finance & Development Center, FISF Fudan University, Shanghai, <https://greenfdc.org/countries-of-the-belt-and-road-initiative-bri/> Приступљено 14.01.2022.

[25] Pang, Zhongying, „China's Changing Attitude to UN Peacekeeping”, *International Peacekeeping*, 12 (1), 2005.

[26] Philips, David L., „China, not Russia, is the Greater Threat to Kosovo”, *BIRN*, 29.09. 2021. <https://balkaninsight.com/2021/09/29/china-not-russia-is-the-greater-threat-to-kosovo/> Приступљено 14.01.2022.

[27] Rolland, Nadège, „Securing the Belt and Road: Prospects for Chinese Military Engagement Along the Silk Roads” in: Nadège Rolland (ed). *Securing the belt and road initiative China's Evolving Military Engagement Along the Silk Roads*, National Bureau of Asian Research, Washington D.C., NBR Special Report 80, September 2019.

[28] Rosen, Eshel, „China in Afghanistan: 'Not a luxury but a necessity' ”. *Eurasianet*, May 13, 2022. <https://eurasianet.org/china-in-afghanistan-not-a-luxury-but-a-necessity> Приступљено 30.07.2022.

[29] Russel, Daniel R. and Blake H. Berger, *Weaponizing the Belt and Road Initiative*, Asia Society Policy Institute, Washington D.C., 2020.

[30] Russell, Karl, Denise Lu and Anjali Singhvi, „Why This Narrow Strait Next to Iran Is So Critical to the World's Oil Supply”. *The New York Times*. July 11, 2019. <https://www.nytimes.com/interactive/2019/07/07/business/economy/iran-strait-of-hormuz-tankers.html> Приступљено 30.07.2022.

[31] Šekarić, Nevena, „China's 21st Century Geopolitics and Geo-economics: An Evidence from the Western Balkans”, *Međunarodni problemi*, LXXII (2), 2020, pp. 356-376.

[32] Topalović, Igor, „Za Vojsku Srbije kupuje se i od Istoka i od Zapada”, RTS, <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/4775496/kupovina-vojna-oprema.html> Приступљено 30.07.2022.

[33] Trailović, Dragan, „Vojna i bezbednosna saradnja Kine i Srbije: pokazatelj nove uloge Kine u Evropi”, *Politika nacionalne bezbednosti*, Vol. 18 (1), 2020, str. 125-145.

[34] The Guardian, „China condemns opening of Taiwan office in Lithuania as ‘egregious act’”, November 19, 2021, <https://www.theguardian.com/world/2021/nov/19/china-condemns-opening-of-taiwan-office-in-lithuania-as-egregious-act> Приступљено 11.02.2022.

[35] The State Council of the People’s Republic of China. „Constitution of the People’s Republic of China”, November 20, 2019, https://english.www.gov.cn/archive/lawsregulations/201911/20/content_WS5ed8856ec6d0b3f0e9499913.html Приступљено 08.01.2022.

[36] Filijović, Marko i Zoran Kilibarda, „Kineski ‘pohod’ na Balkan”, *Vojno delo*, 65 (4), 2013.

[37] Zhao, Huasheng, „Non-interference in internal affairs and constructive involvement - reflection on Chinese policy after the unrest in Kyrgyzstan”, *Xinjiang Shifan Daxue Xuebao (Zhexue Shehui Kexueban)*, vol. 32, no. 1, January 2011, pp. 23–29.

[38] Živanović, Maja i Ljudmila Cvetković, „Beograd nastavlja da radi na povlačenju priznanja Kosova”, Radio Slobodna Evropa, 13. maj 2022. <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-kosovo-savet-sednica/31846576.html> Приступљено 30.07.2022.

Summary

Despite the geopolitical challenges in its vicinity in Central Asia and the Pacific, the People’s Republic of China plays an increasingly active diplomatic role in the Balkans, primarily through its unconditional support to Belgrade regarding Kosovo and Metohija. Beijing’s positions have worried the Western supporters of Kosovo’s unilateral declaration of independence. Is China’s policy on this issue an isolated step forward or a tactical move in line with the new foreign policy thinking in Beijing? In an attempt to answer this question, the paper discusses the evolution of the principle of non-interference in China’s foreign policy, including the debate within the foreign policy academic community in Beijing. Despite being one of the basic postulates of China’s diplomacy, the principle of non-interference has faced re-evaluation and adaptation in the context of the transition towards a multipolar world order, the widening of Beijing’s “interest frontiers” conditioned by the Belt and Road Initiative, as well as the preservation of the territorial integrity and sovereignty of the People’s Republic of China regarding Tibet, Xinjiang, Hong Kong and Taiwan. With rising power and widening interests under the leadership of Xi Jinping, China’s foreign policy interprets the non-interference principle with pragmatism and flexibility. The paper analyses the development in the last several years which have consolidated Beijing’s position on Kosovo: the parallel process of derecognition of

Taiwan and Kosovo, the increased Western pressure regarding Xinjiang and Hong Kong, and the realization of the fact that any resolution on the status of Kosovo and Metohija is impossible without China's approval in the UN Security Council. The article concludes that the issue of Kosovo and Metohija reflects both the basic postulates of China's foreign policy and its evolution: (1) as a symbol of fight for the preservation of territorial integrity and sovereignty opposite the Western attempts to jeopardize it; (2) as a traumatic experience of the NATO bombing of the Chinese Embassy in Belgrade, which has conditioned the change in strategic thinking towards a more ambitious struggle for a multipolar world order - including great power competition in areas such as the Balkans; (3) as well as in the form of support to the Republic of Serbia as a foreign policy ally and important partner within the Belt and Road Initiative. As a result, Beijing's position will aggravate the Western attempts to round off "Kosovo's independence", increase the EU and the US pressure on Serbia, and also foster Belgrade's resilience.

Key words: China, Belt and Road Initiative, Republic of Serbia, Kosovo and Metohija, multipolarity, interest frontiers, territorial integrity, China-US relations

© 2022 The Authors. Published by *Vojno delo* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>).

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

THE GEOECONOMICS OF KOSOVO AND METOHİJA IN THE GEOPOLITICAL PATTERN OF THE UNITED STATES

Sanja Stošić*
Mića Živojinović**

Достављен: 08. 02. 2022.

Језик рада: Енглески

Кориговано: 21. 03. и 16. 04. 2022.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 14. 06. 2022.

DOI број: 10.5937/vojdelo2203032S

Having in mind the number of countries that have recognized the independently proclaimed state of Kosovo, contrary to the principles of international law that does not recognize self-determination and secession, as well as those countries that have not recognized it, it can be concluded that the area of Kosovo and Metohija, as an integral part of the territory of the Republic of Serbia, has no status of an internationally recognized country. On the other hand, taking into account the natural resources in the area of the Kosovo-Metohija basin, especially mineral wealth, Kosovo and Metohija with its geoeconomic potential has not accidentally found itself in the global geopolitical pattern defined by the US. By aggression on the FRY, that is, the RS, NATO forces led by the US brought the area of Kosovo and Metohija under control in the form of a protectorate of the already instrumentalized UN. Namely, in line with Joseph Nye's theory of "hard and soft power", the Kosovo-Metohija region, or the southern Serbian province, was placed under "hard occupation", i.e. the patronage of NATO forces called KFOR. The "elasticity" of international law that characterizes political relations among the existing powers and power centres on a global scale produces a high level of mutual competition for resources, security and economic prestige, increasing the potential for escalating conflicts. Therefore, in addition to the increasingly pronounced security and crisis aspects, it is necessary to look at the geoeconomic and geopolitical place, importance and role of Kosovo and Metohija, as one of the currently greatest NATO bases in Europe and as an imperialist reflection of the US and/or a perspective expression of the RS.

Key words: *geoeconomics, geopolitics, mineral resources, US, Republic of Serbia (RS), Kosovo and Metohija (KiM)*

* Institute for Political Studies, Belgrade, Republic of Serbia, sanja.stosic@ips.ac.rs

** College of Applied Studies for Criminalistic Studies and Security, Niš, Republic of Serbia

Introduction

The Autonomous Province of Kosovo and Metohija (Kosovo/Kosmet or KiM) is located in the centre of the Balkan Peninsula and is officially an integral part of the Republic of Serbia. In a geographical sense, Kosovo is of special economic, cultural and political importance at regional and world level, and is currently under the protection of the United Nations (UN).¹ Kosovo and Metohija occupies 10,887 km² and is located between 41°50'58" and 43°51'42" north latitude and 20°01'30" and 21°48'02" east longitude. It borders Albania in the southwest, Macedonia in the southeast, Serbia in the east, north and northeast, and Montenegro in the west, and the population is about 1,739,825 (although this number is smaller now).²

After the defeat of the Ottoman Empire in the First Balkan War, this historical Serbian territory was annexed to the Kingdom of Serbia. The borders were defined at the London Conference in 1913, and were finally confirmed by the revision at the Florence Conference on July 26, 1926, which made the territory of Kosovo and Metohija an inseparable part of the Kingdom of Yugoslavia in an international and legal sense and all subsequent state forms in which its international legal personality has been incorporated. Nevertheless, after the centuries of the Ottoman rule, a great percentage of both settled and Islamized domicile population remained in that area, and Austria-Hungary made sure that the problem was even greater for Serbia at the end of the 19th and the beginning of the 20th century, establishing an artificial ahistorical Albanian nation that got its mother country in 1913 through a compromise between the great powers. Unlike historical nations that strive to live in sovereign states, defining their destiny, Albanians have always been primarily interested in geopolitical positioning, and throughout history they have constantly strived to submit themselves to hegemon who would enable them to do so.³ In this regard, from a historical perspective, the aspirations of this nation will always be directed against all neighbours, which are exclusively Orthodox Serbs, Macedonians and Greeks.

After the end of the Cold War, the world became unipolar, and international law was redefined towards (non)interference in the internal affairs of sovereign states. In this way, the concept of "self-defence" began to include the so-called "democratically justified preventive peace missions" which, allegedly, by military intervention, "protect citizens" from massive violation of human rights, thus disrupting the natural relationship between territorial integrity and self-determination of states. The Albanian accusations against the "criminal Belgrade regime that allows the alleged

¹ With the adoption of Resolution 1244 (1999) in the UN Security Council, the issue of Kosovo was placed within the framework of public international law. However, this is how the occupation of Kosovo was actually carried out by the UN, which left the military command to KFOR forces, and the civilian command to UNMIK.

² Qazim Kukalaj, Avdullah Nishori, *Upravljanje prirodnim resursima u Jugoistočnoj Evropi: šume, zemljište i vode*, GIZ, Skoplje, 2017, p. 126.

³ Sanja Stošić, Milena Pešić, "Secesionistički diskurs Kosova i Katalonije: sličnosti i razlike", *Politička revija*, vol. 62, br. 4, Institut za političke studije, Beograd, 2019, p. 188.

violation of the Albanian human rights in the territory of Kosovo and Metohija”, and at the same time the interference of the US and EU in the “resolution of the Kosovo crisis”, accelerated the worsening of the Serbian-Albanian relations, enabling the political West to declare according to its methods the terrorist organization “freedom fighters”. A falsified report about the clashes between the Kosovo Liberation Army and the Serbian security forces was enough for NATO to bomb the FRY to the full 76 days in March 1999, under the pretext of stopping the persecution of Albanians in Kosovo and Metohija by the Serbian police and the Yugoslav Army.⁴

Namely, during the 1990s, the Albanian extremists completed many projects on the so-called independent Republic of Kosovo, reducing the Serbian population to only about 9%, forming a parallel system of provincial administration and education independent of Serbia and strengthening relations with Albania. At the end of 2002, standards were defined for evaluating the progress of the crisis in Kosovo in accordance with the so-called “standards before status” approach. However, guided by political interests from the Cold War period, as well as geopolitical goals related primarily to the supply of oil, as a necessary resource for the maintenance of the military and economic machinery, the US wholeheartedly supported the implementation of the so-called independent Kosovo project. Therefore, during the visit of the US President George W. Bush to Tirana in 2007, the independent Kosovo was explicitly promoted, and the following year Daniel Fried, stating that the role of the EULEX peacekeeping mission in Kosovo was not neutral, but already oriented towards the defence of the sovereignty of the so-called state of Kosovo, clearly confirmed the anti-Serb policy.⁵

The key fact is that the essence of the Kosovo problem is much more complex, that is, it does not refer exclusively to the problems of interethnic violence. This claim is best illustrated by the establishment of the NATO Camp Bondsteel, which, apparently, was planned even before the bombing. Therefore, it is clear that the bombing of RS was only a cover for the permanent establishment of the Atlantic Alliance at the intersection of corridors VIII and X, which actually turned KiM and Macedonia into the strategically important NATO points, i.e. the US lifeblood of Southeast Europe. In this sense, the importance that this area represents for the US administration is obvious, which, no matter how politically oriented, will never give up its hegemonic interests.⁶ This is confirmed by the fact that, not so long ago, NATO, in addition to Camp Bondsteel, also requested the establishment of a military naval base in Albania, as a new strategically important point of its geopolitical pattern. Therefore, the Albanian separatism, like any other separatism, requires careful

⁴ The military intervention in Kosovo and Metohija was carried out on the basis of the report of the OSCE and William Walker on the alleged crimes in the village of Račak. However, the UN has never passed a resolution on the intervention of NATO forces in Yugoslavia, during which, in addition to military targets, civilian targets were also bombed.

⁵ Alexis Troude, “The Geopolitical Aspects of the 1999 NATO Agression against Yugoslavia”, in: Nebojša Vuković (ed.), *David vs. Goliath: NATO war against Yugoslavia and its implications*, gen. quote, p. 132.

⁶ Ibid, p. 128.

consideration of external and internal factors that not only led to armed conflicts in the past, but also cause interethnic conflicts today, threatening the stability of the entire Balkans. Today, it is clear that the Kosovo crisis is a part of a strategically well-planned action in advance, presented as the “humanitarian destruction of Yugoslavia”, whose main leaders such as William Walker, Wesley Clark, Richard Holbrooke, Madeleine Albright, the Western media and the KLA, were primarily driven by geopolitical interests and looting of the southern Province.

Namely, the territory of Kosovo and Metohija includes the treasury of mineral wealth from which, during the second half of the 20th century, 15-20 million tons of mineral raw materials were exploited annually. Although the aspect related to mineral and raw material potential is the least represented in the discussion of the Kosovo issue, when a global conflict of geopolitical interests of the most powerful countries in the world is taken into account, it can be said that this is exactly the answer to the question of why Kosovo is being taken away from the Republic of Serbia. Analysing the mineral potential of Kosovo, we would like to point to the fact that modern world history has not recorded a single similar case of illegal occupation and such shameless looting of state as it happened to Serbia in Kosovo, under the UN auspices, when its state and private property was robbed and the unscrupulous appropriation of mineral resources, worth hundreds of billions of euros, was enabled.⁷

The mineral resources of KiM: the goal of the global geopolitical project of the new world order

Today, it is known for certain that Kosovo is one of the richest regions in Europe due to its mineral wealth. Owing to its geological structure, KiM is rich in great deposits of energy, metallic and non-metallic mineral resources and it is also the fact that the Kosovo-Metohija basin is very rich in coal. Otherwise, the topic of Kosovo “magical wealth” was raised for the first time ten years ago, when information about huge amounts of chromium (20% of the total amount of chromium at the world level is in KiM) was published. The lignite reserves in the Obilić area are estimated at more than ten billion dollars and make up the world fifth greatest reserve. Mines like “Trepča”, with its 7.5 million tons of ore reserves, are also abundant in lead, zinc and copper (20% of lead reserves compared to 0.9% at the world level).⁸ Moreover, in

⁷ *Espresso*, „Zbog ovoga je oteto Kosovo: CIA sama otkrila koliko vredi eksploatacija naše zemlje”, <https://www.espresso.co.rs/vesti/drustvo/277213/zbog-ovoga-je-oteto-kosovo-cia-sama-otkrila-koliko-vredi-eksploatacija-nase-zemlje>, 03/09/2021

⁸ The geological reserves of coal are between 12.5 and 13.5 to as much as 14 billion tons of coal, which is an impressive figure even at the world level. Since the 1950s, coal production was underground, but later two great surface mines were opened, where production was more extensive and reliable. In the second half of the 20th century, about 240 million tons of coal were produced, which is equivalent to about 45 million tons of oil. Nataša Jovanović, „Zašto je okupirano Kosovo i Metohija: Podzemni trezor – koren srpske vertikale star hiljadu godina – Koreni”, *Koreni*, 09/11/2021

Kosovo, there are other non-ferrous and rare metals such as gold, nickel, bauxite and manganese, and according to the World Bank report from 2007, the value of the mineral and ore resources of the Kosovo-Metohija basin was estimated at 13 billion dollars. Therefore, it is quite understandable that such high concentration of valuable resources in such a small territory has aroused the greed of the great world powers.⁹

Immediately after the signing of the Kumanovo Agreement, the work of the "Trepča" combine was suspended, and the former special envoy to KiM Christopher Hill¹⁰ stated in an informal conversation that "underground" in the Serbian Province two times five hundred billion euros lies. Namely, the "Trepča" mine complex in the area of Kosovska Mitrovica, and also beyond it (south towards Priština and north towards Leposavić), is considered one of the greatest deposits of lead and zinc in Europe, which has been confirmed by all research in the past half century, both national and international one.

"Trepča" was founded in 1927 and mining of lead and zinc ore began in 1929-1930.¹¹ Until the sequestration of KiM from Serbia in 1999, "Trepča" functioned as a unique mining and smelting compound, when, under the pretext of environmental protection, metallurgy was suspended, while zinc metallurgy stopped due to allegedly endangering the safety of workers because the facility is located in the part of Kosovska Mitrovica south of the Ibar. After that, in 2000, there was an intrusion of peacekeepers into the headquarters of the "Trepča" combine in Zvečan, when the general manager at that time was arrested, and by the decision of UNMIK, a representative of a multinational arms trading company was appointed to his place.¹² Therefore, it is not difficult to conclude that the main target of the violent conquest of KiM is the huge mineral wealth and the "Trepča" combine, as the largest economic giant of its type not only in the Balkans, but also in Europe. Unfortunately, today "Trepča" is ethnically divided into the Serbian and Albanian part, more precisely into "Trepča North" and "Trepča South", which clearly shows how unsustainable the

⁹ Alexis Troude, „Le Kosovo au coeur de la question des Balkans”, [Kosovo at the heart of the Balkans issue], *Geostrategiques*, vol. 8, 2013, p. 213.

¹⁰ Once one of the authors of the Dayton Agreement, today the US ambassador to Serbia.

¹¹ The exploitation of "Trepča" dates back to the beginning of the 14th century, and lasted until the end of the 17th century. After that, between the two world wars, the British company "Trepča Mines Limited" opened a mine and built lead smelters in the area of "Trepča", and during the Second World War the management of "Trepča" was taken over by Germans, producing accumulators for German submarines. After the war, nationalization followed and the mining-metallurgical-chemical combine of lead and zinc "Trepča" was established, as one of the most important mining compounds in the Balkans, which produced about 70% of Yugoslav mineral raw materials at one point.

¹² Nataša Jovanović, „Zašto je okupirano Kosovo i Metohija: Podzemni trezor — koren srpske vertikalne star hiljadu godina - Koreni”, gen. quote. See: Pieter Troch, „Social dynamics and nationhood in employment politics in the Trepča mining complex in Socialist Kosovo (1960s)”, *Labor History*, Vol. 60, No. 3, 2019, pp. 217-219.

mentioned situation is, because property relations are not regulated. However, the upcoming absolute takeover of “Trepča” by the US military companies is much worse, which explains why “Trepča” is no longer Serbian or Albanian, but under “interim administration” or UNMIK occupation.

Finally, the Kosovo issue has a special dimension precisely due to the fact that in the “Trepča” mines, in addition to lead and zinc, there is also silver, bismuth, gold, cadmium, germanium, selenium, tellurium, indium, thallium, as well as other rare elements that are precious for the needs of the high-tech industry. During the last half century, almost half of the geological reserves of KIM has been extracted and processed, or more precisely: about 2.1 million tons of lead, 1.4 million tons of zinc, 2,600 tons of silver, 4,000 tons of bismuth, 9 tons of gold, 1,700 tons of cadmium. In accordance with this, for the past few years, great multinational companies such as Rio Tinto, Freeport, ThyssenKrupp, and some investment funds have been interested in “Trepča”, as well as the US military industry, which needs stable supplies of ferronickel that the north of Kosovo abundantly has. That is precisely why UNMIK “protects” both “Trepča North” and “Trepča South”, that is, watches over the interests of the US military industry.¹³

The natural reserves of lignite estimated at 14.7 billion tons¹⁴ are primarily used in thermal power stations.¹⁵ Since Kosovo is ranked high in terms of lignite reserves at the world level, in the long term, this fact is one of the key factors for the production of electricity in the country. Moreover, taking into account the exploitation price of 1.1 euros per GJ of energy, Kosovo’s coal has the most favourable price-quality ratio in the region.¹⁶ The Independent Commission for Mines and Minerals of the Occupied Territories, managed by UNMIK, in a report by Rainer Hengstmann from 2004, revealed that the World Bank estimated Kosovo’s mineral reserves at 13.5 billion euros, and the share of “Trepča” and the lead mines there is about three billion. However, the most important one is lignite, whose geological reserves amount to about 15 billion tons, while the balance reserves of lead and zinc are estimated at 51 million tons, which makes up 74.1% of the Serbian balance reserves. Nickel and cobalt reserves are estimated at 19.9 million tons, and bauxite

¹³ On the basis of the UNMIK regulations, ferronickel was privatized by NewCo Feronikl Complex L.L.C. in 2006, by the decision of the Kosovo Trust Agency, using a special “Spin-off” method. Nevertheless, since the beginning of production, during the 1980s and 1990s, 90% of ferronickel was exported to the European market. “Strategija za rudarstvo Republike Kosovo za period 2012–2025”, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Priština, 2012, p. 25, 10.

¹⁴ See: Vladimir Simić, Rade Jelenković and Dragana Živočić, „Mineral Resources of Serbia: Environmental, Societal and Economic Challenges”, in: Igor Janev (ed.), *Serbia: Current Issues and Challenges in the Areas of Natural Resources, Agriculture and Environment*, Nova Science Publishers, New York, 2019.

¹⁵ Dije Rizvanolli., „Kosovo’s Potential for Renewable Energy Production: An Analysis”, University of Twente MEEM, 2019, p. 9, <https://essay.utwente.nl/79555/>, 10/11/2021

¹⁶ Lignite covers as much as 97% of electricity production from two thermal power stations, while the remaining 3% is obtained from hydroelectric power stations, and certainly represents the most important Kosovo resource.

reserves at 1.7 million tons, corresponding to the potential aluminum production of 425,000 tons, while magnesite reserves amount to 8 million tons.¹⁷

In one of its reports, the CIA pointed out that on the basis of the estimated reserves of coal, natural gas and metals, Kosovo is worth 500 billion dollars compared to the rest of Serbia with Vojvodina, whose value is estimated at around 200 billion. Furthermore, according to the US experts, there are coal reserves in Serbia for a maximum of 35-40 years, and in Kosovo even for the following 16 centuries, while the other estimate states that Serbia has enough coal for 60, and Kosovo for the following 200 years. According to the opinion of the same experts, the value of deposits of seven strategic ores, such as lead, zinc, silver, nickel, manganese, molybdenum and boron is estimated at 1,000 billion dollars.¹⁸ This has opened the door to the struggle for the exploitation of mineral resources, which various great world players have joined, such as the Envidity company led by the former NATO general Wesley Clark, then the financial magnate George Soros and the Albanian Minerals company, whose director is Sahit Muja, then Avrupa Minerals, i.e. the US global corporation for the exploration of mineral resources, as well as Lydian International or the former Rio Tinto, focused on the exploration of deposits in Orahovac, where so far 1.87 to eight grams of gold per ton of sample have been found. Namely, Clark's company has submitted a request for a licence to explore reserves that would enable it to produce synthetic oil from coal, with a production plan of 100,000 barrels of oil per day, while Soros and Muja, apart from coal, are also interested in the exploitation of metal mines. Moreover, companies from other countries, such as Germany, France, Britain and Turkey, are also interested in investing in deposits and exploitation of Kosovo's natural resources.¹⁹

Apparently, one of the main interests of international corporations in Kosovo is the search for rare metals, such as cadmium, indium, germanium, thallium and gallium, which are used in high-tech industry. Therefore, the Independent Commission for Mines and Minerals of Kosovo (ICMM) presented the first results related to mineral potential, based on an aerial geophysical survey that started in 2006, using a special aircraft that collected geophysical data throughout Kosovo, including magnetic fields, electromagnetics and gamma ray radiometry. The research was carried out by the joint Air Geoscientific Group of Finnish and British experts, with Nasser Peci, deputy director of ICMM, pointing out that Kosovo has an unexpectedly high level of potential in the field of rare metals and minerals exploitation.

The study for the "Assessment of research and geological reserves of coal in Kosovo", conducted by the Inkos Institute in 2007 has found out that the balance reserves of lignite amount to 10,892,888,000 tons, while the off-balance reserves include 1,319,000,000 tons, which makes a total of 12,442,461,000 tons of lignite.

¹⁷ *Espresso*, „Zbog ovoga je oteto Kosovo: CIA sama otkrila koliko vredi eksploatacija naše zemlje“, gen. quote.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibid.*

According to the Kosovo Investment and Enterprise Support Agency (KIESA), the most important coal basins are: the Kosovo Basin in the central part of the Republic of Kosovo; then the Dukadžin Basin, which covers the central part of the Dukadžin Basin; the Drenica Basin between the Kosovo Basin in the east and the Dukadžin Basin in the west. By the decision of the Government of Kosovo, during 2008, nine areas of special interest for coal exploitation were declared, and in 2009, two more areas were included, namely: 1) geological research area at the Karaqë location; 2) geological research area at the Vilahi-Zjanjë location; 3) geological research area at the Bushinc–Bolevc location; 4) geological research area at the Zhegovc location; 5) the area of the field investigated by geophysical and geochemical works at the Bresalc location; 6) geological research area at the Golesh location; 7) nickel research area at the Baks location; 8) iron-nickel research area at the Tërstenik location; 9) geological research area at the Debelde location; 10) geological research area at the Gumnishtë location; 11) geological research area at the Deva location.²⁰

According to the officials of the NACCO Industries department, i.e. a part of the US company North American Coal Corp, there is a plan to participate in the tender for the construction of a new thermal power station in Kosovo with a production capacity of 1000 MW. Michael Gregory, vice president of the NACCO Industries, has defined this plan as just another step in the direction of expanding corporate influence in the Balkans and Southeast Europe, as potential areas for investment, i.e. exploitation of natural resources. Specifically, Gregory has emphasized the company's interest in the Sibovc mine in the southwest of Kosmet, as well as the wish to enter into a consortium with some other company that would build a new thermal power station. This aspiration is understandable if you take into account that coal reserves in the Kosovo basin, especially the reserves in Sibovc, are of the highest quality in terms of heat value they can provide - 8,100 kJ/kg, as well as the most suitable in terms of mining possibilities in all of Europe. The exploration parameters for Sibovc are characterized by an average proportion of 1.0–1.2 m³ of tailings per ton of lignite. With an area of about 20 km² and geological reserves of lignite of 990 million tons including 830 that are suitable for mining, the Sibovc Southwest mine has the potential to provide the entire coal production required for all KEK blocks, as well as the Novo Kosovo thermal power station blocks with a capacity of 1,000 MW, in contrast to the originally planned construction of a new thermal power station of 2,100 MW, by 2030. After the specified period, Sibovc should supply only the blocks of TPS Novo Kosovo.²¹

The Kosovo authorities gave the right to exploit a third of the territory of Kosovo in search of coal ore to the Canadian company Envidity Energy Ltd, which is chaired by Wesley Clark, i.e. one of the leaders of the NATO bombing of Serbia in 1999 and campaigns in the struggle for the declaration of Kosovo's independence. Although the

²⁰ Ministarstvo ekonomije, Departman energije i rudarstva, <https://me.rks-gov.net/sr/energija-i-rudarstva>, 09/09/21

²¹ *Nova srpska politička misao*, Kosovski ugalj kao ratni plen generala Klarka, Hronika (nspm.rs), 11/11/2021

Envidity company has to wait for the approval of the contract by the Kosovo parliament before the actual exploration, some experts consider this situation as the establishment of a monopoly over the exploration of rich coal reserves. Namely, the Envidity company submitted a request for the permission for exploration in the region a month after the adoption of amendments to the Kosovo Law on Mining in 2013, which enabled the granting of exploration rights without a tender.²² Although the Envidity company has turned a deaf ear to the accusations regarding the illegal acquisition of a monopoly, the Ministry of Finance of Kosovo has expressed its attitude that negotiations with the Canadian company can begin only after the Kosovo parliament approves the company's licences. Nevertheless, the former NATO commander and retired US General Wesley Clark has become a hero of Kosovo Albanians, who, in his honour, have named many streets in Peć, Prizren, Vučitrn and Uroševac, as well as a driving school in Kosovsko Polje, after him.²³ Therefore, it is clear that the US officials, from 1999 until today, have become fabulously rich by doing business in the territory of KiM. Therefore, neither Wesley Clark, nor the former US State Secretary Madeleine Albright and the former UNMIK Deputy Head John Coffey have left Kosovo after the war and the expiration of their mandates. Namely, instead of weapons, they have just changed the focus of interest, turning to equally lucrative business such as energy industry, mineral resources, infrastructure and insurance companies. By direct or indirect investment in these fields, they have earned billions of dollars together, while Serbia, whose property (land, business facilities, etc.) these foreign powerful leaders have traded in Kosovo, has lost tens of billions of euros.²⁴

Certainly, the most striking unscrupulous "business" is the one done by Wesley Clark, who through his Canadian company Envidity has achieved an absolute monopoly in the field of energy industry in Kosovo, despite the fact that in 2012 he submitted a request to the Kosovo Government for unlimited exploration of lignite reserves, as well as the production of synthetic fuel from coal (coal shale), and the company itself has not received an answer yet. The second largest US company ACM, which operates partly officially in Kosovo, and under Albright's auspices, initially wanted to buy Post and Telecommunications of Kosovo (PTK), i.e. the company that inherits the Serbian infrastructure "Telekom Srbija", but gave up under public pressure. However, Albright still found a way to make a profit through Kosovo, by entrusting her company's operations to the management of Ganup Thaci, a brother of the President

²² According to the energy strategy of the Ministry for Economic Development of Kosovo from 2013, in Kosovo, i.e. in Metohija, which Albanians also call Dukadın, as well as in Drenica, there are about 12 billion tons of lignite. As the Kosovo Energy Corporation uses about 10-11 million tons per year, the mentioned reserves would ensure exploitation for the entire next millennium. Ibid.

²³ Aubrey Belford, „Kosovo: Company Linked to Wesley Clark Granted Coal Rights”, (OCCRP), [https://www.occrp.org/en/daily/5639-kosovo-company-linked-to-wesley-clark-granted-coal-rights#:~:text=Kosovo%20has%20granted%20the%20rights,Network%20\(BIRN\)%20has%20found,09/09/2021](https://www.occrp.org/en/daily/5639-kosovo-company-linked-to-wesley-clark-granted-coal-rights#:~:text=Kosovo%20has%20granted%20the%20rights,Network%20(BIRN)%20has%20found,09/09/2021)

²⁴ Brankica Ristić, „Kako je srpsko Kosovo postalo američki ranč?”, *Sputnik*, <https://rs.sputniknews.com/20150606/2358218.html>, 10/09/2021

of Kosovo Hashim Thaci at that time, who, through the patronage of the Turkish-US consortium, invests its capital in Kosovo's infrastructure, mainly in the construction of roads. Moreover, the former deputy head of UNMIK in Kosovo, John Coffey, is the head of this consortium, which also earns a lot of money from the sale of electricity. The consortium is also engaged in the construction of the highway from the border with Albania to Merdar, while through the Odeteljon company, whose main activity is trade in construction materials, Albright and Coffey also do business with Thaci's relatives.²⁵ In this way, this company supplies all companies that build roads or buildings, as well as settlements in Kosovo. The Building Ilirija company is engaged in the construction of residential complexes throughout Kosovo, whose partner is the US-Turkish company Bechtel ENKA, which is also associated with Madeleine Albright's company. The Geo Mineral company of Idris Tachi is engaged in mineral extraction, but it is also closely related to Wesley Clark's company, whose activity is also related to the export of scrap iron, mainly to Italy, which is one of the most profitable businesses in Kosovo. In addition to the above-mentioned, business has also been developed by the former US ambassador in Pristina, Christopher William Dell, who deals with the export of slag from "Trepča".²⁶

Conclusion

The Kosovo crisis is characterized not only by the diversity of an ethnic, national and geopolitical character, but also by a timeless dimension, whose roots date back to ancient times and the Ottoman Empire, through the Balkan wars and both world wars, then the status of KiM in socialist Yugoslavia until the recent aggression of NATO forces in FRY, the Albanian terrorism and the current negotiation processes. Namely, the Serbian mining has been a part of the Serbian national identity since medieval Serbia, as well as Serbia in the second half of the 20th century, and since these are the most prosperous periods of the Serbian history, the activity of the Serbian mining gave birth to the historical vertical of Serbia with roots that go back to the ancient past. Taking into account the cause and effect principle meaning that strong mining is behind a strong state, and vice versa, the mineral and raw material complex in KiM, which is presented in this paper, represents irrefutable support to the claim that Serbia has an indisputable historical right to this province, which, as such, is rightly perceived as the heart of the Republic of Serbia. This attitude is quite logical if one accepts the fact that the Serbian mining has made not only the material basis for the economic, military and political development of the state of Serbia, but also its cultural and spiritual elevation in the Middle Ages.²⁷

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Nataša Jovanović, „Zašto je okupirano Kosovo i Metohija: Podzemni trezor — koren srpske vertikalne star hiljadu godina - Koreni“, gen. quote.

Despite the declaration of the so-called independence of Kosovo in 2008 and the fact that some representatives of the Serbian intellectual "elite" and public figures believe that Kosovo has to face the inevitable reality of secession from Serbia, the official position of the RS does not go in such a direction. In fact, the majority of citizens hold the view that the project of independent Kosovo is in fact a shameless precedent of a self-proclaimed state that questions the legality of the secession of the territory of KiM from the sovereign RS and perceives Kosmet as the cradle of the Serbian culture and its holy land.

Namely, just before the dissolution of the SFRY, as much as 48% of funds were invested in the development of this Serbian province. According to the reports of foreign experts, the World Bank has estimated that the deposits of lignite and brown coal in KiM are sufficient to provide the production of electricity for an entire century, which coincides with the estimates of the experts at the Faculty of Mining and Geology in Belgrade, claiming that the mineral potential of KiM is enough for two thermal power stations and electricity production for a century, which, according to the estimate of the Serbian Ministry of Energy from 2009, is equivalent to a value of 100 billion euros. On the basis of these estimates, Elektroprivreda Srbije has made a plan for the revitalization of the thermal power station "Kosovo A", the construction of two new units on "Kosovo B" and the construction of "Kosovo C" by 2020, but due to the "frozen conflict" Serbia could not carry out this plan, and today is struggling to provide the basic existential needs of Serbs in Kosmet.²⁸

According to the data of "The Economist" magazine, by separating Kosmet, Serbia would lose 15 billion tons of coal, or as much as 75% of all its coal reserves, which is about 85 billion euros in the total estimated value of coal out of the total 220 billion of ore and mineral wealth of Kosmet, which logically implies a potential source of oil.²⁹ Therefore, the US military system in the Balkans primarily aims to evacuate the Western European bases, redirecting the US actions towards the Middle East and Russia, because at global level the Balkans represents an intermediate zone of interest that, when weakened at regional level, functions in the service of the US interests. In this regard, the NATO bombing of Yugoslavia was primarily aimed at enabling the Western powers to seize the energy corridors and underground resources of Southeastern Europe.³⁰ However, at the beginning of 2010, China, Russia and Turkey increasingly began to exert their geostrategic influence on the Balkans, and at the beginning of 2015, the Russian President Vladimir Putin

²⁸ *Espresso*, „Zbog ovoga je oteto Kosovo: CIA sama otkrila koliko vredi eksploatacija naše zemlje“, <https://www.espresso.co.rs/vesti/drustvo/277213/zbog-ovoga-je-oteto-kosovo-cia-sama-otkrila-koliko-vredi-eksploatacija-nase-zemlje>, 03/09/2021

²⁹ Borislav Borović, "Otimanje Trepče: Haradinaj i Soros ukrali Srbiji 500 milijardi evra", *SRBIN.info/espresso.rs*, MARCH 12, 2019, <https://fbreporter.org/2019/03/12/otimanje-trepce-haradinaj-i-soros-stole-serbia-500-billion-dollars/>, 09/09/2021

³⁰ Alexis Troude, „The Geopolitical Aspects of the 1999 NATO Agression against Yugoslavia“, in: Nebojša Vuković (ed.), *David vs. Goliath: NATO war against Yugoslavia and its implications*, gen. quote, pp. 133-134.

drastically changed the situation with his decision to change the route of South Stream. Namely, by redirecting the route through Turkey, Putin ended the procrastination of the Serbian-Bulgarian alliance, at the same time striking back at the European sanctions against Russia in 2014.³¹

Starting from the analysis of the mineral resources of KiM, the paper emphasizes the essential causes of the seizure of Kosovo from Serbia. In the general looting of the Serbian wealth in Kosmet, in which the imposing coal reserves are of particular importance, the same countries have been participating for decades, while only individuals have changed. Since both sovereignty and technological development of each country directly depend on mineral raw materials, as well as the fact that the degree of depletion of mineral resources of most European countries is very high, the essential conclusion is that it is inadmissible for Serbia to think about the division of KiM at any cost because that would mark it permanently and historically, without the possibility of correction. In this regard, the RS must not give up its territory and its wealth because such an act would give a basis for heavy accusations of future generations, bearing in mind what such an ill-advised decision would take away from their mother country and how such an act would affect their future.

Finally, it is quite clear that, due to very complex geopolitical goals and interests of the great powers and the position of Serbia in those circumstances, the Serbian society has to engage in the defence of national identity, with the awareness that today, more than ever, the entire Serbian society is on a historical crossroads between the preservation of sovereignty, tradition, state wealth and the political trend of the European integration.

Literature

[1] Belford, Aubrey, „Kosovo: Company Linked to Wesley Clark Granted Coal Rights”, (OCCRP), [https://www.occpr.org/en/daily/5639-kosovo-company-linked-to-wesley-clark-granted-coal-rights#:~:text=Kosovo%20has%20granted%20the%20rights,Network%20\(BIRN\)%20has%20found,09/09/2021](https://www.occpr.org/en/daily/5639-kosovo-company-linked-to-wesley-clark-granted-coal-rights#:~:text=Kosovo%20has%20granted%20the%20rights,Network%20(BIRN)%20has%20found,09/09/2021)

[2] *Espresso*, „Zbog ovoga je oteto Kosovo: CIA sama otkrila koliko vredi eksploatacija naše zemlje”, <https://www.espresso.co.rs/vesti/drustvo/277213/zbog-ovoga-je-oteto-kosovo-cia-sama-otkrila-koliko-vredi-eksploatacija-nase-zemlje,03/09/2021>.

[3] Jovanović, Nataša „Zašto je okupirano Kosovo i Metohija: Podzemni trezor – koren srpske vertikalne star hiljadu godina – Koreni”, *Koreni*, 09/11/2021.

[4] Kukulaj, Qazim, Nishori, Avdullah, *Upravljanje prirodnim resursima u Jugoistočnoj Evropi: šume, zemljište i vode*, GIZ, Skoplje, 2017.

³¹ More than 40% of the European gas supplies comes from Asia and while Russia is turning to Asia, China is gaining more influence in the Balkans. See: Alexis Troude, “The Geopolitical Aspects of the 1999 NATO Aggression against Yugoslavia” *ibid.*, p. 135.

[5] Kurecic, Petar, „Geoeconomic and Geopolitical Conflicts: Outcomes of the Geopolitical Economy in a Contemporary World”, *World Review of Political Economy*, vol. 6, no. 4, Pluto Journals, 2015, pp. 522–43, <https://doi.org/10.13169/worlrevipoliecon.6.4.0522>, 09/09/2021.

[6] Ministarstvo ekonomije, Departman energije i rudarstva, <https://me.rks.gov.net/sr/energija-i-rudarstva>, 09/09/2021.

[7] *Nova srpska politička misao*, Kosovski ugalj kao ratni plen generala Klarka, Kosovski ugalj kao „ratni plen“ generala Klarka | Hronika (nspm.rs), 11/11/2021.

[8] Proroković, Dušan, „Odnosi Albanije i Srbije u drugoj deceniji XXI veka: novi početak ili konstruktivnost pod pritiskom?“, *Međunarodna politika*, LXVIII, br. 1168, 2017, pp. 20–35.

[9] Rizvanolli, Dije, „Kosovo’s Potential for Renewable Energy Production: An Analysis”, University of Twente MEEM, 2019. <https://essay.utwente.nl/79555/>, 10/11/2021.

[10] Simić, Vladimir, Jelenković, Rade and Životić Dragana, „Mineral Resources of Serbia: Environmental, Societal and Economic Challenges”, in: Igor Janev (ed.), *Serbia: Current Issues and Challenges in the Areas of Natural Resources, Agriculture and Environment*, Nova Science Publishers, New York, 2019.

[11] „Strategija za rudarstvo Republike Kosovo za period 2012–2025”, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Priština, 2012.

[12] Troch, Pieter, “Social dynamics and nationhood in employment politics in the Trepča mining complex in Socialist Kosovo (1960s)”, *Labor History*, Vol. 60, No. 3, 2019, pp. 217–234.

[13] Troude, Alexis, „The Geopolitical Aspects of the 1999 NATO Agression against Yugoslavia”, in: Nebojša Vuković (ed.), *David vs. Goliath: NATO war against Yugoslavia and its implications*, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, Faculty of Security Studies at the University of Belgrade, Belgrade, 2019.

[14] Troude Alexis, „Le Kosovo au coeur de la question des Balkans”, [Kosovo at the heart of the Balkans issue], *Geostrategiques*, vol. 8, 2013, pp. 129-140.

[15] Богдановић, Димитрије, *Књига о Косову*, Књижевне новине, Београд, 1990.

[16] Боровић, Борислав, „Отимање Трепче: Харадинај и Сорос украли Србији 500 милијарди евра”, *СРБИН.инфо/espreso.rs*, 12. МАРТ 2019, <https://fbreporter.org/2019/03/12/otimanje-trepce-haradinaj-i-soros-ukrali-srbiji-500-milijardi-dolara/>, 09/09/2021

[17] Филиповић, Марина и Цветковић, Владимир М., „Пројекат 'Природне Албаније' као претња територијалном интегритету Републике Србије”, *Војно дело*, вол. 71, бр. 4, 2019, стр. 114–125.

[18] Павловић, Момчило и Марковић, Предраг, Ј., *Косово и Метохија: прошлост, памћење, стварност*, Препород ММ, Нови Сад, 2006.

[19] Ристић, Бранкица, „Како је српско Косово постало амерички ранч?“, *Sputnik*, <https://rs.sputniknews.com/20150606/2358218.html>, 10/09/2021

[20] Стошић, Сања и Пешић, Милена, „Сецесионистички дискурс Косова и Каталоније: сличности и разлике”, *Политичка ревија* вол. 62, бр. 4, Институт за политичке, студије, Београд, 2019, стр. 175–222, DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.6242019.9>

Summary

Obviously, a lack of an adequate political framework to amortize social frustrations in the 1980s, has flourished at the expense of the general stability of Serbs in Kosovo, seriously threatened by the Albanian separatists. The processes of uneven and combined development have predominantly characterized the modern global world, and states are the ones that dominate political economy at national level, as well as geopolitical economy at international level.³² Therefore, through means of formal and informal imperialism, or the so-called soft power, powerful and developed states (primarily the US), multinational corporations, transnational banks and various international organizations tend to remain focused on decreasing the state role, while emphasizing the role of global political economy. Thus, taking into account the fact that the geoeconomic rivalries precede geopolitical patterns, and that behind the New World Order of the US as the world policeman are its energy and military-strategic interests, it is quite clear that the issue of Kosovo in the contemporary world actually arises from its geoeconomic environment, and can be rightfully classified as “resource war” due to its mining wealth, rich deposits of lignite and coal, lead, zinc and copper, as well as some amount of gold, nickel, bauxite and manganese.

As a declaratively neutral state and one of the few European countries out of NATO, Serbia is particularly burdened by the problem posed by the self-proclaimed independence of a part of its territory. Consequently, it is of vital importance to understand that geoeconomic processes include not only the origin, but also the distribution of the involved countries' interest spheres and that after that the specific elements and types of geoeconomic determinants of Kosovo and Metohija represent an arena of conflict of different world views in modern international relations. In this regard, not only geopolitics and geoeconomics are intimately linked, but the latter will increasingly override the former as one of the key realities of the new international order. Therefore, it is within this geostrategic framework that we have to analyse the reasons for the establishment of the US Camp Bondsteel in Kosovo, as its main base in the Balkans, hence wars, conflicts, crises and radical changes of social order, regardless of when and where they occur, have to be regarded as expressions of eagerness of powerful and dominant states to keep their leading positions and boost their economic development established by the US pattern of new world order (NWO).

As already explained, Kosovo is a mineral-rich country, with lignite heading the list of resources, thus, there has to be clear and permanent awareness of the geoeconomic importance of Kosovo and Metohija as a long-term priority and an inseparable part of the state of Serbia. Additionally, the Government of the Republic

³² Petar Kurecic, “Geoeconomic and Geopolitical Conflicts: Outcomes of the Geopolitical Economy in a Contemporary World, *World Review of Political Economy*”, Vol. 6, No. 4 Pluto Journals, 2015, p. 527.

of Serbia has to always bear in mind the integrative geoeconomic potential of Kosovo and Metohija as an inherent part of its territory and furthermore as existential and cultural heritage of the country. Likewise, the Serbian Government has to be capable of developing an integral strategy adequately directed to finding the proper solution for preventing future conflict proneness that may be originated by Kosovo's independence backers – primarily the United States and the EU mission. Unfortunately, in dealing with the Kosovo crisis, there is a real lack of possibilities of how to make the dream of perpetual security in the region become *de facto* reality. Rather, the answer for the time being is in a systematic plan – a set of short-term policy adjustments and a vision for well-defined medium-term and long-term priorities and objectives because the future of Kosovo solely depends on the imminent geopolitical strategies and goals of the main actors.

Key words: *geoeconomics, geopolitics, mineral resources, US, Republic of Serbia (RS), Kosovo and Metohija (KiM)*

© 2022 The Authors. Published by *Vojno delo* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>).

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

THE KOSOVO-METOHIIJA CRISIS: THE MILITARY STRATEGIC PROBLEMS

*Branko Krga**

Достављен: 07. 02. 2022.

Језик рада: Енглески

Кориговано: 15. 04. и 13. 06. 2022.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 03. 09. 2022.

DOI број: 10.5937/vojdela2203047K

The subject of this paper's analysis is an overview of the military strategic problems related to the Kosovo-Metohija crisis¹. For a long time, Serbia has been facing challenges related to the Kosovo-Metohija crisis in almost all spheres of the state functioning including the military strategic problems as one of the most difficult. The main hypothesis is that the research of the military strategic problems related to the Kosovo-Metohija crisis, is necessary in order to discover new experiences that are important for the security and defence of the country in the present and future times. The objective of the research is to consider the characteristics of the important military strategic problems from the time of preparation and defence against the NATO aggression, as well as in the post-war period. Standard methods have been used in the paper, such as analysis, synthesis, historical method, content analysis method, and in a certain sense modeling, that is, searching for a way to avoid the problems we faced during the past period. The research has shown that this topic is necessary for at least three reasons. Firstly, the security and defence of the Federal Republic of Yugoslavia (hereinafter: FRY), and above all of Serbia, in 1999, as well as in the period before and after the aggression, found themselves in an almost unique position - that the country was preparing and defending itself against the aggression of nineteen NATO members.

* Faculty of Diplomacy and Security, Union University of Belgrade – Nikola Tesla, Republic of Serbia, branko.krga@fdb.edu.rs

¹ The views presented in this paper are partly the result of the research carried out at the Faculty of Diplomacy and Security, and mostly represent the thoughts of the author, which are based on the experiences gained during the performance of the duty of the Director of the Military Intelligence Agency in the periods before and during the war in 1999, as well as the duty of the Chief of the General Staff in the post-war period.

Secondly, there are different interpretations of those events, so it is important that the direct participants in the defence against aggression express their true views. Thirdly, although almost 23 years have passed since the peak of the Kosovo-Metohija crisis – the NATO aggression in 1999, various forms of challenges, risks and threats to the defence and security of our country continue to manifest themselves.

Key words: Federal Republic of Yugoslavia, Serbia, aggression, NATO, war, 1999, military strategic problems, defence

Introduction

The crisis related to Kosovo and Metohija has been current for several decades. It has a multidimensional character. In addition to historical, geopolitical, ethnic, cultural, civilizational, economic and constitutional aspect, international, legal, political and military strategic aspects are particularly important. The theoretical analysis and the author's direct participation in several phases of attempts to resolve the Kosovo-Metohija crisis are a good basis for considering the military strategic problems of that crisis in several periods, especially in the period before and during the aggression and in the post-war period. Practice has unequivocally shown that attempts to solve these problems cannot be limited to unilateral measures, for example, using only instruments of diplomacy or actions of only a few state officials. It seems that the awareness of this is maturing, which can be seen from the fact that this issue is treated responsibly in the previous and current National Security Strategy of the Republic of Serbia. The NATO aggression against FRY, like many other wars, was an experiment in geopolitical, military strategic, economic, media and other aspects. Those who participated in or supported such an act of the NATO aggression against FRY, are trying to shift the responsibility for that "campaign" to Belgrade. It is interesting that in their analysis our country is blamed for reacting against extremists and terrorists in Kosovo and Metohija, even when it was a victim of the aggression and defended itself as best as it could. It is very important experience and lesson, which points to the conclusion that we should really avoid starting armed conflicts, as much as possible.²

The topic "*Kosovo-Metohija crisis: the military strategic problems*" will be discussed through the following sections: (1) the military strategic problems in the period of preparation for the defence against the NATO aggression; (2) the military strategic problems at the time of the defence and the agreement on the end of the war and (3) the military strategic problems in the post-war period.

² About various consequences of the Kosovo-Metohija crisis, in more detail: Radoslav Gaćinović, *Otimanje Kosova i Metohije*, NIC „Vojska“, Beograd, 2004.

The military strategic problems in the period of preparation for the defence against the NATO aggression

During the period of preparation for the defence against the aggression, several military strategic problems have been present, including the following with a particularly unfavourable impact: the difficult preparation of the Army for the defence; the insufficiently developed awareness that the country faces a real danger of aggression; the fierce propaganda against our country and its Army; the unsuccessful attempts to deter aggression, etc.

The difficult preparation of the Army for the defence can be mitigated to certain extent if a state functions well, if there are necessary strategic and doctrinal documents, a reliable ally and if the quantitative and qualitative capacities of the Army are constantly improved.

Although after Dayton, in 1995, there was some relaxation of foreign pressure towards our country, there were new tensions soon, which coincided with the manifestation of misunderstanding between the leadership of Serbia and Montenegro and the complex functioning of the federal state. This relationship of the member states of the federal state had the effect that not even as many funds as it was objectively possible and necessary were allocated for the modernization of the Yugoslav Army (hereinafter: YA). In addition to the real problems faced by the state, the restrictive financing of the YA was also influenced by the fact that some structures believed that the problems related to Kosovo and Metohija could only be solved by political means.

Strategic, doctrinal, normative and planning documents represent a very important part of the preparation for defence against aggression of any country. It is characteristic that FRY did not have adopted strategic and doctrinal documents, such as national security strategy, defence strategy and military doctrine at that time.³ It is almost a unique case that a country finds itself in a war without documents that essentially analyse the security environment and define the organization and principles of the functioning of the security system, which is very important for the defence of the country. Relying on some earlier experiences, a fairly good basis for the organization of the defence was established in the Army even in such conditions, so that problem was mitigated to some extent. All planning documents related to the functioning of the Yugoslav Army, such as the engagement plan, mobilization plan, security plans, etc. were up-to-date, adopted in time and implemented in accordance with possibilities. It should be particularly emphasized that all the analyses that preceded the preparation of the plans showed an extremely unfavourable relationship between the forces of NATO and FRY, especially our technical and technological inferiority in relation to the aggressor.

For countries with limited defence potential, which have chosen not to participate in military blocs, and that face a number of essential challenges, risks and threats, it is of

³ The Defence Strategy of the State Union of Serbia and Montenegro was adopted for the first time in 2004, and the National Security Strategy, Defence Strategy and Military Doctrine of the Republic of Serbia were adopted for the first time in 2009.

particular importance to find a reliable ally in time. As it is known, FRY did not do this, which led to rather great military strategic and other problems. It will be recorded in the history of wars that a country found itself in a position to wage a defensive war without allies against the greatest military alliance of that time, and in a certain sense also against neighbouring countries, which supported that alliance even though they were not yet its integral part. It is a great lesson for modern times, as well, in order to think carefully about whether military neutrality should be supported by an alliance with a country or countries that could help our country in the event of a renewed threat to our defence. In any case, an important part of this lesson is that alliances are not sought when a country is in an immediate danger because it is usually late then and unsuccessful, which means that this problem should be solved in time.

Due to the mentioned problems, there was a delay in the necessary improvement of the defence capabilities of the Army. It is known that for more than a decade, our Army has not received any serious armed system that would be a deterrent against aggression, and also a factor of effective defence. In this regard, the fact stated by General Spasoje Smiljanić is characteristic: "The last purchase of some modern weapons system in the Air Force and Air Defence was made in 1987, when 14 MiG-29 aircraft were put into operational use."⁴ There were similar problems in other branches and services of our Army, as well. In addition to a series of negative impacts on the defence of the country, the insufficient preparation of the elements of the defence system in an appropriate manner also shows that the Yugoslav leadership at that time did not prepare to solve the problem of Kosovo and Metohija by armed means, but hoped that it could be achieved only by political means.

The insufficiently developed awareness that the country is threatened by the real danger of the aggression rather negatively affected the preparation of the FRY defence. Firstly, there were many our citizens, even in important state functions, who thought it was simply incredible that a war would happen at the beginning of the 21st century in Europe, or aggression against FRY, without its essential guilt. Secondly, representatives of the highest state, even republican, leadership, were convinced that the problem of Kosovo and Metohija could be solved by political means and that there would be no war.⁵ In strategic and doctrinal documents of many countries, aggression is mentioned as a possible form of threat to security.⁶ The aggression is mentioned as one of the most important challenges, risks and threats in both National Security Strategies of the Republic of Serbia, which is a good circumstance.

⁴ Spasoje Smiljanić, *Agresija NATO – RV i PVO u odbrani otadžbine*, Beograd, 2009, p. 28.

⁵ Shortly after the end of the war, in 2004, when the Defence Strategy of the State Union of Serbia and Montenegro was developed, there were many discussions about whether the aggression against our country should be included in the scope of challenges, risks and threats.

⁶ The Italian Chief of the General Staff told the author of this paper in 2003 that their Army was preparing for the "defence against aggression". When asked what danger of aggression threatens Italy, having in mind that it is a member of the EU and NATO, the Italian General answered: "There is no such danger now, but who knows what awaits us in the future, and the Army is not founded and prepared when there is a danger, but this should be done continuously". It is a truly responsible and instructive approach to the problems of the country's defence.

The fierce propaganda against our country and its Army, before the aggression, during it and in the post-war period, is a serious problem that also has military strategic aspects. It is simply unbelievable how insinuations have been launched against our country. It was claimed that 100,000 Albanians were killed, that ethnic cleansing was carried out and that more than a million of them were expelled, that some kind of "Horseshoe" operation was conducted, which did not exist at all, and it turned out that the "Račak" case has a completely different character from the one presented to the public on the eve of the aggression. The Federal Republic of Yugoslavia reacted to those untruths, but apparently not enough, because the aggressor had a great advantage in terms of organization and technology. The experiences show that this caused a great damage to the treatment of our country in foreign countries, as it encouraged many to participate in the aggression.

The unsuccessful attempts to deter aggression represented a very great military strategic problem because it meant that the country was entering the war. The war against FRY confirms the existence of a correlation between diplomacy and the elements of the security system. This practically meant that the country would have had a better chance of solving the problem of Kosovo and Metohija by diplomatic means if diplomacy had been more successful, and this could have happened if those efforts, by their respective existence, could have been more convincingly supported by the elements of the security system, above all, the strong army. The attempts to politically solve the problems in Kosovo and Metohija and deter the aggression, by the highest state and military structures, took place practically until the last day before the aggression. The US representatives Richard Holbrooke, Christopher Hill and General Anderson left Belgrade on March 22, 1999 at 6:45 p.m., and on March 23, the Chief of the General Staff, General Dragoljub Ojdanić, had a telephone conversation with the NATO Commander General Clark.⁷ Through contacts with foreign military and civil diplomatic representatives, our party made significant efforts to exert an influence that war does not occur. On the basis of the reactions of many of those foreign representatives, it could be concluded that they understood what it was all about; many of them openly spoke out against the war, but many repeated that the "NATO credibility" was at stake. The aggression against FRY was long prepared. This is indicated by many statements, and also by practical actions of the NATO structures, such as the detailed recording of potential targets, the performance of command and staff exercises in which our area was included, the development of various plans for the engagement of the armed forces, the support to the establishment, training, equipping and combat engagement of the armed groups of Albanians, etc. It is certain that the preparation of the aggression did not begin after the unsuccessful negotiations in Rambouillet and Paris, or the conflict in the village of Račak, but much earlier.

The military strategic problems during the preparation for the defence against the aggression were numerous and affected the period of war, and some are manifested even in modern times.

⁷ A few days before the aggression, there were several talks between General Ojdanić and General Clark. In one of them, General Clark threatened to destroy our forces in 2-3 days.

The military strategic problems at the time of the defence and the agreement on the end of the war

A great number of military strategic problems manifested in the course of the war, and the following are the most important: conducting defence in conditions of an extremely unfavourable balance of forces, accepting the moment and reaching an agreement on the end of the war, etc.

Many papers by our and foreign authors have been written about *the performance of the defence against the NATO forces in conditions of an extremely unfavourable balance of forces*.⁸ It will certainly be recorded in history that a relatively small army fought heroically against NATO - the greatest power of that time. The main feature of that war period was a rather asymmetric balance of forces.⁹

The complexity of the defence of the YA units deployed in Kosovo and Metohija was greatly aggravated by the fact that a part of the Albanian population was hostile towards our forces, and the units of the so-called Kosovo Liberation Army (hereinafter: KLA) were directly engaged against the Army and Police in that area, as well as from the territory of Albania. In such unfavourable military strategic conditions, the YA displayed a number of exemplary qualities, such as high morale and determination to defend the country, willingness and capability to undertake a great number of atypical tactical actions that somewhat alleviated the disproportion in the balance of forces, undertaking a great number of measures to protect its forces and tactical deception of the opponent, in which, in addition to the Army members, our citizens also participated. In the NATO aggression against FRY, all elements of the security system tried to perform their assigned tasks as best as possible.¹⁰

In this regard, an interesting assessment was made by the US General McMaster, the former National Security Advisor to the US President. He mentions that "military plans for the bombing of Yugoslavia were made from May 1998 to March 1999, and also that NATO neglected the fact that the outcome also depends on the Yugoslav reactions and initiatives that proved impossible to predict... The ability of Serbs to obtain serious intelligence data on the Allied operations, despite their technological inferiority, calls into question the deniability component of 'information superiority', even against an enemy with very basic capabilities...Less than 5 percent of the Serbian combat systems were destroyed in 78 days of bombing. The NATO efforts to attack the ground troops of the enemy failed. The extent of the failure became apparent only when the war was over", concludes McMaster.¹¹

⁸ On the balance of forces, see: Božidar Forca, *Dve suprotstavljene godišnjice*, ZR "Međunarodnopravni i bezbednosni aspekti NATO agresije na SRJ 1999", FDB, Beograd, 2019, p. 49

⁹ About the balance of forces in more detail: Spasoje Smiljanić, gen. quote.

¹⁰ It happened that Prishtina Corps conducted several operations at the same time: AD, counterterrorist operation, defensive operation from the attack from Albania, etc.

¹¹ <https://www.blic.rs/vest/svet/novi-trampov-savetnik-o-nato-bombardovi-srbi-su-znali-svaki-nas-korak-unru/kvz24pn> (April 2018).

This analysis by the experienced US representative is very important, from the point of view of considering the correlation of technical and technological inferiority and practical results in the defence of our Army units.

When *accepting the moment and reaching an agreement on the end of the war*, a great number of military strategic problems has also manifested. At some point, all combat actions have to stop and a political solution to a conflict has to be sought. Our case is instructive because there are different opinions about when the war should have ended. In any case, the moment and manner of ending a war are a part of the first-rate military strategic connotation. In this regard, there are many controversial assessments about the role of the Army during the agreement on the end of the war, referring to the signing of the Military Technical Agreement. It should be emphasized that the Army and Police did not decide on the moment of ending the war. The Ahtisaari-Chernomyrdin document was accepted by the Government of FRY and the National Assembly of the Republic of Serbia. The military strategic importance of this issue, as well as a good lesson and experience, consists of the fact that a situation can be created where the Army representatives lead negotiations and sign documents of the utmost importance for the country as a whole. Special problems may arise in such situations due to insufficient knowledge of international legal documents, as well as negotiation skills, which should be taken into account in the military education process.

The military strategic problems in the post-war period

Although almost 23 years have passed since the end of the war, many military strategic problems still manifest today, and the following are the most important: the implementation of the provisions of the adopted documents; the effort to preserve the territorial integrity after the withdrawal of the FRY Armed Forces from a part of the state territory; eliminating the consequences of the aggression; the realistic qualification of the attack by the NATO forces on FRY, etc.

The implementation of the provisions of the adopted documents, with particular reference to the Military Technical Agreement, the UN Security Council Resolution 1244, and even the Brussels Agreement, has not been carried out as planned. It is well-known how long the list of unaccomplished provisions of those documents is. This, mainly, refers to obstructing the return of the exiled, obstructing the search for the missing, seizing state, church, corporate and private property, endangering the safety of the non-Albanian, primarily Serbian population, then manipulation with the planned disarmament of the Albanian formations, the unaccomplished return of the Army and Police to Kosovo and Metohija, the preservation of the Serbian sovereignty over that area, etc. This attitude of the Albanian representatives and a part of the international institutions seriously calls into question the purpose of reaching any possible new agreement on solving the Kosovo-Metohija crisis because there is no guarantee that it would be consistently implemented. History abounds with examples of bypassing the implementation of adopted international

documents. Therefore, at least two approaches are necessary. The first is reflected in the fact that every wording is emphatically taken into account during the adoption of documents, and the second approach implies that immediately after the adoption of documents, one should insist on their implementation.¹²

The effort to preserve the territorial integrity of the country, even though the adopted documents are not implemented, is perhaps the key problem within the Kosovo-Metohija crisis. It is clear that other problems would be easier to eliminate if Serbia had full sovereignty over that part of its territory. Those problems are adequately addressed in our strategic and doctrinal documents. In the meantime, very little has changed, so the threat to our country's security is still current. This can be seen in the Brussels negotiations, as well as through various pressure on Serbia to accept the secession of a great part of its territory. The preservation of territorial integrity in the conditions of the withdrawal of the Armed Forces from a part of the state territory, where a great part of the population is hostile towards the state and other ethnic groups, represents a rather great military strategic and geopolitical problem. In any case, it is a critical period of the war because with the engagement of the army, as a rule, there is an exodus of population, with enormous problems and potential consequences, which lead to great and long-lasting political, economic, moral and other outcomes. Therefore, the preservation of territorial integrity is still a serious military strategic, security and even political problem.¹³ Within that, the defence of the non-Albanian population in Kosovo and Metohija and the return of the exiled has been a special problem for almost 23 years. It is simply unbelievable how the Western protagonists accepted the Kosovo-Metohija's Albanians to violate almost all of their civilizational values, such as freedom, human rights, inviolability of private property, the right to personal security, etc. There are many examples of this, and one of the most severe is the pogrom, primarily of the Serbian population, in March 2004.

Eliminating the consequences of the aggression represents a serious military strategic, moral, economic, political and every other problem for our country. In addition to human casualties and material destruction, the subsequent problems, as a consequence of the use of depleted uranium, the targeting of facilities with harmful substances, etc, have recently come to the fore. It is a good circumstance that the increased attention has recently been paid to this issue at the state level. Eliminating the consequences of the aggression encompasses many problems, including the following ones of a military strategic character: recording victims and helping their families, caring

¹² The author of these lines had a number of official meetings with KFOR Commanders and regularly initiated the issue of returning parts of our Army and Police to Kosovo and Metohija. The interlocutors confirmed that this was planned by Resolution 1244, but emphasized that it was a "political issue". These conversations were reported to the highest state leadership, but there were no results.

¹³ An interesting assessment was made in mid-November 2017 by the former US ambassador at Belgrade, W. Montgomery about the fact that "it would be difficult for Trump to show where the Balkans is on a map". This means that it is necessary to present the real facts about the problem of Kosovo and Metohija to certain foreign factors.

for the injured, eliminating the consequences of material destruction, decontamination from depleted uranium and other harmful substances; resolving the post-conflict syndrome among the Army members; protecting the Army from various insinuations, etc.

The realistic qualification of the attack by the NATO forces on FRY, as well as the final analysis of the causes, course and consequences of the aggression at the level of the official state bodies, represents a great problem because in our society there are no relatively harmonized answers to some essential questions, such as: the character of the war, the key cause, whether and how the crisis could have been resolved differently, which security, economic, geopolitical, geostrategic, legal and other consequences of the aggression are, etc. After the end of the war many views have been expressed about the causes, course and consequences of the NATO aggression against FRY.

The former Minister of Foreign Affairs Vladislav Jovanović told the media that, back in 1991, the US ambassador at Belgrade at that time, Warren Zimmerman, threatened him that “if there is armed violence in Kosovo, Serbia will be accused of it, and then bombed”.

The famous German politician Willy Wimmer said: “Kosovo as a country was planned from the end of the 1980s and its sole purpose is to be the US aircraft carrier on earth. The war against Yugoslavia in 1999 was illegal. For the conflict resolution, we have to insist on the original Resolution 1244 of the UN SC, as it was written in 1999.”¹⁴ In addition, his letter to the German Chancellor after the meeting in Bratislava in May 2000 was also known, when he emphasized that the meaning of the NATO war against Yugoslavia is the “correction of mistakes from the end of World War II”.

In the search for the reasons of the war, Professor Miroljub Jevtić states: “Let the statement of the US Vice President at that time, Joseph Biden, serve as characteristic. He said that Kosovo should be given independence because it will be an example for the Islamic world”.¹⁵ On the other occasion, Jevtić states that the following is mentioned as reasons for the aggression: firstly, the fact that they consider us “little Russians”, secondly, the fact that Kosmet contains great wealth and, thirdly, the fact that Albanians gave Americans Camp Bondsteel. Having stated that all those three moments are not crucial, he states: “That is – Islam”.¹⁶

A similar assessment is made by Professor Srđa Trifković: “The US policy in Southeast Europe, during the past two decades, was in favour of aspirations of the allegedly pro-Western Muslim communities along the geographic line that leads from Turkey to northwest towards Central Europe. This policy was based on expectations that meeting Muslim ambitions at the secondary Balkan scene would improve the position of the United States in the Islamic world as a whole...”.¹⁷

¹⁴ D. Vujičić, Vili Vimer: *Kosovo je američki nosač aviona na zemlji*, *Novosti*, 25/02/2019, Beograd, p. 11.

¹⁵ Miroljub Jevtić, *Kosovski žeton*, *Politika*, 18/08/2011, Internet: <http://www.politika.rs/rubrike/Sta-da-se-radi/Kosovski-zeton.sr.html>, (downloaded: 10.07.2014.)

¹⁶ Miroljub Jevtić, *Amerikanci teraju Srbe da budu mali Rusi*, *Politika*, 10/02/2019, Beograd, p. 23.

¹⁷ Srđa Trifković, *Zelena transverzala ugrožava Srbe sa obe strane Drine*, *Geopolitika*, number 107, 2018, p. 70.

Professor Ratko Marković, the head of the Yugoslav delegation at the negotiations in Rambouillet (from February 6 to 23, 1999), unequivocally asserts that this event was “a phase in the implementation of the decision made before it to separate Kosovo from Serbia by attacking Serbia, and to oust S. Milošević from power in Serbia...”¹⁸

The so-called KLA was treated as a terrorist organization in the West. However, a change occurred after Richard Holbrook’s meeting with the KLA leaders, on June 24, 1998, in Junik. The background of this change is noticed by Živadin Jovanović, the Minister of Foreign Affairs at that time, who quotes the British Defence Attache John Crosland during his testimony in the Hague, when he stated: “Bill Clinton, Richard Holbrooke and Madeleine Albright decided to change the regime in Belgrade and that the KLA should be a tool to achieve such a goal...”¹⁹

The former UNPROFOR Commander in Bosnia and Herzegovina, Canadian General Lewis MacKenzie, says that the NATO aggression against Serbia in 1999 was a huge mistake of the Alliance. “1999 was the year when NATO marked its 50th anniversary, and there was no enemy in sight. That is why your country was bombed”, said MacKenzie for “Novosti”.²⁰

Despite the fact that on March 22, 1999 the NATO Council made a political decision on the aggression, and on March 23, Secretary General Javier Solana transferred the authority to General Wesley Clark to initiate the operation, he still waited for the final order from the US. “...Washington called at 5:31 p.m. Hugh Shelton was on the line, who conveyed to me the final order from the top of the US National Command...”²¹

The famous US intellectual Noam Chomsky has talked about the Yugoslav crisis several times. Thus, concerning the reasons for the NATO aggression he stated: “Some people guess real reasons for the NATO bombing ... Strobe Talbott, who was in charge of diplomacy during the war, wrote a preface to the book on the war by his colleague John Norris ‘Yugoslav resistance to wider trends of political and economic reforms - not the agonies of the Kosovo Albanians - best explains the NATO war’. On the basis of the extensive documented information that exists in the West, it is already clear that the ‘Kosovo Albanian agonies’ cannot be a motive for the NATO bombing. However, it is interesting to hear from the highest level that the real reason of the bombing was that Yugoslavia used to be the last European bastion that resisted the political and economic programmes of the Clinton Administration and its allies”.²²

¹⁸ Ratko Marković, *Tri krupne laži o navodnim pregovorima u Rambujeu*, Politika, 10/02/2019, p. 1.

¹⁹ Živadin Jovanović, *1244 KLJUČ MIRA U EVROPI*, Beogradski forum za svet ravnopravnih, Srpska književna zadruga, Beograd, 2018, p. 35.

²⁰ <http://www.pravda.rs/2019/3/10/bivsi-general-unprofora-nato-agresija-je-bila-najveca-greska-ovo-surazlozi-zbog-kojih-je-srbija-bombardovana/>, 10/03/2019.

²¹ Vesli Klark, *Moderno ratovanje*, Samizdat B-92, Beograd, 2003, p. 223.

²² Noam Čomski, *Jugoslavija, mir, rat i raspad*, Samizdat, Beograd, 2018, p. 191.

The economist Mladen Kovačević makes similar remarks: "... Strobe Talbott wrote that the bombing of FRY, i.e. Serbia, was not the consequence of what was happening in Kosovo and Metohija, but because they could not convince Milošević to accept the liberal model of reforms that were accepted by all neighbouring countries".²³

Oliver Richmond, Professor of international relations from the University of Manchester, said: "The NATO intervention in Kosovo is inexplicable from the point of view of observing the structure of territorial sovereignty of a state - a key premise, and also a limitation of the global geopolitical order established after World War II. At the same time, Kosovo is a failure of the policy of international interventionism..."²⁴

Václav Klaus, the former President of the Czech Republic, made an interesting assessment of the character of that war and blamed NATO for the exodus of Albanians, saying "that they started fleeing from Kosovo and Metohija only with the first NATO bombs and that this 'key fact' shows that we cannot talk about the alleged primary goal of NATO to prevent a mass refugee wave".²⁵

The Russian historian Tatiana Grachova has noticed: "In relation to Russia, the same scenario that was used in Yugoslavia and Iraq is taking place. Bush called Yugoslavia a model with a reason".²⁶

The former US ambassador to FRY, William Montgomery, in a special RTS programme (March 11, 2007), on the anniversary of Slobodan Milošević's death, admits: "The aggression against Serbia was aimed at making Kosovo an independent state".

The whole problem related to the Kosovo-Metohija crisis Professor Milimir Stepić views as follows: "The Kosovo-Metohija issue is interpreted both as democratic and demographic, as historical and current, ethnic and economic, social and civilizational, religious and ideological, political and legal, and as related to resources and development - and it has always in fact been predominantly geopolitical".²⁷

At the end of his book, General Smiljanić states: "Forgetting the NATO aggression and giving up the struggle for Serbian Kosovo and Metohija would be the greatest sin of modern generations of the Serbian nation".²⁸

Within the realistic qualification of the attack by the NATO forces on FRY, it is also important to identify the key cause of the aggression. It is obvious that this was not the situation in Kosovo and Metohija. The manipulation about that situation could possibly serve as an excuse for the use of force. The key cause of the aggression, at the time of marking the 50th anniversary of NATO, is the effort to give this Alliance a

²³ B. Crnjanski Spasojević, *Mladen Kovačević: U dužničko ropstvo gurnuli su nas nazovi eksperti*, Novosti, 26/10/2014, Beograd, p. 3.

²⁴ Tanja Vujić, *Kosovo je promašaj politike međunarodnog intervencionizma*, Politika, 28/04/2018, Beograd, Internet: <http://www.politika.rs/scc/clanak/402781/Kosovo-je-promasaj-politike-medunarodnog-intervencionizma>, 30/03/2019.

²⁵ Internet: https://www.vreme.com/arhiva_html/vb5/3.html, 30/03/2019.

²⁶ Tatjana Gračova, *Sveta Rusija protiv Hazarije*, Sveta Rusija, Beograd, 2009, p. 65.

²⁷ Milimir Stepić, *Kosovo i Metohija –postmoderni geopolitički eksperiment*, Institut za političke studije, Beograd, 2012, p. 7.

²⁸ Spasoje Smiljanić, gen. quote. p. 483.

new meaning of its existence and expansion, which has created the conditions for the increased manifestation of the geopolitical supremacy of the leading countries of the Alliance.

Conclusion

On the basis of the presented facts, it can be concluded that the main hypothesis has been confirmed, as follows: the research of the military strategic problems related to the Kosovo-Metohija crisis is necessary in order to discover new experiences that are important for the security and defence of the country in the present and future times.

This paper, like many other analyses, was intended to contribute to a better understanding of the complex Kosovo-Metohija problem. It is obvious that there is a need to strengthen the efforts to resolve the Kosovo-Metohija crisis by an integral approach²⁹ of all available national capacities in the country and abroad, towards the influential world power centres and Albanian factors, in order to find the best possible solution. At the same time, one should not act hastily, but constantly implement well-founded, well-intentioned initiatives.

Furthermore, one should constantly refer to the Resolution 1244 (it can only be imagined in what way Albanians and those who support them would have reacted if this international document had supported their aspirations). In addition, in public discourse it should be emphasized that our state forces did not commit any ethnic cleansing in Kosovo and Metohija.³⁰

Since it is unequivocal that the NATO aggression against FRY in 1999 was, to put it mildly, unacceptable - and everything that has arisen as a consequence of that act was also wrong, and it refers, mainly, to the attempts to establish an independent state of Kosovo.

The NATO aggression in Yugoslavia in 1999, the events after that time, as well as the current situation, show that war, unfortunately, remains a real option. Although war is the greatest evil for most humanity, those factors that see good business and opportunity to achieve some other selfish interests in war constantly survive. This fact imperatively imposes the obligation to smaller countries to keep taking care of their defence and security. In addition to the preparation for defence from classical armed force, we have been recently facing other forms of wars, such as: hybrid, asymmetric, network, information, psychotronics, experimental, media, etc.

²⁹ In more detail: Branko Krga i Danijela Bjelja, *Integralni pristup rešavanju kosovsko-metohijske krize*, Zbornik radova, Diplomacija i bezbednost, FDB, Beograd, 2018.

³⁰ The impact of the Hague Tribunal on the entire evaluation of the 1999 events deserves a special analysis. Namely, the convicted representatives of the YA certainly did not commit any crimes personally. At all levels of our military education, students are taught how our territory and citizens are defended, and they do not attack or commit ethnic cleansing.

For smaller non-bloc countries, such as FRY, and now Serbia, it is very important to understand the geopolitical context in which it implements its defence and security, as well as to have relevant intelligence data at its disposal. This should enable the establishment of a real geopolitical code that would show the country's strengths and weaknesses in relation to potential opponents.

The very important experience and lesson is also reflected in the fact that one should try to solve internal problems, such as Kosovo and Metohija, by political means. In doing so, it has to be taken into account that there are always factors who would like to provoke armed conflicts, to attribute their sins to others, to present themselves as victims and to obtain foreign aid. Unfortunately, this was seen in the resolution of the Yugoslav crisis several times. Therefore, it is essential to prevent "the spiral of violence". It is very hard to stop such a process and, as a rule, it negatively reflects on the state that would like to preserve its territory, sovereignty and independence by legitimate means.

In this paper, several important military strategic problems have been discussed. There are much more of them. Therefore, expert analyses are still needed on such an important event as the NATO aggression against FRY in 1999, in order to get new convincing answers to many significant questions. At the same time, the representatives of our country have a mitigating circumstance - they only use the truth. The scientific and educational institutions should be mainly involved in these serious tasks, in which the University of Defence has an extremely important role.

Literature

[1] Булатовић Момир, *Правила ћутања*, Народна књига, – Алфа, Београд, 2004, стр. 220.

[2] Вујичић Драган, *Вили Вимер: Косово је амерички носач авиона на земљи*, Новости, 25/02/2019.

[3] Гађиновић Радослав, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ „Војска“, Београд, 2004.

[4] Грачова Татјана, *Света Русија против Хазарије*, Света Русија, Београд, 2009.

[5] Јевтић Миролуб, *Американци терају Србе да буду мали Руси*, Политика, 10/02/2019.

[6] Јовановић Живадин, *1244 КЉУЧ МИРА У ЕВРОПИ*, Београдски форум за свет равноправних, Српска књижевна задруга, Београд, 2018.

[7] Кларк Весли, *Модерно ратовање*, Самиздат Б-92, Београд, 2003.

[8] Крга Бранко, Данијела Бјеља, *Интегрални приступ решавању косовско-метохијске кризе*, Зборник радова Дипломатија и безбедност, ФДБ, Београд, 2018.

[9] Крга Бранко, *Стратегија националне безбедности у теорији и пракси*, МЦ „Одбрана“, Београд, 2017.

[10] Марковић Ратко, Три крупне лажи о наводним преговорима у Рамбујеу, Политика, 10/02/2019.

[11] Смиљанић Спасоје: Агресија НАТО – Ратно ваздухопловство и противваздушна одбрана у одбрани отаџбине, С. Смиљанић, Београд, 2009.

[12] Степић Миломир, Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент, Институт за политичке студије, Београд, 2012.

[13] Стратегија националне безбедности Републике Србије, Службени гласник Републике Србије број 28/2009, Београд, 2009.

[14] *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, Службени гласник РС, број 94/19, Београд, 2019.

[15] Трифковић Срђа, *Зелена трансверзала угрожава Србе са обе стране Дрине*, Геополитика, број 107, 2018.

[16] Форца Божидар, *Две супротстављене годишњице*, ЗР „Међународноправни и безбедносни аспекти НАТО агресије на СРЈ 1999”, ФДБ, Београд, 2019.

[17] Црњански Спасојевић В., Млађен Ковачевић: У дужничко ропство гурнули су нас назови експерти, *Новости*, 26/10/2014.

[18] Чомски Ноам, *Југославија, мир, рат и распад*, Самиздат, Београд, 2018.

Извори са интернета

[19] ВИМЕР: *Рат је ближи него икада раније, повратак Крима Русији бар га је одложио*, *Факти*, 31/08/2015, интернет: <http://fakti.org/globotpor/quo-vadis-orbi/vimerat-je-blizi-nego-ikada-ranije-povratak-krima-rusiji-bar-ga-je-odlozio>, 30/03/2019.

[20] Вујић Тања, *Косово је промашај политике међународног интервенционизма*, *Политика*, 28/04/2018, Београд, интернет: <http://www.politika.rs/scc/clanak/402781/Kosovo-je-promasaj-politike-medunarodnog-intervencionizma>, 30/03/2019.

[21] Јевтић Мирољуб, *Косовски жетон*, *Политика*, 18/08/2011, интернет: <http://www.politika.rs/rubrike/Sta-da-se-radi/Kosovski-zeton.sr.html>, (преузето: 10.07.2014.)

[22] Вајић М., *Novi Trampov savetnik o NATO bombardovanju: „Srbi su znali svaki naš korak unapred!”*, *Blic*, 21/02/2017, интернет: <https://www.blic.rs/vesti/svet/novi-trampov-savetnik-o-nato-bombardovanju-srbi-su-znali-svaki-nas-korak-unapred/kvz24pn>, 30/03/2019.

[23] https://www.vreme.com/arhiva_html/vb5/3.html, 30/03/2019.

[24] <http://www.pravda.rs/2019/3/10/bivsi-general-unprofora-nato-agresija-je-bila-najveca-greska-a-ovo-surazlozi-zbog-kojih-je-srbija-bombardovana/>, 10/03/2019.

S u m m a r y

The research shows the key elements of the NATO aggression against Yugoslavia in 1999, whose military and strategic aspects have produced various political consequences over a longer period of time. The military intervention has intensified and multiplied various political problems that had been present even before it took place. All of these problems were present during the aggression and were visible after it, as well. The consequences of the military intervention have placed a serious burden upon the Serbian governmental officials, who have to seek

an adequate solution to these problems, but more importantly, to find causes of these historical and political issues. If the governmental efforts prove successful we can expect solutions that can bring long-term stability to the region, both in military and strategic aspects.

Key words: Federal Republic of Yugoslavia, Serbia, aggression, NATO, war, 1999, military strategic problems, defence

© 2022 The Authors. Published by *Vojno delo* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>).

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

THE EXTREMISM OF THE KOSOVO-METOHIIJA AREA AS AN OBSTACLE TO DIALOGUE

Milovan Subotić*
Miloš Milenković**

Достављен: 15. 02. 2022.

Језик рада: Енглески

Кориговано: 08. 04. 2022.

Тип рада: Оригинални научни рад

Прихваћен: 05. 05. 2022.

DOI број: 10.5937/vojdela2203062S

The period after the 1990s wars was marked by many difficulties in relations between states established by the dissolution of the former SFRY, and one of the most significant obstacles to the relaxation of interstate, interethnic and interconfessional relations is the fact that extremism in these areas persists even in the advanced third decade since the end of the war conflicts. The example of the southern Serbian province of Kosovo and Metohija, in the context of the survival of various varieties of political violence, is certainly considered one of the most blatant in the otherwise "too rich" milieu of the Balkans in these types of violence.

Starting from the hypothesis that the strong extremism of the area of the southern Serbian province represents a serious obstacle to dialogue, the paper analyses some of the most dominant forms of political violence in Kosovo and Metohija, such as extremism inspired by religious and ethno-nationalist narratives, according to the knowledge about variability and development, identity and diversity, opposites and contradictions. The emphasis is placed on their mutual relation in the context of superimposing characteristics, as well as the way in which they are incriminatingly incorporated into the complex dialogue about the final status of the southern Serbian province.

Key words: Federal Republic of Yugoslavia, Serbia, aggression, NATO, war, 1999, military strategic problems, defence

*"Great conflicts flare up over small differences,
preceded by organized hate hours"*

Đuro Šušnjić

* University of Defence in Belgrade, Strategic Research Institute, Belgrade, Republic of Serbia, milovan.subotic@mod.gov.rs

** University of Defence in Belgrade, Strategic Research Institute, Belgrade, Republic of Serbia

Introduction

The fourth decade has started since the beginning of the radical accomplishment of dissolute aspirations in which, through wars with tens of thousands of dead and a population of several million expelled and displaced, new borders between the former federal units of the former SFRY have been created in the specific Balkan manner. Regardless of the fact that in some parts of the wider, even academic public, you can often hear explanations that the disintegrating wave was a part of the global disintegration that mostly affected the countries of the Eastern and Central Europe, the fact is that the Balkan scenario of making new cartography was accompanied by the most devastating sufferings on the European soil, unseen since the end of the Second World War. From the first years of the 1990s, when the fire of war “rolled” from Slovenia, through Croatia and Bosnia and Herzegovina, until the end of the last decade of the last century, when the southern Serbian province - Kosovo and Metohija - became the epicentre of geopolitical importance and cruel war interventionism, the common denominator of these areas was *hatred*, which was embodied through crime. The beginning of the new century brought some “new winds”, which were thought to bring the new Balkan states a period of difficult, but continuous recovery, gradual establishment of institutions and resolution of accumulated problems in the interest of all countries individually, and also in the interest of the region that took a step towards the proclaimed European integration with the blackest labels.

Where are we today, three decades since the beginning of the first war conflicts in the territory of the former SFRY and more than two decades since the end of the NATO aggression on FRY and the establishment of an international protectorate on Kosovo and Metohija? Have numerous problems and misunderstandings been resolved, and can it be said that extremist narratives with unequivocal messages of hatred are something that no longer occupies primacy in the statements of regional officials, as well as in the media sky of the Balkan countries?

By analysing the content of the statements of a great number of officials in the countries of the former Yugoslavia, and by analysing the media space from the same geographical milieu, there is no longer any doubt that the answers to both of these questions are negative to the greatest possible extent. Is extremism, which was believed to reach its highest “peak” in the 1990s, strong enough to legitimize itself as insurmountable and insuperable, or is it a “weed that is constantly watered”? The answer to this question is particularly important when defining a strategy to combat this reflexive form of political violence, both in the Balkan countries individually and in increasingly complex interstate relations.

If we analyse the extremist matrix on the example of Kosovo and Metohija, we will establish certain capillary regularities with some of the hotspots from the area of the former SFRY, and also certain specifics. What can be taken as the initial common denominator of the extremist narratives from this area, and what can certainly be used for the region of Kosovo and Metohija, is the fact that extremists used “two universal sources” which they derive their homogenization from. One is

extremism in the name of religion, and the other is in the name of ethno-nationalist specifics. Both religion and ethnicity act homogenizing in the creation of collective identities and “at the same time provide an answer to the eternal questions of individuals, such as: who am I and where is my place in the community?”¹

The extremism inspired by religious differences

As it was the case throughout the Eastern European world (especially paradigmatically in the area of the former SFRY), the end of the last century and the beginning of the 21st century are marked by reawakened religiosity. As a capillary follower of various religious and confessional diversities that became increasingly important in this period, the area of Kosovo and Metohija, together with parts of the Raška region and Macedonia (today - North Macedonia), religious renewal was primarily represented in the construction of a great number of new places of worship and other sacred ornaments of Islamic culture. “At the same time, in the territory of Kosovo and Metohija, a large number of Christian religious facilities and monuments were demolished, damaged and desecrated, which makes us unequivocally conclude that the renewal of religiosity also has its militant dimension, and that it does not represent only the right to profess one’s religion in a civil society. It is obvious that this religious renewal represented through the return to Islamic roots was experienced by a part of the population as participation in a kind of religious war.”²

In the concrete way of practicing the teachings of the youngest monotheism in Kosovo and Metohija, the Madhhab of the Hanafi type is still dominant, while the rise of the Salafi Islam can be considered significant. According to some estimates, close to ten percent of Kosovo Albanians - Mohammedans have switched to this Wahhabist³ way of practicing religion. When it comes to the so-called mystical orders in Islam, the Sufi narrative has been dominant for decades in relation to the sporadic influence of the philosophical and mystical discourse of Shiism.⁴

¹ Milovan Subotić, “Religijski i etnički kontekst strateške kulture Srbije”, *Vojno delo* 4/2020, Institut za strategijska istraživanja, Beograd, 30-49, p. 45.

² Milovan Subotić, “Ekstremizam kosmetskih Albanaca: Supremacija etnonacionalizma nad verskim ekstremizmom”, *Nacionalni interes* 3/2017, Institut za političke studije, Beograd, 221-237, pp. 229-230.

³ The ideologists and followers of this way of practicing Islam insist on the name Salafists, and not Wahhabis. The opposition to those who qualify them as Wahhabis is based on the fact that only the opponents of Islam call them in that way, i.e. it is the pejoration that comes from those who would like to cause division and discord among Muslim believers.

⁴ An important role in the failure of the Iranian Islamist narrative in Kosovo was played by the occurrence and spread of the Islamist teaching by the Egyptian “Muslim Brotherhood”. This Islamist narrative came through Kosovars educated in Arab countries, especially in Egypt, and the majority of them is now engaged as imams or teachers in madrasas and the Faculty of Islamic Sciences in Kosovo. According to: Liridona Berkolli, „The Presence of Iran and Shi’ism in Kosovo”, *Center for Iranian Studies in Ankara*, March 10, 2021.

The Salafi activists, organized into different groups and financially supported by different Islamist organizations⁵ operating in Kosovo, North Macedonia and other countries in the region inhabited by Muslims, have so far organized thousands of different types of education and lectures. All available “provider channels” that enable the presence of a great number of people in one place, such as funerals, circumcision ceremonies, agitation during family and religious holidays, and even penetration into schools and universities, are used as a training ground for spreading their ideas. Poverty, fragile institutions burdened by combined criminal and radical narratives, as well as the general lack of prospects for young people (who are the greatest target of such activities) represent an ideal “habitat” for the indoctrination of the “gullible” and the general extremism of society. Therefore, the extremism wrapped in the “return to authentic Islamic principles” on the soil of Kosovo and Metohija represents an unequivocal threat to national and regional security.

The events from the end of the last century brought the so-called KLA into the pronounced connotation with Islamist extremist narratives. The still important relapses of the Islamic revival based on the principles of the Islamic Revolution in Iran in 1979 were a kind of *spiritus movens* for the protagonists of the Islamist wing of the KLA. A step towards open guerilla activity with elements of terrorism followed with the formation of the Mujahideen unit “Abu Bakr Siddiq” in 1998 in the village of Donji Prekaz.⁶

The continuation of the flirtation with the Islamist extremism in Kosovo took place in the twilight of the military intervention against FRY in 1999, when Ayman Zawahiri, the second man in the “algorithm” of Al-Qaeda at that time, after several meetings organized mostly in Baku, by the US, Turkish and Saudi diplomat – was sent to Albania, and then to Kosovo.⁷

Due to the foundation of the so-called Islamic State and the propaganda of radical Islamic ulamas, 403 people left Kosovo for Syria and Iraq in 2017⁸, and 74 of them died, while 133 returned, according to the US State Department. These data show that Kosovo is the European territory with the greatest number of volunteers on the side of militant Islamists in relation to the number of citizens.⁹ The Kosovo Police announced that in June

⁵ Through the so-called Islamic humanitarian and non-governmental organizations from Saudi Arabia, the United Arab Emirates, the State of Qatar, Kuwait and Turkey, later identified as terrorist financing organizations, hundreds of millions of dollars have been invested in the establishment of strong propaganda infrastructure, in order to spread radical ideology and incite hatred and various religious conflicts in Bosnia, Kosovo, Albania and North Macedonia. According to: Kolë Krasniqi, „Islamist Extremism in The Balkans: The Case of Kosovo”, *Eurasia Review*, February 11, 2021.

⁶ More in: Milovan Subotić, “Ekstremizam kosmetskih Albanaca: Supremacija etnonacionalizma nad verskim ekstremizmom”, *Nacionalni interes* 3/2017, Institut za političke studije, Beograd, 221-237.

⁷ Boško Jakšić, „Radikalni islamizam ne pušta Zapadni Balkan“, *Antidot – Nezavisna medijska mreža Zapadni Balkan*, September 26, 2028. <https://www.anti.media/medunarodna-bezbednost/stav/bosko-jaksic/radikalni-islamizam-ne-pusta-zapadni-balkan/> 26/11/2021.

⁸ The majority of Kosovo Albanians, who joined jihadists, come from the small town of Kačanik and its surroundings. One of the most famous leaders of Kosovo Albanians in the lines of ISIL and one of the most wanted terrorists from the US list - Lovedrim Muhajeri - is from that place. According to: Boško Jakšić, „Radikalni islamizam ne pušta Zapadni Balkan”, gen. quote.

⁹ Ibid.

2021 there were at least 96 residents of Kosovo in the conflict zones, including 43 men, nine women and 44 children born in Syria or Iraq to at least one parent from Kosovo.¹⁰ It remains an open question to what extent the interim Prishtina institutions can respond to this challenge, although in a formal sense they are declared as capable and functioning.¹¹

What makes the problem more complex is the increasingly obvious cooperation of various radical and extremist Islamic groups in the region based on similar motivation, the same religious ideology and shared extremist past. This danger is related to the return of slightly less than 150 people from the war zones in Syria and Iraq, as well as the operational activities of various intelligence services in Kosovo, Albania, North Macedonia and other countries of the region. In the operational sense, the risk of terrorist attacks by Islamic extremists from the territory of Kosovo and other countries in the region is possible, but at the same time limited. However, if political and social crises break out in Kosovo and Metohija, Albania and North Macedonia, with "simultaneous deepening and intensification of the conflict in the Middle East, rather great polarization in the relationship between Christians and Muslims is possible"¹². Then, a great possibility of an attack by Islamist extremists in the region would not be ruled out: in Kosovo and Metohija, in Central Serbia, in Albania, North Macedonia, and even in some of the EU countries. In the context of preventing possible terrorist attacks, a comprehensive programme should be implemented, which would primarily refer to treatment with appropriate offers to already indoctrinated and radicalized persons, especially to those who increasingly use the status of "lone wolves" or "sleepers" as their *modus operandi*. Such a programme should not be understood as a "programme for the de-Islamization of Muslims", as it is propagated by some radical structures in Kosovo and some countries in the region, nor as a programme that favours extremists during socialization and employment, as it is generally seen by activists of civic world views.

¹⁰ „Kosovo Repatriates 11 Citizens from Islamic State Camps in Syria”, *Radio Free Europe*, July 18, 2021. <https://www.rferl.org/a/kosovo-islamic-state-syria-camps-/31364421.html> 11/11/2021

¹¹ The Kosovo Police said that since 2013 they have investigated 400 people on the suspicion of terrorist activities (returnees and those who stayed at home), arrested 152 and brought charges against more than 120. 133 returnees have been registered, including several children. The reports referring to Kosovo as the "Jihad capital of Europe" and the like are great embarrassment for the Government that hopes to join the EU and be more closely related to the Western Europe. According to: Helen Nianias, "Lessons from Kosovo? How a European hotbed of Islamist extremism deals with returning fighters", *The New Humanitarian*, March 2, 2018. In line with the fight against the Islamist indoctrination and resocialization and integration of returnees from the Middle Eastern battlefields is also the "Five-year strategy of Kosovo for the prevention of violent extremism and radicalism that lead towards terrorism", which has recently expired. The strategy has indicated the steps to be taken, with the focus on early identification, prevention, intervention, deradicalization and reintegration of individuals and groups affected by extremism and radicalism. According to: Serbeze Haxhijaj, „Kosovo Urged to Keep up its Guard against Radicalisation”, *Balkan Insight*, December 14, 2021. <https://balkaninsight.com/2021/12/14/kosovo-urged-to-keep-up-its-guard-against-radicalisation/>. 25/11/2021.

¹² Kolë Krasniqi, „Islamist Extremism in the Balkans: The Case of Kosovo”, *Eurasia Review*, February 11, 2021.

A further problem of the regional extremism, in the context of the relation towards religion, is the fact, equally implemented to both progressive and destructive ideas, that they are not meant for themselves, but seek interaction in which they act according to the feedback model. They are reflected in it, they grow in it, they confirm their progressive/destructive beliefs in it.¹³ The example of the homogenization of the “Christian Europe” against the Islamization of the Old Continent, which has been embodied in recent years in the example of the migrant crisis¹⁴, is to a certain extent present in the dichotomy of the “Christian north of Kosovo” and the “Islamic south”. And it is not religion that antagonises the separated, but precisely the homogenization in its name. As noted by the French academic Amin Maalouf in his book “Deadly Identities” (Les Identités Meurtrières): “I do not dream of a world in which religion would no longer have a place, but of a world in which the need for spirituality would be separated from the need for belonging”.¹⁵

The extremism under the umbrella of ethno-nationalism

There are dispersive reasons why some ethnonational community begins to oppose to a great extent everything that personifies the majority people, and tries to fight for a greater degree of independence - to become, to a greater or lesser extent, independent. Dušan Kecmanović emphasizes as the most common reason “insufficient integration of the minority community into the economic, social and cultural context of a certain territorial (state) entity, as the common denominator of all reasons for the occurrence and spread of ethno-nationalism among the inhabitants of the minority community”¹⁶. Ethno-nationalism therefore represents a key “provider” that communities with minority characteristics in their efforts to become independent resort to, especially if integration of these communities is considered insufficient for their aspirations to achieve full rights and conditions for the manifestation of some specifics. The post-Yugoslav area contains many examples of institutionally and extra-institutionally promoted measures and regulations that went hand in hand with ethno-nationalists in the struggle for political and administrative independence.

The establishment and spread of ethno-nationalist narratives of an ethnic collectivity within the same state territory necessarily causes defensive homogenization of the other

¹³ “Numerous examples from history, as well as contemporary practice, tell us that religion can (on the basis of the moral teachings of all important world religions) represent an important factor in improving relations between people, and also an important factor in large-scale conflicts.” Milovan Subotić, “Islamistički ekstremizam kao paradigma verski fundiranog nasilja”, *Kultura polisa* No. 20, 2013, 21-39, p. 24.

¹⁴ On the capillary between militant Islamism and right-wing extremism that “puts on Christian ornaments” in: Milovan Subotić, *Migracije i ekstremizam*, Medija centar “Odbrana” i Institut za strategijska istraživanja, Beograd 2022.

¹⁵ Amin Maluf, *Ubilački identiteti*, Beograd: Laguna 2016, p. 103.

¹⁶ Dušan Kecmanović, *Etnonacionalizam, Izabrana dela; 1-4; Volume 2*, Clio, Beograd, 2014, p. 164.

collectivity. The awakening of ethno-nationalism among members of the other ethno-national group provides a series of arguments for the growth of extremist equivalents as the “countermeasure” against others. The most recent experiences with feedback between ethno-nationalists of different ethnic origin in the territory of the countries of the former Yugoslavia, and also on the issue of Kosovo and Metohija, show the meaningfulness of the claim that ethno-nationalism in an environment inevitably represents “propellant” for its equivalent in the other one. A series of wrong moves towards the crisis in the southern Serbian province, which the political establishment in Serbia made in the 1980s and 1990s, confirms the point of view that Kosovo and Metohija is not an exception, it could even be characterized as the rule of the abovementioned. The absence of a strategy towards the integration of Kosovo Albanians into the legal and political life of Serbia, and the implementation of primarily repressive methods to counter growing ethno-nationalist homogenization, are just some of the arguments that have given a “wind at the back” to growing ethno-nationalism and increasingly open ethnoseparatist violence.

To what extent can the main narratives of ethno-nationalist ideology from the sphere of theory be “personalized” to the level of ethno-nationalism of Kosovo Albanians? If we take the thematic framework of the ethno-nationalist ideology of Professor Kecmanović, who explains it through ten elements, as a starting theoretical basis¹⁷, and confront it with the practice of the Albanian protagonists of this idea in KiM, we can notice a distinct (we could even say matrix) lawfulness.

The element of *damage* is also recognized on the example of the ethno-nationalist ideology of Kosovo Albanians through the articulation of views that members of their ethno-national community do not have the same rights as members of the majority nation in Serbia. Various forms of discrimination have been mentioned as arguments, from the right to language, culture, religion, education, various forms of association, employment, etc.

The element of *vulnerability* is intensively articulated and promoted in campaigns that are mainly directed outside. Where does vulnerability come from? From the following element: *culprit for everything*, which is unequivocally emphasized by the ideologues of the Albanian ethno-nationalism. “Serbia, the political establishment and Great Serbian nationalism both from Central Serbia and from the Serbian community in KiM are to blame for all the troubles of the Albanian ethnic group in KiM.”¹⁸ This element of ethno-nationalist ideology has proven to be a well-established and effective tool for mobilizing the masses.¹⁹

¹⁷ Out of ten elements articulated by Prof Kecmanović six of them that correspond to the ethno-nationalist aspirations of Kosovo Albanians are singled out. These are: *damage*, *vulnerability*, *clearly defined culprit for everything*, *victim and sacrifice*, *recognition of the right moment and finally, revenge and retribution*. According to: Dušan Kecmanović, *Etnonacionalizam, Izabrana dela; 1-4; Volume 2*, gen. quote, pp. 134-143.

¹⁸ Milovan Subotić, “Ekstremizam kosmetskih Albanaca: Supremacija etnonacionalizma nad verskim ekstremizmom”, gen. quote, p. 231.

¹⁹ In Iran, for example, it was used in the years preceding the Islamic Revolution, when the US was marked as the culprit for all the troubles of the Iranian population. On the other hand, Israel accuses Iran, while the Serbian authorities in the 1990s most frequently blamed the Vatican for everything.

According to this matrix format, the ideologues of the ethno-nationalism of Kosovo Albanians have articulated and promoted the following element - *the element of victim and sacrifice*. The use of this element of ethno-nationalist ideology was most often supported by the “abuse of the (indisputable) suffering of Kosovo Albanians in the 1990s and the creation of a victim cult that was established together with the manifested ethnoseparatist activity with elements of terrorism by the KLA”²⁰.

The element of *the right moment* for the Albanian ethno-nationalists can be viewed in two ways and embodied through two dates. One is certainly the one from the time of the NATO aggression against FRY, which has irrevocably changed the course of history in relation to this phenomenon, and the other refers to 2008, when strengthened ethno-nationalism recognized the right moment for ethnoseparatist operationalization.

The element of *revenge and retribution* represents the last link in the chain of ideologues and protagonists of ethno-nationalism and it can rightly be said that it represents the origin of all previous ones. It is mentioned at the moment when ethno-nationalism is already established and has reached many of its goals. On the example of KiM it “covers the period from the withdrawal of the Serbian security forces in 1999, and continues, with greater and lesser oscillations in the intensity of manifestation, to this day. The pogrom against Serbs in Kosmet, which lasted from March 17 to 19, 2004, is considered to be the peak of ethno-nationalist violence.”²¹

Generally speaking, ethno-nationalism, which has taken the primacy of a wider cohesive identification from the key unifying factor until that time - religion, has played an important role in the dissolute events and wars in the former SFRY, including the example of KiM. The processes of ethnonational homogenization that have accompanied them were, first of all, motivated by the need to “create simple and unambiguous identities in the population, and to erase the elements of the mixture, ‘pollution’ and any indeterminacy that would threaten newly created nation states”.²²

Instead of a conclusion

When conducting the comparative analysis of the superiority of the capacities of the ethnic character of extremism with the religious one, it is very important to make a clear distinction between the potential for the manifestation of these extremist narratives on the ground (nationally wider) and the prevailing attitude of the officials of the interim Prishtina institutions, as a key element for the establishment and promotion of this concept. While the Kosovo-Metohija area is still greatly contamina-

²⁰ Milovan Subotić, “Ekstremizam kosmetskih Albanaca: Supremacija etnonacionalizma nad verskim ekstremizmom”, gen. quote, p. 232.

²¹ Ibid.

²² Ger Dejjings, *Religija i identitet na Kosovu*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2005, p. 54. in: Milovan Subotić, Miroslav Mitrović: „Hybrid Nature of Extremism: Cohesive Characteristics of Ethno-Nationalism and Religious Extremism as Generators of Balkan Unsecurity”, *Vajno delo*, International Edition, 1/2018 (22-33), p. 25.

ted by the “values” of militant Islamism, in the statements of the officials of the interim institutions and, what is even more important and measurable, in the media controlled by the Prishtina establishment, the religious component of identity deserves much less attention than efforts that are almost exclusively from the worldview of an ethnic character.

Taught by the experience of the war in the 1990s in Bosnia and Herzegovina, where the growing Islamization only established the international community so that BiH as a unitary state would be the establishment with pronounced Islamist narratives, as well as the general odium that was created throughout the West towards militant Islamists after the terrorist attacks on the US in September 2001, the turn came to extremist narratives based on the teaching of the youngest monotheism. In this regard, the Albanian leadership in KIM increasingly insisted on the authenticity of their belonging to Europe through “centuries of identification with Christianity”. Thus, “participation in the battle in Kosovo under the banner of the Christian lords was presented as an important proof that Albanians were on the ‘right side’ and thus identified as the ‘guardians of the gate’”.²³ Hence, the subjugation to the Ottoman rule after the defeat in Kosovo Polje was increasingly emphasized as something that Albanians “were forced to experience, but never really accepted”.²⁴ In this kind of revision of mythology, the official Albanian odium towards these issues is characterized by ambivalent feelings towards Islam and neglect of the memory of the Sultan and Islamic cultural topic. Likewise, “reviving the story of the Albanian killer of the Sultan”²⁵ is more in the service of establishing the identity of the new European state of Kosovo on the basis of the pre-Islamic Christian past”.²⁶

The fact that the problem is largely displaced from the sphere of religion does not show in any way that this framework is easier to solve. The established ethno-nationalist approach from the position of “irreconcilable differences” in terms of ethnicity, language, script, a different vision of the future of the state organization, and different supporting actors in an increasingly complicated international environment has imposed itself, perhaps, as well as being more difficult for reconciliation and dialogue than it would have been a key difference primarily motivated by religious reasons.

If we place reconciliation²⁷ as the supreme factor of the dialogue on the final status of Kosovo and Metohija or, even better, as the most necessary condition for

²³ Ana di Lelio, *Bitka na Kosovu u albanskom epu*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2010, p. 25.

²⁴ Ibid.

²⁵ In support of strengthening the epic pan-Albanian national story with emphasized heroic characters, the claim that “the hero who killed the Sultan in the name of freedom was an Albanian establishes historical continuity with the distant past”. According to: Ana di Lelio, *Bitka na Kosovu u albanskom epu*, gen. quote, p. 19.

²⁶ Ana di Lelio, gen. quote, p. 26.

²⁷ Many pages have been written on the topic of reconciliation in post-conflict areas. On how the model of reconciliation in the Republic of South Africa can be analysed in a certain way as a model for reconciliation after conflicts in the countries of the former SFRY, see: Dejan Vučinić, Miloš Milenković, Katarina Pavlović, „Reconciliation in South Africa as a(n) (Im)Possible model for the Post-Yugoslav Area”, *Teme*, y. XLV, no. 3, July – September 2021, pp. 987–1004.

the implementation of a possible agreement, the question arises as to how to encourage and lead the reconciliation process. Although this concept is considered one of the most frequent in the broad narrative of civic initiatives, the academic public, and even state officials in the Balkans, it is obvious that there are no results.

What is controversial in the frequent use of this concept in the (post)conflict period without corresponding results? It is debatable that the concept leaves the scope of the interstate, interethnic or interconfessional milieu, although even in the mentioned context, from the point of view of contemporary realpolitik, it is already considered archaic. In a wider social context, the concept is also used as transmission in resolving conflicts between the left and the right, the government and the opposition²⁸, cheerleading groups and factions, etc. From an etymological point of view, the concepts of war and peace are opposed, which implies that warfare and reconciliation are at least equally opposed. How long are we going to have war then peace, warfare then reconciliation? Is peace without war even possible? Judging by experience, we can say that it is not. Does this close our work on creating a framework where peace without war will be possible and where, as a response to antagonisms and unresolved issues, there will be an opposing equivalent at that level of formulation - conversation, compromise? On the contrary, it is the only framework that should be devotedly pursued.

Literature

[1] Berkolli Liridona, „The Presence of Iran and Shi'ism in Kosovo”, Center For Iranian Studies in Ankara, March 10, 2021.

[2] Bregman Rutger, *Čovečanstvo – istorija koja uliva nadu*, Beograd: Laguna, 2021.

[3] Dejzings Ger, *Religija i identitet na Kosovu*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2005.

[4] „Deklaracija o pomirenju DS i SPS – Dokumenti”, Peščanik, 19. oktobar 2008.

[5] Haxhijaj Serbeze, Kosovo Urged to Keep up its Guard against Radicalisation, BalkanInsight, December 14, 2021. <https://balkaninsight.com/2021/12/14/kosovo-urged-to-keep-up-its-guard-against-radicalisation/>. 07/10/2021.

[6] Jakšić Boško, „Radikalni islamizam ne pušta Zapadni Balkan”, Antidot – Nezavisna medijska mreža Zapadni Balkan, 26. septembar 2028.

<https://www.anti.media/medunarodna-bezbednost/stav/bosko-jaksic/radikalni-islamizam-ne-pusta-zapadni-balkan/> приступљено 26/11/2021.

[7] Kecmanović Dušan, *Etnonacionalizam, Izabrana dela; 1-4; tom 2*, Clio, Beograd, 2014.

[8] Krasniqi Kolë, „Islamist Extremism In The Balkans: The Case Of Kosovo”, *Eurasia Review*, February 11, 2021.

²⁸ Let us just remember the “Declaration on political reconciliation and shared responsibility for accomplishing the vision of Serbia as a democratic, free, integrated, economically and culturally developed and socially just country”, which was signed by the leaders of DP and SPS after the formalization of the post-election coalition in 2008. See: „Deklaracija o pomirenju DS i SPS – Dokumenti”, Peščanik, October 19, 2008.

[9] „Kosovo Repatriates 11 Citizens From Islamic State Camps In Syria”, *Radio Free Europe*, July 18, 2021. <https://www.rferl.org/a/kosovo-islamic-state-syria-camps-/31364421.html> 11/11/2021.

[10] Lelio di Ana, *Bitka na Kosovu u albanskom epu*, Biblioteka XX vek, Beograd 2010.

[11] Maluf Amin, *Ubilački identiteti*, Beograd: Laguna 2016.

[12] Nianias Helen, „Lessons from Kosovo? How a European hotbed of Islamist extremism deals with returning fighters”, *The New Humanitarian*, March 2, 2018.

[13] Subotić Milovan, Mitrović Miroslav: „Hybrid Nature of Extremism: Cohesive Characteristics of Ethno-Nacionalism and Religious Extremism as Generators of Balkan Unsecurity”, *Vojno delo - International Edition*, 1/2018. 22-33.

[14] Суботић Милован, „Екстремизам косметских Албанаца: Супремација етнонационализма над верским екстремизмом”, *Национални интерес* 3/2017, Институт за политичке студије, Београд, 221-237.

[15] Суботић Милован, „Екстремистичке тенденције као препрека у (пре)обликовању политичког идентитета Србије”, *Култура полуса* бр. 21, 2013. 163-181.

[16] Суботић Милован, „Религијски и етнички контекст стратешке културе Србије”, *Вojно дело* 4/2020, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 30-49.

[17] Суботић Милован, „Исламистички екстремизам као парадигма верски фундираног насиља”, *Култура полуса* бр. 20, 2013, 21-39.

[18] Суботић Милован, *Миграције и екстремизам*, Медија центар „Одбрана” и Институт за стратегијска истраживања, Београд 2022.

[19] Šušnjić Đuro, *Religija II, značenja, teorije, preplitanja, susreti*, Čigoja štampa, Beograd, 2009.

[20] Vučinić Dejan, Milenković Miloš, Pavlović Katarina, „Reconciliation in South Africa as a(n) (Im)Possible model for the Post-Yugoslav Area”, *Теме*, г. XLV, бр. 3, јул – септембар 2021, стр. 987–1004.

Summary

Are different identities (ethnic, religious, linguistic...) to that extent an insurmountable obstacle for dialogue and is the renunciation of identity on both sides the only way to reconciliation? A coherent answer to this question excludes the binary of this type. The only valid way to relax relations and reach an enforceable agreement has to be based on maintaining one's identities. Namely, as Bregman (Rutger C. Bregman) rightly states, “we need to understand that there is nothing wrong with being different” and that understanding other and different identity features in no way diminishes the commitment to keep our identity features.

In order to talk about dialogue, reaching an agreement and its implementation, it is obvious that this whole path is impossible and ineffective in the conditions of further extremism of society. It should not be believed that the analysed extremist narratives are only typical of the Albanian party in KiM. On the contrary, we have to

be aware of the fact that our current cultural and media space continues to serve as a “provider” of extremist ideas that represent a great obstacle to the aforementioned dialogue, and also to the wider reshaping of the Serbian political identity, which was seriously damaged in the 1990s.

Contemporary culture must not be reduced to populist patterns that uncritically miss the contents of political extremism, intolerance and the relativization of crime. “We are in a vicious circle: until the level of awareness of the average ‘consumer’ is raised, until political culture is improved and various forms of intolerance are reduced, until war crimes and the hatred that supported them are condemned by national and political consensus and through all media and later relativized, our quality of life and culture will be unacceptably low.”

It is often emphasized that international relations are based on interests, and the fact that they are also based on values is overlooked. Whatever values we inherit, such international allies we will have, and consequently solutions.

Key words: political violence, religious and ethno-nationalist extremism, reconciliation, dialogue, status

© 2022 The Authors. Published by *Vojno delo* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>).

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

ISLAMIC EXTREMISM IN KOSOVO AND METOHIIJA – A SECURITY CHALLENGE FOR THE REPUBLIC OF SERBIA

Milan Vukelić*

Достављен: 14. 02. 2022.

Језик рада: Енглески

Кориговано: 15. 05. и 11. 07. 2022.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 11. 08. 2022.

DOI број: 10.5937/vojdelo2203074V

In recent years, we have witnessed many unfortunate events across Europe, whose culprits are Islamic extremists. They carry out terrorist attacks, which cause numerous civilian casualties and a sense of fear and defeatism in society, which is one of the main goals of terrorism. It is simply impossible not to notice that the main actors of such events are often Albanians from Kosovo and Metohija (hereinafter referred to as KIM), sympathizers and even active members of the Islamic State and related terrorist organizations. This fact represents a real danger for the security of the citizens of the Republic of Serbia, primarily due to the number of jihadists from Syria and Iraq, who have returned to the territory of the southern Serbian province, but also other factors that will be analysed in this paper using a combination of qualitative and quantitative research method. As the ultimate goal of this analysis, which will represent its scientific and social contribution, potential solutions will be offered that could contribute to our country confronting the threat of growing Islamic extremism, whose epicentre is precisely in the territory of Kosovo and Metohija.

Key words: *Kosovo and Metohija, Islam, jihad, extremism, Islamic State*

Introduction

In the past, religion was often a cohesive factor between people and contributed to the calming of tensions, but, on the other hand, it often represented a trigger for the outbreak of conflicts that lead to violence.¹ Extremism can manifest in various forms, but

* University of Belgrade, Faculty of Political Sciences, Belgrade, Republic of Serbia, milanvukelic86@hotmail.com

¹ Nemanja Stevanović, "Manipulacija verskim osećanjima kao determinanta društvenih sukoba-studija slučaja Nigerije", *Vojno delo*, vol. 1, year 2022, p. 16.

the greatest danger certainly threatens from religiously inspired extremism, which can only occur in territories where the religiosity of population is at a high level.² When the spread of Islamic extremism in the territory of the Balkans was discussed, the focus was on the territory of Bosnia and Herzegovina. However, it has never happened in this country that as many as 40 jihadists were arrested during a day. Such a case was recorded in Kosovo and Metohija, and Albanians connected to Islamic terrorist organizations were detained. The data that proves the connection of Kosovar Albanians to radical Islam is the number of them who joined the Islamic State in Syria and Iraq,³ which will be discussed in more detail later in the paper. The territory of our southern province has long represented the “seismic ground”, but it is crucial to point out the fact that the so-called “liberation” struggle that Albanians started, has been essentially conducted as jihad⁴, whose ultimate goal is the triumph of Islam.⁵ This fact represents a great danger for our country, and also for the rest of Europe, because according to the fundamentalist Islamic ideology, the world is divided into the land of peace (*dar al Islam*) and the land of war (*dar al harb*), which are in a state of constant conflict, as long as the whole world does not become a single Islamic state.⁶

Albanians and religion

The majority of researchers who have dealt with the Albanian issue since World War II have emphasized that Albanians are a completely indifferent nation in a religious sense, whose only goal is the accomplishment of the national ideal. However, in practice the situation is completely different.⁷

Back to the time of the Ottoman Empire, Albanians were a pillar of the caliphate at that time. They held the most important state positions, and as many as 35 of them held the position of the grand vizier. Albanian Muslims were also highly ranked in the Ottoman Army, holding the positions of heads of many provinces within the Empire. These units made up of Albanians offered the strongest resistance to the Christians in the Balkans

² Milan Vukelić, *Kosovo i Metohija pod zastavom Islamske države*, Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd, 2018, pp. 52-53.

³ Milan Vukelić, “Albanian Muslims in the Islamic State as Subject of Research of Politology of Religion”, *Politology of religion: a Biannual Conference 2018 – Conference Proceedings*, Center for Study of Religion and Religious Tolerance, Belgrade, 2018, pp. 165-166.

⁴ The phenomenon of jihad can be defined as “a system of all actions and procedures at an individual and collective level, which Muslims do with the aim of strengthening the Islamic religion and expanding the community of believers.” Quoted according to: Milan Vukelić, “Pojam džihada u aktivnostima Islamske države”, *Vojno delo*, vol. 6, 2017, p. 454.

⁵ Milan Vukelić, *Kosovo i Metohija pod zastavom Islamske države*, gen. quote, p. 12.

⁶ Mirosljub Jevtić, *Politikologija religije*, Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd, 2009, p. 309.

⁷ Mirosljub Jevtić, *Religija – izazov političkoj nauci*, Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd, 2009, p. 17.

who were fighting for liberation. Therefore, the Ottoman period represented the golden age of Albanian Muslims, and even their historians agree with this, and one of them claims: "Islam brought an Albanian a master's pose that allowed him to be considered equal to the heirs of the most eminent nations of the world."⁸ It is crucial to understand that Islam as a religion excludes nationalism and considers it the innovation that every true believer has to reject.⁹ Many theorists have written about it. Thus Seyyid Qutb emphasizes in his work *Znakovi na putu*: "There is no governance except that of God, there is no law except that which comes from God, no one has power over anyone, because all power belongs only to God, because the 'nation' that Islam would like people to have – is of a religious character, a religious nation, in which, under Allah's flag, the Arab, Byzantine, Persian and all other nations and races are completely equal."¹⁰ Bernard Lewis, perhaps the most famous non-Muslim Islamologist, says about the relationship between Islam and nationalism: "In the early centuries of the Muslim era, the Islamic community was a state under a ruler. Even after such a community broke up into many states, the ideal of a unified Islamic order was preserved."¹¹

Only Christians fought for the establishment of the Albanian nation, because their only chance to fight for any rights as a minority was to overcome religious differences and unite all Albanians in the name of national unity.¹² Muslim Albanians accepted the idea of a common state with Christians only later, viewing it as necessary evil, because the Ottoman Caliphate was coming to an end, but even then the pro-Ottoman feeling never left them.¹³ Even at the time of the strongest communism, many Albanians who presented themselves as atheists continued to live according to all Islamic customs,¹⁴ and immediately after the collapse of the single-party system, the revitalization of religion among Albanians officially took place, which was visible at every step.¹⁵

In the territory of Kosovo and Metohija, the religiosity of Albanians has always been at a very high level, and one of the studies from 2016 that proves this is the research of the Prishtina Institute for Political Studies (PIPS), saying that as many as 32% of the surveyed Kosovar Albanians present themselves primarily as Muslims, and only then as Albanians, while 3% declared themselves only as Muslims. Therefore, according to this analysis, more than a third of Albanians in KiM put their religious affiliation before ethnic one.¹⁶

⁸ Miroljub Jevtić, *Albansko pitanje i religija*, Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd, 2011, pp. 24-25.

⁹ Miroljub Jevtić, *Politikologija religije*, gen. quote, p. 250.

¹⁰ Sejjid Kutb, *Znakovi na putu*, Muftijstvo, Tuzla, 1996, p. 27.

¹¹ Bernard Luis, *Kriza islama*, Čarobna knjiga, Beograd, 2004, p. 18.

¹² Miroljub Jevtić, *Albansko pitanje i religija*, gen. quote, p. 21.

¹³ *Ibid*, p. 30.

¹⁴ Milan Vukelić, *Kosovo i Metohija pod zastavom Islamske države*, gen. quote, p. 49.

¹⁵ See more about it: *Ibid*, pp. 50-52.

¹⁶ *Ibid*, p. 44. See: KIPRED, *What happened to Kosovo Albanians: The impact of religion on the ethnic identity in the state building-period*, Priština, 2016, p. 72, downloaded from:

http://www.kipred.org/repository/docs/What_happened_to_Kosovo_Albanians_740443.pdf, 23.10.2021.

It is simply impossible not to pose the question to everyone who still considers Albanians to be antireligious and strictly nationalist-oriented people: who has been desecrating and destroying the Christian heritage in Kosovo and Metohija for years? If they are not interested in religion, why are they bothered by Visoki Dečani, Gračanica and other monasteries that they even claim were built by their ancestors? Why would anyone demolish and desecrate facilities that he considers to be “his”?¹⁷ Moreover, if Kosovar Albanians are really uninterested in religion, why they built 150 new mosques after 1999, in addition to the 550 already existing ones. Why Islamic believers prayed in street in Prishtina in 2011 as a sign of revolt because twenty already existing mosques in that city is not enough for them.¹⁸ There are many examples that prove the great religiosity of Kosovar Albanians, *which would not be a problem if it did not turn into extremism.*

The spread of Wahhabism in KiM

Wahhabism is a branch of Sunni Islam founded by the Islamic theologian Muḥammad ibn ‘Abd al-Wahhāb with the aim of revitalizing the original Islam from the time of the Prophet Muhammad.¹⁹ Disappointed by the morality of the believers at that time, Abd Wahhāb condemned many beliefs of that time as innovation and return to paganism, as in the time of pre-Islamic Arabia, so he called on Muslims to return to true values.²⁰

In the territory of the Balkans, Wahhabism began to develop with the outbreak of the conflict in Bosnia in 1992, when many members of radical Islamic organizations came to the battlefield to support their brothers in faith in the conflict against the “infidels”. The development of Wahhabist ideology was noted in all countries in the region where Muslims live, but it did not develop anywhere at such speed as in Kosovo.²¹ According to Albanian sources from 2013, as many as 50 thousand Muslims in Kosovo and Metohija practice Wahhabism.²²

Saudi Arabia has contributed the most to the spread of Wahhabism in KiM, by donating funds for building a great number of mosques in which the ideology that represents the state religion in this country is propagated. Even the US media have written about it. Thus, the prestigious *New York Times*, in a text from 2016, reports

¹⁷ Miroљjub Jevtić, “Islamska suština albanskog secesionizma i kulturno nasleđe Srba”, *Nacionalni interes*, year X, vol. 17, no. 2/2013, p. 233.

¹⁸ Milan Vukelić, *Kosovo i Metohija pod zastavom Islamske države*, gen. quote, p. 40.

¹⁹ Jonathan Schanzer, Steven Miller, *Saudi Clerics, Wahhabi Islam, and Social Media*, FDD Press, Washington D.C, 2012, p. 7.

²⁰ John L. Esposito, *Što bi svatko trebao znati o islamu*, Filozofsko-teološki institut družbe Isusove, Zagreb, 2003, p. 62.

²¹ Milan Vukelić, *Kosovo i Metohija pod zastavom Islamske države*, gen. quote, p. 82.

²² <https://www.derstandard.at/consent/tcf/1358304927258/radikaler-islam-als-tickende-bombe-im-kosovo>, 23.10.2021.

that, owing to Saudi influence and money, a “tolerant Islamic community” has transformed into a radical - Wahhabist one.²³ Saudi Arabia is spreading its influence on KiM, as well as around the world, by establishing many organizations that carry out their activities secretly, most often under the guise of humanitarian work. As an example, we should cite the Al-Haramain organization, which operates in many countries, and its main activities are translating and distributing Islamic literature, helping the poor population, building mosques and madrasas, organizing various manifestations of a religious character, providing scholarships for education in Islamic countries, etc. In the period from 1999 to 2005, Al-Haramain donated 18 million euros to the “Government of Kosovo” at that time in the form of aid, and it also financed some media in KiM, as well as building of nine mosques.²⁴

Therefore, it can be concluded that Saudi Arabia, as well as other Wahhabist centres, supporting the project of the “independent Kosovo”, saw an excellent opportunity to expand their influence, both in the region and the rest of Europe. Their goal is to turn KiM into a typical Islamic state, and also the complete disappearance of the Christian heritage in that territory.²⁵

The spread of Wahhabism in KiM has also caused many conflicts among population. That Wahhabist ideology is the enemy of Albanians themselves is shown by the fact that members of this movement have condemned even the greatest hero of the Albanian nation, Skanderbeg, because he left Islam, which is a mortal sin according to this religion. The situation in KiM is best described by an interview published on a French portal in 2005, in which a former member of Wahhabist movement in Kosovo claims: “When Kosovo becomes independent, Wahhabism will destroy Islam in this territory.”²⁶

Kosovar Albanians in the Islamic State

According to the US State Department 2018 Terrorism Report, more than 400 Albanians from KiM travelled to Syria and Iraq to join the Islamic State.²⁷ *This is the greatest number of foreign fighters who have joined this terrorist organization from the European ground, viewed per capita.*²⁸ In addition, Kosovar Albanians have advanced very quickly in the hierarchy of the Islamic State.²⁹ The most famous of

²³ See: <https://www.nytimes.com/2016/05/22/world/europe/how-the-saudis-turned-kosovo-into-fertile-ground-for-isis.html?mcubz=2&r=0>, 26.10.2021.

²⁴ Milan Vukelić, *Kosovo i Metohija pod zastavom Islamske države*, gen. quote, pp. 122-123.

²⁵ Ibid, p. 88.

²⁶ Ibid, pp. 88-89.

²⁷ <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2018/>, 28.10.2021.

²⁸ Milan Vukelić, *Kosovo i Metohija pod zastavom Islamske države*, gen. quote, p. 165.

²⁹ Milan Vukelić, “Albanian Muslims in the Islamic State as Subject of Research of Politology of Religion”, gen. quote, p. 171.

them is certainly Lavdrim Muhadjeri from Kačanik, a town in KiM that many analysts consider the European centre of jihadism. Muhadjeri stayed in Syria from 2012 to 2017 and was the commander of a unit within the Islamic State, which was made up of Albanians. He took part in several propaganda videos in which he brutally liquidates enemies and calls his brothers in faith to join jihad. He died in Syria in 2017 after the military intervention of the Russian aviation.³⁰

In addition to holding important positions within the Islamic State, Albanians from KiM represented one of the last forms of jihadist struggle in Syria. As a part of the terrorist organization Hay'at Tahrir al-Sham (HTS), a unit composed of ethnic Albanians, primarily from North Macedonia and KiM, operated in Idlib under the name Jamati Alban.³¹ This armed formation was also very active in propaganda activities. In August 2018, they published a video in the Albanian language, with English title, called "Albanian snipers in the lands of Sham", which presented the training of the members of the unit, their very high-quality weapons, which includes modern rifles, expensive optical sights, hand-made suppressors and the like.³² This is a proof that Albanians were one of the pillars of the caliphate of the Islamic State, ready to fight to the last breath under the flag of jihad, considering it their religious obligation.³³

The return of jihadists to KiM

Perhaps the greatest security challenge for the Republic of Serbia is the return of Kosovar jihadists from Syria and Iraq. Through them, the Islamic State could potentially start building the European caliphate, carrying out terrorist attacks directed at non-Islamic population, as well as Takfiri Muslims, who do not support the activities of the Islamic State.³⁴ By analysing relevant sources, it can be concluded that around 250 Albanian jihadists have returned to KiM, so it is quite expected that most of them will try to convey their experiences from the battlefield to their countrymen, as well as that they will continue to spread the radical Islamic ideology that inspired them to go to Syria and Iraq. An example that confirms this is the case of Fitim Ldrovci, a returnee to KiM, who stated in an interview with the British media: "I would like to establish an Islamic state in Kosovo and I will gladly die to achieve that."³⁵ In September 2020, the Basic Court in Prishtina sentenced this

³⁰ Ibid, p. 171.

³¹ Adrian Shtuni, "Western Balkans Foreign Fighters and Homegrown Jihadis: Trends and Implications", Combating Terrorism Center (CTC), Vol. 12. Issue 7, U.S. Military Academy, West Point, New York, 2019, p. 19.

³² Ibid, p. 20.

³³ <https://srb.news-front.info/2019/08/14/albantsi-u-siriji-posledna-linija-dihada/>, 28.10.2021.

³⁴ Milan Vukelić, *Kosovo i Metohija pod zastavom Islamske države*, gen. quote, p. 134.

³⁵ Milan Vukelić, "Albanian Muslims in the Islamic State as Subject of Research of Politology of Religion", gen. quote, p. 174.

Kosovar jihadist to two-year imprisonment for supporting the Islamic State and inciting the commission of a criminal act. He was also ordered to undergo mandatory psychiatric treatment when he is released. When it comes to prison sentence itself, the time he spent under house arrest was also taken into account.³⁶ This means that this jihadist, who does not hide his true goals, today freely moves through the territory of KiM, just like many other returnees from Syria and Iraq. In addition, introducing the measure of psychiatric treatment to the man who believes that he is doing exactly what is God's will and that he will be rewarded for that by going to heaven, shows that the responsible Prishtina institutions do not understand the essence of the problem.

The recommendations for countering Islamic extremism in KiM

In the continuation of the paper, recommendations will be offered, which our country could use to develop a strategy for countering Islamic extremism in the territory of KiM. As claimed by Miroљjub Jevtić, a professor from the Faculty of Political Sciences: "Every political problem, just like every disease, can be solved or cured only if the cause of the disease, i.e. the diagnosis is adequately set..."³⁷ First of all, it is necessary to define the greatest danger that threatens our country from the Albanian factor meaning whether we face the national and secessionist movement, which threatens to seize a part of the territory of the Republic of Serbia and establish the so-called Greater Albania, or Islamists, whose goals are planetary, so in that case the establishment of the so-called Great Albanian state would represent only the first step towards complete Islamization and the establishment of a caliphate that would have no borders. Therefore, prof. Jevtić points out that, if the problem is of a religious character, by establishing the so-called Greater Albania the appetites of Albanians would not be satisfied because they would eventually seek to expand towards Europe and the rest of the world. In the current conditions, when launching a global Islamic project is reality, this possibility has to be taken into consideration.³⁸

The next thing that should be done in order to suppress Islamic extremism in KiM is to start an interreligious dialogue with the Islamic community of the so-called Kosovo, which can influence believers and prevent their further radicalization. However, the question arises whether this institution really wants this. The Albanian intellectual Veton Surroi in his book "The ambassador and other heretical notes" states that the Islamic community of the so-called Kosovo sent a directive in 2012 to all mosques in the territory of KiM that they have to preach khutbah in which believers are invited to join jihad in Syria. Surroi cites the case of a mosque in Prizren, where Hoxha Irfan

³⁶ See: <https://kossev.info/fitim-ladrovci-osudjen-na-dve-godine-zatvora-i-psihijatrijsko-lecenje-zbog-podrske-isis-u/>, 29.10.2021.

³⁷ Miroљjub Jevtić, "Islamska suština albanskog secesionizma i kulturno nasleđe Srba", gen. quote, p. 232.

³⁸ Ibid, pp. 232-233.

Salihu told his believers that angels had spread their wings over the lands of Sham and that Allah himself had sent his best believers there to fight for the triumph of Islam. Everyone who dies heroically in that fight and becomes Shaheed, Hoxha has promised a place in paradise with all the benefits that Jannah offers to Muslims.³⁹

Furthermore, Surroi states that with the appointment of Naim Ternava as the head of the Islamic Community of the so-called Kosovo, a transition has been quietly done from the moderate Hanafi Madhhab, which was traditionally practiced in KIM, to a rather more radical ideology.⁴⁰ The position of the Islamic community of the so-called Kosovo on Islamic extremism is also shown by an event after the death of the aforementioned Lavdrim Muhadjeri, when that news was announced over the loudspeaker of the mosque in Kačanik, which was supported by Naim Ternava himself. The truth is that at the end of 2013, the Mufti of Kosovo condemned the departure of believers to Syria and Iraq, but the goal of his statement was to satisfy the appetite of the international community and the sponsors of “Kosovo independence” because if it were not so, why would his son Haris Ternava glorified the Islamic State and called for jihad via social networks?⁴¹ After all, Naim Ternava himself was under investigation for cooperation with dubious Islamic organizations, as well as with radical imams that he kept in service.⁴² Therefore, it is necessary to put the dialogue with representatives of the Islamic community of the so-called Kosovo regarding this issue on the agenda of all institutions of our country that deal with the Kosovo issue.

In order to suppress Islamic extremism in the territory of the Republic of Kosovo, pressure should also be exerted on the international community to review the activities of Prishtina institutions in relation to this issue. Although political officials in Prishtina often emphasize that they are committed to the fight against terrorism and preventing Albanians from travelling to foreign battlefields, many data show exactly the opposite. In this regard, the event from May 2017 should be mentioned, when the Round Table entitled “The war in Syria and the public story of ex-combatants” was held in Prishtina, organized by the Centre for Security Policy Research. At that conference, one of the returnees from the battlefield stated that he and his comrades received the support for going to the Syrian battlefield from the Government of the so-called Kosovo.⁴³ The current Prime Minister of the so-called Kosovo Albin Kurti, who presents himself as a social democrat, which is really paradoxical considering his political steps and decisions, is also very close to certain persons and organizations that propagate jihadist ideology. The prominent Islamic theologian Mustafa Bajrami has recently

³⁹ Veton Suroi, *Ambasador i druge jeretičke beleške*, Samizdat, Beograd, 2016, pp. 100-102.

⁴⁰ *Ibid.*, pp. 105-106.

⁴¹ Milan Vukelić, *Kosovo i Metohija pod zastavom Islamske države*, gen. quote, p. 93.

⁴² <https://mondo.me/Info/EX-YU/a387664/Pod-istragom-i-celnik-Islamske-zajednice-Kosova.html>, 29.10.2021

⁴³ Milan Vukelić, *Kosovo i Metohija pod zastavom Islamske države*, gen. quote, p. 135. See: <https://www.nezavisne.com/novosti/ex-yu/Bivsi-borac-ID-sa-Kosova-Nismo-mi-krivi-sto-je-vlada-uputila-poziv-za-odlazak-u-Siriju/425942>, 29.10.2021.

become a member of Kurti's political party Self-Determination Movement. This means that Bajrami, as an expert on Sharia, will never put the so-called "independent Kosovo" and belonging to the Albanian nation before belonging to the Islamic religion because if he did so, he would be punished by Allah and eternal torment would await him in the afterlife. In the same way, he would never join a movement without it being in the interest of religion, so he believes that Kurti, when the time comes, will support the achievement of the Islamic goals.⁴⁴

The Albanian media reported that Albin Kurti has visited Turkey several times, where he was accompanied by his friend Osman Atalay, who is known as a supporter of Al-Qaeda, an advocate of Anti-Americanism and jihadism. Atalay is one of the leaders of the Turkish jihadist organization IHH (Turkish: İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnşani Yardım Vakfı), which was founded in 1992 as a "humanitarian" foundation and operates in 135 countries around the world. In May 2010, the IHH members were a part of the flotilla, along with the famous ship "Mavi Marmara", which tried to break through to the Gaza Strip. Due to the intervention of the Israeli Armed Forces, ten IHH members died on that occasion. Osman Atalay is known as a man who has been dedicated for years to spreading the anti-American mood in countries where Muslims live, and he is trying to extend his influence to the territory of the Western Balkans, including KiM, as well.⁴⁵ Having in mind the above-mentioned, one can doubt that Prishtina would really like to deal with Islamic extremism in the territory of KiM, even though it has officially adopted certain documents and laws, under the pressure of the international community, which should formally suppress the spread of radical Islamic ideology, and also regulate the return of jihadists from Syria and Iraq.⁴⁶

The US professor Walid Phares, one of the world leading experts on the issue of terrorism, lists a series of strategic recommendations that NGOs, international organizations, and the governments of democratic countries should implement in order to counter Islamic extremism. Some of them could also be implemented in our case, namely:

- the initiation of academic discussions, at national and international level, in which legislators and intellectuals would participate, in order to recognize, define and determine threats of terrorism inspired by jihadist doctrine;
- providing support to democratic movements, organizations and individuals who fight against the strengthening of extremist ideologies;
- the implementation of the educational system reform, in order to raise awareness of the radicalization of some social groups;
- using public media and providing room for experts who will present their research on Islamic extremism. For this purpose, an opportunity should also be given to those who have personally experienced persecution, oppression and seen how jihadists carry out radicalization;

⁴⁴ Mirosljub Jevtić, "Lažni socijaldemokrata protiv Izraela", *Politika*, February 23, 2021.

⁴⁵ <http://www.gazetanewborn.co/kush-eshte-osman-atalay-personi-i-afert-me-albin-kurtin-antiamerikan-dhe-perkrahes-i-xihadizmit/>, 30.10.2021.

⁴⁶ Milan Vukelić, *Kosovo i Metohija pod zastavom Islamske države*, gen. quote, p. 134.

– providing room for Muslim reformers who would like to work on detecting and suppressing the activities of jihadist lobbies⁴⁷ and explaining their strategy to general public.⁴⁸

In addition to the aforementioned recommendations, perhaps the most important one should be added, which is also a condition for the implementation of the abovementioned ones, and that is the necessity of studying the scientific discipline Political science of religion, which has to be a mandatory course at all faculties whose focus is on political sciences, security and international relations.⁴⁹

Conclusion

The spread of Islamic extremism in KiM is our reality, and we must not close our eyes to it. Particular attention should be paid to returnees from the Middle Eastern battlefields, who in the event of potential conflicts in the territory of the southern Serbian province would very likely be a striking fist in the fight against the “infidel” Serbs, with the fact that their motivation would not be rounding up the so-called “Kosovo statehood” and the establishment of Greater Albania, but the preparation of the ground for the potential establishment of a new caliphate in Europe. Such aspirations would be generously supported by rich Islamic centres, which consider Albanian Muslims as their brothers. This is proved by constant aspirations, above all of Saudi Arabia, which, in addition to investing greatly in the spread of Wahhabist ideology in Kosovo, actively lobbies in the OIS and puts pressure on the other members to recognize the independence of the so-called Kosovo.

Furthermore, in this paper, an effort has been made to break the stereotype of Albanians as people who are completely secular and uninterested in religion. One of the main arguments, in addition to historical facts that show that they had the best position during the Ottoman Caliphate, is the number of Kosovar Albanians who joined the Islamic State in Syria and Iraq. Why would someone who is not interested in religion be willing to join a terrorist organization, whose very name tells what its goals are.

The thesis presented in this paper can also have direct political implementation and be useful to the state decision-makers because the growing Islamic extremism in the territory of KiM is the strongest argument that our diplomacy can use in the

⁴⁷ The author of this paper was the first in this region to offer a definition of the concept of jihadist lobbies, presenting them as: “A group of individuals and organizations that, through propaganda and subversive activities, seek to Islamize the region in which they operate.” See: Milan Vukelić, “Civilization Jihad by Muslim Brotherhood in the United States of America” *Politology of Religion III Bi-Annual Conference 2021- Conference Proceedings, Center for Study of Religion and Religious Tolerance*, Belgrade, 2021, p. 45.

⁴⁸ Valid Fares, *Rat ideja: džihadizam protiv demokratije*, Dosije Studio, Beograd, 2018, pp. 374-376.

⁴⁹ See more about the scientific discipline Political science of religion: Jevtić Miroljub, “Political Science and Religion”, *Politics and religion journal*, vol. 1, no.1, 2007.

fight for the preservation of KiM within the Republic of Serbia, and also for the purpose of lobbying for the countries that have recognized the unilaterally declared “Kosovo independence” to withdraw their decision or at least reconsider it.

Emphasizing Islamic extremism as a danger, both for our country and beyond, is not intended to offend moderate Muslims (including Albanians) and to put them in the same group with terrorists, members of the Islamic State, Al-Qaeda and other extremist organizations. Islam is certainly not the religion that supports terrorism, on the contrary, viewing numbers, Muslims are the greatest victims of terrorist acts by Islamic extremist organizations. The presented data is intended to warn Albanians that a radical movement, which is against nationalism, including Albanian one, is developing among them, and also against the moderate Hanafi Madhhab, which has been present in our region for centuries.

Literature

[1] Adrian Shtuni, „Western Balkans Foreign Fighters and Homegrown Jihadis: Trends and Implications”, *Combating Terrorism Center (CTC)*, Vol. 12. Issue 7., U.S. Military Academy, West Point, New York, 2019.

[2] Bernard Luis, *Kriza islama*, Čarobna knjiga, Beograd, 2004.

[3] Валид Фарес, *Пат идеја: џихадизам против демократије*, Досије Студио, Београд, 2018.

[4] Ветон Сурои, *Амбасадор и друге јеретичке белешке*, Самиздат, Београд, 2016.

[5] Eric Mietz, „What about women ? Understanding and Addressing the Problem of ISIS Female Recruitment in the Western Balkans”, *Belgrade Centre for Security Policy*, 2016, преузето са:

https://www.jstor.org/stable/resrep04790?seq=1#metadata_info_tab_contents

[6] Jonathan Schanzer, Miller Steven, *Saudi Clerics, Wahhabi Islam, and Social Media*, FDD Press, Washington D.C, 2012.

[7] John L. Esposito, *Što bi svatko trebao znati o islamu*, Filozofsko – teološki institut družbe Isusove, Zagreb, 2003.

[8] KIPRED, *What happened to Kosovo Albanians: The impact of religion on the ethnic identity in the state building-period*, Приштина, 2016, преузето са:

http://www.kipred.org/repository/docs/What_happened_to_Kosovo_Albanians_740443.pdf,

[9] Sejjid Kutb, *Znakovi na putu*, Muftijstvo, Tuzla, 1996.

[10] Milan Vukelić, „Albanian Muslims in the Islamic State as Subject of Research of Politology of Religion”, *Politology of religion: a Biannual Conference 2018 – Conference Proceedings*, Center for Study of Religion and Religious Tolerance, Belgrade, 2018

[11] Милан Вукелић, „Појам џихада у активностима Исламске државе”, *Војно дело, вол 6, год, 2017*.

[12] Милан Вукелић, *Косово и Метохија под заставом Исламске државе*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2018.

[13] Milan Vukelić, „Civilization Jihad by Muslim Brotherhood in the United States of America” *Politology of Religion III Bi-Annual Conference 2021- Conference Proceedings*, Center for Study of Religion and Religious Tolerance, Belgrade, 2021.

[14] Мирољуб Јевтић, *Албанско питање и религија*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2011.

[15] Мирољуб Јевтић, „Исламска суштина албанског сецесионизма и културно наслеђе Срба”, *Национални интерес*, год. X vol. 17, бр. 2/2013.

[16] Мирољуб Јевтић, „Лажни социјалдемократа против Израела”, *Политика*, 23. фебруар 2021.

[17] Мирољуб Јевтић, *Политикологија религије*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2009.

[18] Miroљub Jevtić, „Political Science and Religion”, *Politics and religion journal*, vol. 1 no.1, 2007.

[19] Мирољуб Јевтић, *Религија – изазов политичкој науци*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2009.

[20] Немања Стевановић, „Манипулација верским осећањима као детерминанта друштвених сукоба-студија случаја Нигерије”, *Војно дело*, вол. 1, год. 2022

Internet sources

[21] <http://www.gazetanewborn.co/kush-eshte-osman-atalay-personi-i-afert-me-albin-kurtin-antiamerikan-dhe-perkrahes-i-xhihadizmit/>

[22] <https://www.derstandard.at/consent/tcf/1358304927258/radikaler-islam-als-tickende-bombe-im-kosovo>

[23] <https://mondo.me/Info/EX-YU/a387664/Pod-istragom-i-celnik-Islamske-zajednice-Kosova.html>,

[24] <https://www.nezavisne.com/novosti/ex-yu/Bivsi-borac-ID-sa-Kosova-Nismo-mi-krivi-sto-je-vlada-uputila-poziv-za-odlazak-u-Siriju/425942>

[25] https://www.nytimes.com/2016/05/22/world/europe/how-the-saudis-turned-kosovo-into-fertile-ground-for-isis.html?mcubz=2&_r=0

[26] <https://srb.news-front.info/2019/08/14/albantsi-u-siriji-posledna-linija-dihada/>

[27] <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2018/>

[28] <https://kossev.info/fitim-ladrovci-osudjen-na-dve-godine-zatvora-i-psihijatrijsko-licenje-zbog-podrske-isis-u/>

S u m m a r y

The objective of this paper is to shed more light on the overall phenomenon of Islamic extremism, whose epicentre is to be essentially found within the territory of Kosovo and Metohija, and in particular on the not much known fact that, if left unchecked, it may easily amount to the ultimate security challenge and threat for our country. This threat is actually much more serious than, for example, a risk lurking from the potential establishment of the so-called Greater Albania, which in itself is a nationalistic idea that Albanians have been rallying around over the past century and a half. More importantly, this paper's intention is to explain clearly that

the goals of Islamic extremists go beyond national ones. Consequently, as such, their goals are inherently anti-Albanian, simply because they presuppose the dissolution of all countries which are not structured in accordance with, and governed by, the Sharia religious law. Furthermore, the greatest additional value of this paper are the recommendations it offers concerning the practicable ways to prevent the further spreading of Islamic extremism in Kosovo and Metohija. Those recommendations can readily serve as the basis for developing a platform for countering this phenomenon in our country.

The thesis advocated in this paper may easily evolve into direct political implementation, since the growing Islamic extremism throughout the territory of Kosovo and Metohija is the most potent argument to be used by our diplomacy network in its diplomatic and political struggle to preserve the Province of Kosovo and Metohija within the Republic of Serbia. In addition, this argument can also be harnessed in the lobbying efforts intended for those countries which have recognized unilaterally declared 'Kosovo independence' in a bid to, possibly, influence such countries' decision-makers in the direction of questioning, reviewing, and ultimately withdrawing their recognition, or at least reconsidering such a scenario.

Finally, the practical implications of this paper may hopefully turn into a modest contribution towards correcting the almost universally established perception of Kosovar Albanians as a secular nation, which has a single overarching goal and that is the attainment of the national ideal. It should be noted that information presented in this paper is only a part of a huge host of evidence that the territory of our southern province is in fact at the same time a hotbed of Islamic extremism and a recruiting centre for terrorist organizations. Needless to say, this also makes it a potential threat for the entire Europe and beyond.

Key words: Kosovo and Metohija, Islam, jihad, extremism, Islamic State

© 2022 The Authors. Published by *Vojno delo* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>).

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

THE VIOLENT STRUGGLE FOR INDEPENDENCE: THE BASQUE-KOSOVO PARALLELS

*Rajko Petrović**

Достављен: 05. 02. 2022.

Језик рада: Енглески

Кориговано: 11. 03. и 18. 05. 2022.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 27. 06. 2022.

DOI број: 10.5937/vojdelo2203087P

This paper represents a comparative analysis of the struggle for independence of two European regions - the Basque Country and Kosovo and Metohija, whose main method was terrorist activity. The objective of the research is to show why, in the case of Kosovo, the KLA was declared a terrorist organization by the western part of the international community, and then won the military support, as well as the support to illegal unilateral secession, while, on the other hand, the Basque ETA was characterized from the very beginning to the end of its existence as a terrorist organization, where Spain received full support in the fight against it, and also in the struggle against the secession of the Basque Country in general. The starting hypothesis of the paper is that the implementation of double standards in these two cases is the result of geopolitical interests of the Western power centres, and not observance of international law and necessary conditions to allow secession of a part of the territory of a sovereign state. The results of the research show that, despite the fact that the Basque people suffered various forms of repression during the Franco era, they did not receive support for the establishment of an independent state, unlike the Albanians from Kosovo and Metohija who were allowed to do so, despite already having the home state of Albania. Methodologically, the paper has used the case study method, comparative analysis method and historical method.

Key words: Basque Country, Kosovo and Metohija, secession, terrorism, ETA, KLA, geopolitics

Introduction

Contemporary Europe faces a great number of challenges including secessionist movements as one of the most important. Their practical importance is reflected in the fact that they can produce the so-called domino effect, that is, potential secession

* Institute of European Studies, Belgrade, Republic of Serbia, rajko.petrovic@ies.rs

of a part of the territory of some country by a wider part of the international community can present authorities in other countries that face the same challenges with a fait accompli. Thus, in the case of the unilaterally declared independence of Kosovo in 2008, which was initiated and publicly supported in the form of recognition by the leading Western centres of political power (US, UK, Germany, France, etc.), it was considered that this case would set a precedent, that is, it will open Pandora's box of secessionist demands throughout Europe - Catalan, Basque, Flemish, Scottish, Padan, etc. However, this did not happen due to the fact that the Western power centres insist that the case of Kosovo independence is a "unique case" and not a precedent. The example of the secession of Crimea from Ukraine and its annexation to Russia is more an exception than a rule and is the result of the Russian objective military and political power, that is, its geopolitical ambitions in the Black Sea region.¹

The Basque secession is much older than the Albanian secession in the territory of Kosovo and Metohija. The Basque people have been unsuccessfully trying to establish their independent nation-state for several centuries, especially in the second half of the 20th and early 21st century. Comparing the Basque and Albanian secessionist efforts from the end of the 20th and the beginning of the 21st century, many similarities can be noticed, such as the violent (terrorist) method of struggle to achieve political goals, the existence of the military and civilian wing in their terrorist organizations and the presence of great linguistic, ethnic and cultural differences between rebel population and the majority population in those countries. Despite this, the results of the struggle between the Basque people and Albanians are completely different - Kosovo is *de facto* independent (though still not *de jure*), and the Basque Country is not.

ETA – origin, development and operation

The period of Francoism was particularly traumatic for the Basque people, their institutions of self-government and culture. The fact that the Basque people (except for those in Navarre) were mostly supporting the republicans during the Spanish Civil War, and that in Franco's eyes they were marked as particularly dangerous enemies (which is why, among other things, the famous bombing of the Basque city of Guernica in 1937 took place), brought the Basque countries the infamous status of "traitorous provinces". Paradoxically, Francoism simultaneously encouraged the industrial and tourist development of the Basque Country.² Having in mind that the Basque people had no institutional channels to fight for the improvement of their conditions in a highly authoritarian and centralized society, it was in such an atmosphere that the Basque terrorism arose as a response to Francoism, but it would later turn out that it was not only inspired by anti-Franco, but also by anti-Spanish sentiments. The famous ETA (Euskadi Ta Askatasuna –

¹ Кристиан Маркссен, „Крымский кризис с точки зрения международного права”, ДПП ИМП, no. 2, 2014, pp. 207-210.

² Rajko Petrović, „Špansko ekonomsko čudo od 1959. do 1973. godine”, *Oditor – časopis za menadžment, finansije i pravo*, vol. 6, no. 1, 2020, pp. 71-72.

“Basque Country and Freedom”) was for decades synonymous with the Basque struggle for independence and one of the most famous terrorist organizations in Western Europe.³ It was founded in 1959 when student activists from the Ekin group differentiated themselves from the Basque Nationalist Party (PNV) and its youth organization EGI. Namely, the fighting Basque youth believed that they led a passive policy towards the Francoist regime. In July 1959, ETA adopted its founding charter, which states that it is a patriotic, non-political and non-religious group that aims to take the Basque future into its hands in order to “preserve the Basque soul”.⁴ In an ideological sense, ETA soon profiled itself as a Marxist group, but its members were not united about the ultimate goal - whether it is a revolution against Francoism, which, as such, also has elements of class struggle or it is about the struggle for the liberation of the Basque Country from Spain in general, regardless of the character of the central government in Madrid.⁵

The first years of activities of the ETA organization did not leave a great impact on the Spanish public and were spent in destroying Francoist symbols throughout the Basque Country, displaying the Basque flag (which was prohibited by law), as well as drawing various slogans against the government and calls for rebellion on the buildings of the Basque cities. However, since 1961, activities have been carried out in a completely different direction. ETA planted a bomb under a train of former Franco volunteers from the Civil War, who were headed to celebrate the rebellion against the Second Republic. There were no victims, but the event resonated with the public and the first arrests of terrorists began. At the fourth assembly, in 1965, ETA definitively set its future terrorist model of action - a spiral strategy of action-repression-action with the aim of eliminating carefully selected targets (politicians, soldiers, policemen, pro-Spanish social activists) with a minimum of human and material resources.⁶ Such a strategy was successful in the decades that followed. Between 1968 and 1980, members of this organization killed 287 and wounded 385 people, including a great number of people who worked for the state - from the murder of the head of the police station in the Basque city of San Sebastian in 1968 to the famous murder of the Spanish Prime Minister and the man who was planned to be Franco's true successor, Admiral Luis Carrero Blanco, in 1973. The civilians in the Basque Country and other parts of Spain were not spared from attacks of this organization. It is enough to mention the bomb attack on the Cafeteria Rolando in Madrid in 1974, where 9 people died and 56 were wounded, as well as the wounding

³ William A. Douglass and Joseba Zulaika, „On the Interpretation of Terrorist Violence: ETA and the Basque Political Process”, *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 32, No. 2, 1990, pp. 238-240.

⁴ Rajko Petrović, “Evolucija baskijskog separatizma od 1959. do 2018. godine”, *Godišnjak Fakulteta bezbednosti*, no. 1, 2018, p. 196.

⁵ Ignacio Sánchez-Cuenca, „The persistence of nationalist terrorism: the case of ETA”, in: Kledja Mulaj (ed.), *Violent Non-State Actors in Contemporary World Politics*, Juan March Institute, Madrid, 2008, p. 6.

⁶ Rajko Petrović, “Evolucija baskijskog separatizma od 1959. do 2018. godine”, gen. quote, pp. 196-197.

of 14 people during the bomb attack in San Sebastian in 1978. The response of the regime in Madrid during all those years was harsh. Thus, in 1970, about 5,000 people, both members and sympathizers of the ETA organization, were arrested or detained, while the state police and parapolic forces did not hesitate to use the most brutal methods of killing and torturing them. Therefore, many terrorists found refuge in the so-called French Basque Country, which they used as a logistic centre and a place of escape for a long time.⁷

Franco died in 1975, and his regime dissolved in 1978, when the Constitution of Spain was adopted, which became a parliamentary monarchy and a decentralized state. The right of its historical nationalities and territories, including the Basque people and the Basque Country, to broad political, economic and cultural autonomy was also recognized. As early as 1979, the Basque Country (País Vasco) adopted its statute on autonomy and was recognized as one of the Spanish autonomous communities.⁸ Thus, it acquired a great degree of political autonomy (its bodies of legislative, executive and judicial power), economic and financial autonomy (privileged tax system in accordance with the revived institution of *fuego*), and also cultural autonomy (the Basque language becomes co-official with Spanish in its territory, and the use of the Basque coat of arms, flag and anthem also became the official).⁹ Although a great part of the Basque society positively evaluated the democratic reforms in Spain and accepted to be its integral part, ETA continued its terrorist activities without giving up its main goal - the foundation of an independent Basque Country at any cost. Its leadership not only rejected the draft Statute of the Basque Country from 1979, but also declared the leaders of the Basque Nationalist Party, who accepted the proposed solution, traitors. In the 1980s, ETA carried out several bombings each year. The target was primarily policemen and members of the Spanish Civil Guard (Guardia Civil). In 1980 alone, 27 of them were killed. In a bomb attack in the Dominican Republic Square in Madrid in 1986, 12 young members of the Civil Guard lost their lives, while dozens of people were wounded.¹⁰

Due to its brutality and terror it spread among the Basque people, ETA lost the support of even its most ardent supporters during the 1980s, and its actions were reduced to pure and indiscriminate violence that had lost its classical revolutionary and ideological substratum a long time ago. Its operational capabilities, technical support, ammunition stocks and human capacities declined dramatically during the 1990s, forcing it to negotiate. It first agreed to cooperate with the Basque Nationalist Party and Basque Solidarity (Eusko Alkartasuna), one of the Basque nationalist parties that

⁷ Ibid, pp. 197-198.

⁸ Rajko Petrović, "Istorijsko-politički model regionalizacije u Španiji: izazovi i perspektive", *Kultura polisa*, vol. XV, no. 37, 2018, pp. 59-60.

⁹ „Ley Orgánica 3/1979, de 18 de diciembre, de Estatuto de Autonomía para el País Vasco”, *BOE*, núm. 306, de 22 de diciembre de 1979, págs. 4-5.

¹⁰ Rajko Petrović, *Uloga istorijsko-političkog modela regionalizacije Španije u suzbijanju secesionizma u Kataloniji i Baskiji*, Doktorska disertacija, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2021, p. 92.

accepted the Spanish constitutional framework, and then signed the Estella–Lizarrá Declaration in 1998, the first ceasefire agreement since its establishment. Although it violated it in the early 2000s, the Government of José Luis Zapatero began intensive negotiations on ceasefire in 2005. Reduced to the historical minimum of its strength, with the real support of barely 1% of the Basque public, in 2011 ETA agreed to hand over the remaining weapons to the Spanish authorities, so that in 2018 its leadership declared the definitive shutdown of the organization. The results of the ETA half-century actions are terrible - it killed 840, wounded 2,500 and kidnapped 80 people.¹¹

KLA – origin, development and operation

The Kosovo Liberation Army (KLA) was founded in 1994 by several Albanian leaders at the time, such as Agim Çeku, Fatmir Limaj, Ramush Haradinaj and Hashim Thaçi, but its undisputed leader from its founding until his death was Adem Jashari. It is a paramilitary and terrorist organization, whose goal was the establishment of an independent Albanian state of Kosovo in the territory of the AP of Kosovo at that time, and also the so-called Greater Albania in a wider perspective. Since the very beginning of its actions, the KLA proclaimed violent struggle as a means of coming to power, and the state of Serbia and its military and police formations as the main enemies that one cannot and must not negotiate with.¹² The KLA began its activities in 1996, when it entered into conflicts with the Serbian police in KiM through guerilla warfare. In addition to 10 policemen, who were killed by its members in the period from 1996 to 1998 (the attack on the police in Vuçitrn in 1997 is well-known), they also killed Serbian and Albanian civilians who did not want to obey them (a total of 24 in the studied period). Due to unconstitutional actions in a sovereign and internationally recognized state, such as FR Yugoslavia, which had a character of an armed rebellion, the authorities in Belgrade put the KLA on the list of terrorist organizations, and the United States did the same. However, dramatic events soon occurred in the field. Since 1998, the KLA has launched a fierce offensive, where the frontal conflict with the Serbian police has spread to practically the entire territory of the AP of KiM, and the terrorists managed to effectively control 1/3 of the observed territory at one point. The severity of the conflict is evidenced by the fact that during 1998, over 50,000 Serbian policemen were involved in the fighting, and that several tens of thousands of people had to leave Serbian and Albanian homes. Adem Jashari himself, among others, lost his life during the fierce confrontation between the KLA and the Serbian police in the village of Donje Prekaze near Srbica. After that, Hashim Thaçi took over the leadership of the KLA.¹³

¹¹ Ibid, pp. 92-93.

¹² Nikola Jović, *Ekstremizam i terorizam na Jugu Srbije*, Master rad, Univerzitet u Beogradu, Beograd, 2015, pp. 30-34.

¹³ Ibid. p. 31.

In March 1999, NATO, under the US directive, launched aggression against FR Yugoslavia due to the alleged ethnic cleansing that the Serbian state started with the assistance of police and paramilitary forces, and the staged (which was later proven) massacre of Albanians in the village of Račak was particularly used for the purpose of propaganda. The failed negotiations in Rambouillet near Paris (February-March 1999) between the leadership of FR Yugoslavia and the political representatives of the Albanians from KiM (with the mediation of the Contact Group) were also one of the immediate causes for the armed aggression against FR Yugoslavia, which was an unprecedented case in modern history. During the three months of fighting, NATO forces assisted and cooperated militarily, logistically and in every other way with the KLA, which was no longer in the State Department's list of terrorist organizations, but its members suddenly became "freedom fighters". Foreign mercenary formations, as well as regular and paramilitary formations from Albania, provided assistance to the terrorists. In a series of decisive battles, such as the Battle of Košare, the Battle of Paštrik and Operation Strela, the Yugoslav Army and the Serbian Police managed to preserve the entire territory of the AP of KiM, despite fierce attacks from a much superior enemy.¹⁴ With the Kumanovo Peace Agreement, signed on June 9, 1999, NATO stopped the bombing of Yugoslavia. The Yugoslav Army and the Police of the Republic of Serbia undertook to withdraw from the territory of KiM within 11 days, the ground safety zone was established between the central part of Serbia and KiM, and KFOR forces were tasked with disarming the KLA. A day later, the United Nations Security Council adopted the UN SC Resolution 1244, introducing the UN Interim Administration Mission (UNMIK) in Kosovo, but the sovereignty and territorial integrity of the FRY, i.e. Serbia, is guaranteed in that area. Although the KLA has been dissolved, its leadership assumed the highest political and social functions and continued to actively work on gaining the full independence of Kosovo. On March 17 and 18, 2004, Albanian extremists carried out ethnic cleansing of a great part of the remaining Serbian population in KiM, where several dozen people were killed, hundreds were wounded, more than 4,000 were expelled, more than 800 houses were set on fire, and 35 Orthodox temples and cultural monuments were destroyed or damaged.¹⁵ On February 17, 2008, the authorities in Prishtina unilaterally adopted the declaration of Kosovo independence, declaring it a sovereign and independent state. The Government of Serbia annulled such a decision as unconstitutional, but did not intervene militarily. The independence of Kosovo was soon recognized by the leading Western powers (US, Great Britain, Germany, France and others), and only five EU member states (Spain, Romania, Greece, Cyprus and Slovakia) did not do so.¹⁶ For several years, the so-called Brussels negotiations of the

¹⁴ Read more in: Nebojša Pavković i Boško Antić, *Košare i Paštrik srpski Termopili*, Medija centar "Obrana", Beograd, 2020.

¹⁵ Branko Jokić (ed.), *Martovski pogrom na Kosovu i Metohiji: 17–19. mart 2004: s kratkim pregledom uništenog i ugroženog hrišćanskog kulturnog nasleđa*, Ministarstvo kulture Vlade Republike Srbije i Muzej u Prištini, Beograd, 2004, pp. 50-69.

¹⁶ Oğuz Güner, „A Legitimacy Question in the European Union: The Kosovo Non-Recognition Quagmire”, *Avrasya Etüdleri*, Vol. 59, No. 1, 2021, p. 81.

authorities in Belgrade and Prishtina that resulted in the Brussels Agreement in 2013 that guaranteed the establishment of the Community of Serb Municipalities in the territory of KiM are ongoing, but the Albanian party has not yet fulfilled its part of the obligation.

The Basque autonomy and Kosovo independence – causes and consequences

Today, neither ETA nor the KLA exist anymore, but their actions have produced various results. On the one hand, the ETA did not fulfill its goal because the Basque Country has never even tried to secede from Spain, let alone declare independence. On the other hand, the KLA did cease to exist in 1999, but its leadership took over the political power in Prishtina and nine years later unilaterally declared the independence of Kosovo, where Albanians effectively exercise power to this day. Therefore, those two similar cases in which the same violent, i.e. terrorist and guerilla method of warfare was used, gave different results. All the mentioned facts related to the Basque and Kosovo case indicate that historical, national, linguistic and similar criteria were not decisive for the decision of a great part of the international community (that is, almost all Western centres of political power) to recognize the so-called Kosovo as an independent state, and at the same time no one even thought to discuss the idea of establishing the independent Basque Country. The reasons, obviously, should be sought in the geopolitical interests of the Western countries in the Balkans, as well as their interests in Spain, and also in the different strength of Spain and Serbia on the international scene.

Analysing the reasons for not supporting the idea of the independent Basque Country, it should be said that, firstly, Spain, during Francoism, when ETA was founded and began to operate, was geopolitically extremely important for the US as the leader of the Western bloc during the Cold War. On the one hand, the US could not allow the spread of communism in the territory of Western Europe, so a Marxist terrorist organization, such as ETA, was incompatible with its geostrategic interests as an ideological antipode to the Western model of democracy that the US exported to the world. At the same time, the official Washington needed Spain to establish military bases in its territory, given that Spain is the gateway to the Mediterranean, which had to be counted on in the event of a major military clash with the Warsaw Pact. Therefore, the US tolerated Franco's internal policy, including the Basque issue.¹⁷ Secondly, Spain is a Western European and Roman Catholic country that represents one of the historical symbols of the rise of the Western civilization. It is a very respectable country with "historic importance", a former colonial power, a country that represents a "window to the Latin American world" and whose language

¹⁷ Alberto Leonart Amsélem, „España, un antes y un después. El pacto U.S.A”, *Anales de Historia Contemporánea*, Vol. 16, No. 1, 2000, pp. 50-55.

is the second world language at the moment. Thirdly, Spain is one of the greatest EU countries and its important political, economic and security factor, without which European integration is unthinkable today. Fourthly, the Spanish crown is related to European and world courts by family and other ties and, as such, still has an important role in international relations, and it is certainly traditionally interested in protecting the territorial integrity of Spain. Fifthly, Spain has been a NATO member since 1982 and is an important link in the overall preservation of the North Atlantic security. Its land, naval and air forces represent a respectable military force, and Spain itself was a participant in NATO operations such as those in Afghanistan, Iraq and the bombing of FRY.¹⁸ Sixthly, Spain is a Roman Catholic country that throughout history has made an immeasurable contribution to the spread of Roman Catholicism to the New World. It has always been of exceptional importance for the Vatican, as evidenced by the concordat that the Vatican signed with Francoist Spain at the time of its greatest international isolation or the technocrats from the Roman Catholic organization Opus Dei that implemented the Spanish economic miracle of the 1960s and 1970s in practice.¹⁹ The Vatican, as a powerful not only religious, but also political institution, gives significant support to the preservation of the unity of Spain. Seventhly, the secession of the Basque Country or any part of Spain would produce a domino effect that would sweep over the rest of Europe. Scotland, Flanders, Padania and Corsica are just some of the European regions that would like to become independent nation states. Such a scenario is inadmissible for the European Union because it cherishes the idea of uniting Europeans and supranational cooperation in which state borders lose their meaning, especially the dissolution of the European continent into a great number of smaller states. This is exactly why official Brussels is one of the greatest proponents of unified Spain.

The reasons for supporting the project of establishing independent Kosovo are rather different from those used as arguments against the independence of the Basque Country and they are certainly dominated by geopolitical ambitions and the selective use of theoretical arguments in favour of secession. Firstly, the establishment of independent Kosovo in the short term, and the so-called Greater Albania in the long term, is undoubtedly a political project of the Western power centres with the aim of weakening the Serbian factor in the Balkans, which is traditionally perceived as pro-Russian, that is, as a potential way for Russia to get access to the warm sea. Here, above all, we mean the ambitions of the US, which was the main assistant in the military and political sense for the completion of this project on the field. Secondly, it is particularly important to mention the interest of the German factor not only when it comes to the support to the so-called independent Kosovo, but also active participation in the establishment and development of the Albanian nation and nationalism, with the official Vienna in the late 19th and early

¹⁸ Juan Avilés Farré, „España, OTAN y los conflictos de la antigua Yugoslavia”, *Anales de Historia Contemporánea*, Vol. 16, No. 1, 2000, págs. 93-94.

¹⁹ Rajko Petrović, „Špansko ekonomsko čudo od 1959. do 1973. godine”, gen. quote, pp. 67-68.

20th century particularly prominent. There are justified doubts that Germany participated in the foundation of the KLA in 1992 and its training, and that it also participated in planting the case of the massacre in Račak on the Serbian party in order to find a reason for NATO aggression against FRY.²⁰ After the unification in 1990, Germany returned to its imperialist efforts, and in particular, the centuries-old project of “penetration to the east” (Drang nach Osten), whose inevitable part is the control of the Balkans and the Serbian ethnic area as its central part.²¹ Thirdly, the support to the Muslim people in Kosovo, as well as in the Balkans in general, is part of a wider strategy of the Western power centres to present themselves to the world Muslim community in a different light compared to their actions in the Middle East, where they have been in a decades-long conflict with a great part of the Muslim people due to natural resources and the future of the State of Israel.²² Fourthly, the economic interests of the Western power centres in the natural resources of KiM are exceptional. It is the area rich in huge reserves of lead, zinc, nickel, cobalt, bauxite, copper, iron, magnesite and lignite, where the latter ranks fifth in the world.²³ Fifthly, KiM represents an important transit zone for transporting drugs from Asia (especially from Afghanistan, where several thousand tons of opium are produced annually, and several hundred tons of heroin can be obtained from it) to Western Europe and it is important to control it for this reason, as well.²⁴ Sixthly, the territory of KiM has special importance today in the context of migrant crisis, where it is a part of the so-called Western-Balkan migrant route through which, until 2015, almost a million migrants from the Middle East went.²⁵

Conclusion

The organizations ETA and KLA were two undoubtedly terrorist formations in Europe, which violently fought for the declaration of the independent Basque Country, that is, Kosovo, in the territories of sovereign and internationally recognized states. Despite the identical desires, determination, even strength on the field and the objective threat they represented, the results of their actions are different, because the Basque Country gained political autonomy, but not independence, while

²⁰ Read more in: Matijas Kincel, *Put u rat, Nemačka, NATO i Kosovo*, Službeni glasnik, Beograd, 2021.

²¹ Fotis Mavromatidis and Jeremy Leaman, „German Influence in the Western Balkans: Hegemony by Design or by Default?“, *Debatte*, Vol. 16, No. 1, 2008, p. 5.

²² Miroljub Jevtić, “Kosovski žeton”, *Politika*, 18.08.2011, <https://www.politika.rs/scc/clanak/188191/Sta-da-se-radi/Kosovski-zeton>, 22.9.2021.

²³ Milomir Stepić, “Kosovo and Metohija: geopolitički aspekti brzog rešenja i zamrznutog konflikta”, *Nacionalni interes*, vol. 38, no. 2, 2020, p. 19.

²⁴ „The illicit drug trade through South-Eastern Europe”, UNODC, Vienna, 2014, pp. 35-65.

²⁵ Natalija Perišić, “Zapadnobalkanska migrantska ruta: uticaj kandidature na članstvo u Evropskoj uniji na pozicije Srbije”, *Politička revija*, vol. 58, no. 4, 2018, p. 93.

the so-called Kosovo is *de jure* an integral part of Serbia, but is *de facto* independent from the authorities in Belgrade, where its independence is recognized by the leading world and European powers such as the US, Great Britain, Germany and France.

The reasons for double standards implemented by the Western power centres on the examples of the Basque Country and Kosovo and Metohija should, as previously explained, be sought in their geopolitical interests, and not in consistent observance of the principles of international law or valid arguments in favour of secession. The question arises: why should not the Basque people, as undoubtedly autochthonous population in the area of the Basque Country that really suffered from the institutional repression of the Francoist regime, have the right to their independent national state if, in addition to Albania, another one is established for Albanians? Why was the killing of Serbian civilians in KiM during the war in the 1990s classified as a “collateral damage” during the “righteous struggle of Albanians” for independence, while the killing of civilians throughout Spain, which was done by the ETA, was labelled as a terrorist and barbaric act by the Washington, Brussels and Berlin administration? Why does the alleged Albanian culture in KiM deserve full affirmation and protection through the institutions of an independent state (although it has never been a victim of systemic repression by the Serbian institutions), while the Basque culture, of exceptional age and authenticity, which was really a victim of systemic and institutional suppression by the Francoist regime, does not deserve the same treatment by the western part of the international community? Why has the Basque Country, as a region of Spain, never been the subject of any territorial division or delimitation, while, for example, the administration of the US President Donald Trump once, in 2018, showed an interest in the thesis on the delimitation of Kosovo and Metohija becoming a part of the negotiations on the future of the southern Serbian province?²⁶ All of these and many other questions have no other answer than the geopolitical interests and pragmatic reasons of the Western powers at a given moment, which draw a fine line between terrorists and freedom fighters when and where necessary.

Literature

[1] Јевтић, Миролуб. „Косовски жетон”, Политика, 18.08.2011, <https://www.politika.rs/scc/clanak/188191/Sta-da-se-radi/Kosovski-zeton>, 22.9.2021.

[2] Јокић, Бранко (ур.). *Мартовски погром на Косову и Метохији: 17–19. март 2004: с кратким прегледом уништеног и угроженог хришћанског културног наслеђа*, Министарство културе Владе Републике Србије и Музеј у Приштини, Београд, 2004.

[3] Кинцел, Матијас. *Пут у рат, Немачка, НАТО и Косово*, Службени гласник, Београд, 2021.

²⁶ Dušan Proroković, “Podela Kosova i Metohije: realnost ili zabluda?”, *Vojno delo*, No. 2/2022, April-June, p. 63.

[4] Маркссен, Кристиан. „Крымский кризис с точки зрения международного права”, *ДПП ИМП*, бр. 2, 2014, стр. 201-230.

[5] Павковић, Небојша и Антић, Бошко. *Кошаре и Паштрик српски Термопили*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2020.

[6] Перишић, Наталија. „Западнобалканска мигрантска рута: утицај кандидатуре за чланство у Европској унији на позиције Србије”, *Политичка ревија*, вол. 58, бр. 4, 2018, стр. 89-104.

[7] Петровић, Рајко. *Улога историјско-политичког модела регионализације Шпаније у сузбијању сецесионизма у Каталонији и Баскији*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2021.

[8] Петровић, Рајко. „Еволуција баскијског сепаратизма од 1959. до 2018. године”, *Годишњак Факултета безбедности*, бр. 1, 2018, стр. 189-206.

[9] Петровић, Рајко. „Историјско-политички модел регионализације у Шпанији: изазови и перспективе”, *Култура полуса*, вол. XV, бр. 37, 2018, стр. 55-67.

[10] Пророковић, Душан. „Подела Косова и Метохије: реалност или заблуда?”, *Војно дело*, бр. 2/2022, април-јун, стр. 55-74.

[11] Степић, Миломир. „Косово и Метохија: геополитички аспекти брзог решења и замрзнутог конфликта”, *Национални интерес*, вол. 38, бр. 2, 2020, стр. 7-30.

[12] Avilés Farré, Juan. „España, OTAN y los conflictos de la antigua Yugoslavia”, *Anales de Historia Contemporánea*, Vol. 16, No. 1, 2000, págs. 93-104.

[13] Douglass, William A. and Zulaika, Joseba. „On the Interpretation of Terrorist Violence: ETA and the Basque Political Process”, *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 32, No. 2, 1990, pp. 238-257.

[14] Güner, Oğuz. „A Legitimacy Question in The European Union: The Kosovo Non-Recognition Quagmire”, *Avrasya Etüderi*, Vol. 59, No. 1, 2021, pp. 81-112.

[15] Jović, Nikola. *Ekstremizam i terorizam na Jugu Srbije*, Master rad, Univerzitet u Beogradu, Beograd, 2015.

[16] „Ley Orgánica 3/1979, de 18 de diciembre, de Estatuto de Autonomía para el País Vasco”, *BOE*, núm. 306, de 22 de diciembre de 1979

[17] Leonart Amsélem, Alberto. „España, un antes y un después. El impacto U.S.A”, *Anales de Historia Contemporánea*, Vol. 16, No. 1, 2000, pp. 47-56.

[18] Petrović, Rajko. „Špansko ekonomsko čudo od 1959. do 1973. godine”, *Oditor – časopis za menadžment, finansije i pravo*, vol. 6, br. 1, 2020, str. 66-78.

[19] Mavromatidis, Fotis and Leaman, Jeremy. „German Influence in the Western Balkans: Hegemony by Design or by Default?”, *Debatte*, Vol. 16, No. 1, 2008, pp. 5-29.

[20] Sánchez-Cuenca, Ignacio. „The persistence of nationalist terrorism: the case of ETA”, in: Kledja Mulaj (ed.), *Violent Non-State Actors in Contemporary World Politics*, Juan March Institute, Madrid, 2008, pp. 1-31.

[21] „The illicit drug trade through South-Eastern Europe”, UNODC, Vienna, 2014, pp. 35-65.

Summary

This paper represents a comparative analysis of the struggle for independence of two European regions - the Basque Country and Kosovo and Metohija, whose main method of struggle was terrorist action, i.e. armed rebellion. The objective of the research is to show why, in the case of Kosovo, the KLA was first declared a terrorist organization by the western part of the international community, and then won the military support, as well as the support to illegal unilateral secession, while, on the other hand, the Basque terrorist organization ETA was characterized from the very beginning to the end of its existence as a terrorist organization, where Spain received full support in the fight against it, and also in the struggle against the secession of the Basque Country in general. The starting hypothesis of the paper is that the implementation of double standards in these two cases is the result of geopolitical interests of the Western power centres, and not observance of international law and conditions that in theoretical terms have to be met in order to allow secession of a part of the territory of a sovereign state. The results of the research show that, despite the fact that the Basque people are indigenous population in the territories they inhabit, have a specific language and culture and suffered various forms of repression during Francoism, they did not receive support for an independent state, unlike the Albanians from Kosovo and Metohija, who were allowed to do so, despite already having their home state Albania. The reasons for this lie in the fact that Spain is a country of the Western civilization, an important member of the European Union and a Roman Catholic country that enjoys the support of the Vatican, while the project of independent Kosovo is the result of geopolitical interests of the Western countries led by the United States. The current geopolitical situation tells us that we still cannot expect a solution to the Kosovo issue in favour of Serbia, and also that the policy of double standards cannot be sustainable in the long run, given that separatist movements in parts of the Western world (such as Catalan, Scottish and Flemish) are growing stronger and it is difficult to expect that the proclamation of the so-called Kosovo independence will remain a unique case, not a precedent. In methodological terms, the paper has used the case study method, comparative analysis method and historical method.

Key words: *Basque Country*, Kosovo and Metohija, secession, terrorism, ETA, KLA, geopolitics

© 2022 The Authors. Published by *Vojno delo* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>).

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

THE REDEFINITION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE SERBIAN AND ALBANIAN NATION – THE BASIS OF THE SECURITY CONSOLIDATION OF KOSOVO AND METOHIIJA

Stanislav Stojanović*

Достављен: 03. 02. 2022.

Језик рада: Енглески

Кориговано: 15. 03, 22. 04. и 21. 07. 2022.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 26. 08. 2022.

DOI број: 10.5937/vojdelo2203099S

A lot of arguments support the view that the so-called Republic of Kosovo represents a model of a state that is based on violence, injustice, imposition and the absence of any idea of compromise. The national arrogance and aggressive ideas of Greater Albania, as well as the megalomaniac, violent and undemocratic character of the actions of the interim authorities in Prishtina, represent a real danger for further dissolution of the Balkans, which is why this area is perceived as an area of unfinished conflicts.

From the point of view of accomplishing national interests, Kosovo and Metohija represents the greatest security challenge for the Republic of Serbia. The danger of further collapsing and diminishing the Serbian ethnic space, especially of changing the original Serbian character of the southern Serbian province and threatening the identity heritage of the Serbian nation represent particularly dangerous trends in the conflictual character of relations between Serbs and Albanians.

The importance of Kosovo and Metohija and the severity and complexity of the problem that the southern Serbian province faces emphasize the necessity of defining a long-term strategy for its solution. With its content, it has to be a clear expression of conceptual readiness for solving the complex Kosovo-Metohija problem. At the basis of such a strategy, which is the starting hypothesis of this paper, is the necessity of redefining the relationship between the Serbian and Albanian nation and stopping the inertia of centuries-old mistrust and animosity between them. The stated position, which has a strategic character, is the cornerstone of the security stabilization and reintegration of Kosovo and Metohija.

* University of Defence in Belgrade, Strategic Research Institute, Belgrade, Republic of Serbia, stanislav.stojanovic@mod.gov.rs

The main methodological procedures of the research process in this paper are comparative historical method and the method of document content analysis, the case study method, comparative analysis method and historical method.

Key words: Kosovo and Metohija, long-term strategy, redefinition, Serbian-Albanian relations

Introduction

Kosovo and Metohija, which has a special place in the historical, identity and geopolitical reality of the Serbian nation, makes the Republic of Serbia face rather difficult temptations brought about by its damaged state territorial integrity. That is precisely why, as the historical, religious and spiritual centre of the Serbian nation and the Serbian state, Kosovo and Metohija represents the most difficult test for the Republic of Serbia, especially if it is known that the territory of the southern Serbian province is the origin and generator of many security challenges, risks and threats to national and regional security.¹ The pronounced aggressiveness of the actions of the Prishtina interim institutions, especially the endangerment of the historical and spiritual heritage of the Serbian nation, as well as its continued physical endangerment in Kosovo and Metohija, represent the most serious aspects of threatening the national security of the Republic of Serbia.

The Serbian nation has not often had adequate answers to the challenges imposed by the unfavourable strategic environment. Kosovo and Metohija are a striking example of this. The complexity and seriousness of security and other problems emphasize the necessity of defining a strategic response - a long-term strategy for solving the problem of Kosovo and Metohija, which will be a thoughtful and consensus-based view of the challenges and limitations that stand in the way of solving the problem of the southern Serbian province. At the base of such a strategy, i.e. its cornerstone, is redefining the relationship between the Serbian and Albanian nation and stopping the inertia of their long-term mutual mistrust, animosity and hostility.

As a programme document for solving the mentioned problem, the long-term strategy for solving the problem of Kosovo and Metohija has to primarily eliminate the elements of spontaneity, voluntaristic and "ad hoc" decisions and actions based on such decisions. In particular, it should reflect the strategic readiness of the Serbian nation to search for ways to reintegrate Kosovo and Metohija in the territorial framework of the Republic of Serbia. In this sense, such a strategy should offer instruments and ways of using them in order for the direction of the Serbian-Albanian relations to acquire more appropriate contents as important prerequisites for security socialization in the area of Kosovo and Metohija.

¹ Stanislav Stojanović, "Izazovi i perspektive Kosova i Metohije", Medija centar "Odbrana", Beograd, January 2022, no. 356.

The contemporary Serbian-Albanian relations – a chronicle of misunderstanding

The Serbian-Albanian relations have long been a metaphor for conflictual relations. The particularly strong animosity and pronounced hostility mark the contemporary moment of their mutual relations. We are talking about relations that essentially define the fate of both nations, so redefining those relations and creating a framework for content that will encourage mutual understanding and appreciation is a strategic interest for both nations.

Since the establishment of the first nation states in the Balkans in the 19th century, the relations between Serbs and Albanians have been characterized by misunderstandings and conflicts, which is why they are viewed as two clearly distinct communities separated by origin, language, religion and specific culture and tradition. It can be reasonably considered that these differences arose primarily as a consequence of the process of Islamization of the Albanian population during the 17th century and the establishment of a system of domination of a nation over the other, as the main principle, that coexistence in the Ottoman Empire was based on.² Such relations, which favoured Albanians, encouraged the mass emigration of Serbs from Kosovo and Metohija and their partial Islamization, which will rapidly lead to the demographic superiority of Albanians. The established demographic and other differences will continue to gain in intensity and will decisively define the character of the Serbian-Albanian relations to this day.

Islamization, which under the influence of the Great Eastern Crisis, in the period from 1875 to 1878, would acquire an increasingly clear militant character, then the constitution of the Albanian national programme, the weakening of the Ottoman power and the territorial claims of both ethnic groups in the area of Kosovo and Metohija today, will represent strong incentives to polarization in the Serbian-Albanian relations. In this regard, the liberation of Kosovo and Metohija in the First Balkan War and its reintegration into the Serbian state after five centuries of slavery, represented a serious obstacle for the Albanian plans for ethnic unification. It is generally believed that these tendencies have gradually generated the establishment of the long-term Serbian-Albanian enmity.

The dissatisfaction of Albanians with the new, mainly Slavic state that was formed after the end of the First World War, will further radicalize the Serbian-Albanian relations between the two world wars. Pro-Quisling behaviour and the joining of the majority of the Albanian nation, first to fascist Italy, and later to Germany during the Second World War, strengthened the Serbian-Albanian relations of mistrust. Attempts to affirm the Albanian nation through adequate participation in the institutional arrangements of the SFRY only briefly alleviated the repressed aspirations of Albanians for their state in the territory of Kosovo and Metohija. Such ambitions were directly aimed at further demographic collapse of the Serbian population and the tightening of relations with it. The riots and rebellions of Albanians at the

² Miloje Zdravković, "Uzroci prvih sukoba Srba i Albanaca kroz istoriju", *Nacionalni interes*, no. 2, 2021, pp. 183-204.

end of the 1990s, the continuous violence against Serbs and the expressed pressure to leave the area of Kosovo and Metohija, as well as the occasional inappropriate attitude of the Serbian authorities in solving the Albanian secessionist demands, have led to more open violence by the Albanian extremist and terrorist groups. The clear support of the European countries and the US to the secessionist policy of Kosovo Albanians has imposed the view that the Serbian-Albanian dialogue is not possible.

The NATO aggression, and later the establishment of the so-called independent Kosovo have radicalized the relations between Serbs and Albanians to the ultimate limits.³ Albanians got an illegal state, and Serbs became an anathema and expelled from the greatest number of areas where they lived for centuries, with a gross disavowal of historical facts and the spiritual heritage of their people. On the basis of violence and unjust and gross violation of international norms, the so-called independent Kosovo has been projected as a failed state model that ignores the idea of compromise, as a basis for overcoming ambitions and accumulated frustrations of both nations, radicalizing the idea of winners and losers in the Serbian-Albanian relations. At the same time, the weakness of democratic traditions and the ineffectiveness of the institutions of the Prishtina authorities made that area the most neglected in Europe, that is, a dead corner of Europe, which accumulates the huge conflict potential.⁴

The national arrogance and aggressive idea of Greater Albania pose a danger of further dissolution of the Balkans, which is why it exists as an area of unfinished wars, especially if it is known that the platform of a nation - a dream is a rather expansionist platform.⁵ The megalomaniac and violent character of such aspirations is potentially even more dangerous if it is known that the territory of the southern Serbian province represents the suitable ground for the development of a radical interpretation of Islam, which represents a real danger not only for the region, but also for Europe as a whole. That is precisely why Kosovo and Metohija, from the point of view of the security of the Republic of Serbia, is a challenge of the first order. The threat to the identity and physical security of the Serbian nation and the permanent change in the Serbian character of that area, as well as the danger of the violent reintegration of the north of the province and placing it under the full control of the Prishtina authorities, represent a dangerous direction of further radicalization.

The current situation is deeply at odds with the interests of the Serbian nation. At the same time, such a situation cannot be in the long-term interest of Albanians because it is their conflict with one of the most numerous ethnic communities in the Balkans. The historical interest of both nations is to find a mutually acceptable framework for redefining mutual relations. In support of such thoughts is the indisputable fact that the Serbian-Albanian relations throughout history are not only the relations of misunderstanding and conflicts, but they have also had friendly frameworks for a great part of history. Regardless of the fact that the current

³ Efe Sivis, "Foreign Policy Perspectives and Superpower Politics Competition of U.S. and Russia over Kosovo", *The Journal Social Science*, Volume 4, Number 7/2020, p. 88

⁴ Martin Hajperc, *Macchiato diplomatija: Kosovo, mrtvi ugao Evrope*, Albatros plus, 2017.

⁵ Dimitrije Bogdanović, *Knjiga o Kosovu*, SKZ, Beograd, 2006, p. 211.

perceptions of the Serbian-Albanian relations suggest that these two nations have been in a conflict since the earliest times, it can be said for sure that this is not the only feature in the history of their mutual relations. However, the image of an Albanian or a Serb as an eternal enemy and an essentially “other” has been so long and deeply inscribed in the consciousness of both nations that today it has become impossible to think out of these categories.⁶

Contrary to the prevailing opinion today about the centuries-old enmity between Serbs and Albanians, historical sources from the past indicate that Serbs and Albanians did not consider their relations exclusively as problematic for centuries. In fact, a more objective and detailed consideration of those relations leads to the conclusion that in a great part of the past, Albanians and Serbs mostly lived together next to each other and with each other, and not only against each other. Therefore, one cannot speak of an ancient, centuries-old anti-Albanian or anti-Serbian discourse before the second half of the nineteenth century.⁷ Finding a way out of deeply entrenched positions imposes the need to reevaluate the Serbian-Albanian negative mutual perceptions. The common past and tradition and examples of cooperation and solidarity open room for a critical analysis of the contemporary Serbian, Kosovar and Albanian society, hinting at the prospect of overcoming myths about the “innate” and “eternal” Albanian-Serbian enmity.⁸

Without going into the historically insufficiently studied relations of the pre-Christian period, it is an indisputable fact that Albanians in the early Middle Ages were a part of the population that lived in the areas under the rule of the Serbian nobility. During the medieval Serbian statehood, the relations between Serbs, as the dominant demographic population, and other ethnic communities, including Albanians, were not conflictual, but of a much more symbiotic character.⁹ At the same time, it is known that the close ties between the Serbian ruling and Albanian noble families, which were created during the time of the first Serbian rulers from the Nemanjić dynasty, became particularly intense and close during the invasion of Turks, when both nations found themselves on the path of a much more powerful force and a greater danger.¹⁰ The personality of Skanderbeg, whose Serbian origin on his mother's side is not in dispute, is associated with the uprising against the imposition of the Ottoman authority, which was a reflection of the dissatisfaction of both Serbs and Albanians. Other historical sources can be added to this, saying that a great number of Montenegrin and Albanian tribes cherished the tradition of their common origin and mutual blood relationship.¹¹

⁶ Aleksandar Pavlović (eds.), *Kada su se voleli Srbi i Albanci*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2019, p. 16.

⁷ Ibid, p.

⁸ Aleksandar Pavlović (eds.), *FIGURING OUT OF THE ENEMY Rethinking Serbian-Albanian Relations*, UNI FR, Belgrade, 2015.

⁹ Dimitrije Bogdanović, *Knjiga o Kosovu*, gen. quote, p. 207.

¹⁰ Duško Lopandić, „Srpsko-albanske dinastijske veze u srednjem veku”, in: Aleksandar Pavlović, (eds.), *Kada su se voleli Srbi i Albanci*, p. 8.

¹¹ Aleksandar Pavlović, (eds.), *Kada su se voleli Srbi i Albanci*, gen. Quote, p. 6.

Of course, it would be unfounded, based on the aforementioned historical data, to draw a conclusion about permanently good and idyllic relations between the Serbian and Albanian population, especially if one knows about the turbulence of many historical processes in the Balkans. Nevertheless, the abovementioned examples show that during a great historical period, Serbs and Albanians did not view their relations only through expressions of mutual hostility and intolerance. Some of the views of Dositej Obradović, Marko Miljanov and Dimitrije Tucović speak in support of this. Dositej and Miljanov emphasized the closeness of the old values of the traditional societies of Serbs, Montenegrins and Albanians, while Tucović promoted the Balkan cooperation and connection based on social democratic principles.¹² In this sense, they represent examples that can be used to change the negative views that these two nations have had about each other for a long time and, contrary to the current discourse of hostility, promote different relations between them.

The strategic points of the redefinition of the Serbian-Albanian relations

Strategy, as a programmatic viewpoint of state on ways to protect the most important vital national interests, has always been the knowledge and skill of the highest level of reflection about reality and response to the challenges of a conflict-defined strategic environment based on them. The main idea of strategy as a planned action is that reality should not be a product of spontaneity, and fundamental values should be adequately and long-term secured because randomness, spontaneity and "ad hoc" solutions cannot be considered a strategy.¹³ Basically, strategy is understood as a choice of means by which actors should achieve their goals, and the essential requirement that is put before strategic thought, as the highest level of mental activity, is how to think that one would not do anything and in any way, i.e. ensure a more consistent relationship between action and thought.¹⁴

The fact is that the Serbian nation often did not have strategic answers to many historical challenges. Probably, the lack of strategic answers was a consequence of the fact that it did not have fully defined strategic approaches to a number of rather difficult questions, and the issue of the Serbian-Albanian relations is of strategic importance for the Serbian nation, even though it usually did not attach such importance to that relationship. Today, it is clear that this issue is strategic, so advocating the process of redefining the Serbian-Albanian relations is an option that has a strategic character, regardless of how hard such an idea seems to be

¹² Ibid.

¹³ Robert Kennedy, „The elements of strategic thinking, Teaching Strategy > Challenges and Response”, *Strategic Studies*, U.S. Army War College, 2010, p. 6

¹⁴ Stanislav Stojanović, „Posebnost odnosa strateške kulture i strategije”, *Vojno delo*, LXXI, no. 8, 2019, pp. 32-51.

achievable in the current conditions. Namely, when it comes to perspectives for finding sustainable solutions for Kosovo and Metohija, which would not be contrary to the interests of the Serbian nation, the idea of redefining the Serbian-Albanian relations is a hard-to-dispute basis for the long-term security stabilization of Kosovo and Metohija, as the first step towards finding a political solution for the sustainable status of the southern Serbian province.

Searching for the most effective strategic response of the Republic of Serbia to the problems of Kosovo and Metohija is a very demanding undertaking associated with countless uncertainties. The approach from the position of "irreconcilable differences" in terms of ethnicity, language, script, especially in terms of different visions of social and state organization, is a particularly aggravating factor. There are also pronounced geopolitical limitations, unfavourable neighbouring environment, as well as the danger of further reconfiguration of the post-Yugoslav territory. This is only a part of strategic challenges that manifest strong limiting effects in the process of defining a strategy for redefining the Serbian-Albanian relations, which could open room for the revitalization of the territorial integrity of the Republic of Serbia in the future.¹⁵

The long-term strategy for Kosovo and Metohija, in many of its features, is specific. Firstly, it has to include a national programme that requires faith, persistence and dedication. It is an approach that has to be a clear expression that Serbs care about Kosovo and Metohija, as the key to their identity, much more than Albanians.¹⁶ At the same time, the mentioned strategy has to necessarily imply perseverance, patience and general social commitment. It is a long-term strategy, bearing in mind the longevity of negative narratives and practices in the Serbian-Albanian relations. Therefore, a strategic response has to be long-term, and the constitutive contents of the strategy, which is even more important, have to be the principle of compromise, comprehensiveness, massiveness, offensiveness, Europeanisation and democracy.

The idea of compromise is crucial in the fight for more favourable relations with Albanians and for stopping the historical inertia of mutual suspicions, mistrust and hostility. Namely, compromise would be an expression of mutual concessions and, above all, an effort to overcome the models of distance, misunderstanding and conflicts and the establishment of the contents of cooperation and better understanding. At the same time, compromise, as opposed to extremism, expresses the effort to establish balance, which should ensure the maximum sense of benefit, and also the minimum sense of dissatisfaction. Therefore, the key feature of the long-term strategy of redefining the Serbian-Albanian relations has to necessarily be its compromise character, which should reaffirm the right to a special relationship of the Serbian nation towards Kosovo and Metohija, and also not challenge the legitimate interests of Kosovo Albanians. In this regard, the historical right of Serbs to the territory of Kosovo and Metohija, which is based on unequivocal historical facts, strong

¹⁵ Stanislav Stojanović, Veljko Blagojević, "Strateški izazovi Kosova i Metohije", *Politika nacionalne bezbednosti*, Beograd, no. 2, 2017, p. 137.

¹⁶ Boško Suvajdžić, *Ključ od Kosova*, Albatros, Beograd, 2021.

medieval cultural heritage and the centuries-old Orthodox demographic character of that area, which was violated by the violent actions of Albanians, are indisputable arguments. In this sense, Kosovo and Metohija is the permanent source of identity of Serbs and their spiritual and mental physiognomy.¹⁷ Of course, such a commitment should not be unilaterally defined and should not be at the expense of the legitimate interests of Kosovo Albanians. This means that the authenticity of the Albanian nation in the territory of Kosovo and Metohija and the right to the uniqueness of tradition, culture, language and other heritage, including the uniqueness in terms of political organization, must not be questioned. Likewise, the real suffering of Albanians in certain periods of the establishment of the Kingdom of Serbia, the Kingdom of Yugoslavia, the SFRY and the FRY during the 20th century cannot be ignored, regardless of the clear opposition of the Albanian elite to the authorities of the new states.

At the same time, the critical reevaluation of the Serbian-Albanian relations, especially their contemporary content and the reaffirmation of friendly voices represent a particularly important aspect of the compromise character of the long-term strategy on Kosovo and Metohija. Thus, historical examples of cooperation between two nations, the closeness of medieval nobles and other ruling structures, as well as their alliance in opposing the Ottoman rule, similar epic presentations of the battle in Kosovo,¹⁸ as well as many examples of their mutual solidarity in the turbulent times of the 19th and 20th century, represent precious examples. Furthermore, affirming positive perceptions within the Serbian and Albanian culture can alleviate animosity in the long term and create frameworks for more objective views on the perspectives of the Serbian-Albanian relations and the search for a compromise model of a political solution to their relations.

Comprehensiveness as the second constitutive principle of the strategy implies the broadest programmatic approach in resolving the Serbian-Albanian relations as the basis of the long-term consolidation of the situation in the territory of Kosovo and Metohija. Basically, comprehensiveness should ensure the full inclusion, above all, of institutions of different profiles and at all levels of state and social organization. In this sense, comprehensiveness of actions has to necessarily include political, cultural, economic, security and any other institutional and non-institutional action. Bearing in mind that the defined goal of the strategy and its value contents can generate strong mobilization potential, it is realistic to expect social support and full social engagement in its implementation.

Massiveness, as an important basis for the effectiveness of the mentioned strategy, implies a wide range of different approaches and activities that would be practiced in the process of its implementation. In other words, engagement within the strategy has to include activities and their actors in all spheres of social engagement, equally in international politics, security and defence policy, culture, education, media. In this sense, economic integration processes that can contribute to

¹⁷ Sanja Bošković, *Kosovski kulturološki mit*, Službeni glasnik, Beograd, 2014, p. 20.

¹⁸ Ana Di Lelio, *Bitka na Kosovu u albanskom epu*, Biblioteka XX VEK, Beograd, 2010.

relaxation in the perception of mutual relations between Serbs and Albanians are of special importance, and in particular infrastructural and other facilities that promote interdependence can be valuable for opening new perspectives.

Offensiveness in the approach also belongs to the principles that are a condition for the success of the mentioned strategy. The experience of the last few decades of the Serbian-Albanian conflict indicates the constant defensiveness of the Republic of Serbia, including the inconsistency in its actions. There is a general belief that Serbia was mainly concerned with defining the answers to the challenges that Albanians continuously imposed. This is exactly the importance of offensiveness as a principle of strategy because it opens up room not for forced, but for premeditated actions that promote different views to the Serbian-Albanian relations.

Democracy of actions is a principle that should emphasize a strong commitment to activities that promote the main civilizational values of the democratically developed world. Therefore, it is essential that the promotion of advocacy for better relations implies activities that follow democratic foundation. In a special way such efforts strengthen the credibility of efforts for new Serbian-Albanian relations, and the democratic basis of actions represents an exceptional opportunity for establishing positive synergy and support in the immediate and distant environment. It is particularly important to promote a peaceful perspective and stability of the region and to resolve open issues through dialogue.

An important aspect of the strategy is the idea of Europeanisation. With the mentioned constitutive principles of the strategy, it ensures much wider credibility, especially due to the general belief that Europeanisation is the basis of the long-term stabilization of the Balkans, especially the territory of Kosovo and Metohija. Geographically and culturally, the Balkans belongs to the European civilizational discourse, and therefore the community of the European states cannot be a complete project without the integration of that area¹⁹. A dramatic character of the events in the Balkans represents an important incentive for the policy of integrating Balkan societies into the community of the European states and the belief that the Europeanisation of the Balkans is the way to overcome its nightmarish historical context.

The sustainability and feasibility of the strategy

A strategy makes sense only if it is effective. A strategic character is appreciated if a strategy, employing resources, finds ways to achieve defined goals. The principles of the long-term strategy for Kosovo and Metohija, especially its main idea of redefining the Serbian-Albanian relations, represent an important basis of its constitution. However, the effectiveness of a strategy is conditioned not only by constitutive aspects, but also by many limits imposed by the immediate and distant environment.

¹⁹ Stanislav Stojanović, Jovanka Šaranović, „EU Strategy for Western Balkans and Perspective of further Europeanization of the Balkans”, in: Božidar Forca, *The Scope of the Strategy of the European Union for the Western Balkans, Belgrade, 2020, p. 102.*

The exclusivity of the Albanian factor and the pronounced ignorance of the Serbian interests progressively aggravates the difficulty of the Serbian-Albanian relations, and thus the sustainability of the strategy, especially in the first period of its implementation. At the same time, such attitudes additionally promote the radicalization of the political actions of the Serbian political actors to Kosovo and Metohija.²⁰ However, great changes in the Albanian corps, the overcoming of some of the specifics in the traditional behaviour of Albanians, the changed demographic trend, the intensification of economic interdependence, including certain geopolitical changes, hint at the possibility of reconsidering the extreme positions of the practical policies of the Kosovo Albanian elite. The further improvement of the good neighbourly relations between Serbia and Albania is of particular importance for the sustainability of such a strategy to start the process of consolidation of the Serbian-Albanian relations. The upward trend in improving political cooperation, albeit still cautious, generates a positive impact on cooperation in other fields of public and social life of both countries, especially when it comes to economy, energy, transport and culture.²¹

Of course, a less biased and more objective perception of international actors about the events that led to the extremism of the Serbian-Albanian relations and the establishment of the so-called Republic of Kosovo is one of the most important preconditions for the success of the strategy. Although the planned reconfiguration of international relations until recently has represented the announcement of a more appropriate international context for solving the problem of Kosovo and Metohija, the strong changes that the Russian-Ukrainian war will cause in international politics may challenge such expectations.

The US ambition for undisputed control of the Balkans and the Atlanticization of the remaining parts of the post-Yugoslav area will represent the backbone of the US action in the following period. The Atlantic geopolitical lines will be imposed even more strongly as a framework for the actions of the members of the European Union, especially when it comes to the Balkans, regardless of the occasional advocacy for greater strategic autonomy in its actions. However, it is estimated that the contested superiority of the US, as well as the increasingly clear demands of challengers, will open up room for a more objective view of the future of the Balkans.

The fact is that China is trying to strengthen its aspirations towards global leadership with the Belt and Road project and its greater, mainly economic presence in Europe. The countries of Southeast Europe, where China has launched large infrastructural projects, represent an important stronghold of such a commitment.²² Hence, its clearer positioning to the issue of Kosovo and Metohija is noticeable, trying to find a balance between, on the one hand, the postulates of "Five Principles of Peaceful Coexistence" and "Community of the Common Future of Humanity" and, on the other hand, the foreign policy agility that is

²⁰ „The Serbia-Kosovo Normalization Process: A Temporary U.S. Decoupling“, Centre for Strategic International Studies, 27 May 2021.

²¹ Igor Novaković, Dragan Djukanović, Dragan Petrović, *Serbian Albanian Relations and Perspectives –A View of Serbia*, ISAC Fund Belgrade, 2010.

²² Stanislav Stojanović, Jovanka Šaranović, "Azijski Pacifik i američko-kinesko nadmetanje", *Srpska politička misao*, vol. 71, no. 1, 2021, Belgrade, p. 115.

In recent years, the Russian Federation has demonstrated its revitalized power in international politics, with the Balkans with its specifics representing an important motive for its increased interest, especially in the context of strained relations with the EU. However, it is certain that the war in Ukraine will open room for a strong challenge to its international policy, so it is realistic to expect a global disavowal of its support in the search for a compromise solution to the problem of Kosovo and Metohija, which may have a limiting impact on the scope of the strategy.

Furthermore, the undiminished influence of important geopolitical actors, primarily Germany and Turkey, on the processes in the southern Serbian province has a particular political impact. The strong presence of German economic actors in the process of the revitalization of the Serbian economy and democratization of public life can serve as a prerequisite for reconsidering the emphatically tough attitude of this country to Kosovo and Metohija. On the other hand, Turkey, which is strongly motivated to strengthen its influence to the Islamic world and the immediate environment through the revitalization of the entire spiritual and political heritage of the Ottoman Empire, will increase its interest in the historically, geographically and culturally close Balkan nations. The progress in relations with Turkey, especially its presence in the execution of important economic and infrastructural projects in Serbia, can be the basis for greater understanding when it comes to the interests of the Serbian nation in the long run.

The credibility of foreign policy actions in relations with the immediate and distant environment, especially with the key actors of international politics, represents a strong aspect of the success of the strategy. A clear, principled and predictable policy of foreign policy relations with the most important actors in international politics is of the greatest importance. At the same time, the credibility of neighbouring policy has an important place in making assumptions for the success of the long-term strategy. A principled policy with neighbours and the promotion of neighbourly closeness can encourage more of their sensibility in the perception of the importance of a compromise solution to the problem of Kosovo and Metohija.

The political stability of the Republic of Serbia and its continuous economic development are the conditions without which the long-term strategy is essentially impossible. Political stability, which primarily implies democratic and stable development, as well as consensus regarding the most important strategic issues of the future of the Republic of Serbia and Serbs is the basis of a credible policy towards Kosovo and Metohija. The high level of political structure and predictability of democratic actions is an important aspect of the success of the strategy of redefining the Serbian-Albanian relations. At the same time, the success of the mentioned strategy is particularly related to the economic development of the Republic of Serbia and its continuous economic progress. Economic strengthening, improvement of the economic strength of the state, as well as its greater integration into economic processes, represent a factor that has the first-rate stimulating potential for improving relations between Serbs and Albanians. It is the fact that politically stable societies that are developed in an economic sense can count on credibility in international politics.

Credible military potential represents an important argument for action, primarily as a deterrent. After all, the central concept of strategy is power, especially today

when it is clear that military power and military potential remain irreplaceable aspects in the implementation of any strategy.²³ They are particularly important from the point of view that they reduce the possibility of the Albanian radicalized groups to undertake measures of violent integration of the north of Kosovo and use violence in such aspirations. Strong military forces, in this sense, would be an important deterrent against such violent actions by Kosovo Albanians.

Of course, this should not call into question the position that the accomplishment of the strategic interests of the Republic of Serbia has to involve democratically profiled actions because only action that promotes the culture of peace and social democratic and humane development can foster understanding and solidarity between the Albanian and Serbian nation.²⁴ The proactive and flexibly oriented strategy of the Republic of Serbia, based on the development of innovative concepts of projecting soft power is the basis without which it is not possible to neutralize the negative trends in the Serbian-Albanian relations and strengthen the international legitimacy of the Republic of Serbia. In the conditions when the Serbian-Albanian relations are burdened by a difficult legacy, such a profiled long-term strategy would gradually accumulate effects that would influence the edge of disagreement and open confrontation between Serbs and Albanians to acquire the contours of rather more conciliatory views on the future of their relations.

Conclusion

Although the idea of the Serbian-Albanian reconciliation, in the context of the current exclusive narratives, seems unattainable, it is surely the only sustainable framework for the permanent consolidation of security in the area of Kosovo and Metohija. The qualitatively different Serbian-Albanian relations would open up the possibility of overcoming distance and pronounced animosity in their relations and would gradually create the basis for improving security. Neutralising security restrictions and establishing more appropriate atmosphere of mutual relations would provide an opportunity for more measured positions, primarily from the Albanian party, and a more successful dialogue when it comes to the final status of Kosovo and Metohija.

The long-term strategy for solving the problem of Kosovo and Metohija, whose main idea is to establish new Serbian-Albanian relations and stop the trend of intense hostility in their relations, is a platform that can open new perspectives and provide positive outcomes. Such a strategy is of interest to both nations. Abandoning such an approach and persisting in the continuity of hostility and misunderstanding, which characterizes the current relations, would mean a further progressive deterioration of security conditions not only in that area. At the same time, abandoning such an approach would make the permanent loss of Kosovo and

²³ Stanislav Stojanović, Posebnost odnosa strateške kulture i strategije, gen. quote, pp. 32-51.

²⁴ Ljubiša R. Mitrović, „The Geopolitics of the Balkans in the 19th and 20th Centuries-Between National Emancipation Movements and Geostrategic Games of the Great Power”, *Facta Universitatis*, Faculty of Philosophy, University of Niš, 2/2011, p. 101.

Metohija more certain and simultaneously the permanent, irreparable identity mutilation of the Serbian nation, and the erosion of the spiritual idea that has been the foundation of the state character of the Serbian area for centuries. Moreover, denying the possibility of overcoming the distance and hostility towards the Serbian nation would greatly undermine the development perspective of Kosovo Albanians.

Being trapped in an inextricable framework of enmity has always been a dangerous platform, both for individuals and collectivities. The Serbian-Albanian relations as a metaphor for misunderstanding, animosity and continuous conflicts are certainly not the only possible context for the relations between two nations. That is why the long-term strategy on Kosovo and Metohija, with the main idea of new Serbian-Albanian relations, is necessary and possible.

Literature

[1] Armakolas Ioannis, *State-building in post-independence Kosovo-Policy Challenges and Societal Considerations*, Pristine, Kosovo foundation for Open Society, 2017.

[2] Богдановић Димитрије, *Књига о Косову*, СКЗ, Београд, 2006.

[3] Бошковић Сања, *Косовски културолошки мит*, Службени гласник, Београд, 2014.

[4] Di Lelio Ana, *Bitka na Kosovu u albanskom eru*, Biblioteka XX VEK, Beograd, 2010.

[5] Здравковић Милоје, „Узроци првих сукоба Срба и Албанаца кроз историју”, *Национални интерес XVII*, Vol. 40, бр. 2, 2021.

[6] Knedy Robert, „The elements of strategic thinking, Teaching Strategy: Challenge and Reponse”, *Strategic Studies*, U.S. Army War College, 2010

[7] Ljubiša R. Mitrović, „The Geopolitics of the Balkans in the 19th and 20 th Centuries-Between National Emancipation Movements and Geostrategic Games of the Great Power”, *Facta Universitatis*, Faculty of Philosophy, University of Niš, 2/2011

[8] Novaković Igor, Dragan Djukanović, Dragan Petrović, *Serbian Albanian Relations and Perspectives –A View of Serbia*, ISAC Found Beograd, 2010.

[9] Pavlović Aleksandar, Bajrami Agaton, *Kada su se voleli Srbi i Albanci*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2019.

[10] Pavlović Aleksandar, Gazela Pudar Drasko, Rigels Halili, *FIGURING OUT OF THE ENEMY Rethinking Serbian-Albanian Relations*, UNI FR, Belgrade, 2015.

[11] Svis Efe, „Foreign Policy Perspectives and Superpower Politics Competition of U.S. and Russia over Kosovo”, *The Jurnal Social Science*, Volume 4, Number 7/2020

[12] Стојановић Станислав, „Посебност односа стратешке културе и стратегије”, *Војно дело*, LXXI, бр. 8, 2019, стр. 32-51.

[13] Стојановић Станислав, Шарановић Јованка, „Азијски Пацифик и америчко-кинеско надметање”, *Српска политичка мисао*, vol. 71, бр. 1, 2021. Београд, 111-143.

[14] Stojanović Stanislav, Šaranović Jovanka, „EU Strategy for Western Balkans and Perspective of further Europeization of the Balkans”, *The Scope of the Strategy of the European Union for the Western Balkans, Belgrade, 2020*, 99-118

[15] Stojanović Stanislav, Šaranović Jovanka. „Idea of security community”, *The Review of International Affairs*, Belgrade, april-september 2015.

[16] Стојановић Станислав, Благојевић Вељко, „Стратешки изазови Косова и Метохије”, *Политика националне безбедности*, Београд, бр. 2, 2017, 119-141.

[17] Стојановић Станислав, „Изазови и перспективе безбедности Косова и Метохије”, Медија центар „Одбрана”, Београд, Јануар, 2022, бр. 356.

[18] Сувајџић Бошко, *Кључ од косова*, Албатрос плус, Београд, 2021.

[19] Hajperc Martin, *Macchiato diplomatija: Kosovo, mrtvi ugao Evrope*, Albatros plus, Београд, 2017.

[20] Centre for Strategic International Studies, „The Serbia-Kosovo Normalization Process: A Temporary U.S. Decoupling” 27 May 2021.

Summary

There is no doubt that the so-called Republic of Kosovo is a failed model based on violence, injustice and absence of any idea of compromise. The national arrogance and aggressive ideas of Greater Albania, as well as the megalomaniac, violent and undemocratic character of the actions of the interim Prishtina authorities, represent a real danger for further dissolution of the Balkans.

From the point of view of the protection of national interests, Kosovo and Metohija represents a security challenge for the Republic of Serbia of the first order. The danger of further collapsing and diminishing the Serbian ethnic space, especially of further changing the original Serbian character of the southern Serbian province and endangering the identity heritage of the Serbian people, are particularly dangerous trends in the conflict between Serbs and Albanians.

The importance of Kosovo and Metohija and the severity and complexity of the problem that the southern Serbian province faces emphasize the necessity of defining a long-term strategy for its solution. Strategy has to be a clear expression of conceptual readiness to solve the complex Kosovo-Metohija problem. The basis of such a strategy is the need to redefine the relationship between the Serbian and Albanian people and stop the inertia of centuries-old mistrust and animosity between them. This attitude, which has a strategic character, is the cornerstone of the security stabilization and possible reintegration of Kosovo and Metohija.

Key words: Kosovo and Metohija, long-term strategy, redefinition, Serbian-Albanian relations

© 2022 The Authors. Published by *Vojno delo* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>).

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

THE SOFT AND SMART POWER OF SERBIA AS A MEANS TO SOLVE THE KOSOVO-METOHIIJA ISSUE

Petar Matic*
Aleksandra Mirović Janković**

Достављен: 04. 02. 2022.

Језик рада: Енглески

Кориговано: 09. 06. и 28. 07. 2022.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 10. 08. 2022.

DOI број: 10.5937/vojdelo2203113M

The paper analyses the role of soft and smart power as a strategic means by which it is possible to defend the vital national interests of the Republic of Serbia regarding Kosovo and Metohija. These means of foreign policy gain particular importance in the context of turbulent and dynamic changes at global level, primarily in the sense of rearranging global power relations and shifting power towards new, growing centres, along with the reshaping of the world order towards multipolarity. In the introductory part of the paper, a theoretical approach is taken to consider the main terms and concepts covered by the subject of the research. The central part analyses the elements that make up the Serbian soft and smart power in the light of the aforementioned changes in international relations. In this regard, the most important documents related to the resolution of the issue of Kosovo and Metohija have been analysed. The position of Serbia in relation to the key factors at international level is also discussed, as well as their positioning in relation to this problem. In the final part of the paper, an effort has been made to clarify to what extent it is possible to combine hard and soft power in the issue of Kosovo and Metohija, viewed primarily through the prism of the strengthening influence of forces in favour of Serbia, primarily China and Russia, and also the still non-existent recognition of the so-called Kosovo as an independent state by five EU members.

Key words: Serbia, Kosovo and Metohija, challenges, perspectives, soft power, smart power, foreign policy, international relations, national interest, multipolarity

* Institute for Political Studies, Belgrade, Republic of Serbia, pmatic75@gmail.com

** Institute for Political Studies, Belgrade, Republic of Serbia

Introduction

The paper emphasizes the perspectives of the soft and smart power of the Republic of Serbia, as well as their potential scope when it comes to solving the Kosovo-Metohija problem. The very concepts of soft and smart power have been theoretically conceptualized by the US political scientist Joseph Nye. Generally speaking, the concept of the state power, as still key actors at international level, occupies a central position in the research of the predominantly realistic trend in international relations. In the modern era, when there is a threat of the use of weapons of mass destruction, vital national interests cannot be achieved solely by threat or implementation of hard, military components of power, but foreign policy of state has to be based primarily on sophisticated actions, whose ultimate purpose is to gain support of as wide circle of actors as possible in order to achieve its goals in the most favourable possible way.¹

Nye's conceptualization of the new elements of power and the redefinition of position and changed role of state in international relations have become the subject of numerous research and theoretical discussions, whose ultimate goal was to indicate new directions and real ranges of both soft and smart power. The idea of soft power was developed by Nye during the 1980s, and scientifically substantiated in his book "Bound to Lead: The Changing Nature of American Power".² However, Nye will further explain and develop the concept of soft power in his book from 2004 "Soft Power: The Means to Success in World Politics".³ According to this author, who is ranked among the most prominent theorists of international relations, soft power represents a set of values in the broadest social sense, whose goal is to attract others, before forcing them to act in the desired direction. Nye includes three components in that set of values and influences, whose end result should be the action that leads to the achievement of the interests of the state that projects soft power on others. The first one is related to the widest range of cultural values that have their origin in tradition, customs and style of behaviour within the social community. The second element is narrower and somewhat relies on the first, since it is based on the political values that a country cherishes, and is inextricably related to the political culture, which can also be subsumed under the segment of broader cultural values and intangible achievements of a society. Finally, the third element is related to foreign policy, which should be inclusive for other actors so that they can contribute to the achievement of national goals and interests of the state that projects soft power.⁴ In order to achieve national goals in an adequate way, their

¹ Petar Matić, "Rat za meku moć", *Srpska politička misao*, vol. 24, no. 2/2009, Institut za političke studije, Beograd, 2009, p. 31.

² Joseph Nye, *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Art of Mentoring Series, Basic Books, New York, 1990.

³ Joseph, Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Hachette, UK, 2004.

⁴ Joseph S. Nye, Jr., *The Future of Power*, Public Affairs, New York, 2011, p. 84.

legitimation in front of general public is necessary, and it primarily depends on the communication between state and citizens.⁵

The idea of soft power has initiated many controversies, created dilemmas and opened new approaches in researching the very concept of power. It has taken on paradigmatic proportions, both within the scientific and academic community and among political practitioners. Although soft power is viewed today as one of the main fronts of action in the international arena, primarily with great powers, hard power still remains one of the supporting pillars and factors that largely determine states in their policies towards others.

The decline of the power of some of the leading actors on the international stage, primarily the US and its closest allies⁶, along with the strengthening of new global centres of power and its relocation to the former periphery and semi-periphery of the world events, with still undefined contours and a vision of a rearranged relation of forces, have inevitably led to the dispersion of influence and often uncritical manifestation of hard forms of power. The realisation that the excessive use of hard power, along with the hyperproduction of war by the declining powers at international level, inevitably leads to the weakening of the soft dimensions of power, has opened up space for additional research, whose end product is an innovative concept that contains elements of both hard and soft power, called – smart power. The idea of smart power was launched by several foreign policy experts and practitioners, so it is not known for sure who is the creator of the concept. Thus, some researchers attribute the credit for that term, which is becoming increasingly popular in wide literature, to the former Deputy of the US Ambassador to the UN Richard Holbrooke, Suzanne Nossel.⁷ On the other hand, this conceptual framework, based on the adequate and timely use of the components of soft and hard power, is inextricably related to Nye himself, as a supplement and expansion of his idea of soft power.⁸ That is why Nye believes that in order to achieve certain goals and meet vital national interests, it is necessary to use power through both soft and hard means, depending on situation, critical reflection and their concrete effectiveness.⁹ The discussion related to the topics of soft and hard power, which is still present in the theories of international relations and security, has contributed to the development of these concepts and ideas.

⁵ About communication as a means of strengthening soft power, see in detail in: Nenad Perić, Miroslav Mitrović, "Nova medijska strategija Vojske Srbije kao instrument meke moći", *Vojno delo*, vol. 73, no. 3, Institut za stratejska istraživanja, Beograd, 2021, pp. 60-72.

⁶ About the strength and peak of the US soft power at the end of the last century, see in more detail in: Dušan Nikoliš, "Nova vojna moć SAD za 21. vek - instrument (strategija) gospodarenja svetom bez rata", *Vojno delo*, vol. 50, no. 4-5, Institut za stratejska istraživanja, Beograd, 1998, pp. 47-61.

⁷ Suzanne Nossel, "Smart Power", *Foreign Affairs*, Vol. 83, No. 2, March/April 2004, The Council on Foreign Relations, USA, 2004, pp. 131-142.

⁸ Joseph S. Nye, "Get Smart: Combining Hard and Soft Power", *Foreign Affairs*, Vol. 88, No. 4, July/August 2009, The Council on Foreign Relations, USA, 2009, pp. 160-163.

⁹ Ibid.

Although the real scope and potential for “soft” and “smart” actions are mostly present among the most powerful actors at international level, the time of globalized relations, accelerated and turbulent changes at the widest global level, especially the development in the field of information technology and increasingly complex networking, provide new opportunities for smaller states to engage more actively in meeting their interests through the attractiveness of their system and cultural achievements and values.

Serbia, which is still in the process of transition, is burdened by the legacy of the recent past and unfairly condemned in the public discourse of primarily Western powers. That condemnation and the negative stereotypes about it and the Serbian nation in general, which are present in the political West, have limited its opportunities for more active engagement in the pursuit of vital national interests in the period behind us. Nevertheless, the dynamics of international relations, the new rearrangement of power at global level, the increasingly frequent confrontations between the leaders in the new, multipolar order, leave wider room for the development and implementation of elements of both soft and hard power, so that Serbia can be as successful as possible in achieving its goals related to one of the most important interests - the preservation of Kosovo and Metohija as an integral part of its territory.

Kosmet at historical crossroads - soft and smart power as components of the Serbian actions in the light of the rearrangement of forces at global level

The geostrategic position of Serbia and its southern province of Kosovo and Metohija, as well as the war conflicts in its territory at the end of the 1990s, were marked by the actions of many important actors and factors in international relations. Both at internal and external political level, the issue of Kosovo and Metohija remains a critical point of action for the Government of the Republic of Serbia.

The public discourse on the issue of Kosovo and Metohija is dominated by many terms and definitions, and those that should lead to some form of recognition of the now “fulfilled”, and long-standing secessionist aspirations of Kosovo Albanians are quite often used. Therefore, it is about supporting the idea of recognising the unilaterally declared independence of Kosovo and Metohija. Thus, during 2018 and 2019, one of the key words present in official statements was “demarcation”. Such ideas did not receive wider public support, despite efforts to “insert” them and become legitimate during the work of the round tables related to the so-called internal dialogue on Kosovo and Metohija.¹⁰ It seems that the

¹⁰ We are talking about a great and very ambitious project of the Serbian state leadership in relation to the implementation of the national dialogue on the issue of Kosovo and Metohija (the initiative was personally presented by the President of the country, A. Vučić, who proposed the establishment of a working group to support this process), announced during July 2017.

scientific public is still dominated by expert opinion, stating that the moment is still not suitable for some kind of final status solution.¹¹ However, it should be emphasized that this does not automatically mean advocating for maintaining some kind of a frozen conflict or, as this phenomenon is also called in literature, a post-violent conflict. Firstly, although the concept of a frozen conflict is often a part of the Kosmet narrative, even the official one, in addition to the question whether the Kosmet case even fits into that conceptual framework, such a situation cannot be a long-term sustainable solution or a part of an exit strategy, but it is rather only a part of crisis management, therefore, a way of managing a crisis that can escalate again at any moment, with the reactivation of the conflict. Therefore, instead of freezing a conflict - which is particularly worth highlighting - the solution for the Serbian party and its vital national and state interests, even of a temporary character, can only be freezing the situation, but one that would be established only after the fulfillment of all assumed obligations and legally binding norms by the Prishtina authorities (which primarily refers to the establishment of the Community of Serb Municipalities).

Thus, it can be said that during the aforementioned process of internal dialogue, organized for the purpose of defining and harmonising positions on the issue of Kosovo and Metohija, no agreement has actually been reached on this crucial issue for the future of Serbia. Ljubiša Despotović claims that the state structures in Serbia are not ready to clearly inform the citizens that the area of Kosovo and Metohija is an inseparable part of the territory of Serbia, and that this territory is occupied, and the official authorities are completely prevented from implementing relevant norms and regulations in this area.¹² As many authors state, and this can also be seen in relevant public opinion surveys, the dominant attitude of the wider public in Serbia is based on the aspiration to preserve Kosovo and Metohija as an integral part of

On the other hand, critics viewed this idea primarily as a monologue of the regime, and not a true dialogue within the nation, and as a legitimising instrument for allegedly already prepared decisions of the Government, etc.

¹¹ Let's say, such an opinion was clearly expressed and, it can be freely said, dominant during a series of scientific conferences and round tables organized by the Institute for Political Studies (IPS) from Belgrade, after the initiation of the internal dialogue on KiM, thus taking on an active role in the process. As a result, a great number of scientific papers, proceedings and monographs have been written, which represent documented evidence of such a school of thought in the Serbian political science and beyond, when it comes to Kosovo and Metohija as the important political, economic, geopolitical, security, geostrategic, and also geosymbolic issue of contemporary Serbia and the Serbian nation, as well as the entire Serbian society. See, for example, the 2017 special edition of the scientific journal *National Interest: National Interest*, issue topic: "The historical and theoretical approaches in the dialogue on models of solutions to the status of Kosovo and Metohija", vol. 30, no. 3/2017, Institute for Political Studies, Belgrade, 2017.

¹² Ljubiša Despotović, "Geopolitička sudbina Kosova i Metohije – između evroatlantske okupacije i projekta velike Albanije", *Politika nacionalne bezbednosti*, year VIII, no. 2/2017, Institut za političke studije, Beograd, 2017, p. 31.

Serbia, which can be achieved precisely by long-term postponing the status solution, and in the light of the global rearrangement of power relations.¹³

In spite of such a predominant mood of the public in Serbia, there are, of course, different opinions. They can often be heard in the international and national discourse on this issue, and they are on the line of rejecting the “Kosmet idea” as a kind of conglomerate of fundamental Serbian national myths, considering that, as such, it represents an essentially disruptive factor in the development of Serbia and the Serbian society, keeping them in the “captivity” of the past and maintaining their pre-modern character. It is important to emphasize, and many examples of comparative practice show this, that national and political myths, if they are not misused for the purpose of implementing regressive and extremist policies, represent legitimate and common categories when it comes to modern nations, and they play an important role in their construction and the development of national awareness, as well as that they are also characteristic of the so-called old democracies.¹⁴ Such a thesis is the one that generally interprets the Serbian Kosmet policy as “a form of technology of pastoral power” that is exercised over the population, not over the territory.¹⁵ According to this understanding, namely, Kosmet is not only a territorial issue, in terms of physical security and specific territorial demands, but it is primarily about the fact that the myth of Kosmet as the “territorial epicentre” of the Serbian national identity is used as a means of control over its population and instrument of legitimisation of every political power, regardless of the current regime. In this context, the problem of Kosovo and Metohija represents a challenge, both for the state and social security, and the distinction between these two vital concepts can be seen in the books by Radoslav Gaćinović.¹⁶

Since KiM is the area where the key battle took place that largely defined the past of the Serbian state and nation, Kosmet is truly the territorial core of the Serbian national, as well as cultural and spiritual identity. Therefore, even if, for analytical

¹³ Vladan M. Kutlešić, “O nekim modelima za rešenje statusa Kosova i Metohije”, *Strani pravni život*, no. 2/2019, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2019, p. 7.

¹⁴ Professor Milan Matić once explained that all states and nations, as well as all political cultures, in order to be complete and rounded as such, have their national and political myths, including the founding ones, that is, constitutive or state-forming myths that occupy a special place. See about it: Milan Matić, *Mit i politika: Rasprava o osnovama političke kulture*, Second Updated Edition, Faculty of Political Sciences, Čigoja Press, Belgrade, 1998.

¹⁵ Filip Ejdus and Jelena Subotić talk about it, relying on the famous French philosopher Michel Foucault and his concept of government. See: Filip Ejdus, Jelena Subotić, “Kosovo as Serbia’s sacred space: Governmentality, pastoral power and sacralization of territories”, in: Gorana Ognjenović, Jasna Jozelić (eds.), *Politicization of Religion, the Power of Symbolism: The Case of Former Yugoslavia and its Successor States*, Palgrave Macmillan, US, 2014, pp. 159–184; as well as: Jelena Subotić, “Narrative, ontological security, and foreign policy change”, *Foreign Policy Analysis*, Vol. 12, No. 4, 2016, pp. 610–627.

¹⁶ Radoslav Gaćinović, “Nacionalna bezbednost kao ključni faktor u funkcionisanju moderne države”, *Vojno delo*, vol. 69, no. 1, Institut za strategijska istraživanja, Beograd, 2017, p. 91.

purposes, the relevant Constitution and clear constitutional provisions on KiM are left aside, the abovementioned is a sufficient legitimising basis for Serbia to engage all its capacities and use all available means, which are within the limits of what is possible and permitted, in order to protect and maximize its national interests in relation to the Kosmet issue. And as an important means of action in that direction is precisely the so-called new public diplomacy that can play a key role in shaping and implementing various forms of the Serbian soft power, such as cultural, scientific, educational, exchange diplomacy, etc., especially in the development of the so-called cyber power, which plays an increasingly important role today and represents nothing more than the implementation of soft power in cyberspace.

One of the initiatives directly related to the strengthening of the Serbian soft power, primarily in the regional context, is the “Open Balkans” initiative, which effectively abolishes the existing borders between Serbia, Albania and North Macedonia. However, one of the possible “hidden” goals of this form of regional cooperation is the potential recognition of the so-called sovereignty of Kosovo, with the inclusion of this part of the Serbian territory within the aforementioned initiative and the subsequent abolition of the border barriers between Serbia and Kosovo and Metohija.

Considered from the point of view of soft power, as the value of culture and achievements of a community, which it uses to project its influence on others, during the past decades it has been displaced and dispersed to different centres of power. It is gradually shifting and becoming a pattern of action not only of national actors, i.e. states, but also of new, both global and regional, as well as subnational, i.e. substate, actors and subjects. The process of globalisation has radically changed the international landscape, leading to accelerating history that inevitably leads to the compression of time needed to change the balance of power at global level.¹⁷ The impact of the Kosovo-Metohija problem on the collapse of unipolarism in international relations, as the predominant form until recently, and the rebirth of a bipolar and even multipolar structure, is evidenced by many analyses carried out by members of the academic community.¹⁸

Taking into account all the mentioned circumstances, which primarily give an advantage to those powers more favourable to Serbia over time, room is opened for the implementation of the elements of both soft and smart power. The recent events that were largely shaped by the actions of the so-called Kosovo Security Force in the north of the southern Serbian province, have shown that the Albanian party is not interested in reaching a compromise and that the current government in Prishtina does not give up its maximalist aspirations and demands. The most impressive

¹⁷ The British historian Niall Ferguson shows that, over time, there has been radical shortening of the period required for dominant powers to lose their pedestal, Niall Ferguson, “Empires with Expiration Dates”, *Foreign Policy /online/*, October 14, 2009, <https://foreignpolicy.com/2009/10/14/empires-with-expiration-dates/>, accessed: November 9, 2021).

¹⁸ Milomir Stepić, “Kosovo i Metohija kao indikator novog bipolarizma”, *Srpska politička misao*, vol. 61, number 3/2018, Institut za političke studije, Beograd, 2018, pp. 27-49.

example is certainly the refusal of the Albanian party to implement the key provisions of the Brussels Agreement, primarily those that are related to the interests of the Serbian party and the establishment of the Community of Serb Municipalities. On the other hand, during the recent crisis, which was caused by the decision of the so-called Kosovo Government not to allow the crossing of the administrative border by vehicles with the registration plates of the Republic of Serbia, Serbia has raised the level of combat readiness of its Armed Forces near the administrative border, thereby showing that it also has hard means that can be used in the event of further escalation of the situation related to the southern Serbian province.

After the NATO aggression against FRY in 1999 and the signing of the Kumanovo Agreement, the security forces of the Republic of Serbia are no longer in the territory of the southern Serbian province. This territory is de facto occupied and forcibly separated from Serbia. Since then, a great number of documents has been adopted in order to more precisely define the Serbian strategic policy and actions in relation to this vital national problem. The latest strategic document of the Republic of Serbia, which emphasizes the special importance of preserving Kosovo and Metohija as an integral part of Serbia, is the National Security Strategy from 2019.¹⁹ It highlights the Serbian potential directions of action in a complex international environment, in the light of growing interdependence, and emphasizes the growing multipolarity in international relations. As a key regional problem, the issue of the AP of Kosovo and Metohija is particularly highlighted, and the emphasis is placed on the separatist aspirations of Kosovo Albanians, the illegal and unilateral declaration of independence, and the effort to annul those provisions of the Brussels Agreement that protect the interests of Serbs in the province. The cooperation with both the East and the West is strengthened, as well as the cooperation with the existing military alliances and international organizations.

The document in which the provisions on Kosovo and Metohija were previously included and which preceded the current strategic document in the field of security is the National Security Strategy from 2009.²⁰ Since this strategy was adopted in the year that followed the unilateral declaration of independence, the authors and the Government tried to emphasize this problem in the document itself.²¹ However, this Strategy, which emphasized the security importance of the issue of Kosovo and Metohija, was preceded by the Declaration on Kosovo and Metohija adopted by the National Assembly of the Republic of Serbia in mid-2003, at the time when Montenegro was still in the state union with Serbia.²² The Declaration emphasizes

¹⁹ National Security Strategy, "Official Gazette of RS", no. 94/2019, Belgrade, 2019.

²⁰ National Security Strategy, "Official Gazette of RS", no. 88/2009, Belgrade, 2009.

²¹ Branko Krga, "Problem Kosova i Metohije i politika nacionalne bezbednosti Republike Srbije", *Politika nacionalne bezbednosti*, year VIII, no. 2/2017, Institut za političke studije, Beograd, 2017, p. 50.

²² The Declaration on Kosovo and Metohija was adopted at an extraordinary session of the National Assembly of the Republic of Serbia on August 27, 2003.

that the vital national interests of Serbia are threatened by the actions of Kosovo Albanians and highlights the non-compliance with all relevant international documents related to the problem of Kosovo and Metohija, such as the Resolution 1244 of the United Nations Security Council and the Military Technical Agreement from Kumanovo. The objective of the document itself was to point out the inadequate actions of international missions in Kosovo and Metohija, which resulted in a great number of internally displaced persons (250,000). At that time, the Assembly expressed the Serbian permanent commitment and orientation towards the European and Euro-Atlantic integration. This orientation of the state towards the European and Euro-Atlantic integration (NATO) was defined by the pro-Western policy of the Government at that time and the still unrecognized status of Kosovo and Metohija as an independent state.

The strengthening of the state military potential, which has been present recently, is in accordance with the global rearrangement of power that is shifting from the West to the East, which strengthens the position of Serbia, since the influence of China and Russia is drastically increasing. Samuel Huntington also spoke about the existence of several centres of power in his article "Lonely Superpower". He pointed out, as far back as 1999, the existence of several centres of power and regional powers that have the potential to become equal actors and to successfully oppose the hegemony of the US.²³ Of course, these power transition processes²⁴ are not short-lived, so the US still remains the most influential world power in every respect. However, that power is threatened, both by the actions of other major players on the international stage, and by the US itself, which often resorted to the use of hard components of power, damaging its image and its soft power. This "imperial overstretching" - the term conceptualized by Paul Kennedy - is an indication that the US power is in deep crisis. Thus, for example, Victoria de Grazia believes that the US at the peak of its power was governed by the holy power of its market and the supremacy of its model, and very little by force of weapons.²⁵

All the mentioned circumstances, the new constellation of forces and the process of transition of power have strengthened the position of Serbia, which has already succeeded in obtaining the withdrawal of the so-called recognition of the independence of Kosovo with several, primarily African and Asian countries. It is necessary to continue strengthening the position of military neutrality because further rapprochement with the Atlantic structures would inevitably lead to the

²³ Samuel Huntington believed that at the end of the 20th century and during the transition to the new millennium, there was a shift in power, at the time of the existence of one superpower and several regional powers. See: Samuel P. Huntington, "Lonely Superpower", *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 2, Mar/Apr 1999, pp. 35-49.

²⁴ A. F. K. Organski, Jacek Kugler, "The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation", in: Manus I. Midlarsky (ed.), *Handbook of War Studies*, Unwin Hyman, Boston, MA, 1989, pp. 171-194.

²⁵ Victoria de Grazia, *Irresistible Empire: America's Advance Through Twentieth-Century Europe*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, MA, 2006.

distance from China and Russia, in the light of the increasingly obvious confrontation in the East-West relation. It is necessary to make additional efforts on the further development of public diplomacy, as the best way of acting to transform and overcome negative images and stereotypes in the public discourse of the Western countries. The Government of the so-called Kosovo, through various initiatives and programmes, continuously works to strengthen its soft power, primarily in those countries that still do not recognise its independence. More than an indicative example of an attempt of the so-called Kosovo to improve its soft power is a document called "This is how we achieve soft power: A practical guide through the public and digital diplomacy of the small Republic", which was developed in cooperation with the Ministry of Foreign Affairs of the Prishtina Government, the British Council and the Norwegian Ministry of Foreign Affairs.²⁶

Concluding considerations

Taking into account all the mentioned elements, it can be concluded that there is still a lot of room for the Serbian soft action, but with the strengthening of its military potential, which would emphasize the country's position as a regional leader. The strengthening of relations with as many countries as possible and additional networking at international level would inevitably lead to the strengthening of the Serbian position regarding its southern province. There are assessments that the current covid crisis has further accelerated the process of power transition from the West to the East, and accordingly, it is predicted that tectonic changes in the world order will occur very soon. The estimates by the world leading economists, such as Thomas Piketty, say that China will reach the US in terms of GDP in 2025, and that in terms of GDP per capita it will achieve this in 2050.²⁷ Today, China acts as a soft power which, with the attractiveness of its cultural values and the specificity of its socio-economic and political pattern, is gaining an increasing number of allies at international level. Therefore, it is necessary to maintain strong relations with the most populous country in the world, and also with Russia, in order to protect and maximize the Serbian national interests with the support of these "veto players" and relying on the concept of multipolarity in the international constellation of forces. Special emphasis should be directed to many segments in different spheres of public policies, such as greater investment in culture, public diplomacy, science and education, sports, along with the development of organizational and institutional capacities in these fields, which can play an important role in branding the nation

²⁶ Nevenka Stojčević, "Kosovska 'meka moć' u Španiji i diletantizam srpske kulturne diplomatije", *Nova srpska politička misao (online)*, June 25, 2018, <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/kosovska-meka-moc-u-spaniji-i-dilentantism-srpske-kulturne-diplomatije.html?alphabet=1>, accessed: January 26, 2022.

²⁷ Toma Piketi, *Kapital u XXI veku*, Akademska knjiga, Beograd, 2015.

and creating a more favourable image of Serbia in the international environment. Along with this focus on the soft components of power, it is also necessary to continuously strengthen military potential, both through the acquisition of modern military weapons and equipment, and by improving the position of the military sector in the society, which would enable Serbia to occupy the position of a smart power in the regional framework.

Conflicts in the territory of the former Yugoslavia and the anti-Serb actions of the previously unknown global propaganda machine led to the creation of a negative image of Serbia, mainly through the narratives that dominated public opinion in the political West, which greatly undermined the soft power of our country. On the other hand, Serbia has so far inadequately used its resources and components of soft power, which facilitated the creation of the mentioned stereotypes and a negative image, and contributed to their resistance and duration.²⁸ Emphasizing the most important cultural and national components, along with national branding and strengthening cooperation with the widest circle of actors at international level, can bring Serbia the status of a leading regional soft power. However, this “growth” of the Serbian soft power has to be accompanied by the strengthening of military potential, so that Serbia does not fall behind the countries in its immediate environment in this segment either. All the mentioned elements, perspectives of strengthening both soft and hard components of power, forecast of future events at global level, changes in the power relations of the leading actors in the world politics, require a continuous, multi-level and careful analysis in order to respond in a timely and adequate manner to the challenges that Serbia is facing regarding Kosovo and Metohija.

Literature

[1] Бубања, Ива, „Мека моћ као инструмент за побољшање положаја Србије у међународном окружењу”, *Техника*, vol. 73, бр. 6, 2018, стр. 882–888.

[2] Гаћиновић, Радосав, „Национална безбедност као кључни фактор у функционисању модерне државе”, *Војно дело*, vol. 69, бр. 1, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 2017.

[3] De Grazia Victoria, *Irresistible Empire: America's Advance Through Twentieth-Century Europe*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, MA., 2006.

[4] Деспотовић, Љубиша, „Геополитичка судбина Косова и Метохије – између евроатлантске окупације и пројекта велике Албаније”, *Политика националне безбедности*, година VIII, бр. 2/2017, Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 29–48.

[5] Ejodus, Filip, Subotić, Jelena, „Kosovo as Serbia's sacred space: Governmentality, pastoral power and sacralization of territories”, у: Gorana Ognjenovic, Jasna Jozelic (eds.), *Politicization of Religion, the Power of Symbolism: The Case of Former Yugoslavia and its Successor States*, Palgrave Macmillan, US, 2014, стр. 159–184.

²⁸ Iva Bujanja, “Meka moć kao instrument za poboljšanje položaja Srbije u međunarodnom okruženju”, *Tehnika*, vol. 73, no. 6, 2018, p. 885.

[6] Ferguson, Niall, „Empires with Expiration Dates”, *Foreign Policy (online)*, 10/14/2009, <https://foreignpolicy.com/2009/10/14/empires-with-expiration-dates/> (09/11/2021).

[7] Huntington, Samuel P., "Lonely Superpower", *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 2, Mar/Apr 1999, стр. 35-49.

[8] „Косовски чвор на столу нације” (С. Ј. М.), *Вечерње новости (online)*, 30,10,2017, <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:693138-Kosovski-cvor-ide-pred-sud-nacije> (05/11/2021).

[9] Крга, Бранко, „Проблем Косова и Метохије и политика националне безбедности Републике Србије”, *Политика националне безбедности*, год. VIII, бр. 2/2017, Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 49–68.

[10] Kurlantzick, Joshua, *Charm Offensive: How China's Soft Power Is Transforming the World*, Yale University Press, New Haven, 2007.

[11] Кутлешкић, Владан М, „О неким моделима за решење статуса Косова и Метохије”, *Страни правни живот*, бр. 2/2019, Институт за упоредно право, Београд, 2019, стр. 5–15.

[12] Матић, Милан, *Мит и политика: Расправа о основама политичке културе*, друго допуњено издање, Факултет политичких наука, Чигоја штампа, Београд, 1998.

[13] Матић, Петар, „Рат за меку моћ”, *Српска политичка мисао*, vol. 24, бр. 2/2009, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 31–44.

[14] McGiffert, Carola (ed.), *Chinese Soft Power and Its Implications for the United States: Competition and Cooperation in the Developing World*, A Report of the CSIS Smart Power Initiative, Center for Strategic & International Studies (CSIS), March 2009.

[15] *Национални интерес*, тема броја: „Историјски и теоријски приступи у дијалогу о моделима решења статуса КиМ”, вол. 30, бр. 3/2017, Институт за политичке студије, Београд, 2017.

[16] Николиш, Душан, „Нова војна моћ САД за 21 век – инструмент (стратегија) господарења светом без рата”, *Војно дело*, vol. 50, бр. 4-5, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1998, стр. 47-61

[17] Nossel, Suzanne, "Smart Power", *Foreign Affairs*, Vol. 83, No. 2, March/April 2004, The Council on Foreign Relations, USA, 2004, стр. 131–142.

[18] Nye, Joseph, *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Art of Mentoring Series, Basic Books, New York, 1990.

[19] Nye, Joseph S., "Get Smart: Combining Hard and Soft Power", *Foreign Affairs*, Vol. 88, No. 4, July/August 2009, The Council on Foreign Relations, USA, 2009, стр. 160–163.

[20] Nye, Joseph, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Hachette, UK, 2004.

[21] Nye, Jr., Joseph S., *The Future of Power*, Public Affairs, New York, 2011.

[22] Ognjenovic, Gorana, Jozelic, Jasna (eds.), *Politicization of Religion, the Power of Symbolism: The Case of Former Yugoslavia and its Successor States*, Palgrave Macmillan, US, 2014.

[23] Organski, A. F. K., Kugler, Jacek, "The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation", у: Manus I. Midlarsky (ed.), *Handbook of War Studies*, Unwin Hyman, Boston, MA., 1989, стр. 171–194.

[24] Пикети, Тома, Капитал у XXI веку, Академска књига, Београд, 2015.

[25] Перић, Ненад, Митровић, Мирослав, „Нова медијска стратегија Војске Србије као инструмент меке моћи”, *Војно дело*, vol. 73, бр. 3, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 2021, стр 60-72.

[26] Степић, Миломир, „Косово и Метохија као индикатор новог биполаризма”, *Српска политичка мисао*, vol. 61, број 3/2018, Институт за политичке студије, Београд, 2018, стр. 27–49.

[27] Стојчевић, Невенка, „Косовска „мека моћ” у Шпанији и дилетантизам српске културне дипломатије”, *Нова српска политичка мисао (online)*, 25.06.2018, <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/kosovska-mecka-moc-u-spaniji-i-diletantizam-srpske-kulturne-diplomatije.html?alphabet=l> (26/01/2022).

[28] Стратегија националне безбедности, „Службени гласник РС”, бр. 88/2009, Београд, 2009.

[29] Стратегија националне безбедности, „Службени гласник РС”, бр. 94/2019, Београд, 2019.

[30] Subotic, Jelena, "Narrative, ontological security, and foreign policy change", *Foreign Policy Analysis*, Vol. 12, No. 4, 2016, стр. 610–627.

[31] „Вучић: Ја сам за разграничење на Косову, то је апсолутно најздравије за Србију”, *Данас (online)*, 06.06.2019, <https://www.danas.rs/vesti/politika/vucic-ja-sam-za-razgranichenje-na-kosovu-to-je-apsolutno-najzdravije-za-srbiju/> (24/01/2022).

Summary

In this paper, the authors analyze the role of soft and smart power as a strategic means by which it is possible to defend the vital national interests of the Republic of Serbia on the issue of Kosovo and Metohija. These foreign policy means are gaining in importance in the context of turbulent and dynamic changes at global level, primarily in terms of rearranging global power relations and shifting power to its new, growing centers. As a result, there is reshaping of the world order no longer dominated by the United States as a hegemonic power, but it has already been transforming into a multipolar one. The authors investigate this new and transforming world order and its potential consequences on solving the Kosovo and Metohija problem. The authors process and analyze all parameters of the Serbian foreign and internal policy related to the issue and status of the southern Serbian province. The potential of both soft and hard power is considered in detail in order to find realistic proposals in resolving the complex issue of Kosovo and Metohija. In the introductory part, the authors theoretically approach the consideration of the main concepts covered by the subject of the research. It includes the main ideas, concepts and theories on soft and smart power as a combination of both soft and hard means. The central part of the paper analyzes the elements that make up the soft and smart power of Serbia in the light of the aforementioned changes in international relations. The authors are guided by the analysis of the content of the most important

documents related to resolving the issue of Kosovo and Metohia. The Serbian position in relation to the key factors at international level and their positioning in relation to this problem are also discussed. It provides insights in all key words regarding the problem of Kosovo and Metohija that were and are still present in public discourse. In the final part of the paper, the authors try to shed light on the extent to which hard and soft power can be combined when it comes to the problem of Kosovo and Metohia, viewed primarily through the prism of the growing influence of powers in our favour, especially China and Russia, and also of the still non-existent recognition of the so-called Kosovo as an independent state by five EU members. The authors conclude that it is of utmost importance for the Republic of Serbia to continuously strengthen both soft and hard means of power in order to achieve its goals on the issue of Kosovo and Metohija.

Key words: Serbia, Kosovo and Metohija, challenges, perspectives, soft power, smart power, foreign policy, international relations, national interest, multipolarity

© 2022 The Authors. Published by *Vojno delo* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>).

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

THE PAPER ON THE STRATEGIC COMMUNICATION ON THE KOSOVO-METOHİJA SECURITY ISSUE

*Miroslav Mitrović**

Достављен: 12. 02. 2022.

Језик рада: Енглески

Кориговано: 30. 05. и 26. 07. 2022.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 13. 09. 2022.

DOI број: 10.5937/vojdelo2203127M

Strategic communication is an expression of the state soft power, which expresses its strategic commitments, supports the state influence on the international scene and enables a more favourable status in providing national interests. It is the subject of strategic studies of all developed countries that strive to achieve their interests in international relations. It also represents a systemic approach to crisis response, as well as support to managing crisis and conflicts. A synergistic approach to the accomplishment of national interests and support in crisis management and post-conflict relations is the basis of the idea of this paper. Its general framework is based on the analysis of the genesis of the Kosovo-Metohija conflict from the general historical, sociological and cultural basis of the relations between Serbs and Albanians in the territory of the southern Serbian province. Furthermore, the paper deals with the aspect of strategic communications within the Kosovo-Metohija security issue. The chronological overview shows the development of the conflict in the territory of Kosovo and Metohija, as well as the key activities of strategic communication caused by those events. The examples of strategic communication that are key in defining the security situation in Kosovo and Metohija have been singled out. On the basis of the analysis of the state of the discussed problem, the preconditions that can be said to represent the basis for establishing the communication environment of the Kosovo-Metohija security issue are listed. In conclusion, a general framework of the strategic communication of the Kosovo-Metohija security issue is proposed, through an adapted media, public diplomatic, negotiation and representation strategy. Such a framework of strategic

* University of Defence in Belgrade, Strategic Research Institute, Belgrade, Republic of Serbia, miroslav.mitrovic@mod.gov.rs

communication represents the basis of support for solving the Kosovo-Metohija security issue in accordance with the objective goals and national interests of the Republic of Serbia.

Key words: *strategic communication, security, media, negotiation, lobbying, Kosovo and Metohija*

Strategic communication and national security

Strategic communication (SC) represents a modern management concept of constant harmonization of communication at different organizational levels of society, whose goal is to establish relations between the subjects of the process. Strategic communication can be viewed through national (state) and corporate level.¹ This form of communication is carried out in the public sphere through various communication methods and techniques. In addition to the methods and techniques of public relations and media relations, it can also include propaganda, psychological or various information operations, as well as public diplomacy and other methods for the execution of “soft power”. In the sphere of for-profit organizations, SC can include marketing, advertising, positioning and other forms of corporate communications, which lead to promoting the organization’s brand and building its reputation. Some authors try to identify the determinants of strategic communication in the organizational and functional sense through the actions of the media, public diplomacy and interest communications (negotiation and lobbying), by defining individual fields of communication according to organizational and functional characteristics.² The state SC, along with traditional diplomacy, armed forces and economy, represents the main channel for the manifestation of “soft power”, and is indispensable in achieving the protection of interests important for national security. One of the main priorities of the national security of the Republic of Serbia³ is the issue of Kosovo and Metohija (KiM). The status and future security paradigm of KiM is closely correlated with the complex foreign policy relations of the great powers that are intertwined in this area (especially the US and Russia). Moreover, relations with the EU have special importance, in which further integration of Serbia is conditioned by the “normalization” of relations with “Kosovo”.⁴

¹ Miroslav Mitrović, “Strateška komunikacija u funkciji nacionalne bezbednosti”, *Vojno delo*, 1/2019, p. 42.

² Miroslav Mitrović, “Determinante strateške komunikacije od značaja za nacionalnu odbranu i bezbednost”, *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, LXX, No. 170 (2/2019), pp. 179–194.

³ “National Security Strategy of the Republic of Serbia”, *Official Gazette of the RS*, No. 94 of December 27, 2019, p. 15.

⁴ Miroslav Mitrović, „Assessments and foreign policy implementation of the national security of Republic of Serbia”, *Security and Defence Quarterly*, vol. 34, no. 2, 2021, pp. 12-15.

The genesis of the Kosovo-Metohija conflict

For centuries, Serbs and Albanians in KiM have been in a relationship that can be metaphorically described as the “pendulum of domination”.⁵

The early history of relations and the beginning of conflict (Middle Ages - mid-19th century). Before the Ottoman occupation of the Balkans, relations between Serbs and Albanians were harmonious, based on belonging to the same Orthodox Church.⁶ The state of continuous conflict arises as a result of: 1) Islamization; 2) the assumption of the role of Grand vizier by Albanians; and 3) the great migration of Serbs. The first serious conflict arose during the 1876–1888 liberation wars, when Albanians settled in certain areas of KiM, permanently changing the ethnic structure of the population.⁷ From then until today, the roles of subordinate and superior people in the territory of KiM have alternated.⁸

Mid-19th century to the Balkan Wars. The late Ottoman administration of KiM was marked by the dominance of Albanians, the emigration of Serbs from those areas and the establishment of the “League of Prizren” as an expression of the united Albanian nation.

The period of the Balkan wars (1912–1914). The attempt to establish the Serbian domination over the Albanians in KiM, the formation of the Albanian state and the conflicting attitude towards the disappearance of the Ottoman Empire.

The First World War (1914–1918). The domination of Albanians and discrimination of Serbs, with strongly expressed revanchism and cruel acts against the Serbian population and the Army in the retreat through Albania in 1915, which took about 150,000 Serbian lives.

First Yugoslavia (1918–1941). The domination of Serbs over Albanians. Albanians were not recognized as a constituent nation of the new state, and the benefits and privileges they enjoyed in the Ottoman Empire were revoked, leading to discontent and ethnic distancing with frequent armed rebellions.

The Second World War (1941–1945). The domination of Albanians and discrimination against Serbs. The Albanian national liberation movement, whose goal is the unification of KiM with Albania, joins the communist revolutionary movement of Josip Broz because it was promised that after the liberation and revolution Kosovo will get the status of a republic. At the same time, the majority of Albanians supports the Italian occupation, which allows them a dominant position and constant repression of Serbs.⁹

⁵ Lazar Nikolić, „Ethnic Prejudices and Discrimination: The Case of Kosovo”, in: Florian Bieber, Židas Daskalovski, (Edts.), *Understanding the war in Kosovo*, Frank Cass Publishers, London, 2003, p. 55. (51-73)

⁶ Miloje Zdravković, “Uzroci prvih sukoba Srba i Albanaca kroz istoriju”, *Nacionalni interes*, vol. 40, no. 2/2021, pp. 183-204.

⁷ Ibid, p. 197.

⁸ Lazar Nikolić, „Ethnic Prejudices and Discrimination: The Case of Kosovo”, gen. quote, pp. 55-63.

⁹ During the Second World War, about 70,000 Albanians settled in KiM, and the same number of Serbs were expelled. Ibid, p. 58.

The period after the Second World War (1945–1966). The domination of the Serbian communist elite over Albanians and a part of the expelled Serbs who are not allowed to return. Kosovo did not receive the promised status of a republic, which caused dissatisfaction and disappointment among Albanians. The harsh measures of the communist leadership additionally affect the establishment of the cohesion of the Albanian national identity in KiM. In this period, the Albanian community withdraws and closes in itself, implementing self-isolation towards the other nations of the SFRY.

The period of the emphasized autonomy (1966–1989). The domination of Albanians over Serbs. Although the communist leadership of the SFRY rejected the idea of republic status, Albanians, by dominating institutions and strengthening their national identity,¹⁰ persistently worked on the secession of KiM.¹¹ The 1974 Constitution gave Kosovo a dominant role towards the Republic of Serbia. There is sudden Albanian cultural awakening and intensive cooperation with related circles in Albania.¹² It is estimated that during this period, due to pressures and attacks on property and personal security, at least 100,000 Serbs and Montenegrins left the territory of Kosovo and Metohija. The communist government did not have an effective response to this situation, and a part of the problem was covered up.¹³ This period is also marked by great modernization and industrialization of KiM, carried out with the assistance of other parts of the SFRY. Nevertheless, the Albanian society remains very closed, based on tribal relations, which, whenever possible, are put before the laws of the state. In this period, the organized extremist movements of Albanians occurred (the National Movement for the Liberation of Kosovo, Kosovar Marxist-Leninist Organization, Communist-Marxist-Leninist Party of Albanians in Yugoslavia and the Red National Front), which represent the core of the later established terrorist organization, the so-called Kosovo Liberation Army - KLA.

The period of the dissolution of the SFRY and armed conflicts in KiM (1989–1999). As a reaction of the Serbian institutions to decades of the Albanian pressure, the Serbian domination came about.¹⁴ The provisions of the 1974 Constitution were repealed, whereby the Republic of Serbia regains control over its province. In response, Albanians proclaimed the “Republic of Kosovo” in 1990, building parallel institutions. The special frustration of Albanians arises when the so-called “Kosovo issue” was not included in the 1995 Dayton Agreement. Then there is the escalation of conflicts, initiated by the KLA. Apart from Serbs and other non-Albanians, their attacks were also directed towards,

¹⁰ Dejan Guzina, „Kosovo or Kosova—Could It Be Both? The Case of Interlocking Serbian and Albanian Nationalisms”, in: Florian Bieber, Židas Daskalovski, (Edts), *Understanding the war in Kosovo*, Frank Cass Publishers, London, 2003, p. 31.

¹¹ Ana S. Trbovich, *A Legal Geography of Yugoslavia's Disintegration*, New York: Oxford University Press, 2008, pp. 233-234.

¹² Lazar Nikolić, „Ethnic Prejudices and Discrimination: The Case of Kosovo”, gen. quote, p. 60.

¹³ Marina Blagojević, „The Migration of Serbs from Kosovo during the 1970s and 1980s: Trauma and/or Catharsis”, in: Nebojša Popov, (ed.), *The Road to War in Serbia: Trauma and Catharsis*, Budapest, Central European University Press, 2000, pp. 224-230.

¹⁴ Lazar Nikolić, „Ethnic Prejudices and Discrimination: The Case of Kosovo”, gen. quote, p. 61.

according to their criteria, the “Albanians loyal to Serbia”.¹⁵ At the end of 1998, the FRY responded to mass terrorist attacks by a counterterrorist action, which was used as a pretext for the NATO aggression, in which the KLA represented the forces on the ground. The war lasted 78 days and ended with the Kumanovo Agreement, and accordingly the Yugoslav Army (YA) withdrew from the territory of KiM, and the status of the southern province was defined by the UN Resolution 1244. The withdrawal of the YA troops triggered the exodus of a part of the Serbs from KiM, and the establishment of a state of domination and repression of Albanians.¹⁶

The period after the NATO aggression (1999 to the present). The domination of Albanians, isolation, persecution, stigmatization and terror of Serbs in KiM can be viewed through the following periods: 1) until 2004 and the March Pogrom of Serbs¹⁷; 2) until 2008 and the self-proclaimed independence of the so-called Republic of Kosovo¹⁸; 3) until 2013 and the Brussels Agreement¹⁹; and 4) the current period of frozen conflict, negotiations on technical issues, latent conflict, complete separation of Serbs and Albanians, absence of any communication, cooperation, dialogue and expressed effort to improve the situation.²⁰

The communication aspects of the Kosovo-Metohija conflict

The characteristics of the conflict in KiM are long duration, complexity of value and historical contrasts, sociological and physical distance of the participating parties, existence of stereotypes and prejudices, diametrical opposition of goals, interests of external participants, cultural and religious opposition, identity conflict and lack of communication at all levels. The prominent features of the communication aspects of the conflict in KiM are:

– *strong stereotypes and prejudices*. The conflict environment of the “pendulum of domination” favours the expression of strong negative, even hostile feelings towards the other party, which does not lead to the calming of the conflict. Stereotypes are a very important means of establishing a cognitive response. They explain the reason for the conflict and the actions of the other party, along with the rationalization of its aggression, the homogenization and mobilization of a group,²¹

¹⁵ In the first eight months of 1998, the KLA carried out 1,126 terrorist acts. Lazar Nikolić, „Ethnic Prejudices and Discrimination: The Case of Kosovo”, gen. quote, p. 62.

¹⁶ From 1999 to 2003, over 200,000 Serbs and non-Albanians were expelled from KiM, about 1,000 Serbs were killed, and about 1,200 were kidnapped. Tens of thousands of Serbian houses and more than 100 churches were destroyed. Ibid, p. 63.

¹⁷ From March 17 to 19, 2004, Albanians killed dozens of Serbs, wounded hundreds, and exiled more than 4,000. Over 800 houses and 35 churches were destroyed. Vladislav B. Sotirović, “Kosovo & Metohija: Ten years after the ‘March pogrom’ 2004”, *Srpska politička misao*, number 1/2014, year 21, vol. 43, pp. 267-283.

¹⁸ Contrary to the UN Resolution 1244, on February 17, 2008, with the support of the Western powers, Prishtina declared the independence of the so-called “Republic of Kosovo”.

¹⁹ “Brussels Agreement”, *Government of the Republic of Serbia*, 2013.

²⁰ “Vučić and Kurti without common points”, *Radio Free Europe*, 2021.

²¹ Lazar Nikolić, „Ethnic Prejudices and Discrimination: The Case of Kosovo”, gen. quote, pp. 66-67.

– *polarized and opposing views*. The relations between the Serbs and Albanians in KiM are sharply polarized in all key issues that are a prerequisite for establishing trust: striving for domination, acceptability of violence, extreme ethnic distance,²² explosiveness of victimization,²³ spiral of revenge, conflicting political solutions;

– *disinformation and information manipulation*. The basis for their existence is the need to mislead, disregard differences, as well as the focus on the argumentation of only one party, thus intensifying antagonism and mobilizing one's opinion. The media has a special role in this, whose key role is in the self-justification of a conflict and the mobilizing effect. The media presents the conflict as inevitable, necessary, normal, logical and expected, even as a justified and moral act.²⁴

The contents of the strategic communication of the Kosovo-Metohija conflict so far

Strategic communication in the period from the beginning of the conflict in the territory of the former SFRY,²⁵ and in the case of the preparation of the aggression and succession of KiM,²⁶ according to the achieved results, aimed to prepare the world public opinion for the "necessity" of intervention²⁷ and the justification of the

²² Marina Blagojević, „War on Kosovo: A Victory for the Media?“, in: Florian Bieber, Židas Daskalovski, (Edts.), *Understanding the war in Kosovo*, Frank Cass Publishers, London, 2003, p. 164.

²³ *Ibid.*, p. 165.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ As an example, a quotation from the paper by Herman and Greco can be useful: "The successful demonization of Serbs, making them largely responsible for the Yugoslav wars, and as unique and genocidal killers, was one of the great propaganda triumphs of our era. This was done quickly, with such uniformity and uncritical zeal in the mainstream Western media, that disinformation had (and still has, almost two decades later) an impact on the ground". Edward S. Herman, Emily Schwartz Greco, (March 19, 2009), "Serb Demonization as Propaganda Coup", *Foreign Policy In Focus*. In addition, there are other critical reviews from parts of the Western objective academic and professional public that support this thesis, such as: Simon Hulme, *The Modern Media: The Impact on Foreign Policy*, MA. Kansas: Command and General Staff College, 1996.; Jonathan Mermin, *Debating war and peace: Media coverage of U.S. intervention in the post Vietnam era*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1999. Martin Yoanis Marinos, „Disciplining Civil War: Serbian and U.S. Press Coverage of the 1990s Conflicts in Yugoslavia“, *Global Media Journal*, 2008, Vol. 7, Issue 12.

²⁶ Zoran B. Jevtović, Značaj antisrpske propagande i hibridnog ratovanja u procesu razbijanja Jugoslavije, *Napredak* Vol. II / No. 3, 2021. 95-114. doi: 10.5937/napredak2-34896; David R. Willcox, *Propaganda, the Press and Conflict - The Gulf War and Kosovo*, Abingdon, Routledge, 2005; Babak Bahador, *The CNN Effect in Action: How the News Media Pushed the West toward War in Kosovo*, New York: Palgrave Macmillan, 2007; Ekaterina Balabanova, *Media, Wars and Politics*, Aldershot, Ashgate Publishing Limited, 2007; Ekaterina Balabanova, *The media and human rights*, Abingdon, Routledge, 2015.

²⁷ Strategic communication, organized through several information operations, was prepared and executed within the NATO aggression against the FRY in 1999. Namely, despite the fact that at that moment only the US within NATO had a developed concept of the doctrine of information operations, whose purpose is to change public perception (*Perception Management*), the Alliance worked intensively on the adoption of these doctrines in its operational procedures. As a result,

separatist aspirations of the Albanians in the southern Serbian province.²⁸ The process lasted for almost an entire decade, with the persistence of the demonization of Serbs and the creation of an image of their explicit guilt for the wars in the territory of the former SFRY and the crimes committed during them.²⁹ On the basis of the analysis of the literature dealing with this topic and the events that took place before, during and after the NATO aggression against the FRY in 1999, it can be said that there was a specially developed strategic communication operation by the US³⁰ in order to achieve their goals. At the same time, media activity and representation of interests (lobbying) can be mentioned as expressed forms of communication.

The media has greatly influenced the escalation and management of the conflict, as well as the accomplishment of the political goals of Albanians, and the US foreign policy as the main protector of the Albanian goals. The cumulative effect of the media can be viewed through the manifestation of the so-called “CNN” effect. Despite the existence of critical theories that deny the potential influence of this effect, media-supported events on the foreign policy scene, unipolar dominance and the US interventionism at the end of the last century and the beginning of the 21st century, contribute to the argumentation of its strength.³¹ In short, the CNN effect is the sublimation of the “lighthouse effect” by which only one party of the conflict is shown to the public.³² The importance of its action is reflected in the raising of tensions in order to stimulate the public to support the US military intervention.³³

The media has greatly influenced the initiation, escalation and outcome of the conflict in KiM.³⁴ During the period of the Albanian domination (1974–1989), the media in KiM played a key role in justifying the discrimination against Serbs. At that time, the ruling Albanian communist elite, by pressure harmonized with their political

“the NATO war with Yugoslavia over the province of Kosovo was the first time that members of the Alliance, both individually and organizationally, implemented the concept of information operations in their military doctrines”. More in Kristina Riegert, „Know Your Enemy, Know Your Allies: Lessons Not Learned from the Kosovo Conflict”. *Journal of Information Warfare* (2002) 1, 2: 79 – 93.

²⁸ Nenad Perić, „Media war: ‚Artillery support‘ for NATO aggression on the FRY 1999”, in Nebojša Vuković, (Ed.) *David vs. Goliath: NATO war against Yugoslavia and its implications*, Belgrade: Institute of International Politics and Economics and Faculty of Security Studies, 2019, 350-364.

²⁹ Zoran B. Jevtović, “Značaj antisrpske propagande i hibridnog ratovanja u procesu razbijanja Jugoslavije”, gen. quote; Miroslav Mitrović, “Mediji kao instrument strateške komunikacije u oružanim sukobima - SI-EN-EN efekat”, *Vojno delo* 3/2020, pp. 34-52, DOI:10.5937/vojdelo2003034M.

³⁰ Ekaterina Balabanova, *Media, Wars and Politics*, gen. quote; Ekaterina Balabanova, *The media and human rights*, gen. quote.

³¹ Piers Robinson, *The CNN effect*, London, Routledge, 2002.

³² Miroslav Mitrović, “Mediji kao instrument strateške komunikacije u oružanim sukobima - SI-EN-EN efekat”, *Vojno delo* 3/2020, pp. 34-52.

³³ Babak Bahador, *The CNN Effect in Action: How the News Media Pushed the West toward War in Kosovo*, New York, Palgrave Macmillan, 2007.

³⁴ David R. Willcox, *Propaganda, the press and conflict-The Gulf War and Kosovo*, New York, Routledge, 2005.

goals, silenced and marginalized the discrimination against the Serbs in KiM. Blagojević states that “the Albanian Kosovo media, together with the Albanian educational system, by inventing the Albanian history, were responsible for the creation of ‘ethnic truths’”.³⁵ Considering the media conflict during the NATO aggression against the FRY, three opposing media parties can be noticed: NATO, Serbs and Kosovo Albanians. The media constructs of the West aimed to support the aggression, presenting Albanians as victims and Serbs as the only culprits.

Advocacy - lobbying is a legitimate activity practiced by many ethnic groups in the US.³⁶ The Albanian interest groups, since the mid-1980s, have intensively and strategically developed long-term awareness of the so-called “Albanian issue” in the framework of the political and general public in the US. The strategic commitment of Albanians for the secession of KiM from Serbia, the establishment of a special state form, and later the unification with Albania, intensified in the mid-1990s, especially after the Dayton Agreement, when they came into complementarity with the geopolitical and economic interests of the Clinton administration. At that time, the activities of many Albanian interest and media organizations in the US intensified.³⁷ The dominant place in achieving the goal of “Greater Albania” is occupied by the Albanian-American Civic League³⁸, by collecting funds, mobilizing and sending young Albanians from the US to the KLA formations in KiM.³⁹

On the other hand, the FRY, despite its much smaller resource capacities, successfully resisted general communication attack. The advantage was, among other things, reflected in the possibility of the media presence on the ground, live stream of civilian victims of the NATO strikes, examples of successful actions against the aggressor (videos of the shot down “invisible” F-117), and also cyber operations and other offensive activities within the defensive information strategy⁴⁰. Such actions led to public opinion resistance to the aggression in some NATO countries, primarily in Greece and Italy⁴¹, but also to repression in the form of an attack on the headquarters of Radio Television of Serbia in Belgrade, which can also be interpreted as an expression of the Alliance’s informational impotence.⁴²

³⁵ Marina Blagojević, „War on Kosovo: A Victory for the Media?”, gen. quote, p. 169.

³⁶ Miroslav Mitrović, *Strateško lobiranje*, Kragujevac, Koraci, 2017, pp. 115-127.

³⁷ Miroslav Mitrović, “Potencijalni uticaj interesnih grupa na spoljnu politiku Sjedinjenih Američkih Država: slučaj ‘Kosovo’”, *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, No. 163, (3/2017), pp. 413-428.

³⁸ Albanian American Civic League, <https://www.aacl.com>, 28/10/2021.

³⁹ Palmo Mastrolilli, „La lobby Albanese in America”, *Limes*, 3, 1998, pp. 287–290.

⁴⁰ Miroslav Mitrović, Milan Miljković, „Hybrid genesis of information operations in cyberspace”, *Teme* VII(4), 2018, 1359-1372. <http://doi.org/10.22190/TEME1804359M>

⁴¹ Kristina Riegert, „Know Your Enemy, Know Your Allies: Lessons Not Learned from the Kosovo Conflict”, gen. quote.

⁴² Claudio Cordone, Avner Gidron, „Was the Serbian TV station really a legitimate target?”, *Le Monde diplomatique*. July 2000. <https://mondediplo.com/2000/07/03kosovo>

The modelling of the strategic communication of the Republic of Serbia to KiM

The characteristics of the conflict in KiM, from the aspect of striving to find its sustainable solution, point to the need for it to be based on mutual respect of interests and a sincere commitment to future peaceful coexistence. There is a need to establish direct interethnic communication at the micro-macro level of communities. It is necessary that the communication which would lead to the resolution of the conflict has the following preconditions:

– *the establishment of restorative justice*. Solving crimes with compensation, identification and arrest of the responsible and community involvement in conflict resolution.⁴³ At the same time, in the case of the conflict in KiM, it is necessary for the parties to the conflict to take an objective and impartial position, which will punish all criminals, show that crimes do not have the statute of limitations and provide satisfaction to the victims' families;⁴⁴

– *suppressing the dichotomy of truth*. Different interpretations of truth contribute greatly to the absence of constructive communication and are based on conflicting political goals and stereotypes. Gradual harmonization of the relationship to truth contributes to the reduction of emotional distance and a more rational perception of attainable goals. An important role is also played by the third party - the international community, due to the implementation of double standards and taking sides in the conflict;⁴⁵

– *the establishment of direct dialogue*. Direct dialogue contributes to the erosion of negative stereotypes and a more realistic self-projection. By discovering the opposite aspects in oneself, as well as the similarities between oneself and the other, the process of communication and deconstruction of the negative view towards the other is carried out.⁴⁶ Research suggests that direct interaction between people who have different beliefs or cultural, ethnic or religious status will increase the ability to understand the perspective of the opponent's views and thereby reduce prejudice against such a group.⁴⁷

⁴³ „UN Handbook on Restorative Justice Programmes”, *UN Handbook*, Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime, 2006, p. 6.

⁴⁴ Holger-C. Rohne, Jana Arsovska and Ivo Aertsen, „Challenging restorative justice - state-based conflict, mass victimisation and the changing nature of warfare”, in: Ivo Aertsen, Jana Arsovska, Holger-C. Rohne, Marta Valinas, Kris Vanspauwen (Eds.), *Restoring Justice after Large-scale Violent Conflicts*, Devon, Willan Publishing, pp. 16-19.

⁴⁵ Vesna Nikolić-Ristanović, „Potential for the use of informal mechanisms and responses to the Kosovo conflict – Serbian perspective”, in: Ivo Aertsen, Jana Arsovska, Holger-C. Rohne, Marta Valinas, Kris Vanspauwen (Eds.), *Restoring Justice after Large-scale Violent Conflicts*, Devon: Willan Publishing, pp. 160-164.

⁴⁶ Dan Bar-On, „Empirical criteria for reconciliation in practice”, *Intervention*, 3 (3), 2005, p. 184.

⁴⁷ Gordon Allport, *The Nature of Prejudice*, Reading, Addison-Wesley, 1954; John Duckitt, „The Social Psychology of Prejudice”, New York: Praeger, 1992.

In order to provide a comprehensive and sustainable resolution of the conflict in KiM, Serbia needs to develop strategic communication based on two main criteria: *compliance with goals* and *support for rationally sustainable solutions*. This implies the development of the media, public diplomatic, negotiation and lobbying strategy;

– *the media strategy*. It should be harmonized with general goals (reduction of tensions, accomplishment of restorative justice, resolution of the status of KiM, the issues of human security, etc.) and communication goals (the establishment of interethnic communication, the establishment of objective informing, the suppression of the influence of stereotypes, the suppression of prejudices, the creation of positive relationship in the Albanian and international community, etc.).⁴⁸ The media strategy addresses the Serbian, Albanian and international audience, which requires the synchronization and unification of communication instruments, for the sake of a coordinated and harmonious action that results in a positive image and the establishment of stable positive relations with target groups;⁴⁹

– *the public diplomacy strategy*. Its goal is to achieve soft power by attracting and creating desirability among the Albanian population and the international public. The engagement is necessary in the widest spectrum of social action, such as religion, culture, education, non-governmental organizations, art, citizens' movements, political parties. The forms of action are also very diverse and range from sponsorship, philanthropy, organizational and technical assistance, donations, organization of joint performance, TV appearance, etc. The activities in the mentioned fields have to be promoted through classic and modern media, with special emphasis on social networks.⁵⁰ Despite the fact that the field of action is at first glance very broad, it is possible to organize it at the level of substrategies depending on the specific audience, as well as to group it according to areas;⁵¹

– *the negotiation strategy*. It is based on accomplishing the Serbian goal, along with making the conflict become passive and cease. Such a negotiation strategy, taking into account history, genesis and the current state of relations, is more than ambitious, but not impossible. Namely, the negotiation strategy is not implemented separately from other contents of strategic communication. From the point of view of Serbia, it also has two tracks of action: towards Albanians and towards the international community, more precisely, the forces influencing the conflict. The negotiation strategy consists of several substrategies that are implemented from the

⁴⁸ Nenad Perić, "Medijska politika, informisanje javnosti, masovno komuniciranje i propaganda kao sredstva međunarodne politike i ideologije", *Nacionalni interes*, no. 3, 2008, pp. 169-182.

⁴⁹ Nenad Perić, Miroslav Mitrović, "Nova medijska strategija Vojske Srbije kao instrument meke moći", *Vojno delo*, 3/2021, pp. 60-72.

⁵⁰ Miroslav Mitrović, "Javna diplomatija u paradigmi hibridnog koncepta sukoba", *Vojno delo* 2/2018 309-325.

⁵¹ Mark Leonard, *Public Diplomacy*, The Foreign Policy Centre, London, 2002, p. 11.

highest (strategic, state) to the micro level (local communities, groups of citizens, organized interest groups, etc.). Moreover, it is necessary to prepare the internal public to accept the attainable level of the negotiated solution, by reducing the conflict narrative and creating the atmosphere of the conflict de-escalation.⁵²

– *the lobbying strategy*. It should be viewed as a communicative act of influencing decision-makers in accordance with one's goals and interests.⁵³ The Serbian lobbying strategy in solving the Kosovo-Metohija problem represents support for the state in the foreign policy arena and contains various communication and organizational forms (lobbying and lobbying through intermediaries).

Observing the specifics of the representation of interests in the EU and the US, which are also the main protagonists of interests opposed to the interests of Serbia, it is necessary to create a lobbying model as a platform for one's actions and as a basis for demands towards professional representation companies. It is possible to base the Serbian lobbying strategy on solving the Kosovo and Metohija issue according to the STAP model: 1) defining the topic, goals and tasks; 2) defining the target public; 3) creating a message; 4) establishment of communication channels; 5) expansion of support base; 6) affirmation of resources; 7) strategy implementation; 8) systematization of data and information; 9) assessment of results and correction.⁵⁴

All of the abovementioned represents the basis of one of the aspects of considering the problem and an attempt to support the Serbian efforts to assert its security and vital national interests in relation to KiM in the future through communication means. For this purpose, in addition to the development of communication strategies, it is necessary to develop an organizational structure at the state level that will plan, coordinate and implement the strategic communication of the Republic of Serbia. As one of the units in which an organizational unit (centre) could be developed for the communication aspects of relations with and in KiM is the Office for KiM of the Government of the Republic of Serbia. The elaboration of possible competencies, structure and composition, as well as tasks and goals, is the subject of further considerations and goes beyond the format and main idea of this paper.

Conclusion

The conflict between Serbs and Albanians in Kosovo and Metohija is long-lasting and complex. The security issue of Kosovo and Metohija directly affects the national security of the Republic of Serbia. Considering this conflict through a shortened retrospective, we can call it a permanent state of disturbed relations. There is a

⁵² Miroslav Mitrović, Željko Ivaniš, "Bezbednosno pregovaranje", *Vojno delo*, 4/2013, 169-183.

⁵³ Miroslav Mitrović, *Osnove lobiranja*, Mladenovac, Presing, 2015, p. 13.

⁵⁴ Miroslav Mitrović, *Strateško lobiranje*, gen. quote, pp. 162-164.

difficult, seemingly impossible task for the current generation of the political and intellectual elite of Serbs and Albanians: calming conflict tensions, overcoming contradictions, harmonizing interests, suppressing frozen conflict and finally, achieving coexistence in the same territory.

Taking into account the complexity and importance of the issue of Kosovo and Metohija for the national security of the Republic of Serbia, as well as the fact that the international community is also involved in the conflict, there is an objective need to develop strategic communication that will support solving the problem in a way that will not threaten the interests of Serbia.

Accordingly, it is necessary to develop detailed and adapted strategies for media appearance, public diplomacy, negotiation and lobbying. The principles of development should take into account the specifics of the genesis of the conflict, historical and social characteristics, goals and alternatives of the process, the interests of the parties directly and indirectly involved in the conflict, the development of relations with the parties that are observers of the process, as well as time and resource potential. The long duration and "freezing" of the conflict are not in favour of the Serbian interests, so it can be said that the development of strategic communication in support of solving the security problem in KiM is a task that must not be delayed.

The scope of this paper does not allow for more detailed elaboration of the organizational and implemented aspects of the strategic communication of the Republic of Serbia, which would simultaneously support the effective accomplishment of national interests and a harmonized solution acceptable to all parties. Above all, further elaboration of certain contents of practical policies in the state institutions, which would bring together experts from the fields of communication, management and political science, is imposed as necessary. Therefore, this paper, with its contents and conclusions, has no capacity or ambition to present itself as a unique and isolated solution, but to contribute to a critical approach to finding possible ways to achieve sustainable peace.

Literature

- [1] Allport Gordon. *The Nature of Prejudice*. Reading, Addison-Wesley, 1954.
- [2] Bahador Babak. *The CNN Effect in Action: How the News Media Pushed the West toward War in Kosovo*. New York, Palgrave Macmillan, 2007.
- [3] Balabanova Ekaterina. *Media, Wars and Politics*, Aldershot. Ashgate Publishing Limited, 2007.
- [4] Balabanova Ekaterina. *The media and human rights*. Abingdon, Routledge, 2015.
- [5] Bar-On Dan. „Empirical criteria for reconciliation in practice”. *Intervention*, 3 (3), 2005, 180-191.
- [6] Blagojevic Marina. „The Migration of Serbs from Kosovo during the 1970s and 1980s: Trauma and/or Catharsis”. In: Popov Nebojsa, (ed.), *The Road to War in Serbia: Trauma and Catharsis*, Budapest, Central European University Press, 2000, 224-230.

[7] Blagojević Marina. „War on Kosovo: A Victory for the Media?“. In: Bieber Florian, Daskalovski Židas, (Edts.), *Understanding the war in Kosovo*, Frank Cass Publishers, London, 2003, 63-179.

[8] Duckitt John. *The Social Psychology of Prejudice*. New York, Praeger, 1992.

[9] Guzina Dejan. „Kosovo or Kosova—Could It Be Both? The Case of Interlocking Serbian and Albanian Nationalisms“. In Bieber Florian, Daskalovski Židas, (Edts.). *Understanding the war in Kosovo*. Frank Cass Publishers, London, 2003, 29-49.

[10] Hulme Simon. *The Modern Media: The Impact on Foreign Policy*. MA. Kansas, Command and General Staff College, 1996

[11] Leonard Mark. *Public Diplomacy*, The Foreign Policy Centre, London, 2002.

[12] Mermin Jonathan. *Debating war and peace: Media coverage of U.S. intervention in the post Vietnam era*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1999.

[13] Mitrovic Miroslav, Miljkovic Milan. „Hybrid genesis of information operations in cyberspace“. *Teme* VII(4), 2018, 1359-1372. <http://doi.org/10.22190/TEME1804359M>

[14] Mitrovic Miroslav. „Assessments and foreign policy implementation of the national security of Republic of Serbia“, *Security and Defence Quarterly*, vol. 34, no. 2, 2021, pp. 7-19. <https://10.35467/sdq/135592>

[15] Mitrović Miroslav. *Strateško lobiranje*. Kragujevac, Koraci, 2017.

[16] Nikolic-Ristanovic Vesna. „Potential for the use of informal mechanisms and responses to the Kosovo conflict – Serbian perspective“. In: Aertsen Ivo, Arsovska Jana, Rohne Holger-C., Valinas Marta, Vanspauwen Kris (Eds.). *Restoring Justice after Large-scale Violent Conflicts*, Devon: Willan Publishing, 157-182.

[17] Nikolić Lazar. „Ethnic Prejudices and Discrimination: The Case of Kosovo“. In: Bieber Florian, Daskalovski Židas, (Edts.), *Understanding the war in Kosovo*, Frank Cass Publishers, London, 2003, 51-73.

[18] Perić Nenad. „Media war: ‚Artillery support‘ for NATO aggression on the FRY 1999“. In Vuković Nebojša (Ed.). *David vs. Goliath: NATO war against Yugoslavia and its implications*. Belgrade, IIPE, FSS, 2019, 350-364.

[19] Riegert Kristina. „Know Your Enemy, Know Your Allies: Lessons Not Learned from the Kosovo Conflict“. *Journal of Information Warfare* (2002) 1, 2: 79 – 93.

[20] Robinson Piers. *The CNN effect*. London, Routledge, 2002.

[21] Rohne Holger-C., Arsovska Jana and Aertsen Ivo. „Challenging restorative justice - state-based conflict, mass victimisation and the changing nature of warfare“. In: Ivo Aertsen, Arsovska Jana, Rohne Holger-C., Valinas Marta, Vanspauwen Kris (Eds.). *Restoring Justice after Large-scale Violent Conflicts*. Devon, Willan Publishing, 3-45.

[22] Sotirovic Vladislav B. „Kosovo & Metohija: Ten years after the 'March pogrom' 2004“. *Српска политичка мисао*, 1/2014. год. 21. vol. 43, 267-283.

[23] Trbovich Ana S. *A Legal Geography of Yugoslavia's Disintegration*. New York, Oxford University Press, 2008.

[24] Willcox David R. *Propaganda, the press and conflict-The Gulf War and Kosovo*. New York, Routledge, 2005.

[25] Здравковић Милоје. „Узроци првих сукоба Срба и Албанаца кроз историју”. *Национални интерес*, vol. 40, Број 2/2021, 183-204.

[26] Јевтовић Зоран Б. „Значај антисрпске пропаганде и хибридног ратовања у процесу разбијања Југославије”. *Напредак*, Vol. II, No. 3/2021, 95-114. <https://doi.org/10.5937/napredak2-34896>.

[27] Mastrolilli Palmo. „La lobby Albanese in America”. *Limes*, 3, 1998, 287–290.

[28] Mitrović Miroslav. *Osnove lobiranja*. Mladenovac, Presing, 2015.

[29] Митровић Мирослав, Иваниш Жељко. „Безбедносно преговарање”, *Војно дело*, 4/2013, 169-183.

[30] Митровић Мирослав. „Јавна дипломатија у парадигми хибридног концепта сукоба”. *Војно дело* 2/2018 309-325. <https://10.5937/vojdelo1802309M>

[31] Митровић Мирослав. „Детерминанте стратешке комуникације од значаја за националну одбрану и безбедност”. *Зборник матице српске за друштвене науке*, LXX, Бр.170 (2/2019), стр. 179–194. <https://doi.org/10.2298/ZMSDN1970179M>

[32] Митровић Мирослав. „Медији као инструмент стратешке комуникације у оружаним сукобима – Си-Ен-Ен ефекат”. *Војно дело* 3/2020, 34-52, <https://doi.org/10.5937/vojdelo2003034M>

[33] Митровић Мирослав. „Потенцијални утицај интересних група на спољну политику Сједињених Америчких Држава: случај "Косово". *Зборник Матице српске за друштвене науке*, бр.163, (3/2017), 413-428, <https://doi.org/10.2298/ZMSDN1763413M>.

[34] Митровић Мирослав. „Стратешка комуникација у функцији националне безбедности”, *Војно дело*, 1/2019, стр. 41-54, <https://doi.org/10.5937/vojdelo1901041M>

[35] Перић Ненад, Митровић Мирослав. „Нова медијска стратегија Војске Србије као инструмент меке моћи”. *Војно дело*, 3/2021, 60-72. <https://doi.org/10.5937/vojdelo2103060P>

[36] Перић Ненад. „Медијска политика, информисање јавности, масовно комуницирање и пропаганда као средства међународне политике и идеологије”. *Национални интерес*, бр. 3, 2008, 169-182.

Internet sources

[37] Albanian American Civic League, <https://www.aacl.com/our-25-year-history>, 16/11/2021.

[38] Claudio Cordone, Avner Gidron, „Was the Serbian TV station really a legitimate target?”, *Le Monde diplomatique*. July 2000. <https://mondediplo.com/2000/07/03kosovo>, 17/11/2021.

[39] Edward S. Herman, Emily Schwartz Greco, „'Serb Demonization as Propaganda Coup”, *Foreign Policy In Focus*, March 19, 2009, https://fpif.org/serb_demonization_as_propaganda_coup/, 18/08/2022.

[40] Martin Yoanis Marinos, „Disciplining Civil War: Serbian and U.S. Press Coverage of the 1990s Conflicts in Yugoslavia”, *Global Media Journal*, 2008, Vol.7, Issue 12. <https://www.globalmediajournal.com/open-access/disciplining-civil-war-serbian-and-us-press-coverage-of-the-1990s-conflicts-in-yugoslavia.php?aid=35188>, 17/08/2022.

[41] „UN Handbook on Restorative Justice Programmes”, *UN Handbook*, Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime, 2006.

[42] „Vučić i Kurti bez dodirnih tačaka”, *Radio slobodna Evropa*, 15. jun 2021, <https://www.slobodnaevropa.org/a/vucic-i-kurti-u-briselu-o-dijalogu-srbije-i-kosova/31306467.html>, 20/10/2021.

[43] „Бриселски споразум”, *Влада Републике Србије* <https://www.srbija.gov.rs/cinjenice/283757>, 15/10/2021.

[44] „Стратегија националне безбедности Републике Србије”, *Службени гласник РС*, број 94 од 27. децембра 2019. стр. 13-26; <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?uid=8347b249-c036-4cd7-ba91-2b5ecdc035ec>, 10/11/2021.

Summary

Strategic communication as an expression of the state soft power, which expresses its strategic commitments, supports the state influence on the international scene and enables a more favourable status in providing national interests. The paper deals with the strategic communications within the Kosovo-Metohija security issue. A chronological overview follows the development of the conflict in the area of Kosovo and Metohija and the critical activities of strategic communication caused by those events. The examples of strategic communication that are key in determining the security situation in Kosovo and Metohija have been singled out. Based on the current state of the discussed problem, the prerequisites for establishing a constructive communication environment have been emphasized.

The conflict between Serbs and Albanians in Kosovo and Metohija is long-lasting and complex. The security issue of Kosovo and Metohija directly affects the national security of the Republic of Serbia. Considering this conflict through a shortened retrospective, we can call it a permanent state of disturbed relations. There is a difficult, seemingly impossible task for the current generation of the political and intellectual elite of Serbs and Albanians: calming conflict tensions, overcoming contradictions, harmonizing interests, suppressing frozen conflict and finally, achieving coexistence in the same territory.

Taking into account the complexity and importance of the issue of Kosovo and Metohija for the national security of the Republic of Serbia, as well as the fact that the international community is also involved in the conflict, there is an objective need to develop strategic communication that will support solving the problem in a way that will not threaten the interests of Serbia.

Accordingly, it is necessary to develop detailed and adapted strategies for media appearance, public diplomacy, negotiation and lobbying. The principles of development should take into account the specifics of the genesis of the conflict, historical and social characteristics, goals and alternatives of the process, the interests of the parties directly and indirectly involved in the conflict and the

development of relations with the parties that are observers of the process, as well as time and resource potential. The proposed framework of strategic communication supports the resolution of the Kosovo-Metohija security issue in accordance with the objective goals and national interests of the Republic of Serbia. The long duration and “freezing” of the conflict are not in favour of the Serbian interests, so it can be said that the development of strategic communication in support of solving the security problem in Kosovo is a task that must not be delayed.

Key words: *strategic communication, security, media, negotiation, lobbying, Kosovo and Metohija*

© 2022 The Authors. Published by *Vojno delo* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>).

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

Језички редактор
Добрила Милетић, професор

Преводилац на енглески језик
Борјанка Поповић Простран, професор

Техничко уређење
Звезда Јовановић

Дигитализација, веб администрација
Милан Бабић

ВОЈНО ДЕЛО је интердисциплинарни научни часопис Института за стратегијска истраживања Универзитета одбране у Београду. Представља отворени форум за презентовање и стимулисање иновативног промишљања о свим аспектима и нивоима безбедности и одбране. Гледишта и ставови аутора изложени у ВОЈНОМ ДЕЛУ не одражавају нужно званичну политику или став Министарства одбране Републике Србије и Владе Републике Србије. Редакција ВОЈНОГ ДЕЛА задржава право редиговања текста.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

355/359

ВОЈНО дело : интердисциплинарни научни часопис / главни уредник Станислав Стојановић ; одговорни уредник Владимир Ристић. - Год. 1, бр. 1 (1949)- . - Београд : Институт за стратегијска истраживања, Универзитет одбране, 1949- (Београд : Војна штампарија). - 24 cm

Доступно и на: <http://vojnodelo.mod.gov.rs>. - Тромесечно.
Друго издање на другом медијуму: Војно дело (Online) = ISSN 2683-5703
ISSN 0042-8426 = Војно дело
COBISS.SR-ID 5186818

Тираж 100 примерака

Штампа: ВОЈНА ШТАМПАРИЈА БЕОГРАД, Ресавска 406